Nicolai Edinger Belle

Lærebog

i den

Evangelisk-christelige Religion,

indrettet

til Brug i de danske Skoler.

Omarbeidet og trykt som Manuscript til almindelig Prøvelse.

KØBENHAVNS UNIVERSITETS BIBLIOTHEK

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling (F. Hegel).

Thiele's Bogtrykkeri.

1854.

Forord.

Over 60 Aar ere henrundne, siden min Bedstefader, Biskop Balle, udgav sin „Lærebog i den evangelisk-christelige Religion“. Paa denne Bog er oftere i de sidste Decennier gjort Udsættelser, dens formeentlige Mangler og Ufuldkommenheder ere — tildels meget skarpt — bleune fremhævede, og Ønsker have været ytrede, at den ganske maatte blive afløst af en ny og bedre Lærebog. Imidlertid fandt Bogen dog ogsaa bestandig Forsvarere, og senest synes de, der have ytret sig om den, at være enige om, at den, naar der blot blev foretaget nogen Forandring og Bearbeidelse ved den, fremdeles vilde være meget brugbar. Efter forgjæves at have ventet paa, at de, der havde gjort Udsættelser, ogsaa muligen kunde føle Kald til at forsøge den attraaede Bearbeidelse, har jeg af Interesse for Bogen, hvilken jeg har fundet bestandig brugbarere, jo længere jeg har underøgt efter den, og ifærdeleshed af Pietetsfølelse for dens Forfatter, besluttet mig til at gjøre et Forsøg, og har troet, at Forpligtelse til at gjøre dette Forsøg til en vis Grad kunde paahvile mig efter mit Forhold til Forfatteren og som eneste Theolog i hans Familie, da dog Ingen ellers synes at have Lyst til at gjøre det, saa Mange der end synes at ønske, at det maatte blive gjort.

Den Bearbeidelse, jeg har forsøgt, tillader jeg mig nu her at fremlægge som Manuscript, med det Ønske,

at competente Dommere vilde ytre sig om den*), og med den Erklæring, at jeg er villig til at foretage en yderligere Bearbeidelse efter de Vink, der maatte blive mig givne, og som jeg seer mig istand til at følge. Jeg søger ikke min egen Ære, og jeg gjør ikke dette Forsøg i en forfængelig Overbyrdering af mine egne Kræfter; det er mig kun om at gjøre at faae Bogen saa fuldkommen, som det efter Omstændighederne er muligt, og at bidrage til, at Klagerne over dens Mangler og Ufuldkommenheder kunde forstumme. Jeg har arbeidet i det Haab, at det muligen maatte forundes mig at afhjælpe nogle af de væsentligste Mangler, og at Lærebogen i den forandrede Stikkelse og med den yderligere Bearbeidelse, jeg har tænkt mig, den kunde faae, kunde endnu en Tid blive brugt til Velsignelse, saalænge Tiden gjærer saaledes som nu, indtil en ny Tid oprinder, og noget Nyt frembringes, som da lettere kan vinde almindelig Indgang. Hvis det lykkes den her foretagne Bearbeidelse at vinde noget Bifald og samle Stemmer for sig, kan jeg ikke betvivle, at de Vanskeligheder ville være at overvinde, som endnu maatte frembyde sig for at erholde Tilladelse til, at de, der ønske det, kunne benytte ved Undervisningen den nye Bearbeidelse istedetfor Lærebogen selv.

For Bogens Venners Skyld har jeg holdt mig saa nær til den oprindelige Udgave — ogsaa i Hensende til Tonen — og optaget saameget af den, som jeg troede at kunne; for dens Modstanderes Skyld har jeg afhjulpet de Mangler, jeg havde Øie for, og som væsentligst bestode i en altfor stor Ordrigdom, hyppige

*) Dem, der maatte finde sig foranledigede til at lade Bemærkninger om min Bearbeidelse indrykke i Blade og Tidsskrifter, tillader jeg mig at anmode om at underrette mig derom, for at deres Bemærkninger ikke skulle forblive mig ubekjendte og ubenyttede ved en eventuel Bearbeidelse.

Gjentagelser, og at undertiden det, som hørte sammen fandtes spredt paa flere Steder. Hist og her er foretaget en mere gjennemgribende Bearbeidelse, f. Ex. de Idie Kapitel, og Eet og Andet er føiet til, f. Ex positive Pligter under „Omsorg for Legemet". Bogens Venner ville maaskee finde Forandringerne og Omarbeidelserne for mange og større, end fornødent gjordes dens Modstandere ville maaskee komme til et modsat Resultat, at der endnu ikke er gjort nok; men at komme til Enighed om forlidt og formeget i denne Henseende turde vel anses for at være uopnaaeligt. Bogen har en vis Fuldstændighed og Udførlighed, — om man vil en vis Vidtløftighed og Brede; begge Dele ere efter min Anskuelse et Fortrin ved Bogen; det Koncise og Stringente vilde upaatvivlelig her være paa urette Sted naar der tages Hensyn til, hvem Bogen nærmest er beregnet paa; Mange af disse faae ingen anden Undervisning i denne Retning, end den, der meddeles dem efter denne Ledetraad; dog er ved den ældre Udgave Katechismus forudsat at bruges jævnsides med Lærebogen og saaledes ogsaa ved nærværende Bearbeidelse.

Det vil forhaabentligen ansees for et Fortrin ved Bearbeidelsen, at Lærebogen er bleven af noget ringere Omfang; og Omfanget er ikke lidet under det, de ved første Øiekast synes at være. Det bibelske Apparat er nemlig betydelig forøget, men det har ikke været min Mening, at alle Børnene, ikke engang Pluraliteten af dem, skulde lære alle de anførte Skriftsteder. De Skriftsteder, jeg har tænkt mig, alle Børn skulle lære, er betegnede med *, og da disse ere de færreste, bliver det der skal læres, saa meget mindre. Af de øvrige Skriftsteder, der ere anførte, kan enhver Lærer tilskjendegive hvert enkelt Barn, eller Børnene afdelingsvis, efter deres forskjellige Fremgang og Gaver, hvor mange de skulle lære. Men skjøndt alle de anførte Skriftsteder ikke

skulle læres af alle Børnene, og navnlig ikke af de mindre begavede, skulle de dog læses af dem alle og forklares for dem alle. I al Fald kan det dog aldrig skade, at de ere anførte; noget Bekjendtskab vindes dog med dem derved, at de ere anførte, ogsaa i Familierne, naar de læses op af Børnene; for mangen Lærer kunne de indeholde gavnlige Vink, eller Stof til frugtbarere Katechisation, og Lærere, der maatte føle sig mistilfredsstillede ved Texten, kunne maaskee finde tilstrækkelig Veiledning for sig, ved Undervisningen, i Skriftstederne.

Med Erkjendtlighed maa jeg omtale, at vor uforglemmelige afdøde Biskop Mynster kort før sin Død har gjennemgaaet min Bearbeidelse, og at Maaden, hvorpaa han har yttret sig om den, har styrket mig i det Haab, at jeg ikke har arbeidet forgjæves. Ligeledes skylder jeg min Ven og Nabo, Hr. Pastor Andersen i Nordrup, Taknemmelighed for den Interesse, han har udvist for dette mit Forsøg; han har hørt mig forelæse min Bearbeidelse, og de Vink, han har givet mig, have, i Forbindelse med den Dybtgaaende af enkelte Punkter, hvorpaa han har indladt sig med mig, havt betydende Indflydelse paa Bearbeidelsen ved det endelige Gjennemsyn af den.

Jeg udsender min Bearbeidelse med det Ønske, at de foretagne Forandringer maae befindes at være Forbedringer. Er dette Tilfældet, og kan dette mit Arbeide tjene til Guds Riges Fremvæxt iblandt de Unge, da vil han bane det Vei til dem!

Aversie pr. Ringsted, i Mai 1854.

P. Balle,
Sognepræst for Aversie og Ellestrup Menighedser.

Første Kapitel.
Om Gud og hans Egenskaber.

I. Hvor vigtigt det er for os, at vi lære at kjende Gud, samt hvorledes vi komme til Kundskab om Gud.

§ 1. Det er høist vigtigt for os Mennesker, at vi lære at kjende Gud; vi vidste ellers ikke, hvorledes Verden er bleven til, eller i hvilken Hensigt vi selv ere satte i Verden; vi vidste heller ikke, hvad Haab vi turde gjøre os om vor Tilstand efter Døden, og vi havde ingen sikker Hjælp i vor Nød at forlade os paa.

Anm. a. Man kalder det Religion at have Kundskab om Gud og hans Villie, samt om den Maade, hvorpaa han vil ære, lydes og dyrkes af os. Efter den forskjellige Kundskab, Menneskene have om Gud, danne de sig forskjellige Forestillinger om ham, og føle sig i forskjelligt Forhold til ham (Rom. 8, 15). Størst er Modsætningen imellem den christelige og den hedenske Religion efter disse Religioners Omfang og Sandhed.

Anm. b. Under Navnet Verden indbefattes i Almindelighed alt det, Gud har skabt: „Himlen og Jorden og Havet og alt det, som er i dem."

§ 2.

§ 2. Verden kan ikke være bleven til af sig selv; den kan heller ikke have været til fra Evighed af. Gud, som er fra Evighed af, har skabt Verden, eller givet den baade sin Oprindelse og sin Indretning.

Ebr. 3, 4. Hvert Hus beredes af Nogen, men den, som bereder alle Ting, er Gud.

2 Cor. 4, 18. De synlige Ting ere timelige, men de usynlige ere evige.

§ 3. Ved Skabelsen har Gud aabenbaret sig for os, og navnlig som almægtig, viis og god; ogsaa vort eget Indre, Samvittigheden, vidner for os om ham, nemlig at han er hellig og retfærdig; men allertydeligst lære vi Gud at kjende af hans Ord, hvilket vi læse i den hellige Skrift, Bibelen.

Rom. 1, 20. Hans usynlige Væsen, hans evige Kraft og Guddommelighed beskues fra Verdens Skabelse af, og forstaaes af hans Gjerninger.

Rom. 2, 15. De vise Lovens Gjerning skreven i deres Hjerter.

§ 4 a. At det, vi læse i Bibelen, er Guds Ord, skjønnes af Bibelens eget Indhold; thi den lærer os fuldstændigt og tydeligt, hvad vi behøve at vide til vor Forbedring og Trøst, samt til virkelig Lyksalighed baade i denne og den tilkommende Verden; men et saadant Indhold er ikkun hed guddommeligt, og en saadan Veiledning, som vi fuldkommen kunne forlade os paa, kunde ikke gives os af noget Menneske.

2 Tim. 3, 15 Du kjender fra Barndom af den hellige Skrift, som kan gjøre Dig viis til Salighed ved Troen paa Jesum Christum.

b. Men Gud har ogsaa paa udvortes Maade gjort det bevisligt for os, at det, vi læse i Bibelen, er

er hans Ord; thi han udrustede de hellige Mænd, af hvilke hans Ord er forkyndt og skrevet, med overordentlige Naadegaver, hvoraf det kjendes, at de vare sendte af ham og talede i hans Navn, og at Ordet, de nedskrive, var dem indgivet af ham.

Marc. 16, 20. Herren arbeidede med, og stadfæstede Ordet ved medfølgende Tegn.

2 Tim. 3, 16. Den ganske Skrift er indblæst af Gud.

Anm. a. De hellige Mænd, af hvilke Guds Ord er forkyndt og skrevet, forudforkyndte tilkommende vigtige Begivenheder, der ikke lade sig forudsee af noget Menneske; hvad de saaledes længe iforveien forudsagde, gik paa det Nøiagtigste i Opfyldelse. Gud alene, som er alvidende, har kunnet meddele de hellige Mænd Kundskab om disse Begivenheder. De hellige Mænds Forudforkyndelser om tilkommende vigtige Begivenheder kaldes Spaadomme, af hvilke der findes mange i den hellige Skrift.

Anm. b. De hellige Mænd, af hvilke Guds Ord er forkyndt og skrevet, gjorde ogsaa mange saadanne overordentlige Gjerninger, hvortil guddommelig Kraft udfordredes, hvilke det ikke havde været muligt for dem at udrette ved deres egne eller Naturens Kræfter overhovedet. Vi kalde disse overordentlige Gjerninger Mirakler eller Undergjerninger. Gud alene, som er almægtig, har kunnet meddele de hellige Mænd Kraft til at udrette saadanne overordentlige Gjerninger.

§ 6. De Mænd, af hvilke Guds Ord er optegnet, efter hans Villie og under hans Styrelse, kaldes i Almindelighed Propheter, Evangelister og Apostler. De vare udvalgte af Gud til at være hans Sendebud, at ved dem hans Villie skulde blive kundgjort iblandt Menneskene.

Jer.

Jer. 25, 4. Herren har sendt til Eder sine Tjenere, Propheterne, tidligen og ideligen, men I hørte ikke.

Es. 61, 1. Herrens Aand er over mig; derfor salvede han mig.

Gal. 1, 1 og 15. Paulus, Apostel, ikke af Mennesker og ikke ved noget Menneske, men ved Jesum Christum og Gud Fader, som opreiste ham fra de Døde, mig kaldte Gud ved sin Naade at aabenbare sin Søn i mig, paa det jeg skulde forkynde ham iblandt Hedningerne.

§ 7 a. Efter Tiden, i hvilken den hellige Skrift er skrevet, dele vi den i det nye og det gamle Testamente; efter Indholdet dele vi Guds Ord i Loven og Evangelium.

b. Det gamle Testamentes Bøger, som ere skrevne af Propheterne, førend Christi Komme til Verden, ere de hellige Skrifter, i hvilke den gamle Pagt indeholdes; denne Pagt oprettedes af Gud med Israeliterne ved Moses og blev opretholdt ved Propheterne.

Anm. Israeliterne ere det Folk, Gud havde udkaaret sig til sit Eiendomsfolk, at Troen paa ham, den ene sande Gud, skulde blive bevaret iblandt dem; de havde Guds Ord, saaledes som det er optegnet i det gamle Testamentes Bøger, og Guds Forjættelser om den kommende Messias, Verdens Frelser, som skulde nedstamme fra dem.

c. Det nye Testamentes Bøger indeholde den nye Pagt, den Pagt, der ved Jesum, vor Frelser, er oprettet imellem Gud og os. Det nye Testamentes Bøger ere skrevne af Evangelisterne og Apostlerne, af hvilke de fleste havde været Jesu Disciple; det nye Testamente er altsaa skrevet efter Christi Komme til Verden.

Anm.

Anm. a. Ogsaa for os ere det gamle Testamentes Bøger høist vigtige; de kunne tjene ogsaa os til Lærdom, Trøst og Advarsel; men af endnu større Vigtighed for os ere dog det nye Testamentes Bøger, i hvilke indeholdes Læren om Frelsen ved Christum, saaledes som den skal kundgjøres for hele Verden, og hvad vi skulle gjøre for at faae Deel i Frelsen ved Christum.

Anm. b. Det gamle Testamentes Bøger ere følgende: Fem Mosis Bøger, Josuæ Bog, Dommernes Bog, Ruths Bog, første og anden Samuels Bog, første og anden Kongernes Bog, første og anden Krønikernes Bog, Esræ Bog, Nehemiæ Bog, Esthers Bog, Jobs Bog, Davids Psalmer, Salomos Ordsprog, Prædikerens Bog, Høisangen, de fire store Propheter: Esaias, Jeremias og hans Begrædelsers Bog, Ezechiel og Daniel, de tolv smaa Propheter: Hoseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Micha, Nahum, Habakuk, Zephanias, Haggai, Sacharias og Malachias.

Anm. c. Det nye Testamentes Bøger ere følgende: Fire Evangelier, nemlig af Matthæus, Marcus, Lucas og Johannes, Apostlenes Gjerninger, fjorten Pauli Breve, nemlig et til de Romere, to til de Korinthier, et til de Galater, et til de Ephesier, et til de Philippenser, et til de Kolossenser, to til de Thessalonicher, to til Timotheus, et til Titus, et til Philemon, et til de Ebræer, Jacobs Brev, Peters første og andet Brev, Johannis første, andet og tredie Brev, Judæ Brev, Johannis Aabenbaring.

Anm. d. Det gamle Testamentes Bøger vare samlede, saaledes som vi nu have dem, før Christi Komme til Verden, og han har bekræftet, at de ere af Gud. Det nye Testamentes Bøger samledes efterhaanden i de første Aarhundreder efter Christi Fødsel, da Mand

endnu

endnu levede, som havde staaet i Forbindelse med Apostlerne; efter deres Vidnesbyrd have Evangelisterne og Apostlerne skrevet de Bøger i det nye Testamente, der tillægges dem.

d. I Loven viser Gud os det Onde, vi bør undflye, og det Gode, vi maae lægge Vind paa, og foreholder os Straf for det Onde til Advarsel, og Belønning for det Gode til Opmuntring.

e. Evangelium er det glade Budskab i Guds Ord om Naade og Salighed ved Jesum Christum, vor Herre, som kom til Verden at frelse og forløse os fra Synden og dens Herredømme og dens ulykkelige Følger for os i Tid og Evighed.

II. Hvad Skriften lærer om Gud i Almindelighed.

§ 1. Der er kun een eneste sand Gud; Verdens Skaber er denne den ene sande Gud.

*Es. 45, 18. Saa sagde Herren, som skabte Himlen, han, den Gud, som dannede Jorden: jeg er Herren, og der er ingen ydermere.

*1 Cor. 8, 4. Vi vide, at en Afgud er Intet i Verden, og at der er ingen anden Gud, uden een.

Anm. Hedningerne antoge mange falske Guder, og vendte sig snart til den ene, snart til den anden, men sandt hverken Hjælp eller Trøst hos nogen af dem. Hvor langt lykkeligere ere vi, der kjende den ene sande Gud!

*Ps. 115, 4—7. Deres Afguder ere Selv og Guld; de have Mund, men kunne ikke tale, Øine, men kunne ikke see, Øren, men kunne ikke høre.

Es. 46, 6. De vige ikke fra deres Sted; vilde Nogen raabe til dem, de skulle dog ikke svare; de kunne ikke frelse ham af hans Nød.

Jer. 10, 5. De kunne ikke gjøre Ondt, og der er ingen Magt hos dem til at gjøre Godt.

Viisd. 15, 16. Et Menneske gjorde dem med sine ugudelige Hænder — en død Gud; han er selv bedre, end de Ting, hvilke han ærer som Gud.

§ 2. Skriften lærer os at kjende den ene sande Gud som Fader, Søn og Helligaand, og at de ere uadskilleligen forenede med hverandre i eet og det samme guddommelige Væsen; de ere saaledes deelagtige med hverandre i samme Evighed, Magt, Viisdom og Godhed, og have samme guddommelige Herlighed tilfælleds med hverandre. Det er derfor vedtaget iblandt de Christne at kalde Gud den treenige Gud.

*Matth. 28, 19. (Jesus befaler sine Disciple:) Gaaer hen og lærer alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands.

*Joh. 5, 19—23. Jesus svarede: hvilke Ting Faderen gjør, de samme gjør og Sønnen ligesaa; thi ligesom Faderen opvækker Døde og gjør levende, ligesaa gjør og Sønnen levende, hvilke han vil; Alle skulle ære Sønnen, ligesom de ære Faderen. — Ogsaa vidner Jesus (Joh. 17, 5), at han havde Herlighed hos Faderen, før Verden blev til.

*1 Cor. 12, 4—11. Der er Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den samme. Een gives Viisdoms Tale formedelst Aanden, en Anden Kraft til Undergjerninger; men alt dette virker krafteligen den ene og samme Aand, som uddeler til Enhver især, efterdi han vil.

Anm. a. Da Jesus vor Frelser, som har lært os, hvad vi skulle tro og gjøre, og har forløst os ved sin Lidelse og Død, er sand Gud tilligemed Faderen, have vi fuld Forvisning om, at hans Lære er guddommelig Sandhed, og at Forløsningen, som er skeet ved ham, er fuldkommen gyldig til Frelse for os.

Anm. b. Den hellige Aand, som virker med os til vor Forbedring og Frelse, er en sand Gud tilligemed Faderen og Sønnen, og derfor skulle vi ikke mistvivle

tvivle om vor Forbedring og Frelse; naar kun vor Stræben er alvorlig, skal høiere Bistand ikke fattes os, at vi vel skulle naae Maalet: vor Helliggjørelse og Saliggjørelse.

III. Hvad Skriften lærer om Guds Væsen og hans Egenskaber.

§ 1. Gud er en Aand, eller et usynligt Væsen, som har Forstand og fri Villie, men intet Legeme. Han kan derfor heller ikke sees med legemlige Øine, eller betegnes ved noget Billede.

*Joh. 4, 24. Gud er en Aand, og de, som ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed.

*Jac. 1, 27. En ren og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne: at besøge Enker og Faderløse i deres Trængsel, at bevare sig selv ubesmittet af Verden.

Ebr. 10, 8—9. Da han først havde sagt: Slagtoffer og Madoffer og Brændoffer og Syndoffer vilde Du ikke, havde ei heller Behagelighed til dem — og disse frembæres efter Loven — saa siger han: see! jeg kommer for at gjøre, Gud! Din Villie; han ophæver det Første for at sætte det Andet.

§ 2. Guds Egenskaber ere hans Fuldkommenheder, ved hvilke han er det allerhøieste og allerfuldkommeste Væsen; som saadant maa han have alle Fuldkommenheder, kan intet Ufuldkomment findes hos ham.

a. Gud er evig og uforanderlig; Gud har ingen Begyndelse havt, og skal ingensinde ophøre at være; han bliver altid den Samme.

*Ps. 90, 2. Før Bjergene bleve til, og Du dannede Jorden, fra Evighed til Evighed er Du Gud.

*Jac. 1, 17. Hos Lysenes Fader er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse.

*2 Pet. 3, 8. Een Dag er for Herren som tusinde Aar, og tusinde Aar som een Dag.

Anm.

Anm. Guds Magt til at gjøre dem evig lykkelige, som elske og lyde ham, kan ikke aftage; ei heller forandrer han sine Løfter og Beslutninger.

b. Gud er almægtig; han kan gjøre alt, hvad han vil, og det koster ham ingen Møie, men han vil ikkun det, som er vist og godt alene.

*Ps. 115, 3. Vor Gud er i Himlen; han gjør alt, hvad ham behager.

Anm. Gud er mægtig til at beskjærme os paa alle vore lovlige Veie, imod al Nød og al Fare, men han er ogsaa mægtig til at straffe dem efter Fortjeneste, som ere ham ulydige.

c. Gud er alvidende; han kjender paa eengang hvadsomhelst der er skeet, eller nu skeer, eller skal skee i al Eftertiden; selv vore hemmeligste Tanker ere ikke skjulte for ham.

*1 Joh. 3, 20. Gud kjender alle Ting.

*Ps. 139, 1—4 og 11. Herre! Du ransager og kjender mig; Du forstaaer mine Tanker langtfra; Du kjender gjant alle mine Veie; der er ikke et Ord paa min Tunge, see, Herre! Du veed det Allesammen, og vilde jeg sige: Mørket maa dog skjule mig, saa er Natten et Lys omkring mig.

Ps. 94, 9. Mon den, som plantede Øret, ikke skulde høre, og den, som dannede Øiet, skulde han ikke see?

Sir. 16, 19—21. Sig ikke: mon Nogen skulde komme mig ihu, fra det Høie? iblandt saa mange Folk skal jeg ikke ihukommes!

Anm. Den alvidende Gud kan ikke bedrages ved Hykleri eller udvortes Forstillelse.

d. Gud er allestedsnærværende; han virker med sin Kraft i alle Ting allevegne.

*Ps. 139, 7—8. Hvor skal jeg henflye fra dit Ansigt? Dersom jeg farer op til Himlen, da er Du der, og lægger jeg mig ned i Afgrunden, da er Du der.

Anm.

Anm. Vi skulle stedse minde os selv om, at Gud er allevegne og seer alle Ting; vi ville dertil have et mægtigt Værn imod al Fristelse til det, som er ondt og Gud mishageligt.

e. Gud er alvis; det, Gud vil, er altid det Bedste, og han vælger stedse de bedste Midler til at udføre sine Hensigter og Beslutninger.

*Sl. 104, 24. Herre! hvor mange ere Dine Gjerninger! Du gjorde dem alle viseligen.

Anm. Den alvise Gud foranstalter Intet uden Nytte, og derfor skulle vi ikke forsage under nogensomhelst Tilskikkelse.

f. Gud er god; han beviser saa mange Velgjerninger imod alle sine Skabninger, som enhver af dem kan tage imod efter deres Natur og Forhold, og som ere dem isandhed gavnlige.

*Sl. 145, 9. Herren er god imod Alle, og hans Miskundhed strækker sig til alle hans Gjerninger.

*Ap. Gj. 14, 17. Gud har ikke ladet sig selv uden Vidnesbyrd, idet han gjorde os Godt, og gav os Regn og frugtbare Tider af Himlen, idet han sylde os med Føde og vore Hjerter med Glæde.

Anm. Alt er Gave af Guds Haand; selv det, som synes lidet, skal annammes med Taksigelse, og vi skulle ikke misunde dem, der synes at faae rigeligere Gaver, end vi; af det Rundelige, der gives os, skulle vi ikke hovmode os, og heller ikke misbruge det til at føre et ørkesløst, overdaadigt Liv og Levnet.

*Rom. 11, 35. Hvo gav Herren først, at det igjen skulde betales ham?

1 Cor. 4, 7. Hvo giver Dig Fortrin? Og hvad har Du, uden at Du har annammet det?

Jac. 3, 16. Hvor Nid og Trætte er, der er Forvirring og al ond Handel.

Matth. 20, 15. Har jeg ikke Magt til at gjøre med Mit, hvad jeg vil? Eller er Dit Øie ondt, fordi jeg er god? 1 Mosеb.

*1 Mosеb. 4, 4—8. Og Herren saae til Abel og hans Offer, men til Kain og hans Offer saae han ikke; da blev Kain vred, og hans Ansigt falmede, og det hændte sig, da de vare paa Marken, da opstod Kain imod sin Broder Abel og ihjelslog ham.

Luc. 12, 16—20. Den rige Mand, hvis Land havde baaret vel, tænkte: Du har meget Godt i Forraad til mange Aar; giv Dig til Ro, ed, drik, vær glad; men Gud sagde til ham: Du Daare! i denne Nat kræves Din Sjæl af Dig.

g. Gud er barmhjertig; han skaffer os Lindring i vor Nød, og udfrier os ganske af vor Nød paa den, efter hans vise Raad, beleiligste Tid og Maade.

*Sl. 103, 13. Ligesom en Fader forbarmer sig over Børn, saa forbarmer Herren sig over dem, som frygte ham.

Luc. 6, 36. Vorder barmhjertige, som Eders Fader og er barmhjertig.

h. Gud er hellig; han elsker altid det Gode, men har det største Mishag til alt det, som er ondt.

*Sl. 5, 5. Du er ikke en Gud, som har Lyst til Ugudelighed; den Onde skal ikke bo hos Dig.

1 Pet. 1, 15. Efter den Hellige, som Eder kaldte, vorder og I hellige i al Omgjængelse.

Anm. Dyd er Stræben efter Helligshed; ved et dydigt, Gud velbehageligt Liv og Levnet nærme vi os altsaa mere og mere til at vorde hellige, og opnaae derved fornyet Lighed med Gud.

i. Gud er retfærdig; han holder over sine Love, som alle sigte til vort Gavn; han vil belønne dem, som lyde ham, men straffe dem, som ere ham ulydige.

*Rom. 2, 6 og 11. Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger, og hos Gud er ingen Personens Anseelse.

*Jer. 32, 19. Dine Øine ere aabnede over alle Menneskens Børns Veie til at give Hver efter sine Veie og efter sine Idrætters Frugt.

1 Mosеb. 18, 25. Det være langt fra Dig at gjøre efter denne Viis, at ihjelslaae den Retfærdige med den Ugudelige, at den Retfærdige skulde være ligesom den Ugudelige.

Anm.

Anm. a. Gud er langmodig, og giver os Tid til Omvendelse; men det vilde være at bespotte Gud at indbilde sig, at han kunde blive ved at bære over med os, naar vi fremture i vore Synder; hans Retfærdighed kræver, at han maa straffe, naar Naadens Tid er omme, og den ikke blev benyttet af os. Tillige er Straffen, der kommer over de Ugudelige, til Advarsel for Andre.

Ezech. 18, 23. Mon jeg fulde have Behag i den Ugudeliges Død? siger Herren; mon ikke mere deri, at han omvender sig fra sine Veie og maa leve?

*Rom. 2, 4. Foragter Du Guds Godheds og Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom, og ved ikke, at Guds Godhed leder Dig til Omvendelse?

Matth. 23, 32—33. Saa fylder I Eders Fædres Maal! hvorledes kunne I undfly Helvedes Dom?

Luc. 13, 2—3. Jesus sagde: Mene I, at disse Galilæer (hvis Blod Pilatus havde udøst) vare Syndere fremfor alle Galilæer, fordi de lede dette? Nei! siger jeg Eder, men dersom I ikke omvende Eder, skulle I alle ligesaa omkomme.

Anm. b. Straf og Belønning uddeles ikke altid i dette Liv, men begge Dele gjennemgaaes ofte til det andet Liv.

k. Gud er sanddru og trofast; han bedrager os aldrig med falske Forestillinger, og tilsiger eller lover os ikke Andet, end hvad han kan og vil holde.

*4 Mosb. 23, 19. Gud er ikke et Menneske, at han lyver, ei heller et Menneskes Barn, at han skulde angre Noget.

Sj. 33, 4. Herrens Ord er sandt, og al hans Gjerning trofast.

§ 3. Det er paa menneskelig Viis, vi tale om Gud, naar vi tale om hans Egenskaber, og tillægge ham af saadanne de ædleste og bedste, vi kjende hos os selv, men alle disse Guds Fuldkommenheder samle sig i det Ene: Gud er Kjærlighed; Kjærlighed er Guds Væsen; Kjærlighed beviser han alle sine Skabninger

ninger i rigeligt Maal, men det fuldkommeste Pant paa sin faderlige Kjærlighed til os gav han os, idet han end ikke sparede sin Søn, den Enbaarne, men hengav ham for os.

*1 Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvo som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.

Matth. 5, 45. Han lader sin Sol opgaae over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige.

1 Joh. 4, 9. Derudi er Guds Kjærlighed aabenbaret iblandt os, at Gud har sendt sin Søn, den Enbaarne, til Verden, at vi skulle leve ved ham.

Andet Kapitel.

Om Guds Gjerninger.

I. Hvad Skriften lærer om Skabelsen og de skabte Ting.

§ 1. Gud har fra Begyndelsen skabt Verden af Intet ved sin almægtige Kraft alene, til Gavn og Glæde for alle sine levende Skabninger.

*1 Mosb. 1, 1. I Begyndelsen skabte Gud Himlen og Jorden.

Sj. 33, 9. Han talede, og det skete; han bød, saa stod det der.

§ 2. Efterat Gud i sex Dage havde fuldendt Skabelsen, og indrettet Jorden til en Bolig for levende Skabninger, hvilede han eller holdt op at skabe paa den syvende Dag.

*2 Mosb. 20, 11. I sex Dage gjorde Herren Himlen og Jorden, Havet og alt det, som er i dem, og hvilede paa den syvende

syvende Dag; derfor velsignede Herren Sabbatsdagen og helligede den.

Anm. Saaledes blev for Jøderne den syvende Dag i Ugen Hvile- og Helligdag; iblandt os Christne er den første Dag i Ugen, paa hvilken Jesus vor Frelser opstod fra de Døde, indviet dertil.

§ 3. Paa den sjette Dag skabte Gud den første Mand og Qvinde, Adam af Jord, Eva af Mandens Side, og de bleve forenede i Ægteskab med hinanden.

*1 Mosb. 1, 28. Gud velsignede dem og sagde til dem: vorder frugtbare og mangfoldige, og opfylder Jorden.

*Ap. Gj. 17, 26. Gud har gjort, at af Menneskens Slægt boer paa den ganske Jordens Kreds af eet Blod.

Anm. Vi ere som Børn af een Herkomst; desto mere skulle vi have Kjærlighed til og Omhu for hverandre.

§ 4. Alt det, Gud havde skabt, var meget godt, eller paa bedste Maade indrettet efter dets Bestemmelse, saa at Hensigten, Gud havde med det, kunde opnaaes.

*1 Mosb. 1, 31. Gud saae alt det, han havde skabt, og see! det var saare godt.

Anm. Det Onde, som nu findes i Verden, kan ikke tilregnes Gud; det kom ind i Verden tilligemed Synden.

§ 5 a. Iblandt de synlige Guds Skabninger paa Jorden er Mennesket den ypperste; thi Gud gav Mennesket en fornuftig Sjæl, og et Legeme, som er et bequemt Redskab for Sjælen; Mennesket er skabt i Guds Billede og af Gud bestikket til at herske over den øvrige Skabning.

Sl. 8, 5—7. Hvad er et Menneske, at Du kommer ham ihu? Kun lidet har Du ladet ham fattes imod Englene, med Ære og Hæder har du kronet ham; Du har sat ham til Hersker over

over Dine Hænders Gjerninger, Alting har Du lagt for hans Fødder.

*1 Mosb. 1, 26. Gud sagde: lader os gjøre et Menneske i vort Billede, efter vor Lignelse, og han skabte Mennesket i sit Billede.

*1 Mosb. 1, 28. Gjører Eder Jorden underdanig, og regjerer over Havets Fiske, og over Himlens Fugle, og over hvert Dyr, som fryder paa Jorden.

Anm. a. Jo større de Fortrin ere, Gud har givet os, desto omhyggeligere skulle vi vogte os, at vi ikke misbruge dem.

Anm. b. Vi maae bruge Dyrene og tage Nytte af dem, men vi maae ikke handle ilde med dem; Gud, deres Skaber, vil, at det skal gaae dem vel, ligesom os, og at ogsaa de skulle fryde sig ved deres Tilværelse.

b. Vor Sjæl er en udødelig Aand, begavet med Forstand og fri Villie. Ved Forstanden skjelne vi imellem Ret og Uret; ved den frie Villie have vi Magt til at vælge mellem det Gode og det Onde, og Samvittigheden tilsiger os, om det, vi valgte, var Ret eller Uret, Godt eller Ondt.

*Matth. 10, 28. Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke slaae Sjælen ihjel.

Anm. Vi skulle især lægge Omsorg for Sjælen, som er udødelig og er vort rette Væsen, medens Legemet kun er Sjælens Hytte for denne Verden, og alle timelige Goder ere forgjængelige.

Phil. 3, 20. Vort Borgerskab er i Himlen.

2 Pet. 1, 14. Jeg ved, at mit Pauluns Aflæggelse er snart forhaanden.

Ebr. 11, 13. I Tro døde alle disse; de vare Gjæster og Udlændinge paa Jorden.

c. Vort Legeme er saaledes indrettet, at vi baade kunne arbeide eller foretage os Noget til Gavn ved Lemmernes Brug, og tillige nyde Fornøielser ved Hjælp af vore Sandser, som ere Synet, Høreisen, Lugten, Smagen og Følelsen.

*1 Mos. 2, 15. Og Gud Herren tog Mennesket, og satte det i Edens Have at dyrke den og bevare den.

Anm. a. Vi ere skabte til Arbeide, og bør ikke hendrive vor Tid i Ledighgang.

Anm. b. Ved Arbeide styrkes Legemets Sundhed, og vor Tanke henvendes derved paa noget Nyttigt og Godt; vi skulle derfor betragte det som Velgjerning imod os, at Gud gjorde det til Pligt for os at arbeide, og vi skulle takke Gud for hver Dag, han giver os Helbred og Kraft til at gjøre vor Gjerning.

Anm. c. Ledighgang er en Aarsag til meget Ondt; Tiden falder Ledighgjængeren lang, og han bringes derved til at tragte efter syndig Fornøielse og Adspredelse; som oftest bliver Ledighgjængeren tillige sine Medmennesker til Byrde.

1 Thess. 4, 11—12. Arbeider med Eders egne Hænder, saasom vi have budet Eder, paa det I maae omgaaes sømmeligen med dem, som ere udenfor, og ikke trænge til Nogen.

Ordspr. 6, 6—11. Du Lade! gak til Myren; see dens Veie, og bliv viis; den bereder sin Mad om Sommeren, den samler sin Spise om Høsten. Kun lidt Søvn endnu, kun lidt ligge med Hænderne over hinanden, da skal Din Armod komme som en Vandringsmand, og Mangel som en skjoldbevæbnet Mand.

Anm. d. Til Glæde og Fornøielse i Livet have vi Alle Adgang, nemlig ved en ordentlig Brug af de mange gode Ting, Gud har frembragt til Gavn og Glæde for sine Skabninger. Selv af vort Arbeide have vi megen Glæde, naar vi forrette det tilbørligen og med et muntert Sind.

*Ps. 31, 8. Jeg vil fryde mig, Herre! og være glad ved Din Miskundhed.

Anm. e. Vi tør nyde de Fornøielser, der tilbyde sig for os, dog at vi vogte os for Umaadelighed, Overdrivelse og al anden Misbrug, og aldrig maae vi hengive os til syndige Glæder, eller til saadanne Forlystelser, som stride imod Velanstændighed. Vi maae heller ikke

ikke for vore Fornøielsers Skyld tilsidesætte nogen Pligts Udøvelse, og ikke jage efter Fornøielser; de skulle snarere kun være som Frugt af, som Opmuntring og Vedervægelse efter Arbeide.

d. Gud skabte de første Mennesker i sit Billede, og de lignede ham deri, at de havde Kundskab i deres Forstand om alt det, som behøvedes til at begynde et lyksaligt Liv, og Lyst og Attraa i deres Villie til det Gode, og de fristedes fra Begyndelsen af ikke af nogen Tilbøielighed til det Onde.

*Coll. 3, 9—10. I, som have afsørt det gamle Menneske med dets Gjerninger, ifører det nye, som fornyes til Erkjendelse efter hans Billede, som skabte det.

§ 6 a. Gud har ogsaa, foruden Menneskene, skabt andre fornuftige Væsener, som ere af en høiere Natur og kaldes Engle. De ere Aander, og have altsaa Forstand og fri Villie, men de have intet jordisk Legeme; de kunne derfor ikke sees af Menneskene, uden at det sker efter særegen Foranstaltning af Gud.

*Ps. 103, 20—21. Lover Herren, I hans Engle! I Vældige i Magt, som udrette hans Befaling. Lover Herren, I hans Tjenere! som gjøre hans Villie.

Luc. 2, 8—13. Og der var Hyrder paa Marken, og see! Herrens Engel stod for dem, og Engelen sagde: jeg forkynder Eder en stor Glæde, thi Eder er idag en Frelser født; og strax var med Engelen en himmelsk Hærskares Mangfoldighed, som lovede Gud.

b. Nogle Engle misbrugte den frie Villie, Gud gav dem, og affaldt fra Lydighed imod Gud; de kaldes onde Engle, og lide den Straf, de have fortjent.

*2 Pet. 2, 4. Gud sparede ikke de Engle, som syndede, men nedstyrtede dem til Helvede, og overantvordede dem i Mørkets Lænker at forvares til Dommen.

c. Andre Engle vedbleve at være Gud lydige, og kaldes de gode Engle; de fryde sig ved Guds Herligheds Beskuelse, love og tilbede ham, og udrette, hvad han befaler dem.

*Hbr. 1, 14. Ere ikke Englene tjenende Ånder, udsendte til Hjælp for dem, som skulle arve Salighed?

II. Hvad Skriften lærer om Guds Forsyn, eller om Opholdelsen, Forsørgelsen og Bestyrelsen.

Gud virker nu, som fordum, med samme Almagt, Viisdom og Godhed.

§ 1. Gud opholder de skabte Ting ved sin almægtige Kraft; han bevarer den Orden i Naturen, som han engang har indført; den maatte ellers forstyrres.

*1 Mosеb. 8, 22. Saalænge Jorden bliver endnu, skal Sæd og Høst, og Frost og Hede, og Sommer og Vinter, og Dag og Nat ikke ophøre.

Ap. Gj. 17, 27—28. Herren er sandelig ikke langt fra Enhver af os; thi i ham leve og røres og ere vi.

§ 2. Gud sørger for alle sine Skabninger, de mindste med de største; han skaffer dem alle det Fornødne til deres Ophold, samt vogter og beskjærmer dem; men især deleshed har Gud Omsorg for Menneskene, hvilke han skabte til at nyde langt større Lyksalighed, end Dyrene.

*Ps. 104, 13—14. Han vander Bjergene af sine høie Sale; han lader Græs gro for Fæ, og Urter til Menneskenes Tjeneste, for at frembære Brød af Jorden.

Ps. 145, 15—16. Alles Øine vente paa Dig, Herre! og Du giver dem deres Spise i sin Tid; Du oplader din milde Haand, og mætter alt det, som lever, med Velbehagelse.

*Matth. 6, 26—30. Seer til Himlens Fugle; de saae ikke og høste ikke, og samle ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget mere, end de? Og betragter Lillierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde ikke; skulde han ikke meget mere klæde Eder, I Lidettroende.

Anm. a. Kun naar vi ere flittige og stræbsomme i vort lovlige Kald, tør vi vente, at Gud vil skjænke os det Fornødne til Livets Ophold; han giver os da Velsignelse til vor Gjerning, og lægger Velsignelse i sine Gaver, at selv Lidet bliver nok til Mange.

Anm. b. Hvor mangfoldige ere ikke Skabningerne her paa Jorden, Mennesker og Dyr, og Gud sørger for dem alle efter enhver Skabnings Trang og Fornødenhed. Sandsynligvis beboes ogsaa de Himmellkloder, der ere af samme Beskaffenhed, som vor Jord, af mange Slags Skabninger, hvis Opholder og Forsørger Gud da ogsaa er. Hvor ubegrændset er hans Magt og hans Kjærlighed tillige!

§ 3. Gud er Verdens Herre og Regent; han bestyrer med Viisdom og Godhed hvadsomhelst der skeer i Verden; baade det Gode og det Onde faaer et saadant Udfald, som han finder tjenligst.

*Matth. 10, 29—31. Sælges ikke to Spurve for een Penning? og ikke een af dem falder paa Jorden, uden Eders Faders Villie; ja! endog alle Eders Hovedhaar ere talte. Frygter derfor ikke; I ere bedre, end mange Spurve.

*1 Mosеb. 50, 20. Joseph sagde: I tænkte Ondt imod mig; Gud tænkte at vende det til det Gode, for at gjøre det, som sees paa denne Dag, at holde meget Folk ved live.

Anm. a. Vi skulle ikke hengive os til utidige Bekymringer, thi vi formaae Intet ved os selv, Gud raader for Alt; til ham skulle vi henstille, hvad der skal komme ud af vore lovlige Bestræbelser.

Matth. 6, 27. Hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, enddog han bekymrer sig derfor?

Matth. 6, 34. Hver Dag har nok i sin Plage.

Anm.

Anm. b. Naar Gud tilstader onde Mennesker at volde Fortræd, og ikke berøver dem Evne og Leilighed dertil, da sker det, fordi han ikke vil tvinge dem og betage dem deres frie Villie, paa det at ogsaa de, naar de komme til Sandheds Erkjendelse, kunne omvende sig; men ogsaa deres onde Anslag maae tjene ham til at fremme og befordre hans vise og kjærlige Hensigter.

Anm. c. Det kan vel stundom synes, som om det gik de Ugudelige vel i Verden, de Gudsfrygtige ilde; Gud er dog derfor lige vis og retfærdig i sin Bestyrelse; thi han ved bedst, hvad der er Enhver især af os mest tjenligt, og det er ikke med timelige Goder, han belønner sine sande Dyrkere og Tilbedere.

Anm. d. Vi maae anse vor Stand som et Kald fra Gud; vi skulle derfor være tilfredse med den Stand og Stilling i Livet, der er os anvist, og ikke stige efter at hæve os til en høiere Stilling, hvis Fordringer til os vi, efter vore Evner, maaskee ikke kunde tilfredsstille. Vi skulle i vor Stand og Stilling stifte den Nytte, vi formaae; derved blive vi ifandhed agtværdige, om vi end ere af ringe Stand.

*1 Sam. 2, 7. Herren er den, som gjør fattig, og gjør rig, ja! som nedtrykker og ophøier.

*Rom. 9, 20. Hvo er Du, o Menneske! at Du vil gaae trette med Gud? Mon Noget, som er dannet, kan sige til den, som dannede det: hvi gjorde Du mig saaledes?

*Rom. 12, 16. Tragter ikke efter de høie Ting; mener Eder selv ikke kloge.

Anm. e. Sorgen, saavelsom Glæden, kommer fra Gud, og bestikkes os i samme vise og kjærlige Hensigter; han vil ved den Modgang og de Gjenvordigheder, han lader komme over os, aftrække vort Sind fra Verdens Forfængelighed, og vække Længsel hos os efter et bedre Liv.

Vi

Vi skulle derfor ikke lade os nedbøie af de Sorger og Gjenvordigheder, Gud bestikker os, men bære vore Lidelser med Taalmodighed, med Hengivenhed i Guds Villie, med Fortrøstning til ham, at han ikke vil paalægge os større Byrder, end han selv vil give os Kraft til at bære, og at vort sande Bedste derved skal befordres.

*Hbr. 13, 5—6. Nøies med det, I have; thi Herren selv har sagt: jeg vil ingenlunde slippe Dig, og ingenlunde forlade Dig, saa at vi kunne sige med frit Mod: Herren er min Hjælper; jeg vil ikke frygte.

*Rom. 8, 28. Vi vide, at alle Ting tjene dem tilgode, som elske Gud.

Hbr. 10, 35—36. Kaster ikke Eders Frimodighed bort, hvilken har en stor Belønning; thi I have Taalmodighed behov, at, naar I have gjort Guds Villie, I da kunne faae Forjættelsen.

Rom. 8, 18. Den nærværende Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os.

*1 Cor. 10, 13. Eder er ingen Fristelse vaakommen, uden menneskelig, men Gud er trofast, som skal ikke lade Eder friste over Eders Formue, men skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saaledes, at I det kunne taale.

Jac. 1, 2—4. Agter det for idel Glæde, naar I falde ud i adskillige Fristelser, vidende, at Eders Troes Forsøgelse virker Standhaftighed, men Standhaftigheden frembringer fuldkommen Gjerning.

Anm. f. Vi ere ofte selv Skyld i vore Lidelser, og maae betragte dem som den naturlige Følge af eller Straf for vore Overtrædelser og Daarskaber; de bestikkes os alligevel af Gud for at vække os til Eftertanke og lede os til Forbedring. Derimod have vi ingen Ret til at anse de Vanheld og ulykkelige Tilfælde, hvoraf Andre hjemsøges, som Straf fra Gud, eller til at fatte Mistanke til dem som skyldige i nogen særegen Brøde.

*Hbr. 12, 5—6. Min Søn! agt ikke Herrens Revselse ringe, vær ikke heller forsagt, naar Du tugtes af ham; thi hvem Herren elsker, den revser han.

Luc. 15, 13—20. Den yngre Søn samlede alt Sit, og drog til et Land langt borte; men da han havde fortæret alt det, han

han eiede, blev Hungersnød i det samme Land, og han begyndte at lide Mangel; da gik han i sig selv, stod op og kom til sin Fader.

Joh. 9, 1—3. Og han saae et Menneske, som var blindfødt, og hans Disciple spurgte ham: Mester! hvo har syndet, denne eller hans Forældre, at han er blindfødt? Jesus svarede: hverken denne syndede, ei heller hans Forældre, men paa det Guds Gjerninger skulde blive aabenbarede paa ham.

Jobs Bog. Jobs Venner mente, at hans Lidelser vare Straf af Gud for hemmelige Synder, han havde begaaet. Herren dadlede dem, fordi de ikke vare kjærlige imod den Ulykkelige, og vilde udgrunde Guds uransagelige Raad.

Anm. g. Det kunde ikke være Hensigten med Christi Komme til Verden, at han skulde borttage den legemlige Nød af Verden.

Tredie Kapitel.

Om Menneskets Fordærvelse ved Synden.

§ 1. Alvorlig Selvprøvelse efter Loven i Guds Ord overbeviser Enhver især af os om, at vi ikke ere, som vi burde og kunde være, at vi Alle ere Syndere for Gud, og at der hos os Alle yttrer sig Tilbøjelighed til det Onde. Guds Ord gjør heller ingen Undtagelse med Nogen af os. Saaledes er da Fordærvelsen ved Synden almindelig, og har udbredt sig til os Alle.

*Rom. 3, 23. Alle have jo syndet, og dem fattes Ære for Gud.

*1 Joh. 1, 8. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandhed er ikke i os.

Rom. 3, 20 og 7, 7. Ved Loven kommer Syndens Erkjendelse; thi jeg kjendte ikke Synden uden ved Loven, end ikke Begjærligheden kjendte jeg, dersom Loven ikke havde sagt: Du skal ikke begjære.

Anm. a. Vi have selv ingen Værdighed at stole paa, og vi skulle ikke hovmode os over hverandre indbyrdes; Enhver har nok at bebreide sig selv.

*1 Pet. 5, 5. Smykker Eder med Ydmyghed; thi Gud staaer de Hovfærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade.

Luc. 18, 14. Hvo sig selv ophøier, skal fornedres, men hvo sig selv fornedrer, skal ophøies.

Anm. b. Menneskets Fordærvelse ved Synden kan ikke tilskrives Gud, som havde skabt de første Mennesker i sit eget Billede, gode og uskyldige.

Jac. 1, 13. Ingen sige, naar han fristes: jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde, men han frister heller Ingen.

§ 2 a. Synden kom ind i Verden allerede ved vore første Forældre; Gud havde forbudet dem at spise Frugten af et vist Træ i Edens Have, men de gjorde det alligevel, og bleve, som ulydige, Dødens Straf underkastede, hvilken Gud havde truet dem med. En nordentlig Begjærlighed havde nu engang fanet Overhaand hos dem, og de tabte deres oprindelige Uskyldighed.

*1 Mosb. 2, 16—17. Og Gud Herren bød Mennesket og sagde: Du maa frit æde af alle Træer i Haven, men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt skal Du ikke æde; thi paa hvilkensomhelst Dag Du æder af det, skal Du vissetligen dø.

b. Eva lod sig først forføre til at spise af det forbudne Træes Frugt, men hun forførte derefter Adam til det Samme.

*1 Mosb. 3, 4—6. Slangen sagde til Qvinden: I skulle ikke dø, men Gud ved, at hvilken Dag I æde deraf, da skal Eders

Eders Øine oplabes, og I skulle blive ligesom Gud, og kjende Godt og Ondt. Og Qvinden saae, at Træet var godt at æde af, og at det var lysteligt at se til, og et ønskeligt Træ til at faae Forstand af; saa tog hun af dets Frugt og aad, og hun gav sin Mand ogsaa med sig, og han aad.

Anm. a. Efter det nye Testamentes Veiledning forstaae vi ved Slangen — Djævelen, der søgte at styrte vore første Forældre i lige Elendighed med sig selv.

*Joh. 8, 44. Djævelen var en Mandedraber fra Begyndelsen af, og blev ikke bestaaende i Sandheden; thi Sandhed er ikke i ham. Naar han taler Løgn, taler han af sit Eget; thi han er en Løgner og Løgnens Fader.

Anm. b. Der maatte gives Menneskene Leilighed til at bruge de herlige Gaver, Gud havde givet dem: Forstanden og den frie Villie; de kunde ogsaa misbruge dem, og de gjorde det. Skulde Gud have forhindret dette, da de ikke godvilligen vilde rette sig efter hans Forbud, havde han maattet belage dem deres frie Villie; dette havde været et endnu større Onde; vi havde da ikke igjen kunnet søge Samfund med Gud, og ikke kunnet modtage den Lyksalighed, Gud havde bestemt os.

§ 3. Vore første Forældre kunde ikke forplante Ufyldigheden, hvilken de selv havde mistet, paa deres Børn; tvertimod nedarvedes uordentlige Begjærligheder, der havde faaet Overhaand hos vore første Forældre, paa deres Børn, og saaledes forplantedes Arvesynden fra Slægt til Slægt; derfor ere vi Alle af Naturen Vredens Børn og derfor maae vi Alle dø; derfor have vi Alle Igjenfødelse behov, og derfor maatte Jesus vor Frelser komme til Verden til vor Gjenløsning.

*Ps. 51, 7. See! jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd.

1 Mosеb. 8, 21. Menneskets Hjertes Tanke er ond fra Ungdommen af.

*Rom. 5, 12. Synden kom ind i Verden ved et Menneske, og Døden ved Synden, og saaledes trængte Døden igjennem til alle Mennesker, idet de syndede alle.

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre.

Anm. Gud vilde ikke, for at forhindre, at Fordærvelsen, som var indkommen i Verden ved vore første Forældre, ikke skulde udbrede sig til deres Efterkommere, forandre Naturens Løb, hvorefter Børnene maatte blive i Lighed med Forældrene. Heller ikke skulle vi mene, at vi vilde have været standhaftigere i vore Anfægtelser; men især deles hed havde Gud, da han fra Evighed af havde forudseet Syndefaldet, ogsaa fra Evighed af bestemt til vor Opreisning af vort Fald at sende sin Søn, den Enbaarne, til Verden.

§ 4. Menneskene bleve dog ikke aldeles fordærvede ved Synden; da havde der ingen Frelse været for os. Gud nedlagde hos os Alle en herskende Attraa efter Lyksalighed, der ligesaalidet tillader os at være ligegyldige i Hensende til vor Sjæls, som til vort Legems sande Velfærd, og han gav os Alle en Samvittighed, igjennem hvilken han advarer og paaminder os.

Eph. 5, 29. Ingen hadede nogensinde sit eget Kjød, men føder og vederqvæger det.

Rom. 7, 22—23. Jeg har Lyst til Guds Lov efter det indvortes Menneske, men jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider imod mit Sinds Lov, og tager mig fangen under Synden Lov, som er i mine Lemmer.

*Rom. 2, 14—15. Efterdi Hedningerne, som ikke have Loven, gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, da ere de, endskjøndt de ikke have

have Loven, dem selv en Lov; de vise Lovens Gjerning skreven i deres Hjerter, idet deres Samvittighed vidner imod dem, og Tankerne indbyrdes anklage eller forsvare hverandre.

Anm. a. Vi ønske Alle at blive lykkelige. Erfaring vil snart overbevise os om, at sand Lykksalighed ikke bestaaer i timelige Goder, men alene i en velgrundet Sindsro og Tilfredshed; denne kan ikke vindes ad Lastens Vei, da Udyder og Laster tvertimod drage megen Utilfredshed og Sindsuro efter sig. Saaledes holder vor Attraa efter Lykksalighed os tilbage, at vi ikke betrade Syndens Afvei, og bringer os ind paa den Vei, der fører til Gud.

Anm. b. Samvittigheden er en indvortes Følelse af Ret og Uret. Samvittigheden tilskynder os til det Gode, advarer os imod det Onde; følge vi dens Tilskyndelser og gjøre det Gode, da lader den os føle Tilfredshed med os selv; handle vi imod dens Advarsel, da gjør den os Bebreidelser, lader os føle Misfornøielse med os selv, Angst og Uro i Hjertet.

Anm. c. Eftersom Samvittigheden lader os føle Tilfredshed eller Misfornøielse med os selv, kalde vi den god eller ond; derimod sige vi, at Samvittigheden sover, naar Mennesket til en Tid ikke lægge Mærke til deres onde Handlinger; jo længere dette varer, desto fordærvelligere er det for os: vi have imidlertid gjort os skyldige i saa meget mere Ondt, og Tiden vil derefter være saa meget kortere til Omvendelse og til at besætte os i det Gode. Engang maa Samvittigheden dog vaagne, og til størst Forfærdelse, hvis det først skeer i Dødens Stund.

Anm. d. Den onde Samvittighed følger os ind i Evigheden, og værre endnu vil dens Nag være i det andet, end i dette Liv. En ond Samvittighed er derfor et værre Onde, end ethvert jordisk Onde, der dog ophører

hører med Døden. Desto omhyggeligere skulle vi vaage over vor Samvittighed, at den ikke besværes med nogen vitterlig Overtrædelse, hvad vi end maatte komme til at lide derfor i denne Verden.

*Ap. Gj. 24, 16. Jeg øver mig at have altid en ustadt Samvittighed for Gud og Menneskene.

§ 5 a. En fælleds Arvelod for os Alle er vor syndige Natur, men tillige gjentager vore første Forældres Frafald — nemlig fra Lydighed imod Gud — sig i ethvert enkelt Menneskes Liv; til Synd igheden, der vedklæber os som Adams Børn, kommer vor egen Skyld og Brøde; vi synde selv, og vise samme Ulydighed, idet vi enten gjøre det, Gud har forbudet, eller efterlade at gjøre det, han har befalet os. Dertil lade vi os henrive af de uordentlige Begjærligheder, som ere indeni os, idet vi give disse Herredømme over os, og følge vor egen Villie, istedetfor at gjøre efter Guds Villie.

*1 Joh. 3, 4. Hvo, som gjør Synd, begaaer og Overtrædelse af Loven, og Synden er Lovens Overtrædelse.

*Jac. 4, 17. Hvo, som veed at gjøre Godt, og gjør det ikke, ham er det Synd.

*Rom. 7, 18. Jeg veed, at i mig, det er: i mit Kjød, boer ikke Godt.

*Jac. 1, 14—15. Hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjærlighed; derefter, naar Begjærligheden har undfanget, føder den Synd, men naar Synden er fuldkommet, føder den Død.

Anm. Vi maae omhyggeligen vogte os for, at onde Lyster ikke optændes hos os, og bestræbe os paa strax at nedkæmpe dem, saasnart de begynde at yttre sig; deres Magt vil ellers snart vorе, hvorved det bliver os dobbelt vanskeligt at besejre dem.

b. Vi

b. Vi begaae Synd baade indvortes og udvortes. Vi synde med vore Tanker og Begjæringer, naar vi finde Fornøielse i at tænke paa Noget, som er Gud imod, og have Sind til at gjøre det.

*Matth. 9, 4. Der Jesus saae deres Tanker, sagde han: hvi tænke I saa ondt i Eders Hjerter.

c. Vi synde med Ord, naar vor Tale er letsindig og forsængelig eller endog gudsbespottelig, eller naar det, vi sige, kan være til Fornærmelse eller Skade for vor Næste.

Matth. 12, 36. Menneskene skulle gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord, som de have talet.

d. Vi begaae Synd i Gjerning, naar vi foretage os Handlinger, der ere i Strid med nogetsomhelst Guds Bud.

1 Joh. 3, 6. Hver den, som bliver i Herren, synder ikke; hver den, som synder, har ikke seet ham, ei heller kjendt ham.

Anm. Til at vogte os for Synd i Ord og Gjerning kunne vi bevæges blot af Hensyn til Menneskene, hvis Mishag vi derved kunne paadrage os, og af Frygt for Straf efter menneskelige Love; men vi skulle med samme Omhu vogte os for Synd med Tanker og Begjærlinger, der er den alvidende, hellige Gud ligesaa mishagelig og straffes af ham.

§ 6 a. Synden er større, eller mindre, og derfor mere, eller mindre strafværdig, eftersom Tilsyndelsen til det Gode, eller Fristelsen til det Onde var større, eller mindre.

*Joh. 19, 11. Jesus sagde: den, som overantvordede mig til Dig, har større Synd.

*Luc. 12, 47—48. Den Tjener, som veed sin Herres Villie, og ikke bereder sig, og ikke gjør efter hans Villie, skal straffes meget, men den, som ikke ved det, og forøver sig, skal straffes mindre.

b. Især-

b. Især leshed gjøre vi Forskjel paa Skrøbelighets- og Forsætlighedssynder. Selv den oprigtigste Christen undgaaer ikke Synd af Skrøbelighed, enten at han synder, fordi han ikke veed bedre, da han dog kunde og burde vide bedre, eller fordi han bliver overilet imod sin Villie. I forsætlig Synd med Velbehag tvertimod bedre Vidende fremturer derimod kun den Ugudelige, der lever som uden Gud.

*Rom. 7, 18—19. Villien til det Gode har jeg vel, men at udrette formaaer jeg ikke; thi det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg.

*1 Tim. 1, 13. Mig, som tilforn var en Forfølger, mig er Barmhjertighed vederfaret; thi jeg gjorde det uvitterligen i Vantro.

*Phil. 3, 18—19. Mange vandre, hvilke jeg ofte har sagt Eder, og endnu siger med Taarer, at være Christi Korses Fjender, hvis Ende er Fordærvelse, hvis Gud er Bugen, og hvis Ære er i deres Skjændsel, hvilke tragte efter de jordiske Ting.

§ 7. Syndens indbildte Glæder maae snart forsvinde. Synden styrter som oftest allerede her i Livet Mennesket i megen Elendighed, og forvolder ham allerede her Samvittighedsangst og Uro; men i det andet Liv vil især leshed Udelukkelse fra Guds Naade og bitter Qval blive Syndens visse Løn, dersom vi fremture i samme med Forsæt og Velbehag, uden Anger og Omvendelse.

Ordspr. 14, 34. Retfærdighed ophøier et Folk, men Synd er en grurlig Ting iblandt Folk.

*Rom. 2, 8—9. Dem, som ere gjenstridige, og ikke lyde Sandhed, men adlyde Uretfærdighed, skal vorde Unaade og Vrede; Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde.

Anm. Det er meget farligt at lade sig indtage af Syndens Tillokkelser; thi foruden det, at man derved fordærver Sind og Tænkemaade, saa kan og en

Synd,

Synd, som oftere gjentages, letteligen blive til Vane, og Vanen kan omsider blive til Forhærdelse, og saaledes bliver Omvendelse og Forsagelse af det Onde stedse vanskeligere.

Fjerde Kapitel.

Om Guds Naadesforanstaltninger til vor Frelse ved Jesum Christum.

§ 1. Gud vilde ikke, at Synden, som var indkommen i Verden, skulde styrte Menneskene i evig Fortabelse, uden Haab om Redning. Derfor bestikkede han os af sin forbarmende Kjærlighed en Forløser til at frie og frelse os fra Synden og dens ulykkelige Følger, og aabne os Adgang igjen til sin Naade baade i dette og i det tilkommende Liv.

*1 Joh. 4, 10 og 15. Derudi bestaaer Kjærligheden, ikke, at vi have elsket Gud, men at han har elsket os, og udsendt sin Søn til en Forsoning for vore Synder. Hvo, som bekjender, at Jesus er Guds Søn, i ham bliver Gud, og han i Gud.

§ 2. Forløseren er Jesus Christus, den himmelske Faders eenbaarne Søn, som fra Evighed af havde været forenet med sin Fader i eet og det samme guddommelige Væsen. Om hans Komme til Verden havde Gud forud givet dyrebare Forjættelser.

*1 Mosеb. 22, 18 gives Abraham den Forjættelse: Ubi Din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes.

Anm. a. Efter Guds egen Befaling bleo Forløseren kaldet Jesus, hvilket netop betyder Frelser.

Matth.

*Matth. 1, 21. Hun skal føde en Søn, og Du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder.

Anm. b. Christus, Messias, Herrens Salvede, kaldes Forløseren som Herre og Konge i det aandelige Naaderige, Gud ved ham oprettede til Synderes Frelse.

*Joh. 18, 36—37. Jesus svarede: mit Rige er ikke af denne Verden, alligevel er jeg en Konge; jeg er dertil født, og dertil kommen til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden. Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst.

Anm. c. Den forjættede Messias, Verdens Frelser, maa være kommen til Verden; flere af de Kjendemærker, med hvilke han var betegnet i Spaadommene om ham, ere ikke mere forhaanden, og have ikke været det fra de første christne Tider; derimod passe alle disse Kjendemærker nøie paa Jesum af Nazareth.

Anm. d. Messias skulde som Menneske nedstamme fra Abrahams Slægt (1 Mosеb. 22, 18) og Davids Familie (Es. 11, 1), og fødes i Bethlehem (Mich. 5, 1); han skulde komme til Verden, førend det jødiske Folk endnu ganske havde mistet sin egen Regjering (1 Mosеb. 49, 10), og førend det sidste Tempel i Jerusalem var ødelagt (Hagg. 2, 7); han skulde være underkastet haarde Lidelser og en voldsom Død, men derefter igjen gaae frem af Graven til et usorgangeligt Liv, og ved sin Læres Forplantelse føre mange Folkeslægter fra Afgudsviet til Sandheds Erkjendelse (Ps. 22, Es. 53).

Anm. e. Da Frelseren kom til Verden, var Forventningen om hans Komme stor, og Spaadommene udtydedes saaledes, at Tidens Fylde til hans Komme nu var forhaanden.

§ 3. Jesus Christus, sand Gud fra Evighed af, blev sandt Menneske tillige, og virker stedse med begge sine Naturer. Han kom til Verden ved Fødsel af Jomfru Maria, og forenede da sin guddommelige Natur med den menneskelige.

Luc.

*Luc. 1, 35. Engelen sagde til Maria: den hellige Aand skal komme over Dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge Dig; derfor skal ogsaa det Hellige, som skal fødes af Dig, kaldes Guds Søn.

*Rom. 9, 5. Christus er efter Kjødet af Fædrene, han, som er Gud over alle Ting, høilovet i Evighed.

§ 4. Jesus Christus havde som Menneske Sjæl og Legeme, ligesom vi, men han havde ingen Synd, og var fuldkommen hellig.

Ebr. 4, 15. Vi have ikke en Ypperstepræst, som ikke kan have Medlidenhed med vore Skrøbeligheder, men en saadan, som er forsøgt i alle Ting, i lige Maade, dog uden Synd.

*Joh. 8, 46. (Jesus spørger sine Fjender:) Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd?

*Luc. 23, 4. Pilatus sagde til de Ypperstepræster og til Folket: jeg finder ingen Skyld hos dette Menneske.

*Matth. 26, 3—4. Judas bar de tredive Sølvpenninge til de Ypperstepræster og Ældste igjen, og sagde: Jeg har syndet, at jeg forraadte uskyldigt Blod.

Anm. a. Synd nedarves paa os, og vi synde selv, idet vi ere ulydige imod Gud og hans Bud. Men paa Jesum Christum, Guds Søn, undfangen af den hellige Aand, er Arvesynden ikke forplantet, og han beviste fuldkommen Lydighed imod alle Guds Befalinger; hans Exempel er givet os til Efterfølgelse, og vi skulle herefter leve et retfærdigere Liv for Gud; ved Troen tilegne vi os hans Retfærdighed.

*Rom. 5, 19. Ligesom ved det ene Menneskes Ulydighed Mange ere blevne Syndere, saa skulle og ved den Enes Lydighed Mange vorde retfærdige.

*1 Pet. 2, 21. Christus har lidt for os, efterladende os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor.

*Matth. 11, 29—30. Tager mit Aag paa Eder, og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet; saa skulle I finde Hvile for Eders Sjæle; thi mit Aag er gavnligt, og min Byrde er let.

Anm. b. Jesus Christus kan som Guds Søn ikke være vort Mønster, idet han ved Mirakler bekræftede sin guddommelige Sendelse, og hengav sig i Døden til en Forligelse for vore Synder; men vi skulle tragte efter at ligne ham i alle de Dyder, det er muligt for os at udøve, saasom i Hengivenhed under Guds Villie (Matth. 26, 39), i sand og virksom Menneskekjærlighed og al Tjenstagtighed, (Matth. 9, 35), i Forsonlighed, (Luc. 23, 34), i Nøisomhed, (Matth. 8, 20), og Selvfornægtelse for Sandhedens Skyld (Matth. 4, 9—10). Ifærdeleshed skulle vi bestræbe os paa, at det samme Sind maa være i os, som var i Christo Jesu vor Herre, at vi med den samme Lyst og Iver, som han, bestræbe os paa at fuldkomme Guds Villie til os i alle Ting (Joh. 4, 34).

§ 5 a. Da Jesus var bleven tredive Aar gammel, lod han sig døbe i Jordans Flod, og blev derved høitideligen fra Himlen erklæret at være Guds Søn.

*Matth. 3, 16—17. Da Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet, og see! Himlene aabnedes ham, og han saae Guds Aand fare ned som en Due, og komme over ham; og see! der kom en Røst fra Himlen, som sagde: Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg har Behagelighed.

b. Strax efter sin Daab blev Jesus prøvet ved adskillige Fristelser, hvilke han besejrede ved sin Bestandighed; ved Bestandighed skulle ogsaa vi besejre de Fristelser, der paakomme os.

*Marc. 1, 12—13. Og strax drev Aanden ham ud i Ørken, og han var der i Ørken fyrretyve Dage, og blev fristet af Satan.

Matth. 4, 11. Da forlod Djævelen ham, og see! Englene gik til ham og tjente ham.

*Jac. 4, 7. Bøier Gud underdanige; staaer Djævelen imod, saa skal han flye fra Eder.

Paa den Gjerning, den himmelske Fader havde givet Jesum vor Frelser at fuldbringe, have vi Forbillede i Prophfamilies Virksomhed, og i Ypperstepræstens

præstens Gjerning i det gamle Testamentes Tider; og ham, Gud lod fødes i Ringhed og vandre i Fornedrelse, ham har Gud ophøiet, idet han opreiste ham fra de Døde, og gav ham Sæde ved sin høire Haand, og gjorde ham til en Konge evindelig, at der ikke skal være Ende paa hans Kongedomme.

§ 6. Efter sin Daab og Fristelse tiltraadte Jesus sit Lærerembede, og drog omkring i tre paa fjerde Aar iblandt Jøderne, og forkyndte dem, som himmelsendt Prophet, Guds Raad og Villie om Synderes Saliggjørelse.

*Marc. 1, 14—15. Jesus prædikede Guds Riges Evangelium, og sagde: Tiden er fuldkommet, og Guds Rige er nær! Omvender Eder og troer Evangelium!

Anm. a. Paa samme Maade, som Gud selv har stadfæstet sit Ord i det Hele, er ogsaa Jesu Lære af ham bekræftet som guddommelig Sandhed. Ogsaa Frelseren gjorde mange store og velgjørende Mirakler, der vare Vidnesbyrd om ham, at han var sendt af Gud, og paa Propheternes Vitis forudforkyndte ogsaa han tilkommende vigtige Begivenheder.

*Matth. 11, 4—5. Jesus svarede: Gaaer hen, og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see: Blinde see og Halte gaae, Spedalske renses og Døve høre, Døde staae op, og Evangelium prædikes for Fattige.

Joh. 10, 25. De Gjerninger, som jeg gjør i min Faders Navn, de vidne om mig.

*Matth. 20, 18—19. See! vi reise op til Jerusalem, og Menneskens Søn skal overantvordes de Øverstepræster og Skriftlærde, og de skulle fordømme ham til Døden, og overantvorde Hedningerne ham at bespotte og hudstryge og korsfæste; men paa den tredie Dag skal han opstaae.

Luc. 19, 41—44. Da han kom nær til og saae Staden, græd han over den, og sagde: de skulle lægge Dig flet øde og Dine Børn i Dig.

Anm.

Anm. b. Ligesaa have vi det indvortes Bevis for Jesu Læres Guddommelighed i den af ham forkyndte Lære selv. Hvo, som antager og følger Jesu Lære af et oprigtigt Hjerte, vil snart erfare, at den har guddommelig Kraft til at forbedre Hjertet, til at trøste Samvittigheden og til at bekræfte Haabet om evig Lyksaligheb. Christendommen er ikke blot Lære, men Liv tillige.

Joh. 8, 31. Jesus sagde: Dersom I blive i mit Ord, ere I sandelig mine Disciple, og I skulle forstaae Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder frie.

1 Cor. 4, 20. Guds Rige bestaaer ikke i Ord, men i Kraft.

Anm. c. For Lyset i Jesu Lære maa Afguderiets, Vankundighedens og Overtroens Mørke sprede og forsvinde; vi ere ved Jesu Lære komne til rigtig Kundskab om Gud og hans Villie, vi have ved Jesu Lære faaet fuldstændig Viished om, at der er et Liv efter dette, og vi finde i Jesu Lære frugtbar Anvisning og Veiledning, hvorledes vi skulle vandre i denne Verden for at komme til saligt Samfund med Gud og Frelseren i den anden Verden.

§ 6 a. Jesus vor Frelser var underkastet megen Forfølgelse. Sjærbeleshed forfulgte Jødernes Øverste ham, da han var fremtraadt som Lærer, deels af Misundelse over hans Fremgang iblandt Folket, deels af Had, fordi ved ham deres Hykleri og onde Gjerninger bleve aabenbarede for Folket. De søgte derfor baade med List og Vold at bringe ham af Dage.

*Luc. 19, 47—48. Han lærte daglig i Templet, men de Øverstepræster og Skriftlærde og de Øverste for Folket søgte at omkomme ham, og de fandt ikke, hvad de skulde gjøre; thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham.

Matth. 23, 14 og 27. Vee Eder, I Skriftlærde og Pharisæer! at I ædde Enkers Huse og paa Skrømt bede længe. I ere

ere som kalkede Grave, I synes udvortes retfærdige for Menneskene, men indvortes ere I fulde af Dumskalkhed og Uret.

Matth. 22, 15—17. Pharisæerne gik hen og holdt Raad, hvorledes de kunde besnære ham i Ord, og de sendte deres Disciple til ham, og sagde: Sig os, hvad tykkes Dig? er det tilladt at give Keiseren Skat, eller ikke?

b. Efterat Judas havde overantvordet Jesum i de Øverstes Hænder, dømte de ham til Døden, og overgave ham til den hedenske Landshøvding Pontius Pilatus; ham truede de med Keiserens Unaade, og bevægede ham derved til, at han lod Jesum hudstryge, tornekrone og bespotte, og omsider, efter flere frugtesløse Forsøg paa at udfrie ham af hans Fjenders Vold, nagle til et Kors, paa hvilket han opgav sin Aand.

*Luc. 23, 46. Og Jesus raabte med høi Røst, og sagde: Fader! i Dine Hænder befaler jeg min Aand, og der han dette sagde, udgav han Aanden.

Joh. 19, 33—34. Da de kom til Jesum og saae, at han var allerede død, brøde de ikke hans Been, men Een af Stridsmændene stak ham i Siden med et Spyd, og strax udgik Blod og Vand.

c. Jesus maatte ikke alene udstaae de smerteligste Lidelser paa sit Legeme, idet han døde Korsets Død, men han ængstedes ogsaa i sin Sjæl, navnlig for Menneskenes Synders Skyld, der her viste sig i deres ganske Afskyelighed og rædselsfulde Frækhed.

*Matth. 26, 36—39. Da kom Jesus til Gethsemane, og han begyndte at bedrøves og svarligen at ængstes; da siger han til dem: Min Sjæl er ganske bedrøvet indtil Døden; og han gik lidet frem, faldt paa sit Ansigt og bad: Min Fader! er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig, dog ikke, som jeg vil, men som Du vil!

Joh. 19, 39—40. Ville I, at jeg skal lade Eder den Jødernes Konge los? Da raabte de alle: Ikke denne, men Barrabas, og Barrabas var en Røver.

Matth.

Matth. 27, 22 og 25. De sagde alle: Lad ham korsfæstes! Og det ganske Folk svarede og sagde: Hans Blod komme over os og over vore Børn!

Anm. Jesus gik frimodigen sin Død imøde, og fremstillede sig selv for sine Fjender, da de ledte efter ham; men som Menneske maatte han vel forfærdes ved Tanken om de gruelige Pinsler, som skulde gaae forud for hans Død. Jo mere Frelseren saaledes har lidt, jo større Kjærlighed han altsaa har bevist os, idet han underkastede sig disse Lidelser for vor Skyld, til desto større Gjenkjærlighed og Taknemmelighed imod ham skulle vi derved lade os opvække.

d. Jesus paatog sig frivilligen at lide for os, i alle Synderes Sted, efter sin himmelske Faders Raad og Villie. Saaledes kunde Gud eftergive os Straffen, vi havde fortjent for vore Synder, idet Frelseren bar den for os og gjorde Fyldest for os.

Phil. 2, 6—8. Christus Jesus, da han var i Guds Skikkelse, holdt han det ikke for et Rov at være Gud lig; men han fornedrede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa, og blev lydig indtil Døden, ja! Korsets Død.

*Joh. 10, 11 og 18. Den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene. Ingen tager mit Liv fra mig, men jeg sætter det til af mig selv; jeg har Magt til at sætte det til, og Magt til at tage det igjen.

Joh. 1, 29. Johannes seer Jesum komme til sig, og siger: see det Guds Lam, som bærer Verdens Synd!

*2 Cor. 5, 21. Den, som ikke vidste af Synd, har Gud gjort til Synd for os.

*Matth. 20, 28. Menneskens Søn er ikke kommen at lade sig tjene, men at tjene, og at give sit Liv til en Gjenløsning for Mange.

e. Idet Frelseren hengav sig for os, er han bleven som et Sonoffer for os; men han frembar selv dette Offer, et Offer, der har Gyldighed for Alle i al

i al Evighed, og derved har han tillige og isærdeleshed vist sig som den rette, os af Gud beskikkede Ypperstepræst.

*Eph. 5, 2. Christus elskede os, og gav sig selv hen for os til en Gave, et Slagtoffer, Gud til en velbehagelig Lugt.

*Hbr. 7, 26—27. Og saadan Ypperstepræst sømmede os, som er hellig, uden Skyld, som ikke dagligen har fornøden, som de andre Ypperstepræster, at frembære Offer, først for egne Synder, derefter for Folkets; thi dette gjorde han een Gang for Alle, da han opofrede sig selv.

Anm. a. Iblandt Jøderne maatte den Ypperstepræst efter Guds Befaling aarligen paa den store Forsoningsfest frembære Offer i Helligdommen til Forligelse for Folkets Synder. Ved dette Offer afbildedes forud den tilkommende Frelsers forsonende Lidelse og Død, og tillige skulde det tjene Jøderne til en Advarsel og Paamindelse om Syndens Straffværdighed.

Anm. b. Ved Jesu egen Opofrelse ere alle det gamle Testamentes Offringer ophævede, og endnu mere maatte alle andre overtroiske Forsoningsmidler bortfalde, hvilke Menneskene selv havde opfundet, og som ingensinde havde havt mindste Kraft eller Betydning. Vi skulle søge Naade hos Gud ved Jesum Christum alene.

*Ap. Gj. 4, 12. Der er ikke Frelse i nogen Anden; thi der er og ikke noget andet Navn under Himlen givet iblandt Menneskene, ved hvilket vi skulle vorde frelste.

§ 7 a. Jesus Christus opstod paa den tredie Dag efter sin Død af Graven, saaledes som det var forudsagt baade af Propheterne førend hans Komme til Verden, og af ham selv; han forblev derefter i fyrgetyve Dage synlig tilstede paa Jorden iblandt sine Venner og Disciple, hvis Tro han paany befæstede ved Undervisning og Formaning.

*Ap. Gj. 1, 3. Efterat Jesus havde lidt, fremstillede han sig levende for Apostlene ved mange Beviisninger, da han blev seet

seet af dem i fyrgetyve Dage, og talede om det, som hører til Guds Rige.

Joh. 20, 26—27. Og atter stod Jesus midt iblandt dem, og sagde til Thomas: ræk Din Finger hid og se mine Hænder, og ræk Din Haand hid, og stik den i min Side, og vær ikke vantro, men troende.

1 Cor. 15, 3—7. Christus, som døde for vore Synder, efter Skrifterne, og blev begraven, opstod den tredie Dag, efter Skrifterne, og blev seet af Kephas, derefter af de Tolv, derpaa af mere end fem Hundrede Brødre paa engang, af hvilke de fleste endnu ere ilive (nemlig da Paulus skrev dette).

Luc. 24, 25—26. Og han sagde til dem: O, I Daarer! og seenhjertede til at troe det, Propheterne have sagt; burde det ikke Christum at lide dette og at indgaae til sin Herlighed.

b. Efter disse fyrgetyve Dages Forløb gav Jesus sine Disciple Fuldmagt til at forkynde hans Lære iblandt alle Folk, velsignede dem, og opfoer til Himlen i deres Paasyn.

*Luc. 24, 50—52. Han førte dem hen ud indtil Bethanien og han oplæftede sine Hænder, og velsignede dem, og det skete, da han velsignede dem, skiltes han fra dem, og foer op til Himlen, og de tilbade ham, og vendte tilbage til Jerusalem med stor Glæde.

*Matth. 28, 20 og 18, 20. See! jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende; hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.

Anm. a. Jesu Opstandelse og Himmelfart ere uomstødelige Vidnesbyrd om hans guddommelige Sendelse, at han var Guds Søn, som han sagde sig at være.

1 Cor. 15, 17. Dersom Christus ikke er opstanden, da er Eders Tro forfængelig.

Anm. b. Idet Gud oprejste Jesum fra de Døde og gav ham Herlighed hos sig, har han derved kjendt Forsoningen, som er skeet ved ham, gyldig til Verdens Frelse. Ved Jesu vor Frelsers Opstandelse og Himmelfart have vi og faaet end ydermere Forvisning om, at der, som han har lært os, er et Liv efter dette, og at heller ikke vore Legemer evig skulle tilintetgjøres, men engang oprejses af deres Støv i Uforkrænkelighed.

Anm.

Anm. c. Ikke længe efter Herrens Himmelfart begyndte Apostlene deres Virksomhed efter det Kald, med hvilket de vare kaldede. Herren havde lovet dem, at den hellige Aand skulde sendes dem; dette Løfte blev opfyldt paa den første Pintsedag efter hans Himmelfart, og da Apostelen Peter nu stod frem og vidnede om den korsfæstede og atter opstandne Frelser og Forløser, vandtes samme Dag henved tre tusinde Sjæle (Ap. Gj. 2, 41); dette var Christi Kirkes Stiftelsesdag, og fra den Dag af bestaaer Christi Menighed paa Jorden.

c. Den himmelfarne Frelser throner ved Faderens høire Haand; han tager Deel med sin himmelske Fader i Verdens Regjering og Bestyrelse; han er vor Herre, og Lov og Tilbedelse tilkommer ham tilligemed Faderen og den hellige Aand.

*Ap. Gj. 5, 31. Gud har ophøiet ham til en Fyrste og Frelser ved sin høire Haand.

*Phil. 2, 9—11. Gud har høit ophøiet ham, og skjænket ham et Navn, som er over alt Navn, at i Jesu Navn skal hvert Knæ bøie sig, og hver Tunge skal bekjende, at Jesus Christus er en Herre til Gud Faders Ære.

d. Isærdeleshed er Jesus Christus sin Kirkes aandelige Konge og Herre, og han vaager over den, at den altid maa bestaae, og vinde stedse større Omfang, saa at der altid ere de paa Jorden, som bekjende hans Navn, og hans Rige udbredes stedse videre iblandt Menneskene.

*Matth. 16, 16—18. Simon Petrus svarede: Du er Christus, den levende Guds Søn! og Jesus sagde til ham: Du er Petrus, og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, og Helvedes Porte skulle ikke faae Overhaand over den.

1 Cor. 3, 11. Ingen kan lægge en anden Grundvold, end den, som er lagt, hvilken er Jesus Christus.

Joh.

*Joh. 10, 16. Jeg har andre Faar, som ikke ere af denne Sti; dem bør det mig og at føre hid, og de skulle høre min Røst, og der skal blive een Hjord, een Hyrde.

Matth. 13, 31—32. Himmeriges Rige ligner et Sennepskorn, som er mindre, end alt andet Frø, men naar det vorer op, bliver det et Træ, saa at Himlens Fugle komme og bygge Rede i dets Grene.

Anm. a. Der kan komme onde Tider for Christi Kirke paa Jorden, idet Vantro udbreder sig, Lunkenhed for de Ting, der høre til Guds Rige, tager Overhaand, Christi Kirke trænges af dens Fjender, og stædes, som det synes os, i Nød og Fare; men vi skulle ikke forsage, Herren lever og Herren vaager, og hans Navn bekjendes dog, om end i Stilhed af Mange, Herren kjender Sine, og efter Kampen og Prøvelsen kommer Luttrelsen og Seieren.

*2 Pet. 3, 17. Vogter Eder, at I ikke lade Eder bortrive med af de Ryggesløses Vildfarelse, og falde fra Eders egen Fasthed.

1 Kong. 19, 10 og 18. (Elias klagede:) Israels Børn have forladt Din Pagt, de have nedbrudt Dine Alter og dræbt Dine Profheter ihjel med Sværdet, og jeg, jeg er alene overbleven, og de søge efter mit Liv til at tage det fra mig. Og i en Stille, sagte Lyd talede Herren til ham: jeg vil lade overblive i Israel syv Tusinde, som ikke have bøiet sig for Baal.

Anm. b. Som true Undersaatter i Jesu Christi vor Herres Rige skulle vi ære og elske ham, vor Konge, og lyde hans Befalinger; vi ere ellers som Oprørere i hans Rige, og maae forvente Straf efter Fortjeneste.

e. Jesus vor Frelser virker tillige for os som vor Talsmand hos sin himmelske Fader til, at Forløsningen, som er skeet ved ham, maa komme os tilgode, at vi ikke skulle fortabes i vore Synder, men at vi maae finde Naade til Omvendelse, Tro og Helliggjørelse, som udfordres til Salighed.

*1 Joh. 2, 1—2. Vi have en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum, den Retfærdige, og han er en Forsoning for vore

vore Synder, dog ikke alene for vore, men ogsaa for den ganske Verdens.

*Ebr. 7, 25. Han kan fuldkommeligen gjøre dem salige, som komme til Gud formedelst ham, eftersom han lever altid til at træde frem for dem.

Femte Kapitel.

Om Omvendelse og Tro, eller hvad der fordres af os, for at vi kunne faae Deel i Naaden og Frelsen ved Jesum Christum.

§ 1. Jesus Christus har ikke ved sin Forløsning givet os Frihed til at synde, men meget mere derved paalagt os en desto større Forpligtelse til at flye det Onde, og lægge Vind paa Fremgang i det Gode, med al Flid og Iver.

*Rom. 6, 1. Skulle vi blive ved i Synden, at Naaden maa blive desto overstødigere? Det være langtfra!

Gal. 2, 17. Men om vi, idet vi søge at blive retfærdiggjorte i Christo, ogsaa selv befandtes at være Syndere, da var jo Christus Synden Tjener. Det være langtfra!

*Tit. 2, 11—14. Guds saliggjørende Naade er aabenbar for alle Mennesker, som oplærer os, at vi skulle forsage Ugudelighed og de verdslige Begjæringer, og leve tugtigen, og retfærdeligen og gudeligen i denne Verden, forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse, som gav sig selv for os, at han maatte forløse os fra al Uretfærdighed, og rense sig selv et Eiendomsfolk, nidkjær til gode Gjerninger.

Anm. Naar vi betænke, at det var fornødent til Forligelse for vore Synder, at Jesus Christus, Guds eenbaarne Søn, maatte komme til Verden og lide Korsets Død, da maae vi derved tilfulde overtydes om Syndens

Syndens Ueberstyggelighed, samt om, hvor stor Qval der maa komme over os, dersom vi fremture i Synden, og det desto mere, jo mere der er skeet til Frelse for os.

§ 2. For at vi kunne faae Deel i Frelsen ved Jesum Christum, udfordres fra vor Side, at vi omvende os og afstaae fra vore Synder, og at vi troe, eller erkjende Jesum Christum for vor Frelser, Lærer og Herre, og indrette vor Vandel derefter.

*Ap. Gj. 20, 20—21. Jeg har Intet forholdet af det, som kunde være nyttigt, at jeg jo forkyndte Eder det, idet jeg vidnede baade om Omvendelse til Gud og Tro til vor Herre Jesum Christum.

Anm. Omvendelse og Tro ere paa det Nøieste forbundne. Uden at Troen fører Omvendelse med sig, er den kun en død og kold Bekjendelse med Læberne; og den alvorlige Tragten efter Forbedring, den sande Anger og Fortrydelse maa føre til Christum, til Troen paa ham, ved hvem vi alene kunne bane os Vei til Naade hos Gud.

*Jac. 2, 18. Vis mig Din Tro af Dine Gjerninger.

*Matth. 7, 21. Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaae i Himmeriges Rige, men den, som gjør min Faders Villie, som er i Himlen.

Gal. 3, 24. Loven er vorden vor Tugtemester til Christum, at vi skulle blive retfærdiggjorte af Troen.

§ 3. Til sand Omvendelse hører, at vi erkjende vore Forseelser, at vi angre dem af et oprigtigt Hjerte, at vi afbede dem hos Gud i dyb Ydmygelse, at vi fatte et alvorligt Forsæt til vor Forbedring og redeligen stræbe at udføre dette Forsæt.

*Ap. Gj. 3, 19. Derfor fatter et andet Sind, og vender om, at Eders Synder maae være udslettede.

*Luc. 24, 46—47. Saaledes burde det Christum at lide, og i hans Navn at prædikes Omvendelse og Syndernes Forladelse.

Ps. 51, 19. En sønderbrudt Aand og et knust Hjerte skal Du, o Gud! ikke foragte.

Luc.

Luc. 15, 18—19. Fader! jeg har syndet imod Himlen og Dig, og er ikke længere værd at kaldes Din Søn; gjør mig som een af Dine Daglønnere.

Anm. a. Menneskene ere talmindelighed mere tilbøielige til at undskylde, end til at erkjende deres Feil. Gud kommer os atter her til Hjælp i vor Skrøbelighed, og giver os Paamindelser i vor Samvittighed; det beroer da paa os selv, om vi ville benytte de os givne Paamindelser; men agte vi Guds Naade imod os ringe, vil Straffen derfor komme af sig selv.

1 Mosеb. 4, 7. Herren sagde til Kain: Synden ligger ved Døren, til Dig er dens Attraa; men Du skal herske over den.

Anm. b. De Mange, som fortrøde deres Synder blot for Straffens Skyld, eller for de sørgelige Følgers Skyld, deres Synder allerede have havt for dem, bliver ikke derved forbedrede, men snarere værre; de fatte ikke deraf Afsky for det Onde selv, men beslutte kun forsigtigere at undgaae Følgerne af det for Fremtiden, eller at skjule det saa meget bedre for Menneskene; de blive derved rænkefuldere i Sindet, og mere forhærdede i det Onde.

Den rette Syndsfortrydelse er derimod den Skamfuldhed, vi føle over den Utaknemmelighed, vi vise imod Gud ved at handle imod hans Bud, der er saa meget større, som han saa kjærligen har ladet os underviise i sit Ord om sin Villie, om vor Salliggjørelse, og som han med hvert et Bud, han gav os at følge, kun har havt til Hensigt at fremme vort eget sande Gavn.

*2 Cor. 7, 10. Bedrøvelsen efter Gud virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes, men Verdens Bedrøvelse virker Død.

Sir. 4, 24. Der er en Skamfuldhed, som fører til Synd, og der er en Skamfuldhed, som giver Ære og Gunst.

Anm.

Anm. c. Det Udvortes i Bedrøvelsen er for sig alene uden Værd, og ingen sikker Maalestok for, hvor oprigtigt Fortrydelsen er ment; Gud seer alene paa Oprigtigheden i vor Bedrøvelse.

§ 4. Den virkelige Tro paa Christum til Salighed bestaaer deri, at vi i vore Hjerter ere fuldt og fast forvissede om, at Jesus vor Frelser ved sin Død har gjort Fyldest for vore Synder, at vi for hans Skyld tages til Naade, og at for hans Skyld vore Synder ere os tilgivne. Denne Tro regner Gud os til Retfærdighed.

Saaledes retfærdiggjorte for Gud formedelst Christum ved Troen vandre vi vel fremdeles i Kjødets Skrøbelighed, men Gud tilgiver os vore Synder, eftergiver os Straffen for dem og tilkjender os Naade og Velsignelse for Christi Skyld, som om vi vare fuldkommen lydige Børn og troe Tjenere.

Eph. 3, 12. I Christo Jesu vor Herre have vi Frimodighed og Adgang med Tillid ved Troen paa ham.

*Joh. 3, 36. Hvo, som troer paa Sønnen, har et evigt Liv, men hvo, som ikke troer Sønnen, skal ikke see Livet, men Guds Vrede bliver over ham.

*Rom. 3, 24—25. De blive retfærdiggjorte uforskyldt af Gudes Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud har fremstillet til en Forsoning formedelst Troen paa hans Blod.

2 Cor. 5, 19. I Christo forligte Gud Verden med sig selv, idet han ikke tilregnede dem deres Overtrædelser.

Rom. 5, 1—2. Retfærdiggjorte ved Troen have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum, og vi rose os af Haab om Herlighed hos Gud.

Anm. a. Til Tro paa Christum udfordres Kundskab om Christo; dog er den blotte Kundskab endnu ikke Tro; Mange kjende Christum, og bekjende ham endog med deres

deres Læber, men de fornægte ham i deres Lesnet, hvilket de ikke føre efter hans Lære, og de lyde ham ikke som deres rette Herre.

Rom. 10, 14—17. Hvorledes skulde de troe paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulde de høre, uden der er Nogen, som prædiker? Altsaa kommer Troen derved, at man hører, men at man hører, sker ved Guds Ord.

Anm. b. For at sætte tilbørlig Pris paa Forløsningen, som er sket ved Jesum Christum, maae vi ret levende føle, hvor høiligen vi trænge til Naade hos Gud, og hvor lider vi formaae selv at forskaffe os til den. Saaledes findes den sande Tro kun hos de i sandhed Bodfærdige, som tilfulde erkjende Syndens Vederstyggelighed, og hige med Længsel efter Benaadelse hos Gud for Christi Skyld.

§ 5 a. Efterdi Synden har svækket os, kunne vi ikke ved vor egen Kraft fremhjælpe os til Omvendelse og Tro; men den hellige Aand er stedse rede til at staae os bi til at fuldbringe Omvendelsens Værk hos os og til at opholde os i den rette Tro. Den hellige Aand kalder, oplyser og helliger os; men vi skulle søge den hellige Aands Bistand under Bøn og Paakaldelse, og gjøre os værdige til at modtage dens Gaver.

*Rom. 8, 7. Kjødets Sands er Fjendskab imod Gud; thi den er ikke Guds Lov underdanig, ei heller kan den være det.

Rom. 7, 24—25. Jeg elendige Menneske! Hvo skal frie mig fra dette Dødens Legeme? — Jeg takker Gud ved Jesum Christum, vor Herre! saa tjener da jeg, den Selvsamme, Guds Lov med Sindet, Syndens Lov kun med Kjødet.

*1 Cor. 3, 16—17. Vide I ikke, at I ere Guds Tempel, og Guds Aand boer i Eder? Dersom Nogen forvanvoer Guds Tempel, ham skal Gud forværve.

Ps. 51, 12—13. Gud! skab i mig et rent Hjerte, og forny en stadig Aand indeni mig! bortkast mig ikke fra Dit Ansigt, og tag ikke Din hellige Aand fra mig! Phil.

Phil. 1, 6 og 2, 13. Fuldeligen forsikret, at han, som begyndte det gode Værk i Eder, vil fuldføre det indtil Jesu Christi Dag; thi Gud er den, som virker i Eder baade at ville og at udrette efter sit Velbehag.

b. Gud lader sit Kald udgaae til os, i Daaben, ved Ordet, og paa mangen anden Maade, saasom ved Lidelser og Velgjerninger; enhver Anledning, Gud giver os, hvorved vi vækkes til Eftertanke og ledes til at tragte efter Naade og Frelse ved Jesum Christum, er et Guds Kald til os.

Matth. 20, 1 og 16. Himmerriges Rige lignes ved en Husbonde, som udgik tidlig om Morgenen at leie Arbeidere til sin Vingaard. — Mange ere kaldede, men Faa ere udvalgte.

c. Skriften indbefatter under Oplysning, hvad Guds Aand virker paa vor Forstand ved Ordet for at lede os til rigtig Kundskab om Guds Naade og Villie til vor Forbedring og Frelse.

Phil. 3, 8. Jeg agter Alt for Tab imod Christi Jesu, min Herres, Kundskabs Dyperlighed, og agter Alt Intet at være, paa det jeg kan vinde Christum.

d. Ved Aandens Naadevirkninger paa vore Hjerter blive vi som fødte paany: vi afstaae i sand Bodfærdighed fra det Onde, i Tro paa Christum fatte vi Lyst til det Gode; vi blive derved som igjenfødte eller som nye og bedre Mennesker; vort Sind vendes fra det, som er ondt og i Strid med Guds hellige Villie, til det, som er godt og Gud velbehageligt, og saaledes vinde vi paa ny Lighed med Gud, og fornyes Guds Billede i os.

*Joh. 3, 3. Uden Nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige.

Eph. 4, 22—24. I skulle aflægge det gamle Menneske efter den forrige Omgjængelse, men fornyes i Eders Sinds Aand, og iføre det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Helligherd. Eph.

2 Cor. 5, 17. Dersom Nogen er i Christo, da er han en ny Skabning, det Gamle er forbiganget, see! Alt er bleven nyt.

c. Helliggjørelse er den Christnes daglige Fremgang i Dyd og Gudsfrygt, som befordres ved den hellige Aands medvirkende Naade ved de hellige Naademidler.

*Phil. 3, 12. Ikke, at jeg har allerede grebet det, eller er allerede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, efterdi jeg og er grebet af Christo Jesu.

Matth. 7, 13—14. Gaaer ind ad den snevre Port! thi den Port er vid, og den Vei er bred, som fører til Fordærvelsen, og de ere mange, som gaae ind igjennem den; men den Port er snever, og den Vei er trang, som fører til Livet, og de ere faa, som finde den.

Anm. Saa fornødent det er til vor Frelse, at Guds Kald maa udgaae til os, og at den hellige Aand oplyser os med sine Gaver, saa fornødent er det ogsaa, at vi, igjenfødte, siden anvende al Flid paa bestandig og akt mere og mere at forfremmes i det Gode. Dette er Saliggjørelsens Orden, eller hvad der maa skee, for at vi kunne faae Deel i Frelsen og Velsignelsen ved Jesum Christum vor Herre.

Sjette Kapitel.

Om Troens Frugter i et helligt Levnet, eller Pligtlæren.

§ 1. Troen maa bære Frugt, og Troens Frugter ere gode Gjerninger eller Pligternes samvittighedsfulde Opfyldelse.

Den Tro er død og ufrugtbar, som ikke virker paa

paa Hjertet til dets Forbedring og til det Godes Udøvelse.

Svag kaldes Troen, saalænge der endnu er Tvivl i Hjertet ved Siden af Fortrøstningen til Guds Naade ved Jesum Christum; men en saadan Tro yttrer sig dog i Længsel efter Naade hos Gud ved Jesum Christum, og i en virksom Attraa efter at gjøre hans Villie, og er derfor ogsaa Gud velbehagelig.

Den sande og levende Tro virker Had til al Synd i vore Hjerter, og bestræber os med Iver for at fuldkomme Guds Villie til os i alle Ting og øve den Retfærdighed, som er ham velbehagelig.

*Jac. 2, 26. Ligesom Legemet er dødt uden Aand, saaledes er og Troen død uden Gjerninger.

Anm. Vi skulle ligesaalidet hovmode os af vor Tro, som vi skulle stole paa vore gode Gjerninger. Troen er os fornøden til Salighed; thi det er ved Troen, vi retfærdiggjøres for Gud; men vi skulle ogsaa bestræbe os paa at gjøre det Gode, og finde vor Glæde deri; thi uden dette kunne vi ikke blive skikkede til at modtage og nyde den evige Salighed, der netop er Glæde over alt det, som er fuldkommet og godt.

Rom. 14, 17. Guds Rige er ikke Mad og Drikke, men Retfærdighed og Fred og Glæde i den hellige Aand.

§ 2. Troens Frugter, gode Gjerninger, ere saadanne, hvilke vi udøve af Kjærlighed til Gud og hans Bud, og for at behage ham. Hvadsomhelst Gud saaledes har budet os at iagttage, er vor Pligt.

De Pligter, der paahvile Alle uden Hensyn til Stand, eller Stilling, eller øvrige udvortes Vilkaar, kalde vi de almindelige Pligter. Saadanne almindelige

lige Pligter ere os foreskrevne i Loven, som blev givet paa Sinai Bjerg; thi vel bleve de Ti Bud først og fornemmelig Jøderne foreskrevne, men de have dog samme Gyldighed og forbindende Kraft ogsaa for os og alle kommende Slægter. Vi skulle, som Jesus vor Frelser har lært os, holde disse Bud, ikke blot efter Bogstaven, men efter Aanden i dem. Jesus vor Frelser har lært os, at det ikke blot kommer an paa, hvilke Gjerninger vi gjøre eller undlade, men fornemmeligen paa, hvilket det Sind er, som er i os.

*Matth. 5, 17—18. Mener ikke, at jeg er kommen at opløse Loven eller Propheterne; jeg er ikke kommen at opløse, men at fuldkomme; indtil Himlen og Jorden forgaaer, skal end ikke det mindste Bogstav eller en Tøddel forgaae af Loven, indtil det sker alt sammen.

*Phil. 2, 5. Det samme Sind være i Eder, som og var i Christo Jesu.

Anm. a. For det, vi ere skyldige at gjøre, kunne vi ingen Løn fordre. Ifærdelseshed kunne vi ikke gjøre Krav paa den evige Salighed som en fortjent Løn for vore gode Gjerninger, da disse ere saa ufuldkomne, og det er Gud selv, der giver os Kraft og Velsignelse til at gjøre dem. Det er ikke for vore Gjerningers Skyld, Gud vil gjøre os salige, men der evige Liv er en Guds Naadegave formedelst Troen paa Christum.

Luc. 17, 10. Naar I have gjort alle Ting, som ere Eder befalede, siger: vi ere unyttige Tjenere; thi vi gjorde kun det, som vi vare skyldige at gjøre.

Anm. b. Vi kunne opfylde vore Pligter, eller gjøre det Gode, uden at dette har noget for os selv Fortjenstligt ved sig, om det end ligefuldt bliver til Gavn for Andre, naar vi nemlig gjøre det Gode uden blot af naturlig Drift og Tilskyndelse, eller fordi det er os selv behageligt, eller vi selv søge Fordeel derved, eller

hvis vi kun gjøre det Gode for at æres af Menneskene, eller af Frygt for Straf, dersom vi undlade det. Ifandhed gode Gjerninger ere derfor kun de, der øves af sand christelig Kjærlighed.

Matth. 6, 2. Naar Du gjør Almisse, skal Du ikke lade blæse i Basune for Dig, som Hienskalke gjøre, paa det de kunne æres af Mennesker; sandelig siger jeg Eder: de have deres Løn borte.

1 Cor. 13, 1—3. Talede jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg en lydende Malm og en klingende Bjelde; og havde jeg al Kundskab, og havde jeg al Tro, saa at jeg kunde flytte Bjerge, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg Intet; og uddelte jeg alt mit Gods til de Fattige, og gav jeg mit Legeme hen for at brændes, men havde ikke Kjærlighed, da gavnede det mig Intet.

§ 3. Vi have Pligter imod Gud, imod os selv, og imod vor Næste. Efter Christi Forklaring havde hele Guds Lov, givet ved Moses og Propheterne, netop til Hensigt at fremme og befæste en saadan virksom Kjærlighed hos Menneskene, der maatte besjæle dem med den rette Iver til at opfylde deres Pligter, eller hvad de maatte erkjende at være Guds Villie til dem; men ifærdelseshed skulde redelig og samvittighedsfuld Iver til at opfylde vore Pligter, aldrig savnes hos os Christne.

*Matth. 22, 37—40. Jesus sagde: Du skal elske Herren Din Gud i Dit ganske Hjerte, og i Din ganske Sjæl, og i Dit ganske Sind; dette er det første og store Bud; men det andet er ligesom dette: Du skal elske Din Næste som Dig selv; af disse to Bud hænger al Loven og Propheterne.

A. Om Pligterne imod Gud.

Vi ere skyldige at dyrke Gud baade indvortes, med vore Tanker og Attraaer, og udvortes, med vore Ord og vort Forhold. Cor.

*1. Cor. 6, 20. I ere dyrekjøbte; ærer derfor Gud i Eders Legemer og i Eders Aand, hvilke høre Gud til.

Anm. Hvo der har den rette Ærefrygt for Gud i sit Hjerte, vil ogsaa lægge denne sin Ærefrygt for ham for Dagen i sit Forhold; men sinhelligt Hykleri, at vi kun dyrke Gud udvortes, uden at der er tilsvarende Følelser i vore Hjerter, maa, som al anden Falskhed og Uredelighed, mishage den hellige og alvidende Gud.

Marc. 7, 6—7. Dette Folk ærer mig med Læberne, men deres Hjerte er langt fra mig; men de dyrke mig forgjæves.

I. Den indvortes Gudsdyrkelse.

§ 1. Vi skulle tilbede Gud, og tilbede ham alene; thi han er den eneste sande Gud. Vi tilbede Gud i Aand og Sandhed, naar vore Hjerter ere fyldte med den dybeste Ærefrygt for ham som det allerhøieste og allerfuldkommeste Væsen, og vi stedse i Gjerning bevise hellig Høiagtelse for ham ved at gjøre hans Villie.

*Matth. 4, 10. Du skal tilbede Herren Din Gud og tjene ham alene.

§ 2. Vi skulle frygte Gud, thi han er hellig og retfærdig; men vor Frygt skal ikke være slavisk Frygt, at vi kun undlade det Onde af Frygt for Straf, men barnlig Kjærligheds Frygt, at vi omhyggeligen vogte os for alt det, som kan tænkes at mishage Gud, og at vi bestitte os paa det Gode med al Flid og Iver for at tækkes Gud.

Pred. 12, 13. Frygt Gud og hold hans Bud; thi det bør hvert Menneske at gjøre.

Ordspr. 16, 6. Ved Herrens Frygt viger man fra det Onde.

*Rom. 8, 15. I annammede ikke en Trældoms Aand, atter til Frygt, men I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe Abba, Fader!

*1 Joh. 4, 18. Den fuldkomne Kjærlighed driver Frygten ud.

§ 3. Vi skulle elske Gud over alle Ting; thi han er vor største Velgjører, vor kjærlige Fader. Kjærlighed til Gud er Hengivelse af vort hele Væsen til Gud, saa at alle vore Tanker og alle vore Attraaer tilhøre ham, og tillige Lyst til at behage ham.

*1 Joh. 4, 19. Vi elske ham; thi han elskede os først.

*1 Joh. 5, 3. Dette er Kjærlighed til Gud, at vi holde hans Bud, og hans Bud ere ikke tunge.

Anm. a. Egenkjærlighed er Menneskenes Skjødesynd; den gaaer hos Nogle saa vidt, at de kun elske sig selv, eller dog elske sig selv mest; men selv den ædleste Kjærlighed bliver syndig, naar den lader os glemme, at vi skulle elske Gud over alle Ting; hvor langt mere forsynde da de sig, som med deres hele Hjerte hænge ved deres Rigdomme eller andre timelige Ting.

Matth. 10, 37. Hvo som elsker Fader eller Moder mere, end mig, er mig ikke værd, og hvo som elsker Søn eller Datter mere, end mig, er mig ikke værd.

Anm. b. At vi elske Gud uden Skrømt, lægge vi bedst for Dagen, ved at bevise oprigtig Kjærlighed imod vor Næste.

1 Joh. 3, 18. Lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.

*1 Joh. 4, 20—21. Dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og hader sin Broder, han er en Løgner; thi hvo som ikke elsker sin Broder, som han har seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke har seet? Og dette Bud have vi af ham, at den, som elsker Gud, skal og elske sin Broder.

§ 4. Vi skulle lyde Gud; thi han er ikke alene vor høieste, men ogsaa vor viseste og bedste Overherre. Vi skulle ikke blot undflye al forsætlig Overtrædelse af

af Guds Bud, men tillige danne vort Sind og vor Tænkemaade efter Guds Villie, at vor Villie kan være i Samklang med Guds Villie.

Pſ. 143, 10. Lær mig, Herre! at gjøre Din Velbehagelighed; thi Du er min Gud; Din Aand er god! Lad den føre mig!

Anm. Vi maae dagligen stride imod de onde Lyster, som ville afdrage os fra Lydighed imod Gud, og indenfinde lade os forlede til at handle imod Guds Villie, hverken af Frygt for Mennesker, eller af Kjærlighed til dem; thi vi skulle frygte og elske Gud over alle Ting.

*1 Joh. 2, 15—17. Elsker ikke Verden, ikke heller de Ting, som ere i Verden; dersom Nogen elsker Verden, er Faderens Kjærlighed ikke i ham; thi alt det, som er i Verden, Kjødets Lyst og Øinenes Lyst og Livets Hoffærdighed, er ikke af Faderen, men af Verden; og Verden forgaaer, og dens Lyst, men hvo som gjør Guds Villie, bliver til evig Tid.

*Ap. Gj. 5, 29. Men Petrus og Apostlene svarede: Man bør adlyde Gud mere, end Mennesker.

§ 5. Vi skulle forlade os paa Gud; han baade kan og vil fremme saavel vor timelige, som vor aandelige og evige Velfærd, og derfor kunne vi have urokkelig Tillid til ham, eller være fast overbeviste om, at han vil meddele os alt det Gode, som han finder at være os tjenligt, og at han vil forunde os sin Hjælp i al Nød og Fare, naar han efter sine vise Raad finder det beleiligst.

*1 Pet. 5, 7. Kaster al Eders Sorg paa ham; thi han har Omhu for Eder.

*Pſ. 146, 5—6. Salig er den, hvis Hjælp Jacobs Gud er, hvis Haab er til Herren, hans Gud, som gjorde Himlen og Jorden og Havet og alt det, som er i dem, han, som holder Troste evindelig.

Anm. Vi skulle ikke stole paa vor egen Klogskab eller anden egen Dygtighed, som ofte viser sig utilstrækkelig, ei heller skulle vi sætte vort Haab til andre Mennesker, fremfor til Gud, eller bygge paa andre Ting, saasom Rigdom, Ære og Magt, der dog alle ere forgjængelige og omskiftelige.

*Jer. 17, 5. Saa sagde Herren: Forbandet er den Mand, som forlader sig paa Mennesket, og holder Kjød for sin Arm, og hvis Hjerte viger fra Herren.

Ordspr. 3, 5. Forlad Dig paa Herren i Dit ganske Hjerte, men forlad Dig ikke fast paa Din Forstand.

II. Den udvortes Gudsdyrkelse.

Den Ærefrygt, vi have for Gud i vore Hjerter, skulle vi lægge for Dagen i vort Liv og Levnet, ved at føre hele vor Vandel i Herrens Frygt. Tillige skulle vi især deleshed love og prise Gud og helligholde Hviledagen.

a. Vi skulle love og prise Gud; thi han er det ypperligste og allerfuldkommeste Væsen. Vi love og prise Gud, naar vi i Bøn eller Sang eller Samtale med Andre berømme hans herlige Egenskaber og store Gjerninger af et rent Hjerte, som er gjennemtrængt af hellig Ærbødighed for ham.

Pſ. 72, 18—19. Lovet være den Herre Gud, Israels Gud, han, som gjør alene underfulde Ting, og lovet være hans Ære Navn evindelig, og al Jorden skal fyldes med hans Ære.

*Pſ. 145, 3—4. Herren er stor og saare priselig, og hans Magt er uransagelig. Een Slægt skal berømme for den anden Dine Gjerninger, og de skulle forkynde Din Vælde.

Følgesætning 1. Vi bør ikke letsindigen eller uden Eftertanke bruge Guds Navn, og endnu mindre vanære det ved noget Slags Misbrug, saasom ved at bande og sværge.

2 Mosb. 20, 7. Du skal ikke tage Herren Din Guds Navn forfængeligen; thi Herren skal ikke lade den ustraffet, som tager hans Navn forfængeligen.

Der

2. Der bandes og sværges, naar man i Guds eller Christi Navn anstrer Ondt over sig selv eller Andre, eller naar man i daglig Tale letsindigen beraaber sig paa Gud og Christum for at bekræfte sine Ord og Forsikringer. Der bandes og sværges ogsaa paa andre Maader og i vanhellige Navne, hvorved røbes et ligesaa ryggesløst Sind, der viser Mangel paa Ærbødighed for Gud og paa sand og oprigtig Kjærlighed til os selv og vor Næste.

Jac. 3, 10. Af den samme Mund udgaaer Velsignelse og Forbandelse; mine Brødre! dette bør ikke saa at være.

*Matth. 5, 37. Eders Tale skal være Ja, Ja! Nei, Nei! men hvad der er over dette, er af det Onde.

3. Naar Øvrigheden lader os aflægge Eed, enten til Bekræftelse, at det, vi udsige og vidne, er sandt, eller til Forvisning, at vi ville efterleve hvad der er os foreskrevet og hvad vi have forbundet os til, da skeer det paa høitidelig Maade. Men naar saadan Eed aflægges, da skulle vi vel betænke, at det er den alvidende, hellige og retfærdige Gud, der kræves til Vidne, og han lader sig ikke spotte.

Ebr. 6, 16. Mennesker sværge jo ved en Større, og Eden er dem en Ende paa al Trist, til Stadfæstelse.

4. Meeneden, eller den, som sværger falskeligen ved Guds Navn, er at ansee for en ryggesløs Gudsbespotter; thi han trodser den alvidende Guds Retfærdighed; han viser sig tillige som en Fiende af sine Medmennesker, hvis Ære og Velfærd han letteligen forspilder, saa Uskyldige komme til at lide derunder. En skrækkelig Lod bereder Meeneden sig selv: al Fred viger fra hans Hjerte, han fortæres af Angst og

og Uro, Straffen er ham vis, og han ved ikke, hvilket Øieblik den vil komme over hans Hoved. Derfor maae vi hellere bære hvilkesomhelst andre Følger af vore onde eller letsindige Handlinger, end drage Meenedens Forbandelse over os. Apostelen Paulus sætter Meenedere i Klasse med Manddrabere og de groveste Syndere (1 Tim. 1, 10.)

*Zach. 5, 4. Jeg lod Forbandelse udgaae, siger den Herre Zebaoth, at den skal komme til Tyvens Hus, og til hans Hus, som sværger falskeligen, og den skal blive om Natten midt i hans Hus, og fortære det, ja! baade dets Træ og dets Sten.

Anm. Ved den tiltagende Oplysning maae vi haabe, at den overtroiske og ufornuftige Misbrug af Guds Navn eller Guds Ord til at øve Trolddom, til at signe og maale, vise igjen og andet Saadant, er ophørt, at Mennesterne indsee det Taabelige og Fordærvelige i at fæste Lid til slige daarlige Kunster, og ikke ville gjøre sig selv til Spot og til et Bytte for snedige Bedragere.

5 Mosb. 18, 10—12. Der skal ikke findes hos Dig den, som omgaaes med Spaadom, er en Dagvælger, eller som agter paa Fugleskrig, eller som omgaaes med Mauen, eller som afsværger en Spaamand, eller er en Tegns Udlægger, eller som gjør Spørgsmaal til de Døde; thi hver, som gjør disse Ting, er en Vederstyggelighed for Herren.

b. Vi skulle helligholde Søndagen, som er anordnet til offentlig Gudstyrkelse, og samles med hverandre i Guds Huus for at høre og læse Guds Ord med hverandre til fælleds Opbyggelse, til fælleds Bestyrkelse i Dyd og Gudsfrygt, og for i Forening med hverandre at love og takke Gud. Vi skulle takke Gud, at han lader os leve i Samfund med Medchristne, men da ogsaa benytte Leiligheden, han giver os,

os, til at drage Næring af Menighedslivet med medforløste Brødre, hvilke vi og skylde, at vi bidrage, hvad vi kunne, til deres Opbyggelse.

*Col. 3, 16. Lader Christi Ord bor rigeligen iblandt Eder i al Viisdom, saa at I lære og paaminde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser, idet I synge gudeligen i Eders Hjerter for Herren.

Ps. 95, 1—2. Kommer, lader os synge med Fryd for Herren! lader os raabe af Glæde for vor Salighedes Klippe, lader os fremkomme for hans Aasyn med Taksigelse!

Ap. Gj. 4, 32 og 2, 42 og 47. De Troendes Mængde havde eet Hjerte og een Sjæl. De holdt sig vaagtige til Apostlenes Undervisning og Samfundet og Brødets Brydelse og Bønnerne. Men Herren lagde dagligen Nogle til Menigheden, som lode sig frelse.

Hbr. 10, 24—25. Lader os give Agt paa hverandre, saa at vi opmuntre hverandre til Kjærlighed og gode Gjerninger, og ikke forlade vor egen Forsamling, som Nogle have for Skik, men formane hverandre.

Anm. Vi maae ikke misbruge Søndagen, der er bestemt til Andagt og gudelige Betragtninger, til unødvendigt Arbeide. Det er desuden billigt, og stemmer ogsaa saaledes overeens med Guds Villie, at denne Dag overlades baade Mennesker og Kreature til Hvile og Vederqvægelse fra deres Arbeide.

2 Mosеb. 23, 12. Sex Dage skal Du gjøre Dit Arbeide, men paa den syvende Dag skal Du hvile, paa det Din Oxe og Dit Aasyn maa hvile, og Din Tjenestepiges Søn og den Fremmede maa vederqvæges.

B. Om Pligterne imod os selv.

Dersom vi elske os selv paa den rette Maade, da ville vi først og fornemmeligen drage Omsorg for vor Sjæls Frelse og Salighed, men dernæst tillige for vort Legeme og vor timelige Velfærd, saavidt Saadant kan ske i Overensstemmelse med Guds Forskrift og Villie.

Matth.

*Matth. 6, 33. Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.

Matth. 16, 26. Hvad gavner det Mennesket, om han vinder den ganske Verden, men lider Skade paa sin Sjæl?

Phil. 2, 12. Arbeider paa Eders Salliggjørelse med Frygt og Bæven.

Matth. 13, 45—46. Himmerriges Rige lignes ved en Kjøbmand, som søgte efter gode Perler, som, da han fandt en meget kostelig Perle, gik hen og solgte alt det, han havde, og købte den.

I. Omsorg for Sjælen.

§ 1. Vor Forstand skulle vi søge at berige med nyttig Kundskab, især om Guds Raad og Villie til vor Salighed, at den maa blive alt mere og mere oplyst, og skikket til at veilede os.

*2 Pet. 3, 18. Vorer i vor Herres og Frelsers Jesu Christi Naade og Kundskab.

§ 2. Vor Villie maa ikke beherskes af onde Tilbøieligheder, men vi skulle tragte efter at faae den bevæget til at rette sig efter det, Forstanden erkjender at være ret og tilbørligt efter Guds Ords Veiledning.

*Ordsp. 16, 32. Den, som hersker over sit Sind, er bedre, end den, der indtager en Stad.

*2 Cor. 6, 18—7, 1. Jeg vil være Eders Fader, og I skulle være mine Sønner og Døtre, siger Herren. Derfor, efterdi vi have saadanne Forjættelser, I Elskelige! lader os rense os selv fra al Kjødets og Aandens Besmittelse, og fuldende vor Helliggjørelse i Guds Frygt.

§ 3. Vi bør omhyggeligen vaage over vor Samvittighed (see Pag. 26—27).

Anm. Til tilbørligen at drage Omsorg for Sjælen, vil det være en virksom Tilskyndelse for os, at vi ofte tænke paa Døden, og den Tilstand, Sjælen da gaaer over til.

Gal. 6, 7—9. Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, dette skal han og høste; hvo som saaer i sit

i sit Kjød, skal høste Forkrænkelse af Kjødet, men hvo som saaer i Aanden, skal høste det evige Liv af Aanden; men naar vi gjøre det Gode, lader os ikke blive trætte; thi vi skulle og høste i sin Tid, saafremt vi ikke forsage.

II. Omsorg for Legemet.

§ 1 a. Livet er den vigtigste Gave, Gud har betroet os; thi det er Betingelsen, uden hvilken vi ikke kunne modtage nogen anden af hans mange andre gode Gaver; men især er Livet en Naadens Tid, der stjænkes os herneden, for at vi, ved troligen at anvende den, skulle kunne berede os Sted i Salighedens Boliger hisset. Vi skulle derfor vaage over vort Liv. Tillige skulle vi drage Omsorg for Legemets Sundhed, som er os fornøden for at vi kunne gjøre vort Livs Gjerning; og uden Helbred kunne vi heller ikke tilfulde nyde Livets andre Goder. Det er overhovedet Pligt, ligesaavel at udvikle og styrke Legemets Kræfter, som Sjælens, og derved fornemmeligen at have for Øie det særegne Kald, med hvilket vi ere kaldede, for at blive stedse dueligere til dets Gjerning.

Sir. 30, 15—16. Bedre er en Fattig, som er sund og stærk af Kræfter, end en Rig, som er hjemsøgt paa sit Legeme; Sundhed og Karskhed er bedre, end alt Guld, og et stærkt Legeme, end overmaade megen Gods.

b. Det kan dog stundom blive Pligt at udsætte sit Liv for Fare, endog villigen, for høiere Hensyns Skyld, at hengive sit Liv; men af Kaadhed, Overmod, Uforsigtighed eller anden Letsindighed skulle vi aldrig sætte Liv og Lemmer og Helbred i Vove.

Marc. 8, 35. Hvo som vil frelse sit Liv, skal miste det; men hvo som mister sit Liv for min og Evangelii Skyld, han skal frelse det.

Aller-

c. Allermindst maae vi lægge voldsom Haand paa os selv for forsætligen at skille os selv ved Livet, eller frivilligen tilføie os Skade paa Lemmer og Helbred. Selvmorderen gjør et forvovent Indgreb i Guds Herredømme over Menneskenes Liv og Legeme; han tilsidesætter ved denne ene Handling alle sine Pligter imod sine Medmennesker, da han derefter ingen af dem kan opfylde; han raser imod sig selv, værre, end de vildeste Dyr, og efterlader sine Nærmeste i smertelig Sorg og bitter Angstelse for hans Sjæls Salighed; han har selv forkortet Naadens Tid for sig, og Regnskabet vil blive svært for ham at aflægge for den Eviges Domstol, for hvilken han har indstævnet sig selv, førend han blev kaldet til at møde for den.

*Rom. 14, 7—8. Ingen af os lever sig selv, og Ingen dør sig selv; thi baade dersom vi leve, leve vi Herren, og dersom vi dø, dø vi Herren; derfor enten vi leve, eller vi dø, ere vi Herrens.

§ 2. Ogsaa ved Umaadelighed i sandselige Nydelser forkorte vi vore Dage. Fraadseren og Drankeren, og endnu mere den Vellystige, nedbryde ved deres uordentlige Levnet deres Helbred; men de, der hengive sig til disse Laster, blive tillige ved dem lige uskikkede til at prise Gud, til at arbeide paa deres Sjæls Salighed og til at gjøre deres fordiske Kalds Gjerning. I det de da forspilde deres Sjæls Salighed, ødelægge de tillige deres Formue, og idet de paadrage sig Guds Unaade, blive de tillige selv Skyld i den dybe Foragt, deres Medmennesker nære for dem.

Især-

Sjærdeleshed skal den Unge vogte sig, at hans Sjæl ikke besmittes med urene Tanker.

Luc. 21, 34. Vogter Eder, at Eders Hjerter ikke nogen Tid besværes med Fraadseri og Drukkenskab.

*Gal. 5, 19—21. Kjødets Gjerninger ere aabenbare, saasom: Hoer, Skjørlevnet, Urenhed, Utøilighed, Drukkenskab, Fraadseri og deslige, om hvilket jeg sjger Eder, at de, som gjøre Saadant, skulle ikke arve Guds Rige.

Eph. 5, 3—4. Men Hoeri og al Urenhed nævnes end ikke iblandt Eder, som det sommer de Hellige, og ubla Væsen, og gjækkelig Snak, eller letfærdig Skjemt, som Alt er unødvendigt, men hellere Taksigelse.

III. Omsorg for vor timelige Velfærd.

§ 1 a. Vi skulle stræbe at forsøge vor Velstand, til Gavn for os selv og for Andre, og dertil anvende al Flid i vort lovlige Kald og klog Sparsommelighed; men lykkes vor Stræben efter Velstand os da ikke, saa er Armod et Kors, Gud bestikker os, hvilket vi skulle bære med Hengivenhed i hans Villie, som ethvert andet Kors, han lægger paa vore Skuldre.

*Ap. Gj. 20, 34—35. I vide selv, at disse Hænder have tjent for min Nødtørft, og for dem, som ere med mig; jeg viste Eder, at det bør os saaledes at arbeide, og komme de Skrøbelige til Hjælp, og at ihukomme den Herres Jesu Ord: Saligt er det at give, hellere end at tage.

1 Thess. 4, 11. Søger Ære i at leve stille og varetage hver sin Gjerning, og arbeide med Eders egne Hænder.

Matth. 8, 20. Jesus sagde: Ræve have Huler, og Himlens Fugle Reder, men Menneskenes Søn har ikke det, hvortil han kan hælde sit Hoved.

b. I vor Stræbsomhed efter Velstand skulle vi vogte os for at henfalde til ulovlig Vindesyge, eller til Gjerrighed, og ikke tragte efter Rigdom, i hvilken der er Fristelse, ligesaavelsom i Armod.

*1 Tim. 6, 6—10. Gudsfrygt med Nøisomhed er en stor Vinding; thi vi have Intet bragt med til Verden; det er da aabenbart, at vi ei heller kunne bringe Noget ud derfra; men naar vi have Føde og Klæder, skulle vi dermed lade os nøie; men de, som ville vorde rige, falde i Fristelser og Snarer og kaadelige Begjæringer, som nedsænke Menneskene i Ødelæggelse og Fordærvelse, thi Pengegjerrighed er en Rod til alt Ondt.

Ordspr. 30, 8—9. Giv mig ikke Armod eller Rigdom, men udred til mig mit bestikkede Brød; jeg maatte maaskee ellers mættes og nægte Dig, og sige: Hvo er Herren? eller om jeg blev arm, maatte jeg maaskee stjæle, og forgribe mig paa min Guds Navn.

Ordspr. 15, 16. Lidet er bedre i Herrens Frygt, end stort Liggendefæ, naar der er Ure derhos.

§ 2 a. Et godt Navn og Rygte er et dyrebart Gode, som ikke kan undværes uden mærkeligt Afbræk saavel i vort Kald, som under vore øvrige Forhold. Ved Retskaffenhed og ved Flid i vort lovlige Kald ville vi vinde Andres Agtelse for os og deres Tillid til os.

Sir. 41, 15. Hav Omsorg for et godt Navn; thi dette varer længere, end tusinde store Skatte af Guld.

Ordspr. 10, 7. En Retfærdiges Ihukommelse er til Velsignelse, men den Ugudeliges Navn skal raadne.

b. Af den Ære og Anseelse, vi staae i hos Andre, skulle vi ikke lade os friste til Overmod og Hoffærdighed; jo mere Gud giver os, desto mere skulle vi ydmyge os for Gud; vi feile desuden ofte, og behøve Overbærelse og Tilgivelse.

*Gal. 5, 26. Lader os ikke have Lyst til forfængelig Ære, saa at vi trodse hverandre, og bære Avind imod hverandre.

Anm. Til timelig Velfærd, eller for at det kan sjges at gaae os vel i det Timelige, udfordres ogsaa, at vi have Glæder i Livet, og Glæde af at leve.

C. Om Pligterne imod Næsten.

Dersom vi, som vi skulle, elske vor Næste ligesaa oprigtigt, som vi elske os selv, da ville vi gjøre det

Samme

Samme for ham, som vi gjøre for os selv, og altsaa ogsaa drage Omsorg for hans Sjæl, hans Legeme og hans timelige Velfærd.

*Phil. 2, 4. Enhver see ikke paa Sit, men Enhver ogsaa paa Andres.

*Matth. 7, 12. Alt, hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre imod Eder, det gjører I ogsaa imod dem.

Anm. Ethvert Menneske er, uden Hensyn til Stand eller Stilling, eller øvrige udvortes Vilkaar, og hvad Forhold han forøvrigt staaer i til os, vor Næste, og har Ret til at fordre virksom Broderkjærlighed af os.

I. Omsorg for Næstens Sjæl.

§ 1 a. Vi bør, saavidt det staaer i vor Magt, antage os vor Næstes Veielelse til et bedre Liv i den tilkommende Verden, og derfor komme ham til Hjælp med nyttig Underviisning og gode Formaninger og kjærlig Advarsel, samt foregaae ham med et godt Exempel. Christus har forløst ham, ligesom os, at han skulde være en Medarving med os til den evige Salighed.

*Jac. 5, 19—20. Dersom Nogen iblandt Eder er faret vild fra Sandheden, og Nogen omvender ham, den vide, at hvo som omvender en Synder fra hans Veis Vildfarelse, han frelser en Sjæl fra Døden, og skjuler Synders Mangfoldighed.

Matth. 5, 16. Lader Eders Lys skinne for Menneskene, at de see Eders gode Gjerninger, og ære Eders Fader, som er i Himlen.

Matth. 7, 5. Drag først Bjelken ud af Dit Øie, og da kan Du see til at udrage Splinten af Din Broders Øie.

b. Vi maae hverken fræmme Lysten hos vor Næste til det Gode, eller give ham Forargelse ved syndige Ord og syndigt Forhold, eller forføre ham til det Onde. Vi skulle ikke bringe ham i Fristelse hverken ved

ved Trudsler eller Tillokkelser, eller ved at bibringe ham falske Forestillinger.

*Luc. 17, 1—2. Det er umuligt, at Forargelser ikke skulde komme, men vee den, ved hvilken de komme; det var ham bedre, om en Møllesten blev hængt om hans Hals, og han blev kastet i Havet, end at han skulde forarge een af disse Smaa.

2 Tim. 3, 13. Onde Mennesker og Bedragere fare frem til det Værre; de forføre og forføres.

Ordspr. 1, 10. Min Søn! Naar Syndere lokke Dig, da samtykk ikke.

1 Cor. 15, 33. Forføres ikke! slet Omgang fordærver gode Sæder.

§ 2. Vi have ingen Ret til at fordømme noget Menneske for hans urigtige Meningers Skyld, eller fordi han bekjender sig til en anden Religion. Barmhjertighed for Christi Skyld vil vederfares ogsaa vildfarende Brødre, der ikke have kunnet komme til bedre Overbeviisning, men forøvrigt have vandret i Retskaffenhed.

Ap. Gj. 10, 34—35. Jeg befinder i Sandhed, at Gud anseer ikke Personer, men hvo iblandt alle Folk, som ham frygter og gjør Retfærdighed, er ham behagelig.

II. Omsorg for Næstens Legeme.

§ 1. Vi maae ikke lægge voldsom Haand paa vor Næste for at skille ham ved Livet, eller tilføie ham Skade paa Lemmer og Helbred, men vi skulle hjælpe ham og staae ham bi i al Nød og Fare. Heller ikke skulle vi paalægge vor Næste Arbeide over hans Evner og Kræfter, hvorved hans Sundhed og Liv kan sættes i Fare, og Grændselse paaføres ham. Er han ved egen Uforsigtighed eller paa anden Maade i Fare for at forvolde sig selv Skade, er det vor Pligt at advare ham.

Mosed.

1 Mos. 9, 6. Hvo som udøser Menneskets Blod, ved Mennesket skal hans Blod udøses; thi Gud gjorde Mennesket i sit Billede.

Anm. Vi skulle ikke mene at fyldestgjøre det Bud: Du skal ikke slaae ihjel, ved blot at afholde os fra Voldsgjerninger imod vor Næste; dette Bud er eet af dem, Frelseren brugte til Exempel for at vise, hvorledes han var kommen, ikke for at opløse, men for at fuldkomme Loven.

Matth. 5, 21—22. I høre herl, at der er sagt de Gamle: Du skal ikke ihjelslaae, men hvo som ihjelslaaer, skal være skyldig for Dommen; men jeg siger Eder, at hver den, som er vred paa sin Broder uden Aarsag, skal være skyldig for Dommen.

§ 2 a. Vi bør ikke lade os optænde til bitter Vrede imod dem, som forsee sig imod os, ikke fatte Had til dem, og ikke tragte efter Hevn. Vi skulle derimod bære over med dem, som forsee sig imod os, gjerne tilgive dem, og søge ved kjærlig Overtalelse at bringe dem til bedre Eftertanke, og afdrage dem fra videre Krænkelser og Forurettelser imod os.

*Eph. 4, 26. Bliver I vrede, da synder ikke; Solen gaae ikke ned over Eders Forbittrelse.

*Marc. 11, 25—26. Forlader, dersom I have Noget imod Nogen, at og Eders Fader, som er i Himlen, maa forlade Eder Eders Overtrædelser; men dersom I ikke forlade, skal Eders Fader, som er i Himlen, ei heller forlade Eder Eders Overtrædelser.

Matth. 18, 21—22. Peter sagde: Herre! hvor ofte skal jeg forlade min Broder, som synder imod mig? indtil syv Gange? Jesus sagde til ham: jeg siger Dig, ikke indtil syv Gange, men indtil halvfjerdsindsyvetyve Gange syv Gange.

b. End ikke vore Fiender, som forsætligen søge at tilføie os Skade, maae vi hade eller forfølge, ei heller tage os selv tilrette imod dem; vi ville og derved kun desto mere bestyrke dem i deres Ondskab, til vor egen Fortræd og deres Sjæls Fordærvelse. Derimod kunne vi søge Beskyttelse imod dem ved de offentlige Love, men maae ogsaa da være rede til at forlige os med dem, bede for dem, tilgive dem af et oprigtigt Hjerte, og gjøre vel imod dem.

Rom. 12, 18— 19. Dersom det er muligt, da haver Fred med alle Mennesker, saavidt det staaer til Eder; hevner Eder ikke selv!

*Matth. 5, 25 og 44. Vær snart velvillig imod Din Medstander, medens Du er med ham paa Veien. Elsker Eders Fiender, velsigner dem, som Eder forbande, gjører dem Godt, som Eder hade, og beder for dem, som gjøre Eder Skade og forfølge Eder, paa det I skulle vorde Eders Faders Børn, som er i Himlen.

Rom. 12, 20—21. Dersom Din Fiende hungrer, giv ham Mad, dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar Du gjør det, samler Du glødende Kul paa hans Hoved. Lad dig ikke overvinde af det Onde, men overvind det Onde med det Gode.

III. Omsorg for Næstens timelige Velfærd.

§ 1 a. Vi maae ikke forvolde vor Næste noget Tab paa hans Gods eller Formue, som er hans Eiendom, hvilken Gud har betroet ham til hans Velfærds Befordring, men hellere skulle vi staae ham bi, at han kan beholde den uformindsket, og, om muligt, forhjælpe ham til, at han kan forøge den.

*1 Cor. 6, 10. Ei heller Tyve, ei heller Røvere skulle arve Guds Rige.

*1 Thess. 4, 6. Ingen skal undertrykke eller forfordele sin Broder i nogen Handel; thi Herren er en Hævner over alt Saadant.

Anm. Ligefaa syndigt, som det er at stjæle, røve og bedrage, er det at benytte sig af Næstens Forlegenheder til at skaffe sig utilbørlig Fordeel, saasom ved Ager eller anden ubin Fremgangsmaade.

1 Mos. 25, 29—34. Esau kom fra Marken og var træt, og

og Jakob sagde: Sælg mig Din Førstefødselsret. Esau svarede: Jeg gaaer til Døden, og hvad skal mig Førstefødselsretten? Da gav Jacob Esau Brød, og han aad, og ringeagtede sin Førstefødselsret.

b. Vi maae ikke i nogen Maade begaae Uret imod Nogen, men vi skulle gjøre Ret og Skjel imod Alle. Ogsaa for de Tab, vor Næste har lidt ved os imod vor Villie, skulle vi holde ham skadesløs, eller erstatte ham de Tab, vi forvoldte ham.

*Matth. 5, 20. Uden Eders Retfærdighed overgaaer de Skriftkloges og Pharisæers, komme I ingenlunde ind i Himmerigets Rige.

Ordspr. 14, 31. Hvo som fortrykker den Ringe, forhaaner den, som skabte ham, men hvo som forbarmer sig over en Fattig, ærer ham.

Jac. 5, 4. See! Arbeidernes Løn, som høstede Eders Marker, hvilken I have forholdet, skriger, og Høstfolkenes Raab er kommen ind for den Herre Zebaoths Øren.

1 Tim. 5, 18. Skriften siger: Du skal ikke binde Munden til paa Oxen, som tærsker, og Arbeideren er sin Løn værd.

1 Sam. 12, 3. Samuel traadte frem for Folket og sagde: See! her staaer jeg, svarer mig nu for Jehova og hans Salvede: Fra hvem har jeg taget enten nogen Oxe, eller noget Æsel, imod hvem har jeg øvet Vold, hvem har jeg forkuet, af hvis Haand har jeg taget Skjænk for at lukke Øinene ved Noget? — Jeg vil give Eder det igjen.

c. Vi maae ikke lyve for vor Næste; ogsaa Løgn er Uredelighed imod vor Næste, hvorved der letteligen kan beredes ham Tab og Forlegenhed.

Tillige er Løgn fordærvelig og vanærende for os selv, og vederstyggelig for Gud. Løgneren bliver omsider uredelig ogsaa imod sig selv, og skuffer sig selv; og dog er det heist fornødent til at aflægge og formindske vore Feil, og til at gjøre Fremgang i det Gode, at vi ere oprigtige imod os selv, og kjende os selv nøie. Jo

Jo mere almindelig Løgnagtighed er iblandt Menneskene, jo tidligere denne Last begynder at yttre sig, ogsaa hos Børn, og jo lettere den bliver til Vane, desto mere skulle vi vogte os for den, og derfor skulle vi ikke tillade os nogen Usandhed, ei engang i Spøg, endnu mindre for at undbrage os de Ubehageligheder og Irettesættelser, vort uriglige Forhold kunde medføre.

Som det ene Skridt paa Lastens Vei ogsaa sædse letteligen fører det andet med sig, saaledes leder Løgnagtighed ogsaa til den Forsyndelse at tage Guds Navn forfængeligen ved Banden og Sværgen, da den, der farer med Usandhed, bedst veed med sig selv, hvor lidet han fortjener, at der fæstes Lid til hans Ord og Forsikringer.

*Ordh. 4, 25. Afsiugger Løgn og taler Sandhed, hver med sin Næste, efterdi vi ere hverandres Lemmer.

Aab. 21, 8. Men de Feige og Vantro og alle Løgnere, deres Deel skal være i Søen, som brænder med Ild og Svovl; dette er den anden Død.

d. Dersom vor Næste er i Trang, skulle vi komme ham til Hjælp, og søge at lindre hans Kummer og forebygge hans Ødelæggelse; lignende Trang kunde ogsaa komme over os selv, og vi vilde da gjerne have den afhjulpen ved Andres Understøttelse.

De virkelig Nødlidende, som ikke selv kunne erhverve det Fornødne, skulle vi hjælpe paa enhver Maade efter bedste Evne, men arbeidsløse Tryglere, som have Evne til at ernære sig selv paa lovlig Maade, men ikke ville, bør ikke nyde Almisse, men henvises til ordentligt Arbeide.

Gör. 13, 16. Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele; til saadanne Offre behage Gud vel. Cor.

2 Kor. 9, 7. Hver give, efterfom han har fat fig for i Hjertet, ikke med Fortrydelfe eller af Tvang: Gud elfker en glad Giver.

Matth. 6, 3. Naar Du gjør Almisje, lad Din venstre Haand ikke vide, hvad Din høire gjør.

*Matth. 25, 35—40. Jeg var hungrig, og I gave mig at æde, jeg var tørftig, og I gave mig at drikke, jeg var fremmed, og I toge mig til Eder, jeg var nøgen, og I klædte mig, jeg var fyg, og I beføgte mig, jeg var i Fængfel, og I kom til mig. Hvad I have gjort mod Een af dilfe mine mindfte Brødre, have I gjort imod mig.

*2 Theff 3, 10—12. Derfom Nogen ikke vil arbeide, han bør ikke heller have Føde. Vi høre nemlig, at Nogle omgaaes uffikkeligen iblandt Eder, og arbeide ikke, men tage fig unyttig Handel før. Saadanne byde og formane vi ved vor Herre Jefum Chriftum, at de arbeide i Stilhed og æde deres eget Brød.

Anm. Det ifandhed kjærlige Sind vil altid og paa mangehaande Maader finde Leilighed til at vife fig virkfomt, faaledes ogfaa ved med kjærlig Deeltagelfe at trøfte og opmuntre Næften i hans Sorg, og ved at bilægge de Trifligheder, han bliver indviklet i, og derved afværge Skade og Fortræd for ham.

1 Theff. 5, 14. Trøfter de Kleinmødige, opkjælper de Strøbelige, værer langmodige imod Alle.

Matth. 5, 9. Salige ere de Fredfommelige; thi de fkulle kaldes Guds Børn.

§ 2. Vor Næftes gode Navn og Rygte bør være os helligt, og vi bør ikke nedbrydе Andres Agtelfe for ham, eller fvække Andres Tillid til ham, hverken ved at bagtale ham, eller ved at vife Foragt for ham, eller ved ufortjent og overilet at dømme ilde om ham, eller ved at udfprede hans Feil; hellere fkulle vi tage ham i Forfvar og undfkylde ham, naar han angribes og laftes af Andre.

Rom. 13, 7. Betaler Alle, hvad I ere dem fkyldige, den Ære, fom I fkylde Ære.

*Sir. 5, 16. Lad Dig ikke kaldes en Sretunder, og forraad Ingen med Din Tunge.

*Matth. 7, 1—3. Dømmer ikke, at I fkulle ikke dømmes; thi med hvad Dom I dømme, fkulle I dømmes, og med hvad Maal I maale, fkal Eder igjen maales; men hvi feer Du Fkjærven, fom er i Din Broders Øie, men Bjælken i Dit Øie bliver Du ikke vaer?

1 Pet. 4, 8. Have for alle Ting en inderlig Kjærlighed til hverandre; thi Kjærligheden fkal fkjule Synders Mangfoldighed.

Om de særegne Pligter.

Særegne Pligter ere de, der paahvile os efter vor særegne Stand og Stilling og de særegne Forhold, hvori vi staae til Andre. Saadanne særegne Pligter skulle være os ligesaa hellige, og ligesaa samvittighedsfuldt opfyldes af os, som de almindelige Pligter.

1 Pet. 4, 11. Taler Nogen i Menigheden, han tale fom Guds Ord, tjener Nogen deri, han tjene fom af den Formue, hvilken Gud forleener, at Gud maa æres i alle Ting formedelft Jefum Chriftum.

I. Mand og Hustru.

Gud er felv Ægteskabets Stifter; allerede af denne Grund skal Ægteskabet være os helligt. Ægteskabet skal være grundet paa gjensidig Agtelse og Kjærlighed, og Forbindelsen imellem Mand og Hustru skal være vedvarende, indtil Døden adskiller dem; de skulle arbeide med hinanden for hinandens timelige og evige Velfærd, og derfor skulle de ogsaa bede for og med hinanden. Manden er Familiens Forsørger og Overhoved, men der tilkommer Hustruen Plads ved hans Side, og hun skal bestyre Husvæsenet med Flid og Klogskab.

Matth. 19, 4—6. Have I ikke last, at den, fom skabte dem af Begyndelsen, gjorde dem, Mand og Qvinde, og sagde: derfor skal et Menneske forlade Fader og Moder, og blive

Matth.

faft ved sin Hustru, og de To skulle være til eet Kjød. Hvad Gud har tilsammensøiet, skal Mennesket ikke adskille.

II. Forældre og Børn.

Forældre skulle fornemmeligen opdrage deres Børn i Herrens Frygt, men dog ogsaa tidligen vænne dem til Flid, Tarvelighed, Lydighed og til at følge Sandheden uden Forstillelse, og selv foregaae dem med et godt Exempel; de skulle opdrage deres Børn i Kjærlighed, men ikke tilsidesætte fornøden Revselse, naar Børnene ikke med det Gode ville lade sig styre til det Gode. Børnene skulle ære og lyde deres Forældre, være dem talnemmelige for alle deres Opoffrelser for dem, om muligen i en ældre Alder gjengjælde dem disse, men især deleshed lønne dem ved at skaffe dem Glæde ved en god Opførsel.

Eph. 6, 4. I Fædre! opirrer ikke Eders Børn, men opføder dem i Tugt og Herrens Formaning.

Eph. 6, 1—3. I Børn! lyder Eders Forældre i Herren; thi dette er Ret. Ær Din Fader og Moder, hvilket er det første Bud med Forjættelse, at det maa gaae Dig vel, og Du maa længe leve paa Jorden.

III. Husbonde og Tjenestetyende.

Husbonde og Madmoder bør antage sig deres Tjenestetyende, og, helst med det Gode, holde dem til Lydighed, Flid og Orden i deres Arbeide, hvilket er Tyendet selv gavnligt, give dem forsvarlig Kost og Løn, sørge for deres Oplysning og Forbedring, samt for deres Pleie i deres Sygdom og Alderdom, ikke mishandle dem med bittre Skjældsord, eller ved anden utilladelig og voldsom Adfærd, ei heller fornærme dem ved ubillig Mistanke. Tjenestefolkene skulle

skulle bevise Troskab, Lydighed og Ærbødighed imod deres Husbonde og Madmoder, og flittig gjøre deres Gjerning, uden Knur og Svig, som for Guds eget Aasyn.

Col. 4, 1. I Herrer! beviser Tjenerne, hvad ret og billigt er, vidende, at I og have en Herre i Himlen.

Tit. 2, 9—10. Formaan Tjenerne at være deres Herrer underdanige, velbehagelige i alle Ting, og ikke sige imod, ikke besvige, men bevise al god Troskab, at de kunne pryde Guds vor Frelsers Lærdom i alle Ting.

IV. Øvrighed og Undersaatter.

Øvrigheden træffer Foranstaltninger til det almindelige Bedste, og vaager over Undersaatternes Velfærd. Undersaatterne skulle adlyde Øvrigheden og dens Anordninger, vise Ærbødighed imod den, og bede for den.

Rom. 13, 1—2. Hvert Menneske være de foresatte Øvrigheder underdanig; thi der er ikke Øvrighed uden af Gud; men de Øvrigheder, som ere, har Gud bestikket, saa at hvo som sætter sig imod Øvrigheden, imodstaaer Guds Anordning, men de, som imodstaae, skulle faae deres Dom.

V. Lærere og Tilhørere.

Ordets Tjenere skulle forkynde Ordet med Iver til Opbyggelse, formane og advare ved det, foregaae Tilhørerne med et godt Exempel, bevise dem Sagtmodighed og Venskab, og bede for dem. Skolens Lærere skulle betænke, at det er i Ungdommen, Grundvolden skal lægges til Menneskets paafølgende Lykkelighed i Tid og Evighed; det Samme skulle Børnene lage sig til Eftertanke, paa det de maae anvende deres Ungdomstid vel; men i det Hele skulle Tilhørerne ud-

udvise Lyst til Guds Ord, redeligen følge deres Læreres Formaninger efter Guds Ord, og bevise dem den Agtelse, der efter deres Embede tilkommer dem.

2 Cor. 5, 20. Vi ere Sendebud i Christi Sted, som om Gud formanede formedelst os; vi bede i Christi Sted: lader Eder forlige med Gud.

Ordspr. 22, 6. Oplær den Unge i Forhold til hans Vei; ogsaa, naar han bliver gammel, skal han ikke vige derfra.

Hebr. 13, 17. Lyder Eders Veiledere, og vorder dem lydige, thi de vaage over Eders Sjæle, som de, der skulle gjøre Regnskab, at de kunne gjøre dette med Glæde og ikke sukkende; thi dette er Eder ikke gavnligt.

1 Cor. 4, 1—2. Saaledes agte hvert Menneske os som Christi Tjenere og Husholdere over Guds Hemmeligheder; iøvrigt udkræves af Husholdere, at de maae findes true.

Syvende Kapitel.

Om Hjælpemidlerne til vor Troes Bestyrkelse og Gudsfrygtigheds Fremvæxt.

I. Guds Ord.

§ 1. Gud har ladet os undervise i sit Ord om alt sit Raad og sin Villie til vor Forbedring og Frelse, men dette hans Ord indeholdes baade i det gamle og det nye Testamente.

*Ebr. 1, 1. Efterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Profeterne, saa har han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen.

Anm. a. Efterdi det Guds Ord, vi have, indeholder alt, hvad der er os fornødent at vide til Frelse og Salighed, skulle vi ikke vente nogen ny Aabenbaring;

thi den alvise Gud foranstalter Intet uden Nytte; heller ikke har Gud lovet at ville sende nye Profeter til Verdens Oplysning; til dem, der foregive, at de have nye Aabenbaringer at bringe os, skulle vi da ingenlunde fæste Tro.

Gal. 1, 9 og 12. Dersom Nogen prædiker Eder Evangelium anderledes, end I have annammet det, han være en Forbandelse! Jeg bevidner Eder, Brødre! at det Evangelium, som er prædiket af mig, er ikke Menneskelære; thi jeg lærte det ikke af noget Menneske, men ved Jesu Christi Aabenbarelse.

*1 Joh. 4, 1. Troer ikke hver Aand, men prøver Aanderne, om de ere af Gud; thi mange falske Profeter ere udgangne i Verden.

Anm. b. I de senere Tider oprettedes iblandt Jøderne Profetskoler, men Profeternes rette Bestilkelse var den, at Guds Aand var over dem. Apostlene bare underviste af Herren, hvis stadige Ledsagere og Tilhørere de vare, medens han drog omkring og lærte, og efter Løftet, Herren havde givet dem, udgjødes den hellige Aand over dem.

Joh. 14, 26. Men Talsmanden, den hellige Aand, hvilken Fadern skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting, og minde Eder paa alle Ting, som jeg havde sagt Eder.

§ 2. Vi bør flittigen ransage Guds Ord, for deraf at lære, baade hvad vi bør undflye, og hvad vi bør agte paa, da Gud ellers maa kræve os til Regnskab for vor Uvidenhed og for de Overtrædelser, vi ifølge deraf have begaaet.

*Ps. 119, 9—11. Hvormed skal en Ung holde sin Sti ren? Derved, Herre! at han holder sig efter Dit Ord. Jeg gjemte Dit Ord i mit Hjerte, paa det jeg skal ikke synde imod Dig.

Anm. Vi skulle ikke blot høre Guds Ord, men det er os gavnligt til at befæste vor Tro, at vi selv granske i Guds Ord, og derfor skulle vi jævnligen benytte Tiden, der lejnes os fra vor Gjerning, til Læsning i den hellige Skrift.

Ved

§ 3 a. Ved den flittige og rette Brug af Guds Ord bliver det os et virksomt Naademiddel til at forfremmes i Naade hos Gud; thi af Guds Ord øse vi ikke blot Kundskab om Guds Villie, men hente ogsaa fra det Kraft til at rette os efter den. Guds Ord er baade opvækkende og opbyggende, dømmende og trøstende.

*2 Tim. 3, 16. Den ganske Skrift er indblæst af Gud, og nyttig til Lærdom, til Overbevisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, beredt til al god Gjerning.

*Rom. 1, 16. Jeg skammer mig ikke ved Christi Evangelium; thi det er en Guds Kraft til Salliggjørelse for hver den, som troer.

Luc. 11, 28. Salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.

Jac. 1, 22. Vorder Ordets Gjørere, og ikke alene dets Hørere, med hvilket I bedrage Eder selv.

Anm. Til at bruge Guds Ord retteligen, udfordres, at vi høre og læse det med Andagt og Lærelyst, eller med Ærefrygt og Eftertanke, og det faste Forsæt tillige, at vi af Guds Ord ville lade os undervise til vor Forbedring og Frelse.

b. Foruden den Kundskab, vi øse af Guds Ord til Forstandens frugtbare Oplysning, indeholdes i Guds Ord kraftige Formaninger og Advarsler, der indvirke paa Villen, saa vi fatte Afsky for det Onde, Lyst til det Gode, og opvækkes til Flid i vore Pligters Udøvelse. Idet Guds Ord dømmer os og overbeviser os om Synd og Brøde, giver det os tillige dyrebare Forjættelser om Naade og Velsignelse for Christi Skyld, og virker saaledes trøstende og beroligende paa vort Sind, dog ikke blot saavidt angaaer vor Syndighed, men overhovedet under alle vort Livs Omstændigheder.

Luc.

Luc. 8, 15. (Lignelsen om Sædemanden). Det i den gode Jord ere de, hvilke, naar de høre Ordet, beholde det i et smukt og godt Hjerte, og bære Frugt i Taalmodighed.

*Matth. 11, 28. Kommer hid til mig, Alle, som arbeide og ere besværede, og jeg vil give Eder Hvile for Eders Sjæle.

Joh. 6, 68. Herre! til hvem skulle vi gaae hen? Du har det evige Livs Ord

Ps. 73, 25—26. Ligr med Dig, Herre! ønsker jeg Intet paa Jorden; vansmægter end mit Kjød og mit Hjerte, saa er Gud evindelig mit Hjertes Klippe og min Lod.

§ 4. I Guds Ord forekomme mange Exempler, der foreholdes os deels til Mønster, deels til Advarsel. Saaledes virke de Formaninger og Advarsler, der gives os i Guds Ord, saa meget desto lettere, og med saa meget desto større Kraft paa vore Hjerter.

*Phil. 4, 8. Brødre! hvadsomhelst der er sandt, hvad der er ærbart, hvad der er retfærdigt, hvad der er rent, hvad der er elskeligt, hvad der har godt Lov, enhver Dyd og enhver Hæder, derpaa giver Agt.

Jac. 5, 10. Tager Profeterne, hvilke have talet i Herrens Navn, til Exempel paa at lide Ondt og være taalmodige.

2 Pet. 2, 5—6. Gud sparede ikke den gamle Verden, men bevarede Noah, da han førte Syndfloden over de Ugudeliges Verden, og gjorde Sodoma og Gomorrhæ Steder til Aske og fordømte dem til Ødelæggelse, saa at han satte dem til et Exempel for dem, som i Fremtiden leve ugudeligen.

Anm. Af alle de Exempler, som forekomme i den hellige Skrift, maa Jesu vor Frelsers Exempel være os det helligste og dyrebareste.

§ 5. Paa det at Herrens Ord maa boe rigeligen iblandt os, og tillige udbredes alt videre, saa at Evangeliets glade Budskab efter Forjættelserne derom bliver bragt til Jordens fjerneste Grændser, har Herren indstiftet Lærerembedet, og prædikes Evangelium endnu stedse for de Fattige.

*Matth. 5, 3—6. Salige ere de Fattige i Aanden; thi Himmerriges Rige er deres; salige ere de, som sørge; thi de skulle hu-

hulvales; salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed; thi de skulle mættes.

Eph. 4, 11—13. Og han bestikkede Nogle til Apostle, Nogle til Propheter, Nogle til Evangelister, Nogle til Hyrder og Lærere, til de Helliges fuldkomne Beredelse, til Embedets Forvaltning, til Christi Legemes Opbyggelse, indtil vi Alle naae til Eenhed i Troen og Guds Søns Erkjendelse, til Mands Modenhed, til Christi Fyldes vorne Alder.

II. Bønnen.

§ 1. Vi skulle ideligen bede til Gud. Enhver Sindets og Tankens Opløftelse til Gud er Bøn. Det er hjærdeleshed Bøn og Paakaldelse, naar vi, enten det skeer i Tanker alene, eller ved Ord tillige, yttre vor Længsel for Gud efter Gader, han i sit Ord har lovet os, og som vi anse fornødne til vor egen eller Andres Lyksalighed.

*Luc. 11, 9. Beder, saa skal Eder gives, leder, saa skulle I finde, banker, saa skal Eder oplades.

1 Joh. 5, 14. Dette er den Fortrøstning, vi have til ham, at dersom vi bede om Noget efter hans Villie, hører han os.

Anm. a. Til Bøn og Paakaldelse udfordres ikke mange Ord; derfor kunne vi bede ogsaa midt under vor Gjerning, og vi skulle Inter foretage os uden at have Gud for Øie og Tanken henvendt paa ham.

Matth. 6, 7—8. Naar I bede, skulle I ikke bruge overflødige Ord, som Hedningerne; thi de mene, at de blive bønhørte for deres mange Ord. Derfor skulle I ikke vorde dem lige; thi Eders Fader ved, hvad I have behov, førend I bede ham.

Anm. b. Jøderne var det foreskrevet at bede til visse bestemte Tider om Dagen; vi Christne ere ikke bundne ved nogen saadan Forskrift, fordi den Christne, som efter Gud af sit Hjerte, finder sin kjæreste Glæde i at bede, og derfor ideligen vil gjøre det af sig selv efter sit Hjertes Trang og Tilskyndelse dertil. Isærdeleshed vil den Christne neppe forsømme at bede Morgen og

og Aften, og ligesom han ved Bøn takker Gud Dagen, der oprinder for ham, og takker Gud for Dagen, der gik, saaledes vil han ogsaa hellige sine Maaltider ved Bøn og Taksigelse.

1 Tim. 4, 3—5. Ved deres Hykleri lyde de at afholde sig fra Mad, som Gud har skabt at annammes med Taksigelse; thi al Guds Skabning er god, og Intet at forskyde, som annammes med Taksigelse, efterdi det helliges ved Guds Ord og Bøn.

§ 2 a. For at bede paa en Gud velbehagelig Maade, maae vi samle vore Tanker fra al Adspredelse, og henvende dem til Gud alene. Vi skulle bede med Tillid, med Hengivenhed i Guds Villie, med et ydmygt og et kjærligt Sind, der haaber Bønhørelse ikke for vor egen, men for Jesu Christi Skyld, og i hvilket ikke gjemmes Vrede eller Had til Næsten; vi skulle bede i Jesu Navn.

Jac. 1, 5—7. Dersom Nogen af Eder fattes Viisdom, han bede af Gud, som giver Alle gjerne; men han bede i Troen, Intet tvivlende; thi den, som tvivler, er ligesom en Havbølge, der røres og drives af Vinet. Ikke tænke det Menneske, at han skal faae Noget af Herren.

*Phil. 4, 6—7. Vorer ikke bekymrede for Noget, men i alle Ting lader Eders Begjæringer fremføres for Gud i Paakaldelse og Bøn med Taksigelse, og Guds Fred, som overgaaer al Forstand, skal bevarer Eders Hjerter og Eders Tanker Christo Jesu.

Rom. 8, 26. Desligeste kommer og Aanden vor Skrøbelighed tilhjælp; thi vi vide ikke, hvad vi skulle bede, som det sig bør, men Aanden selv træder frem for os med uudsigelige Sukke.

*Jac. 4, 3. I bede og faae ikke, fordi I bede ilde, at I det kunne fortære i Eders Vellyster.

Marc. 11, 25. Naar I staae og bede, forlader, dersom I have Noget imod Nogen, at ogsaa Eders Fader, som er i Himlen, maa forlade Eder Eders Overtrædelser.

b. Bøn i Jesu Navn er Bøn med samme Sind, som det, hvormed Frelseren bad, da han var bleven

os lig, Bøn om Deelagtighed i Naaden og Velsignelsen, som knytter sig til hans Navn, og Bøn med Fortrøstning til ham, der har aabnet os Adgang til Gud som til en kjærlig Fader.

*Joh. 16, 23. Hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give Eder.

§ 3. Gud kjender vor Trang, og ved bedst, hvorledes den kan afhjælpes; det er saaledes for vor egen Skyld, Gud har budet os at bede, fordi det saaledes er til Gavn for os selv. Ved Bønnen bestyrkes vi i vor Kjærlighed og Tillid til Gud, og i samme Grad, som vort Sind ved Bønnen vendes til Gud, afdrages det fra Verdens Forfængelighed; Bønnen giver os tillige Kraft til baade at imodstaae Fristelser, og til at bære vore Lidelser med Taalmodighed.

Rom. 8, 32. Han, som ikke sparede sin egen Søn, men gav ham hen for os Alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa fjænle os alle Ting med ham?

Ps. 50, 15. Kald paa mig paa Nødens Dag! jeg vil udfrie Dig, og Du skal prise mig.

Anm. Fristelserne ere mange, og vi ere af Naturen svage; deslo nødvendigere er det, at vi med Bønnen forene Aarvaagenhed, og i Bønnen søge Styrke og Kraft til at bekjæmpe de Fristelser, som paakomme os. Vi skulle omhyggeligen vaage over vore Tanker og Begjæringer, at ikke hemmelige Lyster til det Onde skulle tage Overhaand hos os, endog uden at vi lægge Mærke dertil, og ideligen og nøie holde Regnskab med os selv over vort Levnet og Forhold.

*Matth. 26, 41. Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse.
2 Cor. 13, 5. Ransager Eder selv, om I ere i Troen; prøver Eder selv.

§ 4 a. Vi tør og skulle bede Gud baade om timelige og aandelige Goder. De timelige gode Ting, som

som tjærdeleshed ere os vigtige, og som vi derfor isærdeleshed skulle bede Gud om, ere: Helbred og dagligt Brød, Hæder i vor Stand, Fred med vore Medmennesker og Velsignelse i vort lovlige Kald.

Matth. 6, 25 og 31—32. Er ikke Livet mere, end Maden, og Legemet, mere end Klæderne? Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde, eller hvad skulle vi drikke, eller hvormed skulle vi klæde os? Eders himmelske Fader ved, at I have alle disse Ting behov.

Anm. Gud vil ikke nægte os de timelige gode Ting, vi bede ham om, som ere os isandhed tjenlige; men fordi Gud ikke giver os det, vi bede ham om, skulle vi ikke tænke, at vor Bøn er unyttig. Ogsaa dette er Bønhørelse, at Gud nægter os det, som ikke vilde være os gavnligt; men isærdeleshed giver han os tillige andre og bedre Gaver, end dem, vi bede om. Naar saaledes den Syge beder om Sundhed, og den Fattige beder om bedre Vilkaar, men Gud efter sine visse Raad finder det tjenligere, at de ikke naae deres Ønsker, saa giver han den Syge Taalmodighed til at skikke sig i sine Lidelser, den Fattige Kraft og Styrke til at bære Armodens Tryk, og derfor skulle vi vedblive at være varagtige i Bønnen, og lære at bie paa Gud, indtil hans Time kommer.

*Luc. 18, 1. Man bør altid bede, og ikke blive træt.
1 Mosеb. 32, 27. Jeg vil ikke slippe Dig, uden Du velsigner mig.
Jac. 5, 16. En Retfærdigs Bøn formaaer meget, naar den er alvorlig.
Eph. 3, 20. Han formaaer over alle Ting, at gjøre langt overstødigere, end hvad vi bede eller forstaae.
Luc. 22, 43. En Engel af Himlen aabenbaredes for ham, og styrkede ham.

b. Isærdeleshed skulle vi bede Gud om de aandelige Goder, som høre til Sjælens Frelse, hvilke han ikke vil forholde os, nemlig Forladelse for vore Synder

der, Bestyrkelse i vor Tro og vort Haab, Vilsdom og Kraft til at gjøre hans Villie, Styrke til at imodstaae al synding Tillokkelse, en god Samvittighed og en salig Død.

*Luc. 11, 13. Dersom I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skal den himmelske Fader give dem den hellige Aand, som ham bede.

§ 5 a. Vi skulle bede ikke blot for at faae af Guds gode Gaver, men ogsaa for at love og prise Gud, og takke ham for de gode Gaver, vi have modtaget af hans Haand; han er vor første Velgjører, og han har sjærdeleshed bevist os Naade og Velsignelse ved sin Søn Jesum Christum.

*Eph. 5, 20. Siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn.

Ps. 118, 1. Takker Herren; thi han er god, og hans Miskundhed er evindelig.

Eph. 1, 3. Lovet være Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, som velsignede os med al aandelig Velsignelse i det Himmelske i Christo.

b. Til at takke Gud retteligen hører ikke blot, at vi offre ham Lov og Tak med vore Læber, men at vi ogsaa af Hjertet skjønne paa hans faderlige Miskundhed, der er saa langt over vor Fortjeneste, og at vi tillige vise os taknemmelige i Gjerning ved at gjøre en god, ham velbehagelig Anvendelse af hans gode Gaver.

1 Mos. 32, 10. Jeg er ringere, end alle de Miskundheder, og end al den Troskabs, som Du har gjort imod Din Tjener.

Job. 29, 12—16. Jeg reddede den Fattige, og en Faderløs, som havde ingen Hjælper, jeg var den Blindes Øie og den Haltes Fod, jeg var de Fattiges Fader.

§ 6. Vi skulle bede ikke blot for os selv, men ogsaa

ogsaa for Andre, og med samme Iver, efterdi vi skulle elske vor Næste ligesaa oprigtigen, som vi elske os selv; og ligesom vi haabe, at Gud vil høre de Bønner, vi opsende for os selv, saaledes tør vi ogsaa troe, at han vil høre vore Forbønner for Andre.

1 Tim. 2, 1—3. Jeg formaner først for alle Ting, at der gjøres ydmygelige Begjæringer, Bønner, Forbønner, Taksigelser for alle Mennesker, for Konger og alle dem, som ere i Høihed, at vi maae leve et stille og roligt Levnet i al Gudsfrygtighed og Ærbarhed.

Anm. a. Dersom vi ville betjene os af Bønner, der ere forfattede af Andre, da maae vi agte paa, at de passe sig med vor egen Tilstand, og indeholde, hvad vi da især have at bede om.

Anm. b. Som et Mønster for vore Bønner, hvorledes vi skulle bede, kan den Bøn tjene os, hvilken Herren lærte sine Disciple, som derfor kaldes Herrens Bøn. Saa kort denne Bøn er, saa indbefatter den dog Alt, hvad en Christen steds har at afbede og at bede om, både med Hensyn til Sjælens Frelse og Legemets Velfærd. Denne Bøn kaldes ogsaa Fadervor efter Ordene, hvormed den begynder, og kan i Korthed forklares saaledes:

Vor Fader! Du, som er i Himlen! Ved denne Paakaldelse indgydes os Tillid til at bede, idet vi nævne Gud som Fader, men tillige Ærefrygt, idet vi paakalde Gud som den høit Ophøiede, hvis Throne er i Himlen, og Jorden er som hans Fodskammel.

Helliget vorde Dit Navn! Vi bede i denne Bøn om Kraft og Naade til i Gjerning at udvise, at Guds Navn er os helligt, som det er helligt i sig selv.

Tilkomme Dit Rige! Guds Rige er der, hvor Guds Love ere gjældende Regel og Rettesnor, og usvigelig følges; det skee saaledes iblandt os! Guds Rige er især Guds Naadesforanstaltninger til Frelse for os

ved

ved Jesum Christum vor Herre; maatte de blive alt mere udbredte paa Jorden, og blive alt mere virksomme iblandt os! Guds Rige er de Saliges Hjem ylisset hos Gud; maatte vi efter et velført Liv paa Jorden blive evindelig salige i Himlen!

Skee Din Ville, som i Himlen, saa og paa Jorden! Vi bede i denne Bøn om Naade til, at vi paa Jorden maae vise Redebonhed og Lyst til at lyde Gud i alle Ting, som han adlydes af sine Tjenere i Himlen.

Giv os idag vort daglige Brød! Vi bede, at Gud vil give os saa meget af de timelige gode Ting til Legemets Næring og Nødtørft, for den Dag, der er forhaanden, som han finder os tjenligst for vort aandelige og evige Vel, og at vi maae lære taknemmeligen at skjønne paa Guds store Miskundhed imod os.

Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere! Vi bede, at Gud ikke vil straffe os, som vi havde fortjent, men for sin Søns Skyld af Naade tilgive os vore Overtrædelser, men vi love derhos, at vi ogsaa beredvilligen ville tilgive dem, der forse sig imod os.

Leed os ikke ud i Fristelse! Vi bede, at ikke større Fristelser maae paakomme os, end at vi have Kraft til at overvinde dem, og at Gud dertil naadigen vil forunde os sin Hjælp.

Men frels os fra det Onde! Vi bede, at Gud vil bevare os fra alt det, som kunde blive til virkelig Skade for os, enten til Sjæl eller Legeme.

Thi Riget er Dit, og Magten og Æren i Evighed! Gud alene raader for al vor Lyksalighed for Tid og Evighed; derfor skal al Lov og Priis for alt det Gode, som vederfares os, tilhøre ham alene.

Amen! Det er: det skal skee, som vi bede, og som Gud efter sine vise Raad finder det tjenligt.

Anm. Vi maae nøie agte paa os selv, at vi ikke ved ret ofte at bede Herrens Bøn, tilsidst bede den uden Andagt og Eftertanke.

Sacra-

III. Sacramenterne.

Sacramenter ere de hellige Handlinger, som ere indstiftede af Frelseren selv, ved hvilke vi under et synligt Tegn modtage et usynligt Gode.

A. Daabens Sacramente.

§ 1. Daaben er den hellige Handling, hvilken Christus har indstiftet og anordnet at skulle foretages med dem, som ville bekjende sig til hans Lære, hvilke han vil optage til Samfund med sig, da disse enten maae neddyppes i Vand, eller overøses med Vand i Navnet Faderens, Sønnens og den hellige Aands.

Matth. 28, 18—20. Jesus sagde: Mig er given al Magt i Himlen og paa Jorden. Gaaer derfor hen og lærer alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den hellige Aands, og lærer dem at holde alt det, jeg har befalet Eder. Og see! jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

Joh. 15, 16. I have ikke udvalgt mig, men jeg har udvalgt Eder.

Rom. 10, 10. Med Hjertet troer man til Retfærdighed, men med Munden bekjender man til Saliggjørelse.

Anm. Fra Begyndelsen forrettedes Daaben vel hyppigst ved Neddyppelse i Vandet, dog ogsaa allerede dengang stundom ved Overøsselse med Vand, saasom naar Nogen blev døbt paa sin Sygeseng, og denne Maade at forrette Daaben paa, ved Overøsselse med Vand, blev almindeligst ved Christendommens Udbredelse til de kolbere Lande.

§ 2. Ved Daaben indlemmes vi i Jesu Christi Kirke, og faae derved Adgang til de herlige Velgjerninger, hvilke Christus har forhvervet os, nemlig Syndernes Forladelse for Christi Skyld, at vi som Guds Børn blive deelagtige i Guds faderlige Kjær-

lighed

ighed, og at der aabnes os Vei til Glæde og Lyksalighed i det tilkommende evige Liv.

*Joh. 1, 17 og 12. Loven er given ved Moses, Naaden og Sandheden er vorden ved Jesum Christum. Saa Mange, som ham annammede, har han givet Magt at vorde Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn.

Gal. 3, 26—27. I ere jo Alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu; thi I, saa Mange, som ere døbte til Christum, have iført Christum.

Tit. 3, 5. Ikke for de Retfærdigheds Gjerningers Skyld, som vi have gjort, men efter sin Barmhjertighed frelste han os ved Igjenfødelsens Bad og Fornyelsen i den hellige Aand.

*Marc. 16, 16. Hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig, men hvo som ikke troer, skal blive fordømt.

§ 3 a. Ved at døbes i Faderens Sønnens og den hellige Aands Navn, forpligtes vi til at troe paa Faderen, Sønnen og den hellige Aand som paa den eneste sande Gud, og til at dyrke ham alene, forlade os paa ham alene, ære, elske og lyde ham, og forsage alt det, som er i Strid herimod og som kunde afdrage os herfra.

*1 Pet. 3, 21. Daaben er ikke Renselse fra Kjødets Urenhed, men en god Samvittigheds Pagt med Gud ved Jesu Christi Opstandelse.

Rom. 6, 4. Vi ere begravne med ham ved Daaben til Døden, paa det at ligesom Christus er opreist fra de Døde ved Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Liv.

b. Confirmationen er en Bekræftelse af Daabsløftet; ved Confirmationen gjentage og fornye vi altsaa selv paa den høitideligste Maade det hellige Løfte, som i vor Barndom af Andre ved vor Daab blev aflagt paa vore Vegne; men Daabsløftet, saaledes bekræftet af os selv, bør stedse ihukommes af os, og tjene os til en bestandig Paamindelse om den Troskab, vi ere Gud skyldige, og saaledes bliver Daabsløftet

løftet os, skjøndt Daaben selv ikke skal gjentages, et stedsevarende frugtbart Middel til vor Troes Bestyrkelse, til Gudfrygtigheds Fremvæxt.

*Nab. 2, 10. Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give Dig Livsens Krone.

Eph. 5, 25—27. Christus elskede Menigheden, og hengav sig selv for den, paa det han kunde hellige den, og han rensede den formedelst Vandbadet ved Ordet, at han maatte fremstille sig den, en herlig Menighed, som ikke har Plet eller Rynke, eller noget deslige, men at den maatte være hellig og ulastelig.

2 Tim. 2, 13. Dersom vi ere utro, bliver han dog tro; han kan ikke nægte sig selv.

§ 4. Christus vil have alle Mennesker ved Daaben indlemmede i sin Kirke, da de alle ere igjenkjøbte ved hans Blod, følgelig bør ogsaa smaae Børn døbes.

*Marc. 10, 14. Jesus sagde: Lader de smaae Børn komme til mig, og formener dem ikke; thi Guds Rige hører Saadanne til.

Anm. a. Det maatte falde naturligt, naar Familier døbtes i de første christne Tider, at Børnene da døbtes tilligemed Forældrene, efterdi det maatte være disse en utaalelig Tanke, naar de selv vare blevne Christne, at deres Børn endnu tilhørte Hedningeverdenen, uden Haab og uden Deelagtighed i Forjættelserne ved Jesum Christum. Med Børnene iblandt Jøderne blev og Pagten efter Guds udtrykkelige Befaling sluttet, naar de vare otte Dage gamle.

1 Mosb. 17, 10—12. Denne er min Pagt, som skal holdes imellem mig og Eder: alt Mandkjøn skal omskjæres hos Eder, hvert Drengebarn, som er otte Dage gammelt, skal omskjæres.

Anm. b. De Børn, som dør uden at blive døbte, komme alligevel til Guds Rige, da de ingen Skyld have i Daabens Forsømmelse. Hvis derimod Forældrene have holdt Børnene tilbage af Ringeagt for Christi Anordning, kunne de ikke være uden Ansvar for Herren.

Den

B. Nadverens Sacramente.

§ 1. Den hellige Nadvere er den af Jesus Christus indstiftede hellige Handling, ved hvilken de Christne æde af Brødet og drikke af Vinen, og derved deelagtiggjøres i Jesu Legeme og Blod, som blev opoffret for dem til en Forsoning for deres Synder.

*1 Kor. 11, 23—25 (cfr. Matth. 26). Den Herre Jesus i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede og brød det og sagde: Tager, æder! dette er mit Legeme, som brydes for Eder; dette gjører til min Ihukommelse! Desligeste og Kalken, efterat han havde holdt Nadvere, og sagde: Denne Kalk er det nye Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse; dette gjører, saa ofte som I det drikke, til min Ihukommelse!

§ 2. Der bestaaer et aandeligt Samfund imellem Herren og de Troende; i dette vort Samfund med Herren styrkes vi, idet vi under Brødets og Vinens Skikkelse annamme hans Legeme og Blod. Tillige beseglés saaledes vor Indlemmelse i den nye Naadepagt, hvilken han som vor Mægler ved sin Lidelse og Død har stiftet imellem Gud og os, at vi skulle være visse i vor Tro, at vi formedelst ham skulle have Syndernes Forladelse, Liv og Salighed. Og idet vi paa denne Maade ihukomme Frelseren, hans Liv, hans Lære og Exempel, og hans Død til Forsoning for vore Synder, hente vi deraf baade Kraft og Styrke til hellig Vandel efter hans Lære og Exempel, og Trøst og Beroligelse for Sind og Hjerte, at vi ikke mere skulle ængstes i vore Synder, der for hans Skyld ere os forladte.

*1 Kor. 10, 16. Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er den ikke Christi Blods Samfund? Det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legemes Samfund. Joh.

Joh. 15, 5. Jeg er Vinstokken, I ere Grenene. Hvo som bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen Frugt; thi uden mig kunne I slet Intet gjøre.

Rom. 12 5 og Eph. 5, 23. Vi Mange ere ét Legeme i Christo, men hver for sig ere vi hverandres Lemmer. Christus er Menighedens Hoved, og han er sit Legems Salliggjører.

Eph. 2, 20—21. Opbygte paa Apostlenes og Propheternes Grundvold, saa Jesus Christus selv er Hovedhjørnestenen, paa hvilken den ganske Bygning sammenføiet voxer til et helligt Tempel i Herren.

1 Pet. 2, 4—5. Kommer til ham, den levende Sten, der vel blev forkastet af Menneskene, men er udvalgt og dyrebar for Gud, og vorder selv som levende Stene, opbyggede til at vorde et aandeligt Hus, til et helligt Præstedom, at frembære aandelige Offre, velbehagelige for Gud ved Jesum Christum.

Ebr. 8, 6. Han har faaet en saa meget ypperligere Tjeneste, som han og er Mikler for en bedre Pagt, hvilken er grundet paa bedre Forjættelser.

§ 3. Idet vi ved det hellige Naademaaltid mindes om Jesu vor Frelsers forbarmende Kjærlighed til os og hans smertefulde Opoffrelse i vort Sted, skulle vi herved lade os opvække til den inderligste Gjenkjærlighed til ham, at vi af ganske Hjerte hengive os til ham, der hengav sig for os, og til at elske hverandre indbyrdes som medforløste Brødre, samt til Taknemmelighed imod Frelseren, der bar sine Lidelser i vort Sted. Ogsaa paa denne Maade skulle vi bekjende ham for Menneskene, at vi erkjende ham for vor Frelser og Herre.

*Joh. 13, 35. Derpaa skulle Alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.

Matth. 10, 32—33. Hvo som vil bekjende mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlen, men hvosomhelst vil nægte mig for Menneskene, den vil jeg og nægte for min Fader, som er i Himlen.

§ 4 a. Det er høist fornødent, at vi, førend vi komme til Herrens Bord, prøve os selv, om vi kunne

møde

møde der som værdige Gjæster, efterdi Naademaaltidet bliver alene dem til Bekræftelse, som værdigen annamme det, men de, som uværdigen nyde Sacramentet, gjøre det sig selv til Dom.

*1 Cor. 11, 27—29. Hvo, som æder dette Brød, eller drikker Herrens Kalk uværdeligen, skal være skyldig i Herrens Legeme og Blod; men hvert Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet og drikke af Kalken; thi hvo, som æder og drikker uværdeligen, æder og drikker sig selv til Dom, idet han ikke gjør Forskjel paa Herrens Legeme.

b. Værdige Gjæster ved Herrens Bord ere de, som af oprigtige Hjerter angre og fortryde deres hidtil begangne Synder, tragte efter Naade hos Gud ved Jesum Christum alene, og derhos ere besjælede af det alvorlige Forsæt at ville bestitte sig alt mere og mere paa et helligere Liv, et christeligere Sind og en gudeligere Tankemaade.

*2 Cor. 5, 14—15. Christi Kjærlighed tvinger os, idet vi dømme saaledes, at dersom han er død for Alle, da ere de Alle døde, og han døde for Alle, at de, som leve, skulle ikke fremdeles leve sig selv, men ham, som er død og opstanden for dem.

Anm. a. For at Ingen letsindigen skal komme til Herrens Bord uden at have anstillet fornøden Selvprøvelse, er Skriftemaal sat i Forbindelse med Nadverens Nydelse. Ved Skriftemaalet gives nemlig Paamindelse om at anstille nøiagtig Selvprøvelse, og lægges os paa Hjerte vor Forpligtelse imod Christum, at vort gamle Menneske skal være korsfæstet med ham, og det nye Menneske leve ham til Ære, som døde til Frelse for os.

Gal. 6, 14. Det være langt fra mig at rose mig, uden af vor Herres Jesu Christi Kors, formedelst hvem Verden er mig korsfæstet, og jeg Verden.

Anm. b. Kun Gud alene kan forlade Synd, men Skrifte-

Skriftefaderen kan i Kraft af sit Embede give Tilsagn om Syndernes Forladelse, dem til Trøst og Bestyrkelse i deres Salighedshaab, som bekjende deres Synder for Gud, angre og fortryde dem af Hjertet, og tye til Guds Naade og Barmhjertighed ved Jesum Christum, med det Forsæt, herefter at ville forbedre sig alt mere og mere.

Ottende Kapitel.

Om de sidste Ting.

§ 1. Det er vist, at alle Mennesker, som indtil Verdens Ende leve paa Jorden, maae dø, efterdi de alle have syndet. Derimod kjender Ingen af os Stund Dag eller Time, da Livets og Dødens Herre vil kalde os bort herfra; Livet er af uvis Varighed og kort, og derfor skulle vi med Iver benytte Naadens Tid, medens den er forhaanden for os.

*Jac. 4, 14. I vide ikke, hvad imorgen skee skal; thi hvad er Eders Liv? Det er jo en Damp, som er tilsyne en liden Tid, men derefter forsvinder.

1 Pet. 1, 24. Alt Kjød er som Græs, og al Menneskets Herlighed som Græsets Blomster; Græsset visner, og Blomsteret derpaa falder af.

Ps. 90, 10. Angaaende vore Dages Aar, de ere halvfjerdsfindstyve Aar, og om Nogen har megen Styrke, ere de firsindstyve Aar, og de stolteste af dem ere Møie og Skuffelse; thi de afskjæres hastelig, og vi fare bort herfra.

Ebr. 3, 7—8. Idag, naar I høre hans Røst, da forhærder ikke Eders Hjerter.

Eph. 5, 15—16. Seer derfor til, at I omgaaes varligen, ikke som Uvise, men som Vise, og kjøber den belejlige Tid.

Anm.

Anm. a. De Mennesker, som leve paa Jorden, naar den yderste Dag kommer, skulle ikke dør saaledes som vi, at Sjæl og Legeme skilles fra hinanden, men de skulle forandres, og deres forkrænkelige Legemer omskiftes til at være uforkrænkelige.

*1 Kor. 15, 51—52. See! jeg siger Eder en Hemmelighed: vi skulle vel ikke alle hensøve, men vi skulle alle forandres, i en Hast, i et Øieblik, ved den sidste Basune; thi Basunen skal lyde, og de Døde skulle opstaae, uforkrænkelige, og vi skulle forandres.

Anm. b. Vi skulle fra den tidlige Ungdom af berede os paa Dødens Komme; Døden kan overraske os ogsaa i vor Ungdom og i fuld Legems Kraft; Døden kommer ofte pludseligen; men selv om Sygdom gaaer forud for Døden, er det dog usikkert, om vi da beholde Sindskræfter tilovers til alvorligen og uden Adspredelse at betænke vor Saligheds Sag. Der er og idet Fortjenstligt ved at forsage det Onde, der ikke længere frister os, eller hvilket vi ere ude af Stand til at udøve.

Pred. 12, 1. Tænk paa Din Skaber i Din Ungdoms Dage, medens de onde Dage endnu ikke komme, og Aarene komme, om hvilke Du skal sige: jeg har ikke Lyst til dem.

Sir. 18, 23. Forundre Dig, før Du bliver for svag, og vilt Omvendelse den Tid, Du endnu kan synde.

Anm. c. Hvor usikker den sildige Omvendelse ogsaa i anden Henseende er, lære vi af dem, som paa Sottesengen, med Døden for Øie, under megen Angstelse give store Løfter om Forbedring, og som alligevel efter Helbredelsen vende tilbage til deres forrige Syndelevnet, og derved vise, enten at deres Anger ikke har været oprigtig, eller at Lysten til det Onde ved den lange Vane er bleven saa mægtig i deres Sjæle, at den ikke lader sig nedkæmpe uden langvarig Kamp og Strid, hvortil Tid ikke levnes paa Dødsleiet.

§ 2.

§ 2. Døden er den legemlige Død, at Sjælen skilles fra Legemet, og den aandelige Død, Syndens Sold. Dødens Braad er Synden.

*Pred. 12, 7. Støvet maa komme til Jorden igjen, som det var for, og Aanden maa komme til Gud igjen, som gav den.

1 Cor. 15, 55—57. Død, hvor er Din Braad? Helvede, hvor er Din Seier? Dødens Braad er Synden, og Syndens Kraft er Loven. Men Gud være Tak, som giver os Seier formedelst vor Herre Jesum Christum.

Anm. Jo mere fortrolige vi gjøre os med Tanken om Døden, jo mere vi berede os til Døden, at vi kunne dø i Herren, desto mindre afskrækkende vil Tanken om vor Bortgang fra Verden være os; i Døden have vi da Frimodighed, medens de Ugudelige derimod forfærdes, og enten falde i Fortvivlelse, eller nedsynke som Tankeløse i blind Forstokkelse.

*2 Cor. 5, 8—9. Vi ere frimodige og have mere Behagelighed til at vandre bort fra Legemet, og være hjemme hos Herren; derfor bestille vi os ogsaa, hvad heller vi ere hjemme, eller ikke hjemme, at være ham velbehagelige.

§ 3. Sjælen, som er udødelig, gaaer strax efter Skilsmissen fra Legemet over til sit Sted, til Glæde eller Qval, eftersom Menneskets Forhold i dette Liv har været, godt eller ondt. Men paa den yderste Dag skal Legemet opvækkes af Støvet, og igjen forenes med Sjælen, og da vil Christus paa eengang og paa den herligste Maade holde Dom over Alle efter deres Opstandelse, og paa eengang lade sin retfærdige Dom blive vitterlig for Alle.

*Ebr. 9, 27. Det er Menneskene bestikket engang at dø, men derefter Dommen.

Luc. 23, 43. Jesus sagde til den bodfærdige Røver: Sandelig siger jeg Dig, idag skal Du være med mig i Paradis.

Luc.

Luc. 16, 22—23. Den Fattige døde, og blev af Englene henbaaren i Abrahams Skjød, men den Rige døde ogsaa, og blev begravet, og da han oplostede sine Øine i Helvede, var han i Pine.

*Joh. 5, 28—29. Den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre hans Røst, og de skulle gaae frem, de, som have gjort Godt, til Livsens Opstandelse, men de, som have gjort Ondt, til Dommens Opstandelse.

Ap. Gj. 24, 15. Jeg har det Haab til Gud, at de Dødes Opstandelse forestaaer, baade de Retfærdiges og Uretfærdiges.

*1 Cor. 15, 40—44. Der ere himmelske Legemer og jordiske Legemer. Saaledes er de Dødes Opstandelse: det saaes i Forkrænkelighed, det opstaaer i Uforkrænkelighed; det saaes i Vanære, det opstaaer i Herlighed; det saaes i Skrøbelighed, det opstaaer i Kraft; det saaes et sandseligt Legeme, der opstaaer et aandeligt Legeme.

2 Cor. 5, 1. Thi vi vide, at dersom vort jordiske Huus, denne Hytte, nedbrødes, have vi en Bygning af Gud, et Huus, som ikke er gjort med Hænder, evigt i Himlen.

*Ap. Gj. 17, 31. Gud har sat en Dag, paa hvilken han vil dømme Jorderige med Retfærdighed ved en Mand, hvilken han har bestikket dertil, og gjort det bevisligt for Alle, idet han opreiste ham fra de Døde.

2 Cor. 5, 10. Os bør alle at aabenbares for Christi Domstol, at hver kan faae efter det, som han har gjort, enten Godt eller Ondt.

2 Thess. 1, 7—8. Den Herre Jesus aabenbares af Himlen med sin Magtes Engle, med Ildslue, naar han bringer Hevn over dem, som ikke kjende Gud, og over dem, som ikke ere vor Herres Jesu Christi Evangelium lydige.

§ 4. Om det evige Livs Herlighed kunne vi herneden ikke gjøre os fuldstændigt og klart Begreb; der tales derom i den hellige Skrift meest i Billeder og Lignelser; men det evige Liv maa være en herlig og salig Tilstand, i hvilken de Gudfrygtige komme til Samfund med Gud og Frelseren, med de gode Engle og alle salige Aander, hvor de ikke foruroliges mere

mere af Synd og Sorg, men skulle fryde sig ved Guds Herligheds Beskuelse, ved at love og prise Gud.

1 Cor. 2, 9. Hvad intet Øie har seet, og intet Øre har hørt, og ikke er opkommet i noget Menneskes Hjerte, har Gud beredet dem, som ham elske.

1 Cor. 13, 12. Nu se vi ved et Speil, i en mørk Tale, men da skulle vi see Ansigt til Ansigt.

2 Cor. 5, 7. I Troe vandre vi, ikke i Beskuelse.

*Matth. 25, 34. Kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som er Eder beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt.

*Joh. 17, 24. Fader! jeg vil, at de, som Du har givet mig, skulle og være hos mig, hvor jeg er, at de maae skue min Herlighed, som Du har givet mig.

Matth. 22, 30. I Opstandelsen ere de ligesom Guds Engle i Himlen.

*Åb. 21, 4. Gud skal aftørre hver Taare af deres Øine, og Døden skal ikke være mere, ei heller Sorg, eller Skrig, eller Pine.

*Rom. 2, 10. Ære og Hæder og Fred skal vorde hver den, som gjør det Gode.

Anm. a. Det evige Liv er dog ikke blot et tilkommende; dets evige Kræfter røre sig allerede her i os. Ogsaa dette tjener os til Forvisning om, at der er et Liv efter dette Liv, saaledes som Jesus vor Frelser har lært os, og som hans egen Opstandelse fra de Døde vidner for os om. Vi kunne heller ikke troe, at den algode Gud vil skuffe vore dyrebareste Forhaabninger, og han har selv indgivet os Forlængsel efter et bedre Liv; han er retfærdig, og derfor maa der være Tilværelse hinsides Graven, hvor retfærdig Gjengjeldelse kan finde Sted; han er alvitis, og derfor maa hisset kunne fuldendes og udvikles, hvad der ellers hensigtsløst her var begyndt og lagt Spiren til.

*Joh. 17, 3. Dette er det evige Liv, at de kjende Dig, den eneste sande Gud, og den, Du udsendte, Jesum Christum.

Luc.

Luc. 17, 20—21. Guds Rige kommer ikke saaledes, at man kan vise derpaa; thi see! Guds Rige er inderst Eder.

1 Cor. 15, 36—38. Det, som Du saaer, bliver ikke levendegjort, dersom det ikke dør. Og hvad Du saaer, da saaer Du ikke det Legeme, der skal vorde, men et blot Korn, være sig af Hvede, eller af anden Art, men Gud giver det et Legeme, ligesom han vil, og hver Sæd sit eget Legeme.

Anm. b. Ved Dagenes Ende skal en Adskillelse finde Sted, de Ondes fra de Gode.

Matth. 13, 47—49. Himmerriges Rige er ligt en Vod, som kastes i Havet, og som samler alle Slags Fiske, men de samle de gode i Kar, de raadne kaste de ud; saaledes skal det gaae til ved Verdens Ende, Englene skulle udgaae, og skille de Onde ud fra de Retfærdige.

§ 5. Fordømmelsen eller den evige Død er derimod en høist ulykkalig og haabløs Tilstand, i hvilken de Ugudelige bitterligen qvæles af deres nagende Samvittighed, og komme i det ryggesløseste Selskab af onde Ånder og onde Sjæle; de føle nu de sørgelige Virkninger af deres forrige onde Handlinger, og tillige foraarsage deres onde Lyster, som der ikke kunne blive tilfredsstillede, dem Qval og Pine.

*Matth. 25, 41. Gaaer bort fra mig, I Forbandede! i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle.

*Marc. 9, 48. Deres Orm dør ikke, og Ilden udslukkes ikke.

*Rom. 2, 9. Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde.

§ 6. Paa den yderste Dag forgaaer denne Verden med al dens Herlighed, men vi forvente nye Himle og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed boer (2 Pet. 3, 13), og de Gudfrygtige skulle altid være hos Herren. Ivrigt ved intet Menneske, naar den yderste Dag kommer.

*2 Pet. 3, 10. Herrens Dag skal komme som en Tyv om Natten

Natten, paa hvilken Himlene skulle forgaae med stort Brag, men Elementerne skulle komme i Brand og opløses, og Jorden, og Alt, hvad der er paa den, skal opbrændes.

Matth. 24, 36. Om den Dag og den Time veed Ingen, end ikke Himlens Engle, uden min Fader alene.

Rom. 8, 38—39. Jeg er vis paa, at hverken Død eller Liv, ei heller Engle eller Fyrstendømmer eller Magter, ei heller det Nærværende eller det Tilkommende skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu vor Herre.

Ham, som formaaer over alle Ting, den ene sande Gud, ham være Ære i Menigheden ved Jesum Christum, vor Herre, igjennem alle Tider og alle Slægter i al Evighed!

Amen!

Lærebog

i

den christelige Religion

efter

den lutherske Bekjendelse.

Af

J. Victor Bloch,

Lic. theol., Sognepræst for Lønberg og Egvad og Provst for Hind m. fl. Herreder.

Anden Udgave.

Odense.

Forlagt af den Milleske Boghandel.

Trykt i Joh. Milos Officin.

1855.

Forord.

Den første Udgave af denne Bog, der udkom i 1844, har i flere Aar været udsolgt. Jeg har saaledes i længere Tid havt Anledning til at foranstalte en ny Udgave; men da jeg først ønskede at foretage den formeente Revision, er denne Udgave, af Mangel paa Tid dertil, bleven forhalet længere, end jeg ønskede det.

Ved den første Udgave havde jeg det dobbelte Formaal: „deels at bidrage til at skaffe Børn en lettere og kjærere, mere levende og frugtbringende Undervisning i Religion, deels ogsaa at række ældre Christne et Hjælpemiddel til Fremgang i christelig Oplysning, der ifølge sit Væsen staaer i inderlig Forbindelse med christelig Opbyggelse"; og jeg har i „Forordet" dertil udtalt mig om den Maade, hvorpaa Bogen efter min Mening burde bruges ved Børne-Undervisningen. Denne Udgave er kun bestemt for voxne Christne, navnlig for christelige Lægfolk i alle Stænder, som ikke ere voxede fra deres Daab, og som, idet de „søge ved egen Læsning og Tænkning at udvikle og samle deres

Christendoms-Kundskab"*), deres christelige Børnelærdom, ikke have nogen bedre og mere omfattende Veiledning ved Haanden. Til Brug ved Børne-Undervisningen udgiver jeg nemlig samtidig hermed under Navn af „den christelige Børnelærdom, kortelig udviklet" et Uddrag af nærværende Lærebog, i hvilket kun Paragrapherne (stundom ledsagede af enkelte korte Anmærkninger) og Skriftstederne ere optagne. Hvor dette Uddrag maatte blive benyttet efter Bestemmelsen, ville adskillige Lærere maaskee i Lærebogen finde en brugbar Veiledning under deres Forberedelse til Religionstimerne.

Siden min Lærebog første Gang udkom, have vi faaet Stiftsprovst Balslevs klare og sundige Catechismus-Forklaring, der alt har vundet fortjent Anerkjendelse og Udbredelse. Jeg har dog ikke derfor anseet det for overflødigt at arbeide hen til det samme Maal, nemlig ved at udgive det nævnte Uddrag, idet jeg nemlig maa fasthelde den Formening, at Catechismus-Formen ikke er den rette for Udviklingen af den christelige Børnelærdom. Det vilde føre for vidt her at begrunde denne Mening, og jeg skal derfor indskrænke mig til at paapege dels, at Troesartiklernes Adskillelse fra Daaben (med Forbigaaelse af Forsagelsen) og deres Opstilling som en af Catechismens fem Parter, istedenfor at lade dem være Grundlag for hele Lærebygningen, er misbilligende, dels, at den christelige Pligtlære kun ved sindrig Tvang kan lade sig behandle under de 10 Bud, hvorved den dennen faaer en urigtig Stilling foran Troeslæren.

Idet jeg da saaledes har troet endnu med noget Haab at turde gjøre et Forsøg paa, hvorvidt min Bearbeidelse af

*) De her og ovenfor citerede Ord ere tagne af Forordet til første Udgave.

Børnelærdommen for Børn og Voxne maatte kunne vinde Indgang, gaaer jeg, som det forstaaer sig, med Hensyn til Balles Lærebog ud fra den samme Forudsætning som for 10 Aar siden: at denne gamle ærværdige Tjener trænger til Afløsning. Dette burde vel ogsaa nu være almindelig erkjendt, medens det maaskee først ad Forsøgenes Vei skal kunne bringes til almindelig Erkjendelse, at Bogen baade i Form og Indhold lider af saa store Mangler, at ingen Omarbeidelse tilstrækkelig vil kunne bøde derpaa.

Jeg tør haabe, at den opmærksomme Læser vil finde, at jeg ved anden Gang at udgive min Lærebog har foretaget ikke ubetydelige Rettelser og Forbedringer deri. Tør jeg ogsaa haabe, hvad jeg fra Begyndelsen af ønskede, at den vil blive „en kjær Husbon for mange Christne i Danmark"? Det give Gud!

Lønborg Præstegaard, d. 2den Novbr. 1854.

J. Victor Bloch.

Indledning.

I. Hvad denne Bog handler om.

§ 1. Naar Du, min kjære Læser, tager denne Bog i Din Haand, har Du allerede levet nogle Aar i Verden, og jeg forudsætter, at Du kjender noget, ikke alene til Dit Fædreneland, men ogsaa til de andre Lande paa Jorden med deres forskjellige Natur og Folkeliv, og at Du ogsaa veed Noget om Solen, Maanen og Stjernerne paa Himlen, som Du saa ofte har beskuet.

Anm. Der er Meget at sige om Jordkloden med dens Lande og Have, Bjerge og Floder, Marker og Skove under Dagens og Nattens Vexel og Aarstidernes Skifte, dens uberegnelige Mangfoldighed af Mineralier, Planter og levende Skabninger, dens Tusinde Millioner Mennesker, der hver forskjellige de nu end ere, saavel af Legemsdannelse, Størrelse og Hudfarve, som af Aandsevner, dog alle ere „af eet Blod"; og der er Meget at sige om de lysende Himmellegemer, baade dem, der, som Solen, selv lyse fra deres faste Stade, og dem, der, som vor Jord, modtage deres Lys fra andre, idet de gjennemløbe regelmæssige Baner; men om alt dette maa Du, forsaavidt Du ikke allerede kjender det, søge Oplysning i andre Bøger.

§ 2. Naar jeg nu for første Gang i denne Bog nævner **Guds** hellige og velsignede Navn for Dig, da forudsætter jeg fremdeles, at dette Navn, som det er nævnet over Dig, ogsaa ofte er nævnet for Dig og af Dig, saa at Du ikke alene veed, at Gud har skabt Verden, men ogsaa at han har aabenbaret sig deri som Fader, Søn og Helligaand til den faldne Menneskeslægts Oprejsning i hans Kirke; forudsætter, at Du er en Christen, og at Du veed, at Du er bleven det, ikke ved nogen Bog, men ved Din Daab i den treenige Guds Navn, og bliver ved at være det, saalænge Du bevarer Din Daabspagt.

Anm. Der er rigtignok en hellig Bog, Bibelen nemlig, der giver os en fuldstændig Oplysning om alt dette; men til at blive en Christen hører allerførst en ny Fødsel, der ikke kan ske ved nogen Bog.

§ 3. Den Oplysning, Du har herom (§ 2) i Din Daabspagt, skal denne lille Bog udvikle for Dig. Derfor kalder jeg den en „Lærebog i den **christelige Religion**"; thi den christelige Religion eller Christendommen er den treenige Guds Aabenbaring til Menneskenes Forløsning. I Bogen bliver Christendommen kun til en Lære; men i Dit Hjerte bliver den ved den Helligaands Naadevirkning til et nyt Liv, naar Du vil forsage og troe efter Dit Daabsløfte og vøre ved Kirkens øvrige Naademidler.

Anm. 1. Religion kalde vi i Almindelighed det Bevidstheds-Forhold, hvori vi Mennesker, saavel gjennem vore Sjæleevner, som gjennem vore Ord og Handlinger, staae til Gud, eller vor Tro og en dertil svarende Gudsdyrkelse; men dette vort Forhold til Gud har sin Grund i, at han først er traadt i Forhold til os baade ved Skabelsen og ved Aabenbaringen i Ordet og Aanden, og kun forsaavidt hint Forhold svarer til dette, er der Sandhed i vor Religion.

Anm. 2. Alle Europas Folkeslag, med Undtagelse af Tyrkerne og nogle Stammer ved det nordlige Ishav, bekjende sig til Christendommen, og christne Menigheder findes ogsaa paa mange Steder i de 4 andre Verdensdele, ligesom Christendommen bestandig udbredes der ved udsendte Præster (Missionærer). Men det Folk, blandt hvilket Christus fødtes, det gamle Israel eller Jøderne, der ere adsprædte over den hele Jord, har endnu ikke antaget Christendommen. De kjende kun Gud som Verdens Skaber og Israels Gud, som de dyrke efter hans hellige Lov, medens de vedblive at lukke deres Hjerte for hans hellige og salige Evangelium og spotte de Christnes Tro paa Sønnen og den Helligaand.

Anm. 3. Omtrent 600 Aar efter Christi Fødsel levede der i Arabien en Mand, som hed Muhamed. Han bildte sig selv og Andre ind, at han var Profheten over alle Propheter, udsendt af Gud for at lære Menneskene den sande Religion. Vor Herre Jesus og de sande Propheter de vare efter hans Lære allesammen kun smaae Propheter ved Siden af ham. Den Religion, han forkyndte, var en Blanding af Jødedom, Christendom og — Logn, og den findes beskreven i en Bog, som kaldes Al-Koran. Mange have antaget hans Religion, der føier sig efter det sandselige Menneskes Lyst og Tykke. Disse Muhamedanere, hvoraf der

findes en stor Mængde i Asien og Afrika, troe paa een Gud, Allah, og Propheten, Muhamed. Koranen er deres Bibel; deres Religion kalde de Islam.

Anm. 4. Halvdelen af Menneskeslægten, og maaskee derover, er endnu Hedninger, der ikke kjende den eneste sande Gud, men dyrke en Gud, eller som oftest flere, efter deres eget Hjerte. Disse Afguder have de fundet deels i enkelte Naturgjenstande paa Jorden, deels blandt Himmellegemerne, deels i usynlige Væsener, de tænke sig som Naturens iboende Aander, og de have næsten allevegne betegnet dem ved støbte og udskaarne Billeder. Af hedenske Religioner gives der mangfoldige og høist forskjellige efter det forskjellige aandelige Udviklingstrin, hvorpaa Folkeslagene befinde sig. — Muhamedanerne kjende egentlig heller ikke den sande Gud, uden forsaavidt de have tilraant sig Noget af hans Aabenbaring under den gamle og den nye Pagt; men de have blandet Sandheden med Løgnen.

§ 4. Den christelige Religion er den sande Religion; kun ved den kan Du lære Gud, Dig selv og den hele Verden at kjende; kun ved den kan Du blive vis og god og salig. Herom skal nu denne Bog oplyse Dig. Gid da Bogen ved Guds Naade maatte blive Dig en kjær og nyttig „Lærebog i den christelige Religion"!

Anm. Den jødiske Religion var den sande Religion, indtil Christus kom til Verden, og er det endnu, forsaavidt den er indbefattet i Christendommen. Jøderne have altsaa nu ikke den sande Religion.

II. Hvorledes vi komme til Kundskab om Gud.

§ 5. Den hele Verden vidner for den menneskelige Fornuft om Gud; thi hans Værk svarer ganske til hans Væsen. Derfor kunne vi komme til Kundskab om Gud ved at **betragte Verden.** Deraf kunne vi lære, at der er en evig Gud til, som er Verdens Skaber, Opholder og Styrer, og at han er almægtig, alvis, algod, hellig og retfærdig.

Anm. 1. Ligesom et Menneske kjendes af sine Gjerninger, saaledes kjendes Gud ogsaa af sine. Men kun ved Fornuftens Brug kunne vi lære Gud at kjende. Dyrene see ogsaa den Verden, hvori de leve; men de vide Intet om Gud, fordi de ingen Fornuft have.

Anm. 2. Verden er endelig og foranderlig; alle Ting i den have Begyndelse og Ende, forandres og omskiftes. En saadan Verden kan ikke have været til fra Evighed af; den er altsaa engang bleven til. Men da ingen Ting kan blive til af sig selv, uden Aarsag, saa er Verden heller ikke bleven til af sig selv. Heraf følger, at der maa være Een til, som har skabt Verden, og at denne Skaber for det Første maa være evig. Og betænke vi nu, hvor stor og prægtig Verden er (§ 1, Anm.), hvor vifelig alle Ting i Himlen og paa Jorden ere indrettede, ordnede og sammenfølede, og hvor skjønt, nyttigt og glædeligt det Hele er især for os Mennesker saa forstaae vi, at Verdens Skaber maa være almægtig, alvis og algod.

Anm. 3. Vi finde i vort Hjerte en Følelse for Ret og Uret, eller en hellig Lov, og en Samvittighed, som rettelig dømmer os derefter. Heraf slutte vi, at den Skaber, der saaledes har skrevet sin Lov i vort Hjerte og dømmer os derefter, maa være hellig og retfærdig.

Anm. 4. Da Verden er skabt, maa den ogsaa opholdes og styres; da den ikke „har Livet i sig selv", kan den heller ikke bestaae ved sig selv og gaae sin egen Gang til Maalet. Verdens Skaber maa ogsaa være dens Opholder og Styrer. Men ved at opholde og styre Verden aabenbarer han de samme Egenskaber som ved dens Skabelse.

Anm. 5. Saaledes vidner da Verden om Gud; thi Gud kalde vi den Evigtlevende, der for det Første er Verdens Skaber, Opholder og Styrer, det høieste og fuldkomneste Væsen, vi kunne tænke os. Hvad han for det Andet og Tredie er, kunne vi ikke lære af Verdens Betragtning.

§ 6. Denne Fornuftbetragtning er feilfuld, fordi Synden baade har formørket Fornuften og bragt en Forstyrrelse ind i den hele Verden; og da den desuden maa standse ved Skabelsen uden at kunne naae til Forløsningen og Helliggjørelsen, er den aldeles utilstrækkelig for os til Frelse. Derfor takke vi den gode Gud, fordi han har **aabenbaret** sig som Fader, Søn og Helligaand og givet os sit hellige **Ord**.

Anm. 1. Naturlig Religion kalder man den Religion eller de Forestillinger om Gud med en dertil svarende Gudsdyrkelse, som Menneskene selv danne sig ved Verdens Betragtning, altsaa en Religion

efter det naturlige Menneskes eget Hjerte. De stakkels Hedninger have ingen anden. Den kan ikke føre os Mennesker til fuld og sikker Sandheds-Erkjendelse, ikke skjænke os sand Trøst og Sjælefred, og den har ikke Magt nok over os til at tvinge vore Lyster og føre os til et dydigt Levnet, Alt fordi vi ikke længere ere i den oprindelige, rene og lyse Uskyldighedsstand, og den hele Jord bærer Mærker af Syndefaldet. Heller ikke kunde den — da Menneskene af Naturen ere saa forskjellige — nogensinde forene alle Mennesker til eet Religionssamfund. Dette bliver os ret klart, naar vi betragte de mange forskjellige, høist ufuldkomne, Religioner, som i Tidernes Løb have været og endnu ere antagne af Hedningerne, og disse være forblindede Medmenneskers ynkværdige aandelige Tilstand. Vi have derfor al Aarsag til at takke den gode Gud, som af sin store Naade lod sit Lys opgaae for os i Mørket og aabenbarede sig for os ved sit hellige Ord.

Anm. 2. At den naturlige Religion ikke kan være os Nok, vil endmere indlyse for os, naar vi komme til at tale om Gud som den Treenige; thi som Saadan kan han kun kjendes og dyrkes af dem, for hvem han har aabenbaret sig baade som Faderen og Sønnen og den Helligaand.

§ 7. Guds Ord er talet i Verden af hellige Mænd, Propheter og Apostle, hvilke han dertil havde udvalgt og udrustet med overordentlig Visdom og Magt, og af hans eenbaarne Søn, Jesus Christus; og dette Guds Ord er deels opbevaret for os i **det gamle** og **det nye Testamentes** hellige Skrifter, deels **mundtlig** forplantet fra Slægt til Slægt indtil vore Dage i

Herrens to Sacramenter og hans Bøn. For Ægtheden og Gyldigheden af denne mundtlige og skriftlige Overlevering er den christne Kirke os en sikker Borgen.

Anm. 1. Den aabenbarede Religion bestaaer af to Hoveddele, den gamle og den nye Pagt. Hiin er som en Indledning til denne, ligesom en Forgaard til Christi Kirke. Derfor kunne den nye Pagts Børn eller de Christne ingenlunde undvære den gamle Pagt, skjøndt den nærmest blev oprettet med Jøderne. Af den gamle Pagts Bøger lære vi nemlig den hellige Lov at kjende, ved hvilken Menneskene bleve optugtede til Evangeliet, til Christum; vi finde deri Spaadommene om Messias, og desuden saa meget Andet, som kan tjene baade til vor Oplysning og Opbyggelse; endelig blive vi derved ogsaa bekjendte med det israelitiske Folks Historie, og see, hvor underfuldt Gud har ført dette sit udvalgte Folk indtil Tidens Fylde.

Anm. 2. Det gamle Testamentes Bøger ere skrevne af Propheterne i det hebraiske Sprog før Christi Fødsel. Deriblandt findes de ældste Skrifter, vi have. Disse Bøger ere følgende: 5 Mose Bøger, Josva Bog, Dommernes Bog, Ruths Bog, 2 Samuels Bøger, 2 Kongernes Bøger, 2 Krønikernes Bøger, Esræ Bog, Nehemiæ Bog, Esthers Bog (de historiske Bøger); Jobs Bog, Davids Psalmer, Salomons Ordsprog, Prædikerens Bog, Høisangen (Lære- og Sang-Bøger); Esaias, Jeremias, Begrædelsernes Bog, Ezechiel, Daniel, Hoseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Micha, Nahum, Habakuk, Zephanias, Haggai, Zacharias, Malachias (de egentlige prophetiske Bøger). De 12 Sidste kaldes de smaae Propheter; Esaias, Jeremias, Ezechiel og Daniel derimod de store (med

Hensyn til deres Skrifters Omfang). — Ved Enden af disse det gamle Testamentes (canoniske) Bøger findes et Anhang, som indeholder nogle sildigere Skrifter (de apocryphiske Bøger), nemlig Tobiæ Bog, Judiths Bog o. s. v. De indeholde meget Sandt og Smukt, men høre dog ikke til de egentlige hellige Bøger.

Anm. 3. Det nye Testamentes Bøger ere skrevne i det græske Sprog efter Christi Fødsel af Apostlene og deres nærmeste Disciple. De af disse Mænd, som have skrevet Evangelierne, kaldes Evangelister. Jesus har ikke selv skrevet Noget; men mange af hans Ord og Taler læse vi i Evangelierne. Det nye Testamentes Bøger ere følgende: 4 Evangelier af Matthæus, Marcus, Lucas og Johannes; Apostlenes Gjerninger af Lucas; 14 Breve fra Paulus, nemlig: 1 til Romerne, 2 til Corinthierne, 1 til Galaterne, 1 til Ephesierne, 1 til Philippenserne, 1 til Colossenserne, 2 til Thessalonikerne, 2 til Timotheus, 1 til Titus, 1 til Philemon og 1 til Hebræerne; Jacobs Brev, Peders 2 Breve, Johannis 3 Breve, Judæ Brev og Johannis Aabenbaring. De 7 sidste Breve kaldes almindelige (eller catholske), fordi de for største Delen ere skrevne, ikke — som Pauli Breve — til enkelte Mænd og Menigheder, men til de Christne i Almindelighed. Joh. Aabenbaring er en prophetisk Bog om Christi Kirkes Kamp og Seir, hvis rette Forstand først efterhaanden kan opgaae for os, alt efterhaanden som Spaadommene opfyldes.

Anm. 4. Propheter og Apostle vare udrustede med den Helligaands overordentlige Naadegaver til at tale og handle i Herrens Navn. De have baade gjort store Mirakler eller Undergjerninger og forkyndt mærkelige Spaadomme. For deres efterladte Skrifters fulde Tilforladelighed borger os

den christne Kirke, der har overleveret os dem samlede i „den hellige Skrift".

Anm. 5. Det mundtlig forplantede Guds Ord høre vi ved Sacramenterne (Indstiftelsesordene ved Nadveren, Forsagelsen og Troesbekjendelsen ved Daaben tilligemed selve Daabsordene) og i Herrens Bøn. Dette hellige Ord er fra Apostlenes Dage gaaet fra Mund til Mund blandt de Christne, hvor Daaben og Nadveren forrettedes efter Herrens Indstiftelse, og hvor hans Bøn blev brugt, og det er saaledes bevidnet af Kirken.

§ 8. Det Guds Ord ved Daaben, som ved mundtlig Overlevering er kommen til os fra Herren og hans Apostle, er en tydelig og sikker Regel for, hvad vi alle skulle troe og gjøre for at blive salige. Dette Ord lyder for Daaben saaledes:

Forsager Du Djævelen?

Og alle hans Gjerninger?

Og alt hans Væsen?

Troer Du paa Gud Fader, Almægtigste, Himlens og Jordens Skaber?

Troer Du paa Jesus Christus, hans eenbaarne Søn, vor Herre, som er undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begraven; nedfoer til Helvede, opstod paa tredie Dag fra de Døde, opfoer til Himlen, sidder ved Gud Faders, den Almægtiges, høire Haand, hvorfra han skal igjen komme at domme Levende og Døde?

Troer Du paa den Helligaand, en hellig almindelig Kirke, de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og et evigt Liv?

Anm. 1. At Daabsvagtens Ord ere Guds Ord, det bekræfter den christne Kirke i Gjerningen ved enhver Daab; thi kun Guds Ord kunde fastsætte Daabens væsentlige Vilkaar. Havde noget Menneske eller noget Samfund af Mennesker uden apostolisk Bemyndigelse og Befaalelse, i en efterapostolisk Tidsalder, som Nogle mene, formastet sig til at opstille saadanne Vilkaar, da var Daaben derved bleven forvanskket; og var Kirken gaaet ind paa en saadan Forvanskning, havde den derved fældet sin egen Dødsdom. Den christne Kirke staaer da til enhver Tid som et levende Vidne for Oprindeligheden og Ægtheden af den Daab, med hvilken den selv staaer og falder, og bærer saaledes fra Slægt til Slægt den Forsagelse og Troesbekjendelse, uden hvilke vi ikke kjende nogen christelig Daab — thi en enkelt Nødbaab og et enkelt Samfunds Afvigelse fra det Oprindelige er kun en Undtagelse fra Regelen, der Intet beviser mod denne — som en hellig og ukrænkelig Overlevering fra Herren og hans Apostle. Det er sandsynligt, at Herren i de 40 Dage mellem Opstandelsen og Himmelfarten har meddeelt sine Disciple denne den christelige Stats Grundlov; men hvad enten den — hvilket Kirkens Vidnesbyrd lader nafgjort — saaledes stammer fra Herrens egen Mund, eller hans Apostle have vedtaget den ved en Fællesbestutning paa Pintsedagen under den Helligaands levende Paamindelse om „Alt, hvad Jesus havde sagt dem" (Joh. 14, 26), have vi i den, ikke mindre end i den hellige Skrift, et uforanderligt Guds Ord,

der ikke kan stilles fra Daaben, og kun derfor indestaaer os den christne Kirke.

Anm. 2. Kun under Forudsætningen af en saadan Oprindelse lader Daabspagtens almindelige Antagelse, uden Strid og Modsigelse, og uden at Kirkens Historie nævner nogen Forfatter til dette ubodelige Værk, sig tilfredsstillende forklare; og kun under denne Forudsætning bliver det ogsaa begribeligt, at den kunde hævde sin Plads, efterat Barnedaaben var bleven almindelig, skjøndt der altid har været Mange, som fandt, at slige Spørgsmaal ikke passende kunne henvendes til Barnet, medens de, som mene, at den forskriver sig fra en senere Tid, ville have at forklare, hvorledes man med Barnedaaben for Øie kunde enes om en saadan Form af Pagten.

Anm. 3. Uden den faste og klare Regel for Læren og Livet i Christi Kirke, som Daabspagten med guddommelig Myndighed og evig Gyldighed foreholder os, kunde vi ikke finde os tilrette i den hellige Skrift og aldrig med Sikkerhed vide, Hvad og Hvormeget Gud forlanger af os for at optage os i sit Rige og skjænke os Børneret i sit Hus. Jo mere vi derfor erfare, at vi slet ikke kunne undvære en saadan Sikkerhed og Vished i vor Saligheds Sag, med desto større Fortrøstning støtte vi os til Pagtens Ord som Guds Ord.

Anm. 4. Om Daaben som Naademiddel skal der siden tales, og først da komme vi ogsaa til Nadveren og Bønnen.

§ 9. Det nye Testamentes Bøger ere skrevne af de Mænd, hvis Navne de bære, og komne hele og uforfalskede til os. Hine hellige Mænd, som dreves af Guds Aand, vilde

ikke alene, men kunde ogsaa meddele os den forsødne Sandhed til Salighed. Det gamle Testamentes Bøger ere bevidnede i det nye Testamente. Men det er dog baade først og sidst paa Kirkens Vidnesbyrd, vi antage og bruge den hele Bibel med fuld Tillid for derved, efter Troens Regel i Daabspagten, at komme til en fuldstændig Oplysning i vor Saligheds Sag.

Anm. 1. I de Skrifter, som de første Christne have efterladt os, Kirkefædrenes Skrifter lige fra Midten af det 2det Aarhundrede efter Christi Fødsel, nævnes de samme Forfattere til det nye Testamentes Bøger, som vi nu nævne. Men paa den Tid levede endnu Børn og Børnebørn af de Christne, blandt hvilke Apostlene havde vandret, og for hvilke de, som vi antage, havde skrevet deres Evangelier og Breve. Havde nu de hellige Skrifter ikke været af Apostlene, men vare de senere skrevne af andre Mænd og udgivne for Apostlenes, saa maatte et saadant Bedrageri den Gang nødvendig være bleven opdaget. Vi kunne derfor trygt stole paa, at det nye Testamentes Bøger, som saa tidlig vare almindelig bekjendte, ere skrevne af de Mænd, hvis Navne de bære.

Anm 2. Af Kirkefædrenes Skrifter see vi, at de første Christne uddrog den samme christelige Lære af det nye Testamente, som vi nu uddrage deraf, ligesom de ogsaa have udskrevet mange Stykker af de hellige Bøger, hvori Ordene lyde, ligesom de nu lyde i vort nye Testamente. Heraf slutte vi, at de hellige Bøger ikke i nogen væsentlig Henseende ere forandrede i Tidernes Løb, men komne hele og uforfalskede til os.

Anm. 3. De hellige Mænd, som have skrevet det nye Testamentes Bøger, lære vi af selve disse Bøger at kjende som ærlige og sandhedskjærlige Mænd, der end ikke lægge Skjul paa deres egne Fejl. Vi maa derfor antage, at de vilde vidne Sandhed for os. Hvad skulde ogsaa ellers have bevæget dem til at prædike og siden at nedlægge Hovedindholdet af deres Prædiken i deres Skrifter, naar det ikke var Sandheden, de havde at forkynde i Herrens Navn? Thi for denne Prædikens Skyld bleve de jo haardt forfulgte af Jøder og Hedninger, maatte forlade Hjem og Fædreland og ovenfor Eiendom, Ære og rolige Dage, ja Livet tilsidst. — At de nu ogsaa kunde meddele os den fornødne Sandhed til Salighed, det have vi lige saa god Grund til at troe. Thi Matthæus, Johannes, Jacob, Peder og Judas (ikke Iskariotes) hørte til de Disciple, Jesus selv havde udvalgt, som stadig fulgte med ham, og saae hans Gjerninger og hørte hans Ord, hvorom de altsaa maatte vide god Besked; og Paulus, Lucas og Marcus have deres Beretninger fra disse Øienvidner. Ja endnu mere, Jesu Disciple, blandt hvilke Matthias traadte i Stedet for Judas Iskariotes (Ap. G. 1, 26), bleve efter hans Forjættelse udrustede til Apostelembedet, til baade ved Tale og Skrift at forkynde ren og ret Christendom, ved den Helligaands overordentlige Naadegaver, og heraf fik ogsaa Paulus siden sin Deel, ligesom vi maae antage, at Apostlenes Disciple og Medarbeidere, Marcus og Lucas, ogsaa have skrevet under den Helligaands Veiledning. Vi kunne altsaa stole paa, at de hellige Mænd, som bleves af Guds Aand, baade kunde og vilde meddele os den fornødne Sandhed til Salighed, og at de virkelig have gjort det.

Anm. 4. I det nye Testamente finde vi mange Vers af det gamle Test. anførte baade i Jesu Taler og i det, de hellige Skribenter ellers meddele os, og baade disse og Herren selv erklære G. T. for en hellig, til alle Tider gyldig Bog, hvori Guds Ord er at søge (Matth. 5, 17 ff. Luc. 24, 25 ff. Joh. 5, 39 ff. 2 Tim. 3, 16. Hebr. 1, 1. 2 Petr. 1, 20. 21.). Men paa den Tid fandtes de samme Bøger i G. T., som nu findes deri. Herren og hans Apostle have saaledes beseglet det gamle Test. for os som en hellig Sandheds-Kilde. Desuden have Propheterne selv, ligesom ogsaa Apostlene, ved Mirakler og Spaadomme stadfæstet, at de talede i Herrens Navn.

Anm. 5. Til at anstille de ovenfor antydede Undersøgelser, der tildeels endnu ikke ere tilendebragte, hører der Lærdom, der kun kan falde i enkelte Christnes Lod; men hvor gavnlige end saadanne Undersøgelser kunne være til fra en ny Side at belyse og stadfæste Sandheden, saa er det dog af „den hellige almindelige Kirke," vi hver især modtage, paa dens sikre og tilstrækkelige Vidnesbyrd, vi antage og bruge den hele Bibel med fuld Tillid som Guds Ord.

Anm. 6. Bibelen giver os en fuldstændig Oplysning om den saliggjørende Sandhed. Men vi kunde dog, som ovenfor sagt, ikke finde os tilrette i denne store og i mange Henseender vanskelige Bog, ikke udfinde det, som det især kommer an paa, uden Troes-Regelen i vor Daabspagt, der indeholder et kort og klart Indbegreb af, hvad vi alle skulle troe og gjøre for at faae Christen-Navn og Christen-Ret, for at blive salige, det, hvorom alle Christne maae være enige (Eph. 4, 5: „een Tro, een Daab"). Den hellige Skrift giver os da en videre Oplysning om Daabspagtens Indhold, og bidrager til at opbygge Kirken paa den lagte Grundvold; men i

denne Henseende komme ikke alle Christne lige vidt. — Det mundtlige og det skrevne Guds Ord passe da saa saare godt sammen, og virke tilsammen i en skjøn Forening, hvert paa sin Maade, til at grundfæste og opbygge den christne Kirke. Gud være evindelig takket for begge Dele!

Anm. 7. Om den christelige Prædikens Forhold til Guds faste og uforanderlige, af Kirken bevidnede Ord skal der siden handles i Stykket om Naademidlerne. — Kun paa dette Guds eget, rene og klare Ord kan Kirken rettelig grunde sin Lærebygning, kun derefter ordne sin Gudstyrkelse og sin Forfatning. Denne Sandhed har den lutherske Reformation (som Morten Luther begyndte i Aaret 1517) hævdet mod Papismens mange Vildfarelser, der alle have deres Rod deri, at den romerske Biskop eller Paven har tiltaget sig apostolisk, ja overapostolisk Myndighed som en i kirkelige Sager ufeilbar Christi Statholder paa Jorden, saa at de af ham stadfæstede Læresætninger og Anordninger i den romersk-catholske Kirke gjælde som Herrens og Apostlenes.

Den Lære, som denne Bog ved Guds Naade skal udvikle i Sammenhæng, er den christelige Lære, som udrages af den hellige Skrift efter Daabsvagtens Veiledning, altsaa i Overeensstemmelse med den lutherske Bekjendelse.

Første Capitel.

Om Gud Fader, Almægtigste, Himlens og Jordens Skaber.

Første Afdeling.

Om Guds Væsen og Egenskaber.

§ 10. Gud er en Aand, uden Legeme, evig, uendelig, alfuldkommen og som Saadan den Eneste. Hans Væsen er Aandens evige Liv i Sandheden, Kjærligheden og Saligheden, eller det Sande, Gode og Skjønne selv i Livets Fylde.

Anm. 1. Gud er, fordi han er: han har Tilværelsens Grund, Livet, i sig selv, den evige, levende Gud; at være er hans Væsen. Og han „er den, han er" (2. Mos. 3, 14); kun dette Navn svarer ganske til hans Væsen, der i sit uendelige Dyb og sin evige Fylde er ubegribeligt for den endelige Fornuft. Men han er traadt i Forhold til os, har aabenbaret sig for os; derfor kunne vi kjende ham af hans Ord og Gjerninger, kjende ham i Sandhed, fordi han er den sande Gud. — Vor Frelser kalder ham en Aand og lærer os derved at sammenligne ham med det Høieste, vi kjende her paa Jorden,

vor egen, med Fornuft og fri Villie begavede, sig selv bevidste Aand. Men den er en skabt Aand, endelig og ufuldkommen, bunden til Legemet og derved til Verden. Gud derimod er den altskabende Aand, uden Legeme og over Verden, uendelig og alfuldkommen, eller: uden nogen Mangel og Indskrænkning og med alle Fuldkommenheder i den høieste Fylde. Alt det Sande, Gode og Skjønne, alt Liv og Lys, al Kjærlighed og Salighed er saa ganske hans Væsen, at det altsammen tilfulde er i ham, ligesom det ogsaa (forsaavidt det er aabenbaret udenfor ham) alene er af ham, ved ham og til ham. Han er saaledes uden Lige, den Eneste; og som han alene lever i sig selv og sit Eget, altsaa i Sandheden, saa har han ogsaa alene deri Kjærlighedens Glæde og Salighedens Hvile. Naar vi da ville tænke os Gud, saa maa vor Tanke opstige saa høit, som den kan, saa maae vi tænke os det høieste Væsen, ikke som et dødt Begreb, men som den levende, sig selv bevidste Gud; og naar vi dyrke ham, saa maa vor Dyrkelse være den reneste, helligste og aandeligste, hvortil vor Sjæl kan opløftes.

Anm. 2. Da Gud er uden Legeme, er han usynlig for legemlige Øine og kan ikke betegnes ved noget Billede.

Joh. 4, 24. Gud er en Aand, og de, som ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed.

Es. 44, 6. Saa sagde Herren, Israels Konge og hans Gjenløser, den Herre Zebaoth: jeg er den Første, og jeg er den Sidste, og uden mig er ingen Gud.

Sj. 90, 2. Før Bjergene bleve til, og du dannede Jorden, ja fra Evighed til Evighed er du Gud.

1 Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvo, som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham. (Joh. 5, 26. 14, 6).

Joh. 1, 18. Ingen har nogen Tid seet Gud; den enbaarne Søn, som er i Faderens Skjød, han har kundgjort det. (1 Cor. 2, 10. 11. 1 Tim. 6, 15. 16. Ap. Gj. 17, 24—29).

§ 11. Gud er almægtig, alvis og algod, alvidende og allestedsnærværende; han er hellig og retfærdig, sanddru, trofast og uforanderlig: han er den Eneste.

Anm. 1. Al Magt, Livets og Lyksis, Kjærlighedens og Salighedens Magt er i Gud, er hans Væsen; men naar vi tale om hans Egenskaber, da mene vi, at den Almægtige gjør Alt, hvad han vil, uden Møie; at den Alvise altid vil det Bedste og paa den bedste Maade (den bedste Hensigt, de bedste Midler); at den Algode elsker og velsigner alle sine Skabninger og altid gjør vel imod dem. Guds Godhed kaldes ogsaa Naade, fordi den er uforskyldt, Barmhjertighed, fordi vi saa hjælpig trænge til den, og Langmodighed, fordi den holder saa længe ud, skjøndt vi forskjertse den. Den Alvidende veed Alt fra Evighed af; den Allestedsnærværende er virksom tilstede allevegne. Den Hellige elsker det Gode, men afskyer det Onde; den Retfærdige dømmer og gjengjælder her og hisset, efter sin hellige Lov og sit livsalige Evangelium; den Sanddrue elsker, gjør og taler Sandheden, men afskyer Løgnen; den Trofaste holder sine Løfter og opfylder sine Forjættelser; den Uforanderlige bliver altid den Samme. Gud kan ikke blive fuldkommere, end han er; men mindre fuldkommen vil han ikke være.

Anm. 2. Det er de Egenskaber, som Gud i den høieste Fylde og Fuldendelse besidder, hvilke han

har aabenbaret og aabenbarer som Verdens Skaber, Opholder og Styrer.. Vi kunne ved Betragtning af Verden danne os en Forestilling om disse Egenskaber; men Guds Ord giver os den fuldstændigste Oplysning derom. De findes ingensinde deelte og adskilte hos Gud; han er og virker altid og allevegne med sin hele Guddomsfylde. Saaledes kan han tage Bolig i et Menneskehjerte, han, som dog Himmel og Jord ikke kunne rumme.

Anm. 3. At Gud er den Eneste, hører til hans Væsen (§ 10); men vi nævne det atter her tilsidst for saaledes at knytte Enden til Begyndelsen og indflette alle Guds Egenskaber i hans Væsen. — Der kan kun være een Gud, uden al Indskrænkning og med alle gode Egenskaber i den høieste Fuldkommenhed. Antager man flere Guder lige i Væsen og Egenskaber, løbe de i Eet, eller ogsaa, naar de adskilles, ingen af dem bliver en heel og sand Gud; antager man en Gud over de andre Guder, bliver han dog indskrænket ved disse; men hæver man ham over al Indskrænkning, saa bliver han den Eneste, den sande Gud, og de andre saakaldte Guder forsvinde som tomme Navne. Men til denne Erkjendelse kunde vi Mennesker, forblindede af Synden, som vi ere, vanskelig komme uden Guds Aabenbaring i Ordet. De stakkels Hedninger blive endnu ved at dyrke flere Guder, og kjende altsaa ikke den sande, den ene Gud, i hvem deres Sjæle kunde finde Hvile, og til hvem de kunde holde sig altid og allevegne.

Anm. 4. At tænke paa Guds Egenskaber, hver især, er for de Fromme et blot til gavnlig Ydmygelse, men ogsaa til Sjælens Opløftelse, Trøst og Glæde, men for de Ugudelige til Vildfarelse og Forførelse. Prøv at tænke derpaa i Stilhed!

— Pj. 115, 3. Vor Gud er i Himlene; han gjør Alt, hvad ham behager.

Pj. 33, 9. Han talede, og det skeete; han bød det, saa stod det der.

Matth. 19, 26. For Gud ere alle Ting mueligе.

Luc. 1, 37. Intet kan være umueligt for Gud. (Pj. 135, 6. Jer. 32, 17—19. Luc. 18, 27).

— 1 Tim. 1, 17. Den alene vise Gud være Priis og Ære i al Evighed.

Pj. 104, 24. Herre, hvor mange ere dine Gjerninger! Du gjorde dem alle viseligen.

Rom. 11, 33. O! Rigdoms Dyb baade paa Guds Viisdom og Kundskab! Hvor urandsagelige ere hans Domme, og hans Veie usporlige! (Ordspr. 3, 19).

— Pj. 145, 9. Herren er god imod Alle, og hans Kjærlighed er over alle hans Gjerninger.

Matth. 5, 45. Han lader sin Sol opgaae over Onde og Gode og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige.

Ap. Gj. 14, 17. Han har ikke ladet sig selv uden Vidnesbyrd, i det han gjorde os godt, og gav os Regn og frugtbare Tider af Himlen, i det han mættede os med Føde og vore Hjerter med Glæde. (Pj. 104, 10—15. Jac. 1, 17).

— 1 Joh. 4, 8—16 (§ 10).

Pj. 145, 8. Herren er naadig og barmhjertig, langmodig og af stor Miskundhed. (Pj. 103, 13. Ram. 2, 4. Eph. 2, 8).

— Ap. Gj. 15, 18. Gud kjender fra Evighed alle sine Gjerninger.

Pj. 94, 9. Mon den, som plantede Øret, ikke skulde høre? Den, som dannede Øiet, skulde han ikke see?

Pj. 139, 1—4. Herre, du randsager mig og kjender mig. Hvad enten jeg sidder eller opstaaer, da veed

du det; du forstaaer min Tanke langtfra. Du omringer min Sti og mit Leie; du kjender grant alle mine Veie. Der er ikke et Ord paa min Tunge — see, Herre! du veed det altsammen.

Matth. 6, 8. Jesus sagde: Eders Fader veed, hvad I have behov, førend I bede ham derom. (1 Joh. 3, 20. Jer. 32, 19. Hebr. 4, 13. Matth. 6, 4).

— Pf. 139, 7—10. Hvorhen skal jeg gaae fra din Aand? hvorhen skal jeg flye fra dit Ansigt? Farer jeg op til Himlen, da er du der; og reder jeg Seng i de Dødes Rige, see, da er du der. Vilde jeg tage Morgenrødens Vinger, vilde jeg boe hos det yderste Hav, saa skulde ogsaa der din Haand føre mig, og din høire Haand holde mig fast.

Jer. 23, 23—24. Er jeg kun en Gud nær hos, siger Herren, og ikke en Gud langt borte? Mon Nogen kan skjule sig saa saa lønlige Steder, at jeg ikke kan see ham? siger Herren. Er jeg ikke den, som opfylder Himlen og Jorden? siger Herren.

Ap. Gj. 17, 27—28. Han er jandelig ikke langt borte fra Nogen af os; thi i ham leve og røres og ere vi (Pf. 23, 4).

— Es. 6, 3. Hellig, hellig, hellig er den Herre Zebaoth; al Jorden er fuld af hans Ære.

Pf. 5, 5. Du er ikke en Gud, som har Lyst til Ugudelighed; den Onde skal ikke blive hos dig.

1 Petr. 1, 15. Efter den Hellige, som Eder kaldte, vorder og I hellige i al Omgjængelse. (Nah. 4, 8. 1 Joh. 1, 5. Jac. 1, 13. 1 Thess. 4, 3).

— Pf. 11, 7. Herren er retfærdig, han elsker Retfærdighed; hans Ansigt beskuer en Oprigtig.

Rom. 2, 6. Han skal betale Enhver efter hans Gjerninger.

Gal. 6, 7. Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, det skal han og høste.

Rom. 14, 10. Vi skulle jo alle fremstilles for Christi Domstol.

Rom. 5, 19. Ligesom ved det ene Menneskes Ulydighed Mange ere blevne Syndere, saa skulle og ved den Enes Lydighed Mange vorde retfærdige. (Rom. 3, 23—26. 2, 12—16. 1 Cor. 4, 5. 2 Cor. 5, 10. Ap. Gj. 17, 31. 2 Mos. 20, 5—6).

— Rom. 3, 4. Gud maa være sanddru, om endog hvert Menneske er en Løgner.

Pf. 33, 4. Herrens Ord er ret, og al hans Gjerning trofast.

1 Cor. 1, 9. Gud er trofast, ved hvem I ere kaldede til hans Søns, Jesu Christi, vor Herres Samfund.

4 Mos. 23, 19. Gud er ikke et Menneske, at han lyver, ikke heller et Menneskes Barn, at han skulde angre Noget; har han sagt det, og skulde ikke gjøre det? og har han talet, og skulde ikke holde det?

Jac. 1, 17. Al god og al fuldkommen Gave er herovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvem der er ingen Forandring eller Skygge af Omskiftelse. (Rom. 15, 8. 2 Tim. 2, 13. 1 Thess. 5, 24. 1 Cor. 10, 13. Pf. 102, 26—28).

— 5 Mos. 6, 4. Hør, Israel! Herren, vor Gud, Herren er een.

1 Cor. 8, 4. Vi vide, at en Afgud er Intet i Verden, og at der er ingen anden Gud til, uden een. (2 Mos. 20 2—3. Es. 42, 8. 45, 5. 18. Mark. 12, 29. Joh. 17, 3. 1 Tim. 2, 5).

§ 12. Den eneste Gud er dog baade Fader, Søn og Helligaand, hvilke Tre ere Eet i Væsen og Egenskaber, den treenige Gud.

Anm. Læren om Treenigheden skulle vi siden gjennemgaae, naar vi ere komne saa vidt, at vi bedre

kunne forstaae, hvad der i denne Sag er givet os at forstaae.

Matth. 28, 19. Jesus sagde til sine Apostle: gaaer hen og christner alle Folk og døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands! (1 Cor. 12, 4—6. Eph. 4, 4—6).

Anden Afdeling.

Om Guds Gjerninger.

1. Verdens Skabelse.

§ 13. Gud har **skabt** Verden ved sit Almagts-Ord, og Alt, hvad han skabte, var saare godt; men **Mennesket** er dog, som et Fornuftsvæsen, Guds ypperste Skabning paa Jorden, skabt efter hans eget Billede i Uskyldighed.

Anm. 1. At skabe, det er at frembringe Noget af Intet; det kan kun den almægtige Gud gjøre. Mennesket kan kun danne, indrette, afskille og sammensætte de skabte Ting. Den eene, evige og almægtige Gud har da frembragt Verden af Intet, eller skabt den. Førend han begyndte at skabe, var der Intet til, uden den evige Gud alene. Der var da ikke Noget, hvoraf han kunde danne og indrette Verden, heller ikke noget levende Væsen, nogen Engel, som kunde tage Deel med ham i Skabelsen. Han brugte ingen Hjælp og intet Redskab; han skabte Verden ved sin almægtige Villie, ved sit Almagts-Ord.

Anm. 2. Den almægtige Gud kunde have skabt Verden i et Øieblik; men det behagede ham at skabe den i sex Dage, og at hvile, eller holde op at skabe,

paa den syvende Dag. Denne Dag helligede Gud til en Sabbat eller Hviledag, hvorfor Jøderne endnu helligholde Løverdagen, den syvende Dag i Ugen. Vi Christne derimod helligholde Søndagen, „Herrens Dag" (Åb. 1, 10), fordi vor Herre opstod paa en Søndag; og vi behøve ikke at frygte for, at denne Forandring skulde være urigtig; thi det er Herrens Apostle, som have begyndt med at helligholde Søndagen istedenfor Løverdagen. — Enhver Uge med sine 6 Arbeidsdage og sin Hviledag kan da endnu minde os om Verdens Skabelse, ja enhver Dag lige fra den aarle Morgenstund, naar vi ved det første dæmrende Lys, før Solens Opgang, kunne skjelne mellem Himmel og Jord, Land og Vand, Træer og Korn paa Marken, og vi derefter se den opgaaende Sol at lokke Fuglene fra deres Reder og Dyrene af deres Huler og at vække Menneskene op til Dagens Arbeide, indtil Aftenstunden med sin Sabbatshvile ender Dagen — ja enhver Dag, maae vi vel sige, er som et lille Afbillede af de første 7 Dage i Verden. — Hvormange Uger og Dage der nu ere henrundne siden den nærværende Verdens Skabelse, det kunne vi saa nogenlunde udregne efter den hellige Skrift (henved 4000 Aar før Christi Fødsel og 1854 Aar efter Chr. F.); men for Skabelsens Begyndelse kunne vi ikke tale om nogen Tid; thi Tiden er skabt med Verden, hvortil den hører.

Anm. 3. Da Gud er algod, alvis og almægtig, maatte ogsaa Alt, hvad han skabte, være saare godt og paa bedste Maade indrettet efter sin Bestemmelse. De skabte Ting paa Jorden ere deels livløse Ting (Mineralier og Planter), deels levende Skabninger, der igjen deles i de ufornuftige (Dyrene) og de fornuftige (Menneskene). De livløse Ting ere ikke til for deres egen Skyld, men for at

afhængtes af de levende Skabninger, især af Menneskene; Dyrene ere baade til for deres egen Skyld, for at nyde Livet, og for Menneskenes Skyld, hvis Hensigter de skulle tjene; men Mennesket ene alene til for deres egen Skyld, for med Beboelsthed at nyde og bruge de jordiske Ting efter Guds Villie, for at kjende og dyrke ham, at Skabningens Herre, og saaledes, i Samliv og Samvirken, at opdrages til en bedre Verden. Alle Ting paa Jorden kunne derfor tjene Menneskene tilgode, naar de bruge dem rettelig, d. e. efter Guds Villie, ligesom Menneskene indbyrdes baade kunne og skulle leve hinanden til Gavn og Glæde.

Anm. 4. Paa den sjette Dag skabte Gud den første Mand, Adam, af Jord og den første Qvinde, Eva, af Mandens Side, og han forenede dem begge i Ægteskab til at forplante deres Æfkem og sørge for hinandens Velfærd. Fra disse nedstamme alle Mennesker paa Jorden, hvilke altsaa ere som Børn af samme Familie og skulle elske hinanden som Søskende.

Anm. 5. De to første Mennesker lignede i Begyndelsen Gud, ikke alene deri, at de vare Fornuftvæsener, men ogsaa deri, at de vare uskyldige. Deres Forstand var endnu ikke beskygget af Løgnen, men oplyst af Sandheden; deres Hjerte var reent, ubesmittet af det Onde og fuldt af Kjærlighed til Gud og det Gode. De vare skabte i Guds Billede. — Menneskene ere vel endnu Fornuftvæsener og ligne forsaavidt Gud endnu; men de have ved Synden tabt den Lighed med ham, som de første Mennesker havde, saalænge de vare uskyldige. Men den tabte Lighed kan og bør efterhaanden gjenvindes ved Forløsning fra det Onde, Gjenfødelse og Helliggjørelse af Guds Naade.

1 Mos. 1, 1. I Begyndelsen skabte Gud Himlen og Jorden.

Ps. 33, 9. Han talede, og det skeete; han bød, saa stod det der.

1 Mos. 1, 3. Gud sagde: der blive Lys! og der blev Lys.

Aab. 4, 11. Værdig er du, Herre, at annamme Ære og Pris og Kraft; thi du har skabt alle Ting og ved din Villie ere de og bleve de skabte. (Ap. Gj. 17, 24. Hebr. 11, 3. Joh. 1, 3).

2 Mos. 20, 11. I sex Dage gjorde Herren Himlen og Jorden, Havet og alt det, som er i dem, og hvilede paa den syvende Dag; derfor velsignede Herren Sabbatsdagen, og helligede den. (1 Mos. 1 og 2, 2. 3. Ap Gj. 20, 7).

1 Mos. 1, 31. Gud saae alt det, som han havde gjort, og see! det var saare godt.

Sir. 39, 21. Alle Herrens Gjerninger ere saare gode.

1 Tim. 4, 4. 5. Al Guds Skabning er god, og Intet at forkaste, som annammes med Taksigelse, efterdi det helliges ved Guds Ord og Bøn. (Rom. 8, 28).

1 Mos. 1, 27—28. Gud skabte Mennesket i sit Billede; han skabte det i Guds Billede; Mand og Qvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem, og Gud sagde til dem: vorder frugtbare og mangfoldige og opfylder Jorden og gjører Eder den underdanig; og regierer over Havets Fisk og over Himlens Fugle og over hvert Dyr, som kryber paa Jorden.

Ap. Gj. 17, 26. Gud har gjort, at al Menneskenes Slægt boer paa den ganske Jordens Kreds af eet Blod. (1 Mos. 2, 18—25; 1, 29. 30. 1 Cor. 3, 21—23).

Pred. 7, 29. Dette har jeg fundet, at Gud gjorde Mennesket uskyldigt. (1 Mos. 2, 25—3, 7).

Eph. 4, 22—24. I skulle — iføre det nye Men-

neste, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed. (Col. 3, 10. 1 Petr. 1, 15).

§ 14. **Mennesket bestaaer af Sjæl og Legeme.** Sjælen er det usynlige, sig selv bevidste, Væsen i os, som tænker, føler og beslutter, og yttrer sig i vore Ord og Gjerninger. Den har en aandelig Sands til at skjelne mellem Godt og Ondt, og Frihed til at vælge derimellem, men fornemmer tillige i Samvittigheden en hellig Lov og en retfærdig Dom, ja gjennem alle sine Evner en aandelig Drift til Religion. Legemet er Sjælens Bolig og Redskab, og er paa det nøieste forenet med den. Legemet dør, men Sjælen er udødelig.

Anm. 1. Sjælen er den udødelige Aand, som er forenet med det menneskelige Legeme. Den er ifølge sin Natur usynlig; men den er sig selv bevidst, eller ved at sige sig selv at sige — dog ikke i den første Barndom —, og kjendes af sine Virkninger. Sjælens tre Evner eller Grund-Kræfter ere Tænkeevnen eller Forstanden, Følelsen og Villien, der ogsaa kaldes Begjæreevnen. Alt, hvad der bevæger sig i Sjælen, er hersor enten Tanker eller Følelser eller Begjæringer og Beslutninger. Af hvad der foregaaer i Sjælen, fremgaae igjen Menneskets Ord og Gjerninger. Mennesket kan derfor tale og handle efter Overlæg og Valg eller efter Hjertets Tilskyndelse; men Dyrene lebes ene af deres naturlige Drifter.

Anm. 2. Da Gud vil, at Menneskene skulle finde ham, og erkjende og følge hans Villie, saa har han ikke alene givet Forstanden en aandelig Sands til at skjelne mellem Godt og Ondt, Ret og Uret, og Villien Frihed til at vælge derimellem uden at være tvungen af nogen Nødvendighed; men han har ogsaa skrevet sin Lov i Menneskets Hjerte, saa at det umiddelbart føler, at der er Noget, det bør gjøre, og Noget, det ikke bør gjøre, og han fælder Dom derefter i Sjælens Inderste, hvilken Dom vi Mennesker, enten vi ville eller ikke, fornemme i Samvittigheden, hvori vi modtage indvortes Straf og Belønning. Da Gud har givet Sjælens Evner en saadan Retning og derhos lagt Tanken om det høieste Væsen og en Længsel mod det Høieste i vore Sjæle, saa drager han os derved til sig, og naar vi komme til Bevidsthed herom, fornemme vi gjennem alle Sjælens Evner en aandelig Drift til Religion, en Dragen af og til Gud.

Anm. 3. Det menneskelige Legemes Fortrin fremfor Dyrenes bestaaer især deri, at det paa det Nøieste er forenet med Sjælen og indrettet til dens Bolig og Redskab. Saaledes er Forstanden paa det Nøieste forenet med Hjernen, Følelsen og Villien med Hjertet. Sjælens Tilstande og Bevægelser give sig tilkjende i Legemet, især i Ansigtet; den virker paa Legemet og ved dets Kræfter og Lemmer, især ved Tale-Redskaberne og Hænderne; men Legemet virker igjen paa Sjælen, fornemmelig ved Sandserne, som ere Synet, Hørelsen, Lugten, Smagen og Følelsen (der ikke maa sammenblandes med Sjælens Følelse), gjennem hvilke Sjælen danner sig Forestillinger om de sandselige Ting og føler Velbehag og Smerte, Lyst og Ulyst i sit Forhold til dem. Naar den udødelige Sjæl forlader sit jordiske Legeme, dør dette; men saa længe den har sin Bolig deri, er

det uundværligt for dens Virksomhed. Derfor kan Sjælen, naar Legemet sover, kun virke i Drømme, og dens Forestillinger forvirres, naar Hjernen lider Skade, ligesom legemlig Sygdom i Almindelighed hæmmer dens Virksomhed.

Anm. 4. Ifølge sin Natur er Sjælen udødelig, men faaer af Guds Naade det evige Liv. Dette skulle vi nøiere udvikle i det 3die Capitel.

Anm. 5. Baade med Sjæl og Legeme kunne vi virke og arbeide, men ogsaa baade nyde godt og lide ilde.

Ordsp. 12, 7. Støvet maa komme til Jorden igjen, ligesom det var før, og Aanden maa komme til Gud igjen, som gav den.

Matth. 10, 28. Jesus sagde: Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke ihjelslaae Sjælen!

Rom. 2, 14—15. Efterdi Hedningerne, som ikke have Loven, gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, da ere de, endskjøndt de ikke have Loven, sig selv en Lov; thi de vise, at Lovens Gjerning er skreven i deres Hjerter, i det deres Samvittighed tillige vidner, og de derlende Tanker anklage eller forsvare dem. (1 Joh. 3, 20—21. Sir. 15, 16—17).

§ 15. Blandt Guds Skabninger ere ogsaa **Englene**, som ere Fornuftvæsener af en høiere Natur end Menneskene, Aander uden noget jordisk Legeme. De ere ikke alle gode og hellige, som Gud har skabt dem, men nogle have løsrevet sig fra ham, og jo høiere de stode, desto dybere maatte deres Fald blive. Disse onde Engles Fyrste er Djævelen, den Onde.

Anm. 1. Hvad vi vide om Englene, er kun saare

lidet. De ere Fornuftvæsener, men af en høiere Natur, med en høiere Forstand og en større Magt, end vi Mennesker. Fra Begyndelsen af vare de alle uskyldige og hellige; thi de ere skabte af Gud. Da de ikke have noget jordisk Legeme, ere de usynlige for os her paa Jorden, naar Gud ikke lader dem aabenbares for os, hvilket han ved enkelte Leiligheder har gjort (1 Mos. 16, 7; 19, 1. Luc. 1, 11. 26; 2, 9. Matth. 28, 2. Ap. Gj. 1, 10). Men de have vistnok et himmelsk Legeme, ligesom det, vi forvente i Opstandelsen; thi da skulle vi jo blive „ligesom Guds Engle i Himlen" (Matth. 22, 30).

Anm. 3. De gode Engle staae for Guds Throne, beskue hans Ansigt, love og takke ham, samt udføre hans Befalinger tilgode for hans Børn paa Jorden. Ligesom disse da allevegne have Gud med sig, saaledes kunne de ogsaa glæde sig ved den Tanke, at hans Engle omringe dem.

Anm. 3. De onde Engle med deres Fyrste Djævelen ere nedstødte til Helvede og bundne med Mørkets Lænker indtil Dommedag. De have ingen Magt over os uden den, vi selv give dem, naar vi slippe Gud og hengive os til dem. De ugudelige kunne derfor ikke undskylde sig med Djævelens og hans Engles List og Magt; men de fromme behøve heller ikke at frygte derfor. Vor Herre Jesus Christus har overvundet Djævelen; holde vi os til Herren, rører den Onde os ikke.

Ps. 103, 20—21. Lover Herren, I hans Engle! I Vældige i Magt, som udrette hans Befaling! — Lover Herren, I hans Tjenere, som gjøre hans Villie!

Hebr. 1, 14. Ere de ikke alle tjenende Aander, udsendte til Hjælp for dem, som skulle arve Salighed? (Matth. 25, 31. 1 Tim. 5, 21. 2 Cor. 11, 14. 2 Thess. 1, 7 — hvor Englene kaldes: „hellige", „ude-

valgte", „Lysets Engle", „Kraftens Engle". — Matth. 18, 10. Aab. 5, 11; 8, 2).

2 Petr. 2, 4. Gud sparede ikke de Engle, som syndede, men nedstyrtede dem til Helvede og overantvordede dem i Mørkets Lænker, at forbares til Dommen.

Jac. 4, 7. Værer Gud underdanige! staaer Djævelen imod! saa skal han flye fra Eder. (Eph. 6, 11 ff. 1 Petr. 5, 8. 9. 1 Joh. 5, 18).

1 Joh. 3, 8. Dertil er Guds Søn aabenbaret, at han skal afskaffe Djævelens Gjerninger.

Rom. 8, 31. Er Gud for os, hvo kan da være os imod?

(„Op! al den Ting, som Gud har gjort" ꝛc.)

II. Verdens Opholdelse.

§ 16. Gud **opholder** alle de skabte Ting, forsørger alle sine levende Skabninger og bevarer den Orden i Naturen, som han ved Skabelsen har indført.

Anm. 1. Den gode og vise Gud vil, at alle de skabte Ting med den dem givne Natur og i det gjensidige Forhold, hvori de fra Begyndelsen ere satte, skulle vedblive at være til, indtil hans Øiemed dermed er opnaaet; og den almægtige Guds Villie skeer altid. Dersom Gud ikke saaledes opholdt Verden, maatte den forgaae, Naturens Orden forstyrres, og alt det, som er til i Verden, blive til Intet igjen; thi da Verden ikke „har Livet i sig selv", kan den ikke bestaae ved sig selv, men maa opholdes ved den samme Guds Villie, ved hvilken den er skabt.

Anm. 2. I det Gud saaledes opholder Verden, skaffer han derved alle sine levende Skabninger

det Fornødne til deres Ophold og Virken, vogter og beskjermer dem med alle deres Evner og Kræfter og holder dem ved Live, indtil de have opfyldt deres Bestemmelse. Saaledes forsørger Gud alle sine Skabninger, de mindste med de største, men især Mennesket, der, som Fornuftvæsen, baade kan modtage og behøver flere og større Beviser paa Guds Godhed end Dyrene. Men da han giver enhver Skabning saa meget Godt, som den kan og vil modtage, saa er han dog i Grunden lige god imod alle sine Skabninger.

Anm. 3. De aandelige og legemlige Evner og Kræfter, som Gud har givet os Mennesker, hvorved vi kunne overveie og lægge Vind paa, hvad der tjener til vort Tarv, ere Midler til vor Forsørgelse. Hvo, som ikke vil bruge disse Midler ved at arbeide og virke i sit jordiske Kald og vogte sig selv for Fare og Skade, vil ikke forsørges af Gud paa den Maade, han har bestemt, og maa da ingenlunde vente, at Gud skal gjøre Mirakler til hans Forsørgelse og Frelse.

Anm. 4. Kun ved enkelte Leiligheder har Gud i sin Forsorg gjort en Undtagelse fra Naturens Orden (2 Mos. 14. 16. 17, 6. 1 Kong. 17, 1—16; 19, 1—8. Matth. 8, 1—17. 23—27. Joh. 2, 1—11; 6, 1—15 og fl. St.) til sit Navns Forherligelse, for at Menneskene skulde søge og finde ham, i det han saaledes aabenbarede sig for dem.

Ps. 119, 90. Din Sandhed varer fra Slægt til Slægt; du befæstede Jorden, og den skal bestaae.

1 Mos. 8, 22. Saalænge Jorden er til, skal Sæd og Høst, Kulde og Hede, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke aflade.

Ps. 145, 15—16. Alles Øine vogte paa dig, og du giver dem deres Spise i sin Tid. Du oplader din

Haand og mætter alt det, som lever, med Velbehagelighed.

Ps. 104, 14. Han lader Græs gro for Fæet, og Urter til Menneskenes Tjeneste, for at fremføre Brød af Jorden.

Matth. 6, 26, 28—30. Jesus sagde: Seer til Himmelens Fugle! de saae ikke og høste ikke og samle ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem (alligevel); ere I ikke meget Mere end de? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe! De arbeide ikke, spinde ikke; men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er idag, og imorgen kastes i Ovnen, fulde han da ikke meget mere klæde Eder? I Lidettroende! (Ps. 104, 27—30. Matth. 10, 29—31. Ap. Gj. 14, 17; 17, 25. 28. Joh. 5, 17. 1 Mos. 3, 19. 2 Thess. 3, 10—12).

(„Hvad er det godt i Jesu Arme" ꝛc.)

III. Verdens Styrelse.

§ 17. Gud **styrer** Alt, hvad der skeer i Verden, baade Ondt og Godt, med Viisdom, Retfærdighed og Kjærlighed, saa at Udfaldet altid bliver, som han vil, viist, godt og retfærdigt.

Anm. 1. **Forsynet** kalde vi den Virkning af Gud, at han opholder og styrer Verden, eller Gud selv som Verdens Opholder og Styrer. Som han opholder det Mindste af, hvad han har skabt, saaledes styrer han ogsaa de ubetydeligste Tildragelser. Intet er for smaat og ubetydeligt til at være Gjenstand for Guds Forsyn; thi han seer dets nødvendige Forbindelse med det Hele. Ved Naturens

Kræfter og deres bestemte Orden opholder og styrer Gud Verden, den ene Ting ved den anden; men han har dog til visse Tider gjort en Undtagelse fra denne Regel. En saadan Undtagelse er hans Aabenbaring i den gamle og den nye Pagt.

Anm. 2. Mange Mennesker, som dog ikke fornægte Guds Forsyn, tale meget om Tilfælde og Skjæbne. De kalde Meget tilfældigt og see i, hvad der skeer, ofte kun den blinde Skjæbnes Gang. Men denne Betragtningsmaade er unsand; thi da Gud styrer Alt, kan Intet være tilfældigt, men vi maae i Alt, hvad der skeer med os og om os, hvad enten det er sørgeligt eller glædeligt, see den viise, kjærlige og retfærdige Styrers gode Tilskikkelse og ingenlunde Skjæbnens regelløse Gang. Den Stand og Stilling, hvori vi ere, bør vi da betragte som et Guds Kald, der naar vi benytte det, tjener os og Andre bedst, saalænge han vil vi skulle blive deri; og den Tilstand, hvori vi ere, er altid — da Gud er retfærdig — saa god, som vi fortjene det, og — da han er viis og god — saa god, som den kan være for os. Vi have derfor aldrig Grund til Klage, men derimod al Grund til Tilfredshed med alle Guds Forelser og Tilskikkelser, til Hengivenhed i hans Villie, til Roisomhed og Taalmodighed, al Grund til at takke og prise Herren baade i Medgang og Modgang.

Anm. 3. Da vi Mennesker have en fri Villie, kan Gud ikke formene os at ville det Onde, uden ved at tvinge os med overnaturlig Magt; og da vi ifølge Naturens Orden kunne yttre vor Villie i Ord og Gjerning, kan Gud ikke hindre os i at synde i Ord og Gjerning, uden ved bestandig at gjøre Mirakler, hvorved Naturens Orden blev ophævet. Men Gud vil ikke nogen af Delene, fordi han vil, at vi skulle være frie Fornuftvæsener,

og at Naturens Orden skal bestaae. Derfor taaler Gud, at der findes Synd i Verden. Men ved sit Ord og sin Aand og ved sine mangfoldige Tilskikkelser sætter han Grændser for det Ondes Udbredelse i vort Indre, og hindrer ofte dets Udførelse; og træder det ud i Ord og Handling, saa styrer han dog ogsaa Alt, hvad der saaledes skeer, til det Bedste, saa at Udfaldet, som sagt, altid bliver, som han vil. Hans Villie og Hensigter fuldbyrdes altid; vi kunne ikke ved vore Synder forhindre det, ligesaalidt som vi i Sandhed kunne skade hverandre; men — derfor er vor Skyld dog ikke mindre. At der er Synd i Verden, kan da ikke rokke vor Tro paa, at den hellige og alvise Gud opholder og styrer den.

Anm. 4. Synden er det egentlige Onde; men en Følge af Synden er al Sorg og Lidelse i Verden eller det timelige Onde, hvorunder alle Mennesker meer og mindre sukke. Da det timelige Onde saaledes ikke kan tænkes borte fra en syndig Verden, og baade den hellige Skrift og Erfaringen lærer, at Gud uddeler og styrer det, som alt Andet, til det Bedste, saavel for hele Folkeslag, som for enkelte Mennesker, saa kan vor Tro paa Guds gode og vise Forsyn heller ikke rokkes derved, at der findes saa megen Sorg og Lidelse i Verden.

Anm. 5. Gud uddeler alle de timelige Onder og Goder meget forskjellig, saa at mange Fromme savne og lide, medens mange Ugudelige leve i Herlighed og Glæde. Men denne Tilstand kan ingenlunde rokke vor Tro paa en retfærdig Styrelse. Thi Gud uddeler de timelige Ting, eftersom det tjener Enhver bedst, og Ingen faaer mindre Godt, eller lider mere Ondt, end han fortjener, da alle Guds Gaver ere Naadegaver, og vi alle have fortjent at lide

langt mere, end vi lide. Dertil kommer, at den Ulighed, som findes i det Udvortes, forsvinder, naar vi, saavidt vi kunne, see ind i det indvortes Menneske; thi der aabenbarer Guds Retfærdighed sig, der belønner og straffer han, saa at de Fromme ikke alene i deres Forhold til Gud føle sig rige, glade og stærke, medens de Ugudelige „sidde i Mørke og Dødens Skygge", ofte grebne af Qval og Angest, men ogsaa i deres Forhold til Verden føle sig langt lykkeligere end disse, fordi de ganske anderledes, end de, modtage, nyde og bruge de jordiske Ting med Tak og Bøn til Gud, med Nøisomhed og Hengivenhed i hans Villie, med Lyst til at tjene ham i alle Ting, uden Frygt for at miste de Goder, som kun ere timelige, og for at hjemsøges af de Onder, som kun vare en liden Stund. Men tænke vi paa, at der gives fromme Christne, som ved Anfægtelser hindres i at nyde deres aandelige Rigdom, og at der gives ugudelige Verdensbørn, som ikke føle deres aandelige Armod og Elendighed, medens Sambittigheden sover, saa maae vi betænke, at det er en af de mange Gaader, som først kunne opløses i en bedre Verden, men at den ogsaa vidselig skal opløses paa den Dag, „paa hvilken Gud vil dømme Jorderige med Retfærdighed". Da skal Guds Retfærdighed, der her ofte er skjult for os, men aldrig ude af Kraft, klarlig aabenbares for os.

Anm. 6. Da Gud er Verdens Skaber og Opholder, maa han ogsaa være dens Styrer; thi ellers kunde, da de frie Fornuftvæsener kunne handle imod hans Villie, hans Hensigt med Skabelsen og Opholdelsen ikke opnaaes. Synden er en Fordærvelse af Menneskenaturen, og altsaa Begyndelsen til en Forstyrrelse af hele Naturens Orden. Styrede Gud nu ikke Verden

saaledes, at det Onde blev begrændset og bundet, og tilsidst overvundet og tilintetgjort, saa maatte hele Menneskeslægten gaae tilgrunde, og Guds Gjerning forspyrres, uden at de skabte Tings Bestemmelse blev opfyldt. Forløsningen ved Jesum Christum er saaledes Hoved- og Middelpunctet i Verdens Styrelse.

Matth. 10, 29—31. Jesus sagde: Sælges ikke to Spurver for een Penning? og ikke een af dem falder paa Jorden uden Eders Faders Villie. Ja endog alle Eders Hovedhaar ere talte. Frygter derfor ikke! I ere bedre end mange Spurver.

1 Mos. 50, 20. Joseph forsikrede sine Brødre: I tænkte Ondt mod mig; men Gud tænkte det til det Gode, for at gjøre det, som nu skeer, til at holde meget Folk i Live.

1 Sam. 2, 7. Herren er den, som gjør fattig og gjør riig; han er den, som nedtrykker, men og den, som ophøier.

Sir. 11, 17. Godt og Ondt, Liv og Død, Armod og Rigdom ere fra Herren.

Hebr. 13, 5. 6. Nøies med det, I have! thi han har selv sagt: „jeg vil ingenlunde slippe dig og ingenlunde forlade dig" (5 Mos. 31, 6. 8.); saa at vi kunne sige med frit Mod: Herren er min Hjælper; jeg vil ikke frygte: hvad kan et Menneske gjøre mig?

Rom. 8, 31. Er Gud for os, hvo kan da være os imod?

Rom. 8, 28. Vi vide, at alle Ting tjene dem til det Gode, som elske Gud.

1 Petr. 5, 7. Kaster al Eders Sorg paa Gud! thi han har Omsorg for Eder.

Phil. 2, 13. Gud er den, som virker i Eder baade at ville og at udrette efter hans Velbehag.

(Ordspr. 21, 1. Hebr. 12, 5—11. 2 Cor. 4, 17. 18. Rom. 8, 18. 1 Cor. 4, 5. Rom. 11, 33—36. Es. 55, 8. 9).

(„Gud skal Alting mage" ɔc. — „Hvo ikkun lader Herren raade" ɔc. — „Hvi vil du dig saa klage" ɔc)

Tredie Afdeling.

Om Guds Lov.

§ 13. **Guds Lov** er ikke alene den naturlige i vort Hjerte, men ogsaa den aabenbarede i hans Ord. Denne Lov er fortrinlig indbefattet i de 10 Bud, som Gud gav Israeliterne fra Bjerget Sinai.

Anm. 1. Ved Guds Lov forstaae vi Indbegrebet af hans Bud til os, baade om hvad vi bør gjøre, og hvad vi ikke maae gjøre, med dertil knyttede Forjættelser og Trusler om Belønning og Straf. Om den naturlige Lov, som Gud har skrevet i vort Hjerte, er der tali ovenfor (§ 14 Anm. 2). Den findes hos alle Mennesker, men tydeligere og virksommere dog hos det ene Menneske end hos det andet. Selv hos de raaeste og vildeste Folkeslag finde vi ikke alene Tanken om en Forskjel paa Rot og Uret, men ogsaa Virkningerne af en hellig Lov, hvis Bud de mere og mindre klart erkjende og mere og mindre villig lyde, som oftest uden at vide hvorfor. Derfor kan ogsaa et Naturmenneske stundom handle bedre, end efter sine sandselige Lysters Tilskyndelse.

Anm. 2. Gude aabenbarede Lov læse vi i

det gamle Testament, i det første Capitel (1 Mos. 1, 28—30, cfr. 2, 16—17), som i det sidste (Mal. 4. 1—4), men især i de fem Mose Bøger, hvori vi finde en Udvikling, Anvendelse og Indskærpelse af Grundloven i de 10 Bud, som Gud selv talede til de omkring Sinai forsamlede Israeliter, og indgrov i 2 Stentavler, de 3 første paa den ene og de 7 sidste paa den anden. Denne Lov er vel egentlig given Israelitterne; men ikke alene de 10 Bud, men ogsaa mange andre Bud, som deraf ere udviklede, ere almindelige og gjælde til alle Tider for alle dem, „som ere under Loven". Derimod findes der ogsaa i det gamle Testamente mangfoldige Bestemmelser, navnlig angaaende Gudsdyrkelsen i Templet og Israelitternes borgerlige Forfatning, som ere særegne for Tid og Sted, og som altsaa ikke kunne gjælde under forandrede Forhold.

Anm. 3. Man kan vel ogsaa tale om Guds Lov i det nye Testamente; men det er dels en Efterklang af Loven i det gamle Testamente, dels en Udvikling af Evangeliet, det livsalige Budskab om Guds Naades Aabenbaring til Menneskenes Frelse. Ligesaa kan man ogsaa tale om Evangeliet i det gamle Testamente; men det er kun en Forudsigelse af, hvad Evangeliet i det nye Testamente beretter som skeet og opfyldt, i hvilken det fromme Sindts Længsel og Haab under Lovens Aag søgte Hvile, en Morgenrøde for Solens Opgang.

2 Mos. 20, 1—17. Gud talede alle disse Ord og sagde: 1) Du maa ikke have andre Guder for mig. 2) Du maa ikke tage Herren din Guds Navn forfængeligen; thi Herren vil ikke lade den ustraffet, som tager hans Navn forfængeligen. 3) Kom Sabbatens Dag ihu, at du holder den hellig. 4) Vær din

Fader og din Moder, at du maa længe leve i Landet. 5) Du maa ikke myrde. 6) Du maa ikke bedrive Hor. 7) Du maa ikke stjæle. 8) Du maa ikke sige falsk Vidnesbyrd imod din Næste. 9) Du maa ikke begjære din Næstes Hus. 10) Du maa ikke begjære din Næstes Hustru, Svend, Pige, Øxe, Asen eller Noget, som hører din Næste til.

Matth. 5, 18. Jesus sagde: Indtil Himlen og Jorden forgaar, skal end ikke det mindste Bogstav eller en Tøddel forgaae af Loven, inden det skeer, altsammen. (Hebr. 8, 5. 10, 1. Col. 2, 16. 17). Rom. 2, 14. 15 (see § 14).

§ 19. Hvad Gud befaler os at iagttage, er vor **Pligt**; thi han er ikke alene vor høieste, men ogsaa vor viseste og bedste Herre. Vi ere altsaa forpligtede til at lyde hans Lov, og blive skyldige ved at overtræde den; og da han er retfærdig, er hans **Velsignelse** over Lovens Opfyldelse, men hans **Forbandelse** over dens Overtrædelse.

Anm. 1. Guds Lov forudsætter vor frie Villie; thi kunde vi ikke ville lade med og imod Guds Villie, og maatte vi, som Dyrene, følge naturlige Drifter, saa var Guds Lov hensigtsløs. Naar da Guds Lov henvender sig til vor frie Villie, kunne vi vel handle lyde og overtræde den, men forsaavidt Fornuften ikke er overvældet af Sandserne, føle vi os forpligtede til at lyde, idet Guds Lov ikke alene udenfor, men ogsaa indeni os siger: du bør. Og ville vi gjøre os Rede for denne Forpligtelse, som vi umiddelbart føle, saa maae vi erkjende, at den

har sin Grund baade deri, at vi skylde vor høieste Herre den Lydighed, han har den høieste Ret til at kræve, og deri, at saadan Lydighed i sig selv er ene rigtig og fornuftig, da den alvise og algode Guds Bud ere de viseste og bedste, som Fornuften ikke uden at modsige sig selv kan nægte sit Bifald. Havde vi ingen fri Villie, saa havde vi ingen Pligt, men da heller ingen Skyld og ingen Fortjeneste: hverken Godt eller Ondt kunde tilregnes os; men som frie Fornuftvæsener paadrage vi os Skyld ved at overtræde den Lov, det er vor Pligt at lyde, og kun ved dens Opfyldelse fortjene vi den Løn, som er os lovet.

Anm. 2. Dersom Gud ikke havde lovet os nogen Løn, kunde vi ingen fortjene, eftersom vi ved at lyde hans Lov kun gjør, hvad vi ere skyldige at gjøre. Men da han aabenbarede sin Lov, behagede det ham at gjøre **Pagt** med Menneskene og at aabenbare sin Retfærdighed ved at lyse sin Velsignelse over Lovens Opfyldelse, men sin Forbandelse over dens Overtrædelse. Velsignelsen er Guds Velbehag, med Børneret og Arveret i hans Rige, hvoraf følger en stedse stigende Dygtighed til det Gode og Glæde deri, samt udvortes og indvortes, timelig og evig Fred og Lyksalighed; men Forbandelsen er Guds Vrede, med Udelukkelse fra hans Rige, en stedse stigende Fordærvelse og Elendighed, aandelig og legemlig, timelig og evig Død, evig Fortabelse. Ligesom Loven nærmest er given Israeliterne, saaledes ere ogsaa Velsignelsen og Forbandelsen, som i det gamle Testamente ere udtalte over Lovens Gjørere og Overtrædere, nærmest knyttede til dette Folks særegne Vilkaar og Tilstande i det forjættede Land; men saa langt og saa længe Loven gjælder, gjælde

ogsaa Velsignelsen og Forbandelsen, evig de samme, om end deres timelige Skikkelse forandres.

Anm. 3. Alle vore Pligter ere egentlig Pligter mod Gud, forsaavidt de alle ere grundede i hans Villie. Men vi pleie dog at inddele dem i Pligterne mod Gud, mod os selv og mod vor Næste, ved hvilken Inddeling vi ikke tage Hensyn til Forpligtelsens høieste Grund, men til Pligtens nærmeste fornuftige Gjenstand.

Ordsp. 12, 13. Frygt Gud, og hold hans Bud! thi det bør hvert Menneske gjøre.

Luc. 17, 10. Jesus sagde: Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, siger da: vi ere unyttige Tjenere; thi vi gjorde (kun) det, som vi vare skyldige at gjøre.

1 Joh. 3, 4. Synden er Lovens Overtrædelse.

Jac. 2, 10. Hvo, som holder den ganske Lov, men støder an imod eet Bud, er bleven skyldig mod dem alle.

5 Mos. 30, 19. 20. Moses sagde til Israel: Jeg tager i Dag Himmelen og Jorden til Vidne mod Eder, at jeg har forelagt dig Livet og Døden, Velsignelsen og Forbandelsen, for at du maa udvælge Livet, at du maa leve, du og din Afkom; at du maa elske Herren, din Gud, høre efter hans Røst og hænge ved ham, thi han er dit Liv og dine Dages Længde; at du maa blive i Landet, som Herren tilsvor dine Fædre, Abraham, Isak og Jacob, at give dem. (5 Mos. 28).

5 Mos. 27, 26. Forbandet være den, som ikke holder Ordene i denne Lov, saa han gjør derefter! (Gal. 3, 10).

§ 20. Guds Naades Aabenbaring i Jesu Christo medfører ikke alene nye Pligter og nye

Forpligtelsesgrunde, men ogsaa en ny Kraft til Pligternes Opfyldelse ved Troen. Den nye Pagt ophæver ikke den gamle. Belsignelsen og Forbandelsen følge ogsaa med den nye Pagt, Velsignelsen over de Troende, Forbandelsen over de Vantroe.

Anm. 1. I den nye Pagt er ikke alene Gud Fader, men ogsaa Guds Søn og den Helligaand aabenbarede. Gud har saaledes fuldkommen aabenbaret sig og altsaa ogsaa sin Villie til vor Salighed, sin saliggjørende Naade. Af alt dette følger, at vi i den nye Pagt, i vort Forhold til den treenige Gud ikke alene faae nye Pligter og nye Forpligtelsesgrunde, men ogsaa en ny Kraft til Pligternes Opfyldelse fornedelst den Tro, som er „virksom i Kjærlighed". — Guds Villie er evig den samme, og hans Lov gjælder, saa længe Verden staaer; men i den nye Pagt er Loven opfyldt og fyldestgjort ved vor Frelser Jesum Christum, i hvis Samfund de Troende annamme Velsignelsens Fylde ved den Helligaand. Men jo større Velsignelsen er, som af Guds Naade skjænkes de Troende, desto større er ogsaa Forbandelsen, som ifølge Guds Retfærdighed træffer de Vantroe, der forsmaae hans Naade.

Anm. 2. Den fuldstændige Lære om en Christens Pligter kunne vi ikke behandle her, hvor vi kun handle om Loven; men vi maatte dog forudskikke denne Paragraph, for at vi desbedre kunde udvikle, hvad der hører til Lovens Overtrædelse.

Tit. 2, 11—14. Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker, og den lærer os, at vi fulle forsage Ugudelighed og de verdslige Begjerligheder og leve tugtelig, retfærdelig og gudelig i

denne Verden, forventende det salige Haab og den store Gud og Frelser Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse, som hengav sig for os, for at forløse os fra al Uretfærdighed og rense sig selv et Eiendomsfolk, nidkjært til gode Gjerninger.

(„Frygt, mit Barn, den sande Gud" &c.)

Fjerde Afdeling.

Om Lovens Overtrædelse eller Synden.

§ 22. **„Synden** er Lovens Overtrædelse" og det Gudes Fornægtelse. Den er altsaa ikke fra Begyndelsen af, og hører ikke til Menneskets Natur, men er kommen ind i Verden ved et **Syndefald**, en Misbrug af den frie Villie, hvorfor Mennesket selv bærer **Skylden.**

Anm. 1. Den Lov, hvis Overtrædelse er Synd, er Guds gode, hellige Lov. Det viser sig da allerede her, at Synden er det Gudes Fornægtelse eller det Onde og derved tillige. Fornægtelsen af det Sande og Skjønne: den er Løgnen, der under den gamle Pagt fremtræder som Lovens Overtrædelse ved Ulydighed, men under den nye Pagt som Evangeliets Forkastelse ved Vantro. Det Sande, Gode og Skjønne er nemlig Eet i Gudes Væsen og Villie (§ 10) og fremtræder i uopløselig Forening i hans Aabenbaring, saavel i Loven, som i Evangeliet. Alt det, som er af, i og ved Gud, er baade godt, sandt og skjønt; men Synden,

det Onde eller Løgnen er just det, som ikke er af, i og ved Gud, det, som ikke alene er uden Gud, men ogsaa imod ham, imod hans hellige Lov og hans salige Evangelium — Ved Daaben **forsage** vi derfor Djævelen eller den Onde med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, for med vort hele Hjertes Tro at slutte os til den sande, hellige og salige Gud, den Treenige. Vi kalde Djævelen „den Onde", det Onde „hans Væsen" og alle Yttringer deraf „hans Gjerninger", forbi han saa ganske har fornægtet sit oprindelige Væsen som en god Aand, en Lysets Engel, skabt af Gud, at det Onde er bleven hans Sjæls Grundtanke, hans Livs Indhold og Endemaal, uden at han dog nogensinde kan have det Onde til selvstændig, evig Bestaaen eller gjøre sig selv til en ond Gud ligeoverfor den gode Gud, der er og bliver den Eneste.

Anm. 2. Kun frie Fornuftvæsener kunne synde. Dyrene kunne det ikke; de hjende hverken Gud eller hans Lov, men de kunne ikke andet end følge de Drifter, han har nedlagt hos dem, hvorved de da, uden at vide det, følge hans Lov. Af alle Guds Skabninger paa Jorden kan altsaa kun Mennesket synde. At kunne synde — Syndens Mulighed —, men ikke at synde — Synden selv —, hører saaledes til den menneskelige Natur, som den er kommen fra Gud (§ 17 Anm. 3 og § 19 Anm. 1). At Synden ikke hører til Menneskets Natur, see vi baade deraf, at de første Mennesker vare skabte i Uskyldighed, og deraf, at Jesus Christus, der dog blev et sandt Menneske, var uden Synd. Dersom, hørte Synden til Menneskets Natur, saa var jo Gud Syndens Aarsag og Skaber, og der kunde da ikke være noget Ondt i den, eftersom Alt, hvad Gud gjør, maa være »saare

godt«; men er nu Synden en Overtrædelse af Guds Lov, just det, som er imod hans Villie, det Onde selv, saa er det jo klart, at den hellige, alfuldkomne Gud ikke kan være Aarsag til en Overtrædelse af sin egen Lov, til en Strid mod sin egen Villie. Synden kan ikke høre til den Natur, som Gud har skabt, ikke være fra Skabningens Begyndelse af. Loven maa være ældre end dens Overtrædelse, hvad enten vi tale om den naturlige Lov, som Gud har givet i Menneskets Hjerte, eller den aabenbarede Lov, som han har givet i sit Ord; det Gode maa være ældre end dets Fornægtelse, Sandheden ældre end Løgnen.

Anm. 3. Er der da Synd i Verden — og derom vidne baade Erfaringen og den hellige Skrift og Samvittigheden —, saa maa den være kommen derind engang i Tiden, altsaa ved et Syndefald, der skete med den første Synd, den første Misbrug af den frie Villie: Mennesket maa selv have gjort Syndens Mulighed til Virkelighed. Vel er Synden „Djævelens Gjerning" (hvorom vi siden skulle tale); men Djævelens Synd kunde dog ikke blive Menneskets Synd, førend han — ved en Misbrug af sin frie Villie — gjorde Djævelens Gjerning til sin Gjerning, saa den Onde kunde herske med Magt tvinge Mennesket til at synde, eller med List faae ham dertil uden hans Vidende og Villie; thi paa ingen af disse Maader blev Synden Menneskets egen. Mennesket bærer da selv Skylden for Synden; den bliver ham med Rette tilregnet.

1 Joh. 3, 4. Hvo, som gjør Synd, begaaer og Overtrædelse af Loven, og Synden er Lovens Overtrædelse.

Joh. 16, 8. 9. Jesus sagde: Naar han (den Helligaand) kommer, skal han overbevise Verden — om Synd; at de ikke tror paa mig.

Jac. 4, 17. Hvo, som ved at gjøre Godt, og gjør det ikke, ham er det Synd (han synder).

Sir. 15, 20. Han (Gud) befalede Ingen at være ugudelig og har Ingen givet Forlov at synde.

Jac. 1, 13. Ingen sige, naar han fristes: jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde, men han frister heller Ingen.

1 Mos. 1, 31. Gud saae alt det, han havde gjort, og see, det var saare godt.

Rom. 3, 19. Al Verden skal findes skyldig for Gud.

§ 23. Gud havde forbudet de første Mennesker at spise Frugten af Kundskabstræet; men de gjorde det alligevel, og gjorde saaledes Djævelens Gjerning. Det var den første Synd paa Jorden; men fra denne Stund af vleve Menneskene baade **syndige** og **dødelige**, og **Forbandelsen** kom over Jorden.

Anm. 1. Hvorfor Gud gav Adam og Eva dette Bud, vide vi ikke. Det behagede ham, at give dem denne Leilighed til at bruge deres frie Villie; thi uden at bruge denne, uden at øve og udvikle deres Evner, kunde de ikke opfylde deres Bestemmelse. Men at en Aabenbaring af Loven var fornøden, kunne vi vel tænke os; thi uden den vilde de mangfoldige ikke være komne til Bevidsthed om den naturlige Lov i deres Hjerte. De vare fra Begyndelsen af som Børn, der ikke vide Forskjel paa Godt og Ondt. Budet var saaledes nødvendigt til deres Opdragelse; men Gud vidste forud, at

de vilde overtræde det. Hvorfor Gud ikke kunde forbindre det, det have vi forhen oplyst (§ 17 Anm. 3; jfr. 19 Anm. 1 og § 21 Anm. 2).

Anm. 2. Den hellige Skrift taler om et Syndefald, der er skeet forend Menneskenes, nemlig de onde Engles, hvis Fyrste er Djævelen (§ 15). Hvorledes dette Fald er skeet, vide vi ikke; men at det ikke er uden Forbindelse med det andet Syndefald, er mere end sandsynligt. Skriften siger vel ikke ligefrem, at Djævelen var den første Aarsag til de første Menneskers Syndefald; men naar vi betænke, at Slangen, som forførte Eva, talede til hende, endvidere at Djævelen i Joh. Aab. kaldes „Slangen" og „Dragen", ja „den gamle Slange" (Aab. 12, 9. 20, 2), endelig at Herren kalder ham en „Menneskemorder fra Begyndelsen af" (Joh. 8, 44), saa bliver det sandsynligt, ja saa godt som vist, at Djævelen har paataget sig Slangens Skikkelse, og saaledes forført Eva til at synde, hvilket ogsaa stemmer med den Lære, vi finde herom i Viisd. 2, 23—24. I alt Fald er al Synd „Djævelens Gjerning"; thi han er den første Synder, den Onde, der ifølge dette sit Væsen vil friste og forlokke Menneskene, og udbrede sit Rige paa Jorden. Ved enhver Synd, vi begaae, give vi ham Magt over os, og gjøre hans Villie, hans Gjerning (§ 21 Anm. 3).

Anm. 3. Det lader sig aldeles ikke antage, at Slangens Tale kun skulde betyde Evas egne Tanker; thi kunde hun tænke saaledes, forend den Onde havde bevirket hendes Sjæl, saa var hun ikke skabt uskyldig (§ 13 Anm. 5, § 21 Anm. 2). Nei, Fristelsen maatte komme udenfra; og da Jorden endnu ikke var forbandet, synes den ikke at kunne komme andensteds fra end fra Djævelen;

thi fra hvilken Ting paa Jorden skulde den komme, saalænge det altsammen »var saare godt?"

Anm. 4. Naar vi sammenligne Synden med en Plet, der kan afvaskes, saa belegne vi dog ikke ret dens Væsen; thi den ligner ret egentlig en Gift, der har blandet sig med Blodet. Vore første Forældre bleve derfor ved Synden **fordærvede** i deres Natur og Væsen. De tabte deres Uskyldighed, og bleve syndige; de tabte deres uforfrænkelige Liv, og bleve dødelige. Døden er da kommen med Synden; men med den er ogsaa al Sorg og Trængsel kommen. Var Verden bleven uden Synd, var den ogsaa bleven uden Sorg; men nu er al Sorg og Lidelse i Verden en nødvendig Følge af den fordærvede Natur, af den Forbandelse, der ved Synden er kommen over den hele Skabning. — Om Menneskene, hvis de ikke havde syndet, altid skulde have levet paa denne Jord — der da havde været et Paradiis —, det vide vi ikke; men i alt Fald skulde Overgangen til en bedre Verden ikke have været en Død, for hvilken det naturlige Menneske gruer, fordi den er Syndens Straf.

Anm. 5. Hvori Forbandelsen, som ved Synden er kommen over Jorden, bestaaer, vil jeg ingenlunde paatage mig at udvikle; men jeg vil kun pege hen paa de Fristelser og Lidelser, som allevegne omringe os i Verden, det sygelige og vantrevne Liv, den Strid og Ødelæggelse, vi saa ofte see i Naturen, den Rædsel og Frembleshed, som er over alt Levende, for derved at fremkalde en svag Forestilling om den Forbandelse, hvorunder den hele Skabning sukker (Rom. 8, 18—23). Denne Forestilling kan styrkes og udvides ved den hellige

Skrifts Skildring af de „nye Himle og den nye Jord", hvorfra Forbandelsen er borttagen. (Es. 65, 17—25. 11, 6—9. 35, 1—10. Hos. 2, 18. Aab. 21, 1—22, 5).

1 Mos. 2, 16—17. Gud Herren bød Mennesket og sagde: af alle Havens Træer maa du frit spise; men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt, af det maa du ikke spise; thi paa den Dag, du spiser af det, skal du visselig dø.

1 Mos. 3, 4—6. Slangen sagde til Qvinden: I skulle visselig ikke dø! Gud ved nemlig nok, at paa hvilken Dag I spise deraf, da skulle Eders Øine oplades, og I skulle blive ligesom Gud til at kjende Godt og Ondt. Og Qvinden saae, at Træet var godt at spise af, og at det var lysteligt at see til, og at Træet var ønskeligt til at faae Forstand af; saa tog hun af dets Frugt og spiste, og hun gav ogsaa sin Mand med sig, og han spiste. (2 Cor. 11, 3).

Joh. 8, 44. Jesus sagde: Djævelen var en Menneskemorder fra Begyndelsen af og blev ikke bestaaende i Sandheden; thi Sandhed er ikke i ham. Naar han taler Løgn, taler han af sit Eget; thi han er en Løgner og Løgnens Fader.

Viisd. 2, 23—24. Gud skabte Mennesket i Uforkrænkelighed og gjorde ham til sin egen Lignelses Billede; men ved Djævelens Avind er Døden indkommen i Verden.

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre. (Rom. 5, 12. 1 Mos. 3, 14—19).

§ 23. Fra de første Mennesker har Synden, og med den Døden, udbredt sig til den hele Menneskeslægt, i det den fordærvede Natur

er gaaet i Arv til alle deres Efterkommere, og Forbandelsen er bleven ved at hvile over den hele Skabning. Den almindelige Fordærvelse har saaledes sin Grund i **Arvesynden**, af hvilken enhver enkelt Synd og enhver Last fremgaaer.

Anm. 1. Da vore første Forældre vare blevne fordærvede i deres Natur og Væsen, maatte den fordærvede, syndige og dødelige Natur, ifølge Naturens Orden, ogsaa gaae i Arv til alle deres Efterkommere. Synden, som saaledes forplantes fra Slægt til Slægt, kaldes Arvesynden. Den formørker Forstanden, saa at den bliver mere og mere ubygtig til at adskille Løgnen fra Sandheden; den besmitter Hjertet, saa at urene Følelser og Begjærligheder, som Samvittigheden forbommer, mere og mere tage Overhaand, og Villien bøier sig hellere til det, som behager Sandserne, end til det, som Fornuften byder. Denne nedarvede Fordærvelse kunne vi kortelig betegne som Kjærlighed til Verden og Fjendskab mod Gud eller som Kjødets Seir over Aanden, hvori baade Forstandens Formørkelse og Hjertets Besmittelse er aabenbare. Af denne urene Kilde i Menneskets Bryst — der jo ligesom har bestandigt Tilløb fra den onde Verden udenfor — fremgaaer efterhaanden enhver Synd og Last, enhver Lovovertrædelse, alt efterdom Mennesket kommer til Bevidsthed om Loven; men naar Arvesynden saaledes gaaer over i de forskjellige Synder og Laster, hvorfor hvert enkelt Menneske bærer sin egen Skyld, lader sig ikke bestemme. Vi leve en Tid lang uden Lov, nemlig i Barndomsaarene, saalænge vi ikke kjende

Hvide fra Venstre, Godt fra Ondt. Men Arvesynden — i Pagt med Fordærvelsen udenfor — slaaer uafbrudt dybe Rødder i vort Hjerte og udvikler sig i mange Retninger, saa naar vi efterhaanden langsomt vaagne op til Bevidsthed og faae Øinene op for den hellige Lov, under hvilken vi leve, gribe vi os allerede strax i Synd. Og Synden har da faaet en saadan Magt over os, at der behøves et helt Livs uafbrudte Kamp i Pagt med Gud til at overvinde den. I ethvert Øieblik, naar vi ophøre at kjæmpe, vorer dens Magt.

Anm. 2. Al Synd, altsaa ogsaa Arvesynden, medfører Skyld. Men hvis er Skylden? Først vistnok vore første Forældres; men ved Forældrenes undgrundelige Forbindelse med Børnene gaaer Skylden med Synden over fra hine til disse. I den spæde Barndom er Børnenes Synd og Skyld saa nøie forenet med Forældrenes, som deres hele Væsen med disses; men hvad der fra Begyndelsen af var Eet, adskilles mere og mere; Børnene komme længere og længere bort fra den naturlige Enhed med Forældrene og lage deres særskilte Synd og Skyld med sig, indtil de efterhaanden komme til Bevidsthed om egen Synd og egen Skyld.

Anm. 3. Fordærvelsen er almindelig: det lærer os baade Erfaringen og den hellige Skrift, ligesom Samvittigheden siger os hver især, at vi ere Syndere; men Fordærvelsen naaer dog ingenlunde den samme Grad hos alle Mennesker. Kun Jesus Christus er som Menneske en Undtagelse fra den almindelige Regel. — Gud kunde ikke forhindre, at Fordærvelsen udbredte sig til den hele Menneskeslægt, uden ved at ophæve Naturens Orden; men herved vilde han have handlet

mod sin egen Villie, hvilket er en Umuelighed. Men kunde han ikke opreise den faldne Menneskeslægt og frelse den fra Synden, havde han dog vistnok ikke skabt den.

Rom. 5, 12. Synden kom ind i Verden ved eet Menneske og Døden ved Synden, og Døden trængte igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede alle.

Ps. 51, 7. See, jeg er født i Misgjerning, og min Moder har undfanget mig i Synd. (1 Mos. 8, 21).

Joh. 3, 6. Jesus sagde: Hvad der er født af Kjødet, er Kjød; og hvad der er født af Aanden, er Aand.

Rom. 8, 7. Kjødets Sands er Fiendskab mod Gud. (Rom. 7, 18. Eph. 2, 3. Jac. 4, 4).

Rom. 3, 23. Alle have syndet og have ingen Ære for Gud.

1 Joh. 1, 8. Dersom vi sige, at vi ikke have Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os. (Rom. 3, 9—12. 19. 11, 32. Gal. 3, 22. Hebr. 4, 15).

§ 24. Vi Mennesker synde baade indvortes med vore Tanker, Følelser og Begjæringer og udvortes med vore Ord og Gjerninger; men ikke alle Synder ere lige store eller lige strafværdige.

Anm. 1. Ligesom Synden har udbredt sig, ikke blot til enkelte Mennesker, men til den hele Menneskeslægt, saaledes har den ogsaa fordærvet, ikke blot enkelte Evner hos Mennesket, men det hele Menneske. Den kan derfor bryde frem paa ethvert Punkt i Menneskets Væsen og Tilværelse og ytre sig i Alt,

hvad der foregaaer i Sjælen, og i Alt, hvad Mennesket foretager sig. Gjennem Forstanden, Følelsen og Villien kommer den frem i syndige Tanker og Følelser, Begjæringer og Besluininger og udgaaer derfra i syndige Ord og Gjerninger. At onde Tanker, Følelser og Begjæringer kunne opkomme i Sjælen, er en Virkning af Arvesynden; og vi synde, naar vi billige, fastholde og nære dem og ikke forhindre, at de ytre sig i Ord og Gjerninger, som stride mod Guds Lov; men vor Synd bliver større, naar vi beslutte at lade det Onde i os træde ud i Ord og Gjerning og udføre denne Beslutning. — Vi synde eller overtræde Guds Lov enten ved at gjøre, hvad han har forbudet, eller ved at efterlade at gjøre hvad han har befalet.

Anm. 2. Ligesom der er mange Grader i den almindelige Fordærvelse (§ 23 Anm. 3), saaledes er der ogsaa stor Forskjel paa de enkelte Synders Strafværdighed. Den største Forskjel beroer paa, om Mennesket synder af Skrøbelighed, d. e. i tilregnelig Uvidenhed, i Overilelse og Svaghed, eller om han synder med Forsæt, vedtimod bedre Vidende. Men Synderns Strafskyldighed beroer ogsaa paa, hvor stor Fristelsen har været, hvor megen Opmuntring, man har haft til at overvinde den, og hvor tydelig man har kunnet forudsee de forbærvelige Følger af Synden. Jo mindre Fristelsen har været, jo større Opmuntring et Menneske har havt til det Gode, jo tydeligere han har kunnet forudsee og har forudseet de skadelige Følger af Synden, og jo mere han har handlet med modent Overlæg og velbevaret Hu, desto større er Synden, og omvendt. Dette kunne vi vel sige i Almindelighed; men i det enkelte Tilfælde maae vi være meget varsomme med at dømme efter denne Regel; thi kun „Hjertekjenderen" kan i

denne Hensende altid fælde den rette Dom. — Naar en Christen begaaer den samme Synd som en Hedning, under de samme udvortes Omstændigheder og i den samme naturlige Sindstilstand, saa er den Forstes Skyld dog større, fordi en Christens Forpligtelse er langt større end en Hednings. Og om en Christen — hvad Gud forbyde — falder fra „de Helliges Samfund" og atter bliver en Syndens Træl, saa er hans Tilstand langt værre og straffeskyldigere, end om han aldrig havde været deri, fordi han da ikke blot har overtraadt Loven, men ogsaa brudt Naadens Pagt og forkastet det Bedste, efterat have havt Leilighed til at kjende og prøve det (§ 20 Anm. 1).

Anm. 3. Alle Mennesker, ogsaa de Christne, synde af Skrøbelighed; men saasnart en Christen kommer til Kundskab om sin Synd, angrer han den, beder Gud om Naade for Jesu Christi Skyld og foresætter sig alvorlig at ville forbedre sig. Anderledes er det med den Ugudelige, som synder med Forsæt: han sørger ikke over sin Synd og angrer den ikke, men finder Behag deri, uden at søge Guds Naade og tragte efter Forbedring. En Christen kan ikke synde med Forsæt, hvilket aldeles strider mod den levende Vrefrygt for Gud og Kjærlighed til ham, han, som et gjenfødt Guds Barn, bærer i sit Hjerte; men det kan kun den gjøre, der saa godt som ganske har løsrevet sig fra Gud og hverken ærer eller elsker ham. Et saadant Menneske kaldes med Rette ugudeligt.

Anm. 4. Syndens Straf er den Forbandelse, som Guds retfærdige Vrede har ladet komme over Jorden (§ 19 Anm. 2, § 22 Anm. 4. 5. § 17 Anm. 5), hvoraf enhver Synder bærer sin

Deel, i det han i Samvittigheden kommer til Bevidsthed om Guds Unaade og Syndens vorende Magt, saalænge den ikke er overvunden, medens han tillige hjemsøges af de timelige Sorger og Lidelser indtil Døden. Desuden medfører enkelte Synder og Laster efter Naturens Orden visse Lidelser her paa Jorden, og undertiden har en Synd ved Guds besynderlige Foranstaltning faaet en særegen Straf, der ikke stod i nogen naturlig Forbindelse med den (2 Mos. 32, 15—29. 3 Mos. 10, 1. 2. 4 Mos. 16, 31—35. 49. Ap. G. 5, 5. 10 o. fl. St.). Syndens Straf i den tilkommende Verden kalde vi Fordømmelsen eller Fortabelsen, hvorom der siden skal handles.

Anm. 5. Naar vi synde, synde vi altid mod Gud; thi al Synd er en Overtrædelse af hans Lov. Men vi kunne dog ogsaa tillige synde mod os selv og enhver af vore Medskabninger, forsaavidt vi have Pligter mod disse; ja vi gjøre det i Grunden ved enhver Synd, fordi vi derved bidrage til Syndens og Forbandelsens vorende Magt. Derimod kunne vi egentlig ikke forsynde os paa Gud, men kun paa de skabte Ting og levende Skabninger, fordi vi ved vore Synder kun kunne indvirke paa disse, men ikke paa Gud.

Matth. 9, 4. Jesus sagde til de Skriftkloge: Hvi tænke I saa ondt i Eders Hjerter? (Marc. 7, 21—23. Matth. 5, 28).

Matth. 12, 34. Jesus sagde: Hvorledes kunne I tale godt, I, som ere onde? Thi af Hjertets Overfladighed taler Munden.

Matth. 12, 36. Jesus sagde: Menneskene skulle gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord, de have talet.

Joh. 19, 11. Jesus sagde til Pilatus: Den, som overantvordede mig til dig, har større Synd, end du. (Joh. 9, 41).

Luc. 12, 47—48. Jesus sagde: Den Tjener, som ved sin Herres Villie, og ikke bereder sig, og ikke gjør efter hans Villie, skal straffes meget; men den, som ikke ved det, og dog gjør, hvad der er Hug værd, skal straffes mindre. Thi hos Enhver, hvem Meget er givet, skal man søge Meget; og hvem Meget er betroet, af ham skal man kræve Mere. (Hebr. 2, 2—3. 10, 26—29).

Rom. 7, 19. Det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke; men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg.

Phil. 3, 18—19. Der vandrer Mange, hvilke jeg ofte har nævnet Eder og nu ogsaa med Taarer nævner, som Christi Korsets Fjender, hvis Ende er Fortabelse, hvis Gud er Bugen, hvis Ære er i deres Skjændsel, og som kun sandse de jordiske Ting.

Rom. 2, 9. Trængsel og Angest skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde.

§ 25. Den faldne Menneskeslægt kan igjen oprejses ved Forløsning fra Synden; thi Mennesket er vel fordærvet, men ikke omskabt. Men saalænge Synden ikke er overvunden, voxer dens Magt og med den Menneskets Elendighed. Synden gjør Mennesket ulykkaligt baade her og hisset.

Anm. 1. Ved Synden er Menneskenaturen fordærvet, men ikke omskabt. Vi ere endnu, som Fornuftvæsener, skabte i Guds Billede, og have de samme naturlige Sjæls- og Legems-Evner, som fra Begyndelsen af (§ 14), skjønt de

alle ligesom ere bundne af Synden. Midt i Fordærvelsen kunne vi dog læse Guds Lov i vort Hjerte, fornemme hans Dom i Samvittigheden, og stundom berøres af en Længsel efter Fred med ham. Vi kunne derfor erkjende vor Synd og Elendighed og, da vor Villie endnu er fri, søge Fred og Samfund med Gud og modtage, hvad han vil give os. Og vil da Gud endnu frigjøre os fra Synd og Skyld og skjænke os et evigt Liv, saa er der endnu Redning for os, saa kunne vi endnu frelses. — Kunde vi ikke mere frelses, saa var jo Dommen allerede fældet over os, og ingen Lov og intet Evangelium kunde nytte os. Men har den almægtige Gud givet os sin Lov og sit Evangelium, saa er det vist, at der endnu er Frelse for os.

Anm. 2. Saalænge Synden behersker os, voxer dens Magt bestandig: det kan blive os til en kjær Vane at synde; vi kunne blive tryggede i Synden; Fordærvelsen kan stige til Forhærdelse eller Forstokkelse, ja den kan — hvad Gud i Naade forbyde — gaae saavidt, at der ikke mere er nogen Redning for os. Der er jo en Synd til Døden, for hvilken vi ikke skulle bede (1 Joh. 5, 16), en Synd mod den Helligaand, som ikke skal forlades Menneskene (Matth. 12, 31 32). Derfor —, vil Gud hjælpe, saa lad os gribe Hjælpen jo før, jo hellere, førend det maaskee er for sildigt! Jo snarere det skeer, desto lettere kunne vi frelses, og desto fuldkommere kan Omvendelsen og Fornyelsen blive.

Anm. 3. Hos de Trygge og Forstokkede i Synden sover Samvittigheden: de tage frem i det Onde, uden at Samvittigheden anklager og straffer dem. Da er der vel Ro i Sjælen; men det er Dødens Ro, og

engang, tidlig eller ſildig — hos Mange i Dødens Time —, vil Samvittigheden vaagne til Gru og Forfærdelſe for hver den, ſom er bleven gammel og graa i Synden. Alle andre Syndere, hos hvem Samvitligheden ikke ſover, have en ond Samvittighed; thi den maa jo anklage dem, ſom ſkyldige for Gud. Intet Menneſke i den naturlige Tilſtand har en god Samvittighed med Hensyn til ſit hele Væſen og ſit hele Liv; thi vi ere alle Syndere. Er Talen derimod om en vis enkelt Pligtopfyldelſe eller en vis enkelt Lovovertrædelſe, ſaa kunne vi jo vel vide med os ſelv, at vi ikke have gjort os ſkyldige i denne og ikke forſømt hiin, og vi kunne da vel ſiges forſaavidt at have en god Samvittighed, men maae dog aldrig glemme, at Synden klæber ved os endogſaa i vore bedſte Øieblikke. — Hvorledes vi med Hensyn til vort hele Forhold til Gud ſkulle faae en god Samvittighed, det ſkulle vi tale om i det 3die Capitel.

Anm. 4. Det er Syndens Straf, at den gjør os ulykſalige her og hisſet, og at vor Elendighed varer med Synden (§ 24 Anm. 4). Dersom Menneſkene ret forſtode dette, vilde deres naturlige Lyſt til Lykſalighed tilkynde dem til at ſtride mod Synden ſom Lykſalighedens Fiende; thi naar de hengive ſig til Synden, gjøre de det dog ſom oftest for derved at opnaae et eller andet indbildt Gode, en eller anden indbildt Nydelſe, uden at tænke paa, at de juſt derved forſpilde deres Lykſalighed. Fordærvelſen kan derfor ogſaa kaldes Forblindelſe og Daarlighed; og den ſande Klogſkab eller Viisdommen viſer ſig juſt i at ſtride mod Synden, ſom Aarſagen til Menneſkets timelige og evige Elendighed.

Rom. 2, 14—15 (ſee § 14). 5 Moſ. 30, 19—20 (ſee § 19).

Joh. 8, 34. Jeſus ſagde: Sandelig, ſandelig ſiger jeg Eder: hver den, ſom gjør Synd, er Syndens Træl.

2 Tim. 3, 13. Onde Mennesker og Bedragere fare frem til det Værre: de forføre og forføres.

Eſ. 55, 6. Søger Herren, medens han findes! kalder paa ham den Stund han er nær!

Eſ. 48, 22. De Ugudelige, ſagde Herren, have ingen Fred.

Joh. 20, 5. De Ugudeliges Frydeſkrig er kortvarig, og den Vanhelliges Glæde varer et Øieblik. (Jac. 4, 1—3).

Eph. 5, 29. Ingen hadede nogenſinde ſit eget Kjød, men føder og vedergvæger det.

Luc 19, 42. Jeſus ſagde til Jeruſalem: Vidſte du dog, ja end paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred! Men nu er det ſkjult for dine Øine. (Matth. 13, 14—15. Pſ. 14, 1. Ordſpr. 1, 7. 9, 10. Jac. 3, 17).

(„Ak! vidſte du, ſom gaaer i Syndens Lænke“ ꝛc. — „Kom, Hjerte, tag dit Regnebrædt“ ꝛc. — „Jeg arme Synder træde maa“ ꝛc.).

Andet Capitel.

Om Jesu Christo, Guds eenbaarne Søn, vor Herre, som er o. s. v.

§ 26. Den gode Gud vil ikke, at Synden skal styrte os i evig Fortabelse, saalænge vi endnu kunne frelses. Derfor har han af sin forbarmende Kjærlighed og frie Naade bestilket os en **Forløser** til at frelse os fra Synden og Forbandelsen og skjænke os et evigt Liv.

Anm. 1. I den sidste Deel af det første Capitel betragtede vi Menneskeslægtens dybe Fald og Fordærvelse og den deraf følgende Elendighed, der maatte ende med evig Fortabelse, dersom der ikke kom Hjælp herovenfra. Det var en sørgelig Lære. Men nu komme vi til en saa meget glædeligere: nu begynder Evangeliet. Thi „Gud er Kjærlighed": hans Godhed er uden Ende, hans Barmhjertighed udgrundelig, og hans Naade er større end Synden. Derfor ynkedes han over sine arme forvildede Børn, derfor vilde han ikke, at de skulde fortabes evindelig, da han endnu vidste et Middel til deres Frelse, derfor sendte han dem en Forløser efter sin evige Raadslutning. Det var en Ytring af hans frie Naade: vi havde ikke i mindste Maade forskyldt, at han skulde see til vor Elendighed og hjælpe os, da vi frivillig havde styrtet os deri, tvertimod hans Villie og Bud, tvertimod Naturens oprindelige Orden, saa at vor Elendighed kun vidnede om vor endnu langt større Skyld; det var alene hans uendelige forbarmende Kjærlighed, der bevægede ham til at tage sig af os og frelse os endog imod vor Villie, da vi endnu vare hans Fjender. — Guds Kjærligheds Aabenbaring i Tiden kunne vi beskue, men hans evige Raadslutning unddrager sig vort Blik; det er skjult i hans uudgrundelige Faderhjerte.

Anm. 2. At frigjøre os fra Synden og Forbandelsen, og at meddele os et evigt Liv, det var Hensigten af Forløserens Sendelse. Det var ogsaa altsammen fornødent til vor fuldkomne Frelse. Thi det var jo ikke nok, om vi kunde blive frie for Synden, naar vi saa dog maatte bære Forbandelsen for den Tid, i hvilken vi havde været Syndens Trælle; heller ikke var det nok, om vi kunde blive løste fra Forbandelsen, naar vi alligevel bleve i Synden; og endelig var det heller ikke nok, om vi kunde blive frigjorte fra Synden og Forbandelsen, naar vor Sjæl saa bestandig skulde blive tom i sin Frihed og Reenhed, uden at fyldes med et nyt, et evigt Liv: Forløseren skulde ikke blot bortage det, som adskilte os fra Gud, men ogsaa føre os til Samfund med ham. Men alt dette hænger nøie sammen og kan kun i Tanken adskilles. Det er derfor altsammen indesluttet i Forløsningens Hensigt og Forløsnings-Værket; det er altsammen baade besluttet og udført.

Anm. 3. Da den legemlige Død og de timelige Onder ogsaa høre til den Forbandelse, der er Syndens Straf (§ 22 Anm. 4. 5 § 24 Anm. 4), saa skulde Forløseren visselig ogsaa frigjøre os derfra. Men det er jo klart, at saalænge der endnu er Synd i Verden, kan Forbandelsen ikke vige fra den, saa at om ogsaa en enkelt Christen ganske kunde blive

fri for Synd — hvilket dog ikke skeer her paa Jorden —, kunde han dog ikke derved undgaae at bære sin Deel af denne Verdens Byrder. Udvortes kunne vi da ikke forløses fra de timelige Onder og den legemlige Død, saalænge vi boe paa Jorden i det forkrænkelige Legeme. Det skeer først i det himmelske Jerusalem, hvor der ikke skal være nogen Synd og altsaa heller ingen Død og ingen Sorg (Aab. 21, 4), og hvor det skal blive aabenbart, at de forklarede Legemer ere frigjorte fra Døden som fra enhver Mangel og Lidelse. Men indvortes skeer denne Forløsning allerede her paa Jorden; thi jo mere vi forløses fra Synden, desto mere faae vi ogsaa Guds Fred i al Verdens Strid og Sorg og i selve Døden, og Guds Kraft til at overvinde den og al Verdens Trængsel, saa at „alle Ting maa tjene os tilgode", og Intet kan være os imod, hvor „Gud er for os" (Rom. 8, 28. 31). Dette skeer kun efterhaanden, ligesom Forløsningen i det Hele taget kun efterhaanden udfolder sig i Tiden, indtil den fuldendes med „de nye Himle og den nye Jord, hvori Retfærdighed boer", (2 Petr. 3, 13).

1 Joh. 4, 8. 16. Gud er Kjærlighed.

Sj. 103, 8. Herren er barmhjertig og naadig, langmodig og af stor Miskundhed.

2 Petr. 3, 9. Gud vil ikke, at Nogen skal fortabes, men at Alle skulle komme til Omvendelse (Ez. 18, 23. 32. 1 Tim. 2, 4).

Joh. 3, 16. Saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn, den Eenbaarne, for at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv (1 Joh. 4, 9. 10. Rom. 5, 6—10. Eph. 1, 3—6).

Rom. 8, 32. Han, som ikke sparede sin egen Søn, men gav ham hen for os alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjænke os alle Ting med ham?

Eph. 2, 5. 8. Af Naade ere I frelste.

(„Op! glædes Alle, glædes nu" ꝛc. — „Af Høiheden oprunden er" ꝛc. — „Lov og Tak og evig Ære" ꝛc.)

§ 27. Forløseren er vor Herre **Jesus Christus**, Gud Faders eenbaarne Søn, Gud og Menneske, undfangen af den Helligaand og født af Jomfru Maria i Tidens Fylde uden Synd, ligesom det var forudsagt ved Profeterne.

Anm. 1. Navnet Jesus betyder Frelseren (Matth. 1, 21), og Navnet Christus (Messias, Joh. 1, 42. 4, 25. Sj. 2, 2) betyder den Salvede, hvorved han betegnes efter sit tredobbelte Embede som den fande Øverstepræst, Prophet og Konge (2 Mos. 28, 41. 3 Mos. 8, 12. 1 Sam. 10, 1. 16, 12. 13. 1 Kong. 19, 16. Es. 61, 1). Han, som i det gamle og det nye Testamentes Skrifter og i den christne Kirke bærer disse Navne og svarer til dem, „Herren" over alle Herrer, han er vor Forløser; han har udført det store Forløsningsværk, vi i den forrige § have beskrevet.

Anm. 2. Vor Herre Jesus Christus er Gud Faders **eenbaarne Søn**, født af Evighed, **sand Gud** med Faderen og den Helligaand: det tro og bekjende vi; men vi kunne og skulle ikke begribe det: Sønnens evige Forhold til Faderen og Aanden er undgrundeligt for os. Men Guds Søn er aabenbaret i Verden.

Anm. 3. Han, som fra Evighed var hos Gud

og var Gud, han, ved hvem alle Ting ere blevne til (Joh. 1, 1—3), han, som har talet ved Propheterne under den gamle Pagt, vor Herre Jesus Christus, han er ved Guds besynderlige Foranstaltning kommen til Verden som et sandt Menneske, uden Synd, i det han blev undfangen af den Helligaand og født af Jomfru Maria. Til Ihukommelse af denne „store Glæde for alt Folket", for al Verden, helligholde vi hvert Aar vor frydefulde Julefest. Hvorledes Guds Søn er bleven Menneske, det kunne vi vel ikke begribe; men at han er bleven det, det troe og vide vi. Men dette er — som vor Troesbekjendelse og den hellige Skrift lærer — ikke skeet ved en naturlig Fødsel af jordiske Forældre, men ved en overnaturlig Fødsel af en reen Jomfru ved „den Høiestes Kraft" formedelst den Helligaand, altsaa ved et Guds Under. Vor Herre Jesus er da, som Menneske ikke et naturligt Skud af Menneskeslægtens fordærvede Stamme, men som et nyt Skud, et nyt Livsens Træ, af Gud indpodet deri. Og saaledes blev det mueligt, at han kunde fødes uden Arvesynd, uskyldig som Adam før Syndefaldet. Thi fødes maatte han; en nyskabt Adam var ikke bleven vor Broder.

Anm. 4. Vor Frelser fødtes „i Tidens Fylde", den Tid, Propheterne havde betegnet, og som ved Guds Styrelse mærkelig var forberedt til hans Modtagelse. Jøderne sukkede ikke alene under Lovens, men ogsaa under Romernes Aag og længtes stærkt efter Messias, hvilken Længsel forøgedes ved den Strid, der var opkommen mellem de forskjellige Religionspartier hos dem. Ogsaa hos andre Folkeslag var der paa den Tid en forunderlig Trang til en bedre Religion. Men især er det at mærke, at Johannes den Døber gik forud som Herrens Forløber

og forberedte hans Komme ved Omvendelsens Prædiken og Daab, og at Jesu Fødsel kort forud af Engelen blev bebudet for Maria og Joseph (Matth. 1, 18—25. Luc. 1, 26—38).

Anm. 5. Det er forudsagt i det gamle Testamente, at Messias skulde fødes af Abrahams Slægt (1 Mos. 22, 18), af Davids Familie (Es. 11, 1), i Bethlehem, Davids Stad (Mich. 5, 1); at han skulde fødes, førend Jøderne ganske havde mistet deres egen Regjering (1 Mos. 49, 10), medens det sidste Tempel i Jerusalem endnu stod (Hag. 2, 6—9), og inden den Tid var udløben, som hos Profeten Daniel findes forudsagt med en mærkværdig Nøiagtighed, forsaavidt vi kunne forstaae denne Spaadom (Dan. 9, 24—27); endelig, at han som et uskyldigt Lam skulde føres gjennem haarde Lidelser til Døden og Graven, for vore Synders Skyld, men ogsaa, at han af denne dybe Fornedrelse skulde fremgaae til evig Ophøielse og Herlighed, og udbrede sit Rige over Jorden (Ps. 22, 1—19. Es. 53, 1—9. Ps. 16, 5—11. 110, 1—4. Es. 42, 1—9. 53, 10—12. 55, 1—5. Dan. 7, 13—14). Alle disse Spaadomme passe nøie paa vor Herre Jesus Christus; de ere gaaede i Opfyldelse i hans Person og Liv her paa Jorden og hans Riges Udbredelse efter hans Himmelfart. Men det Samme kunde ikke skee med nogen Anden efter ham, efterat den Tid, Propheterne have betegnet for Herrens Komme, var forbigangen.

Anm. 6. At Jesus Christus er baade Gud og Menneske, det er Hovedsagen i vor Tro paa ham; thi kun som en Saadan kunde han være Midler mellem Gud og os, føre os til Gud, og Gud til os: kun som en Saadan kunde han fuldkommen aabenbare Guds Væsen og Villie i sin Person og udføre hans evige Raadslutning til vor Frelse; kun som en

Saadan kunde han træde i vort Sted, gjøre Fyldest for os alle og, ved at forene os med sig og meddele os sin Aand og sit Liv, føre os til et levende Samfund med Faderen. I ham ere da ikke blot den guddommelige og menneskelige Natur, men Gud og den hele Menneskeslægt forenede, hvorom hvert enkelt Menneske kommer til salig Bevidsthed i Troen. Men at vor Herre Jesus ikke var et blot og bart Menneske, men Guds eenbaarne Søn, aabenbaret i Kjødet, det tro vi, 1) fordi han selv har sagt det, og vi vide, at han var sandfru, ja Sandheden selv (Matth. 16, 16—17. 26, 63—64. Joh. 9, 35—37. 5, 17 ff. o. fl. St. Joh. 8, 14. 46. 1 Petr. 2, 22.); 2) fordi han ved sine Mirakler og Spaadomme har stadfæstet sit Ord og navnlig sit Vidnesbyrd om sig selv (Joh. 5, 19—23. 36. 13, 19. Luc. 7, 11—17. Joh. 11. Matth. 8 og 9. 20, 17—19. Matth. 24 o. fl. St.); 3) fordi Faderen ved store Tegn og underfulde Begivenheder har vidnet om sin eenbaarne og elskelige Søn lige fra hans Fødsel til hans Himmelfart (Luc. 1, 26—38. 2, 1—20. Matth. 3, 13—17. 17, 1—13. Joh. 12, 28. Matth. 27, 51—54. 28, 1—10. Ap. Gj. 1, 9—11); 4) fordi hans Apostle have fremstillet ham som en Saadan i deres efterladte Skrifter, om hvis Troværdighed vi ere overbeviste, ligesom han ved Propheterne forud var bebudet som Israels evige Konge og Gjenløser til Frelse og Velsignelse for alle Folk (see ovenfor); 5) fordi den christne Menighed nu i over 1800 Aar har bekjendt denne Tro, derfor ofret Liv og Gods, Ære og Glæde, Fred og Frihed, og udfoldet dens herlige Frugter for al Verdens Øine, ligesom vi ogsaa selv i denne Tro finde Hvile og Styrke for Sjælen. Kortere kunne vi sige: vi tro paa Jesus Christus, Gud og Mand, 1)

fordi den „hellige almindelige Kirke", der ved sin Tilværelse, sit Liv og sin seirrige Kamp for Sandheden har godtgjort sig som det troværdigste Vidne, bekjender ham som Saadan ved at række os hans høiværdige Sacramenter, ved at forelægge os Bibelen og ved hele Kirkeaaret igjennem at prædike ham for os; og 2) fordi vi selv have erfaret, at der er Sandhed i dens Tro og Kraft i dens Naademidler, hvormed vi betjenes i Jesu Navn, ja fornummet, at han endnu er „midt iblandt, hvor To eller Tre forsamle sig i hans Navn" (Matth. 18, 20).

Joh. 1, 1. I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. (Joh. 8, 58. 17, 5. 1 Joh. 5, 20).

Joh. 1, 14. Ordet blev Kjød, og boede iblandt os, og vi saae hans Herlighed, en Herlighed som den Eenbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed. (1 Joh. 4, 2).

Luc. 2, 10. 11. Engelen sagde til Hyrderne: frygter ikke! thi see, jeg forkynder Eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket: Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus i Davids Stad.

Rom. 9, 5. Christus er efter Kjødet af Fædrene, han, som er over Alting, Gud, høilovet i Evighed.

1 Joh. 4, 10. 15. Deri bestaaer Kjærligheden, ikke at vi have elsket Gud, men at han har elsket os og udsendt sin Søn til en Forsoning for vore Synder. — Hvo, som bekjender, at Jesus er Guds Søn, i ham bliver Gud, og han i Gud. (Matth. 16, 16—17).

Luc. 1, 35. Engelen sagde til Maria: Den Helligaand skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig; derfor skal ogsaa det

Hellige, som skal fødes af dig, kaldes Guds Søn. (Gal. 4, 4).

Matth. 1, 20—21. Engelen sagde til Joseph: Frygt ikke for at annamme din Trolovede, Maria! thi hendes Foster er af den Helligaand; og hun skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder. (Es. 7, 15).

1 Mos. 22, 18. Herren gav Abraham denne Forjættelse: I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes. (Gal. 3, 16. 1 Mos. 3, 15. Luc. 24, 25—27. 2 Cor. 1, 20).

1 Tim. 2, 5. Der er een Gud og een Mikler mellem Gud og Menneskene, det Menneske Christus Jesus, som hengav sig selv til en Gjenløsnings-Betaling for Alle. (Hebr. 4, 15).

(„I denne søde Juletid" ꝛc. — „Frisk op! endnu engang" ꝛc. — „Den yndigste Rose er funden" ꝛc. — „I Jesu Navn skal al vor Gjerning skee" ꝛc.)

§ 28. Som Menneske er Jesus vor Broder, men ved sin **Uskyldighed** og **Hellighed** langt ophøiet over os; thi han var og blev uden Synd, en lydig Søn mod sin himmelske Fader. Hans fuldkomne **Lydighed** tjener os ikke alene til Mønster, men ogsaa til Retfærdiggjørelse for Gud.

Anm. 1. Jesus blev ikke alene født som Menneske, men gjennemgik ogsaa en naturlig menneskelig Udvikling baade paa Sjæl og Legeme og havde sin Barndom, Ungdom og Manddomsalder. Om hans Barndom og Ungdom er os kun saare Lidet bekjendt; men af dette Lidet see vi dog, at han allerede som Barn blev erkjendt for den store Kongeson, den forventede Messias (Matth. 2, 1—12. Luc. 2, 25—38), og at han tidlig var sig sin himmelske Herkomst bevidst (Luc. 2, 41—50). Da der ikke er opbevaret Mere herom i den hellige Skrift, maa dette være os nok, og vi maae i Særdeleshed feste vort Blik paa vor Frelser fra den Tid af, da han offentlig fremtraadte som den forjættede Messias. — Om hans Legeme indeholder Skriften ingen nærmere Oplysning; men vi maae dog vistnok tænke os den syndefrie, hellige Jesus med et sundt og smukt, et aldeles sygdomsfrit Legeme, saa at alene Synet af hans Aasyn og Lyden af hans Stemme kunde drage Hjerterne til ham.

Anm. 2. Jesus blev ikke alene født uden Arvesynd, men han blev ogsaa bestandig uskyldig og hellig, i alle Ting lydig mod sin himmelske Fader. Som Guds Søn er han Eet med Faderen baade i Væsen og Villie; men som Menneske blev han født under Loven og paatog sig saaledes frivillig Lovens Aag for vor Skyld. Og i det nu han, som ikke var forpligtet til Loven, ved sin fuldkomne Lydighed i Eet og Alt opfyldte den i vort Sted, saa har han derved — saavelsom ved sin Lidelse — gjort Fyldest for os alle, og hans Fortjeneste bliver de Troende tilregnet til Retfærdiggjørelse for Gud. — Men hans Lydighed skal ikke alene være Gjenstand for vor Tro, men ogsaa for vor Efterligning. Jesus er vort høieste Mønster, dog ikke forsaavidt han har aabenbaret sin guddommelige Herlighed i underfulde Tegn — thi deri kunne vi ikke efterligne ham —, men forsaavidt han tillige har aabenbaret sin guddommelige Menneskelighed med alle menneskelige Dyder i den skjønneste Forening. Saaledes skulle vi efterligne ham i Selvfornegtelse (Joh. 5, 30. 6, 38. 8, 50), Gudhengivenhed

(Matth. 26, 39). Iver i Guds Kald (Joh. 4, 34), Nøisomhed (Matth. 8, 20), Taalmodighed (1 Petr. 2, 23. Hebr. 12, 3), Menneskekjærlighed, Medlidenhed og Barmhjertighed (Phil. 2, 5—8. Luc. 19, 41. Joh. 11, 35. Luc. 7, 11—17. Matth. 9, 35—36. 12, 20), Forsonlighed og Kjærlighed til Fjender (Luc. 23, 34. 1 Petr. 3, 18), Tjenerstorhed (Matth. 20, 20—28. Joh. 13, 1—17) o. s. v.

Anm. 3. Ligesom vi i Jesu Christo, vor himmelske Broder, see et Mønster for vor Vandel, saaledes see vi ogsaa i ham et Forbillede for vore Forventninger. I hans Fornedrelse seer hans Menighed et Forbillede paa sin Fornedrelse, sin Trængsel i Verden, og i hans Opbyielse seer den et Forbillede paa sin Opbyielse, sin Herlighed i Himlen.

Luc. 2, 52. Jesus forfremmedes i Viisdom og Alder og Naade hos Gud og Menneskene.

Hebr. 4, 15. Vi have ikke en Ypperstepræst, som ei kan have Medlidenhed med vore Skrøbeligheder, men en saadan, som er forsøgt i alle Ting á lige Maade (som vi), dog uden Synd (Hebr. 7, 26).

Joh. 8, 46. Jesus spørger sine Fjender: Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd?

1 Petr. 2, 22. Han har ikke gjort Synd, og der blev ikke funden Svig i hans Mund. (2 Cor. 5, 21).

Rom. 5, 19. Ligesom de Mange ere blevne Syndere ved det ene Menneskes Ulydighed, saa skulle og de Mange blive retfærdige ved den Enes Lydighed.

1 Petr. 2, 21. Christus har efterladt Eder et Exempel, at I skulle følge hans Fodspor. (Phil. 2, 5—8).

Matth. 11, 29. Jesus sagde: Lærer af mig! thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet.

Rom. 8, 17. Dersom vi lide med ham, skulle vi ogsaa herliggjøres med ham. (1 Petr. 4, 13).

§ 29. Da Jesus var 30 Aar gammel, blev han døbt af Johannes den Døber og derved høitidelig fra Himlen erklæret for Guds Søn. Derefter fastede han i 40 Dage i en Ørk og overvandt Fristeren.

Anm. 1. I Jordans Flod blev vor Herre Jesus døbt. Johannes kunde kun døbe med Vand; men hvad han ikke kunde give, det kom herovenfra, fra den aabnede Himmel. Derfra nedsteg Guds Aand over Jesus, og derfra lød Gud Faders Røst over Sønnen, den Enbaarne og Elskelige. Saaledes blev Daaben fuldendt; saaledes blev den christelige Daab derved forud afbildet og indviet; thi vi finde her Daabens tre væsentlige Elementer: Vandet, Ordet og Aanden. — Ved Daaben synes Jesus selv at være bleven indviet til sit Messias-Embede og som Menneske at have annammet Aandens Fylde, i det hans menneskelige Udvikling nu var fuldendt.

Anm. 2. Efter Daaben blev Jesus „af Aanden ført ud i Ørken". Her vilde han vel i Ensomheden, under Bøn og Faste, forberede sig til sin Fremtræden blandt Folket; men her skulde han ogsaa bestaae en mærkelig Kamp med Mørkets Fyrste og overvinde ham. Han blev fristet af Djævelen — paa anden Maade kunde han, den Uskyldige og Hellige, ikke fristes —; men Fristeren blev staaende udenfor ham og fik ikke i mindste Maade Indgang i hans Hjerte; Fristelsen berørte ikke hans Sjæl.

Med Guds Ord (hvilket „Løgneren“ fordreiede — Matth. 4, 6) slog han Fjenden af Marken og gik seirrig ud af Kampen. — Det lader sig aldeles ikke antage, at Fristelseshistorien kun skulde fremstille, hvad der skulde være foregaaet i Jesu Sjæl; thi kunde saadanne Tanker, som Djævelen her udtaler, opkomme i Jesu Sjæl, saa havde den ikke været reen og hellig (§ 22 Anm. 3).

Anm. 3. Vi opdage i Jesu Fristelse de samme Lystens Hovedarter, som friste os, nemlig Attraa efter sandselig Nydelse, efter forsængelig Ære og efter forfængeligt Gods (1 Joh. 2, 16). Han er da ogsaa i denne Henseende forsøgt, ligesom vi, men uden Synd (Hebr. 4, 15), skjønt Synden jo dog maatte være muelig for ham som Menneske. Derfor skulle vi see hen til hans Fristelse for af hans Exempel at lære, hvorledes ogsaa vi skulle stride mod og overvinde Fristeren. Men Jesu Fristelse er dog Mere end et Exempel for os; thi Herren har overvundet Fristeren for os alle og brudt hans Magt overalt paa Jorden, saa at alle de, som stride i Jesu Navn og under hans Banner, ogsaa kunne overvinde Fristeren, hvad Skikkelse han end møder dem i.

Matth. 3, 16—17. Da Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet; og see! Himlen aabnedes for ham, og han saae Guds Aand fare ned som en Due og komme over ham; og see! der kom en Røst fra Himlen, som sagde: denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg har Velbehagelighed.

Marc. 1, 11—12. Aanden drev ham strax ud i Ørken; og han var der i Ørken fyrretyve Dage og blev fristet af Satan. (Matth. 4, 1—11).

(„Vor Gud han er saa fast en Borg“ ɔ.)

§ 30. Efter sin Daab og Fristelse drog Jesus omkring blandt Jøderne i to paa tredie Aar, som Propheten over alle Propheter, og prædikede Guds Riges Evangelium, medens han tillige ved store og velgjørende Mirakler bekræftede sit Ord og sin Fuldmagt fra Faderen. Alligevel blev han misundt og hadet, spottet og forfulgt.

Anm. 1. Jesus Christus er Gud Faders evige Ord (Joh. 1, 1), og hvad han talede, det talede han ikke alene i Faderens Navn, men Faderen selv har „talet til os ved Sønnen“ (Hebr. 1, 1). Derfor er han, som Lærer, en Mester over alle Mestere, en Prophet over alle Propheter. Ikke blot dette og hint Sandheds-Ord har han talet, men den fulde og rene Sandhed til Salighed, uden Mangel og uden Feil, har han aabenbaret. Og de Ord, han talede, vare derhos „Aand og Liv“, „det evige Livs Ord“ (Joh. 6, 63. 68). Ikke blot Lyden deraf traf det legemlige Øre, men Aanden og Livet deri strømmede ind til Hjertet, og hvert et Hjerte, som aabnede sig derfor, blev beaandet og levendegjort. Hans Ord var som Stormen og Jordskjælvet og Ilden for de Ugudelige, men som „en stille sagte Lyd“, hvori han selv aandede, for de Fromme (1 Kong. 19, 11—13); det var en mørk Tale for „denne Verdens Vise“, men Livsens Lys for de Umyndige“, de „Fattige i Aanden“ (Matth. 11, 25); det var som oftest skrevet i Billeder og Lignelser, naar det gik ud iblandt den store Hob, men frit og aabenbart bevægede det sig mellem de faae Udvalgte og Indviede (Matth. 13, 10—18). Eenfoldigt var det og dog saa høit

og undgrundeligt, hemmelighedsfuldt og dog saa klart, mildt og dog saa stærkt, timeligt og dog evigt, menneskeligt og dog guddommeligt tillige. Det lød, til Dom og Saliggjørelse, til Opvækkelse og Trøst, til Lys og Liv. Hvert Menneske, som søger Sandheden, kan deri finde Sit, og Alle, hvad der tjener til deres fælleds Tarv. Jesus var de Lærdes og Viises Mester blandt sit Folk; han er og bliver det blandt alle Folkeslag gjennem alle Tider.

Anm. 2. Jesu Ord lyde ikke længere fra hans Læber; men hans Disciple og Apostle, hos hvem de bleve Aand og Liv, i det den Helligaand mindede dem om Alt, hvad Herren havde sagt dem og lærte dem alle Ting, have talet i hans Navn og nedskrevet hans Lære for Eftersla[gten]. Jesu Lære indeholdes saaledes i hele det nye Testamente, ja endogsaa i det gamle Testamente, forsaavidt Herren og hans Apostle have henvist os til dette; og den lyder endnu, hvor der prædikes paa hans Befaling og i hans Aand. Men Jesu Lære er dog ingenlunde det Samme som Christendommen; thi herved forstaaes: hele Guds Naades-Foranstaltning til Menneskenes Frelse ved vor Herre Jesum Christum, altsaa ikke blot hans Lære, men hans hele Forløsningsværk, hans Liv og Død, Opstandelse og Himmelfart og, hvad han som Konge vedbliver at gjøre i sin Kirke indtil Dagenes Ende, eller: vor Herre Jesus Christus selv, som han var og er og bliver, aabenbaret i Ordet og Sacramenterne og i Aandens Naadevirkninger, levende tilstede med sin Velsignelse i Menigheden, som i hver en troende Christen. En Lære alene kunde ikke frelse os; dertil behøvedes en

virkelig Forløsning, der begyndte dermed, at „Ordet blev Kjød og boede iblandt os“ (Joh. 1, 14).

Anm. 3. Jesu Mirakler vare ikke alene store Tegn paa hans Udsendelse med Fuldmagt fra Faderen, men ogsaa alle i høi Grad velgjørende, i det de ikke alene som oftest borttoge en og anden timelig Sorg og Lidelse, men ogsaa for alle Tider befæstede Troen paa ham, som Menneskeslægtens hulde og mægtige Forløser fra Synd og Sorg, og saaledes bleve til evigt Gavn (Joh. 2, 11. 4, 53. 11, 15). Alene kunde de vel ikke bevise, at han var „Christus, den levende Guds Søn“ (Joh. 6, 69); thi ogsaa Propheterne og Apostlene gjorde Mirakler ved Guds Kraft (ja vi læse endog om store Tegn ved den Ondes Magt — 2 Mos. 7, 11. 22. 8, 7. Matth. 24, 24. 2 Thess. 2, 9 —); men i Forbindelse med hans Ord og hvad der ellers vidner om, at han var den, han sagde sig at være (§ 27 Anm. 6), tjente og tjene de til at befæste Troen paa ham, i det de alle skete i Sandhedens Tjeneste, til Guds Riges Udbredelse.

Anm. 4. Skulde man ikke have ventet, at den uskyldige Jesus, Guds eenbaarne og elskelige Søn, der kom med Frelse og Velsignelse til alle dem, som vilde annamme ham, maatte blive elsket og tilbedet af Alle? Ja vel, dersom Verden ikke havde været, som den var og er. Men vi vide jo, at Mørket hader Lyset, at den onde Verden flyer Guds Rige og hader „de Hellige“. Thi skulle Verdens Børn komme til Herren og gaae ind i hans Rige, saa maae de jo først ydmyges og erkjende sig selv for arme Syndere, „af Naturen Vredens Børn“; men det behager dem ikke; og derfor ville de Fleste hellere stride mod Guds Rige og dets Talsmænd og vende sig fra Lyset, for at blive i Verden.

Derfor blev vor Frelser hadet, bespottet og forfulgt, især af de Fornemme og Lærde, hvis Laster han afslørede, medens disse tillige misundte ham den Indgang, han fandt hos Folket. Thi store Skarer flokkede sig om ham, hvor han gik og stod, indtil det endelig lykkedes Præsterne og de Skriftkloge ved falske Beskyldninger at opvøre Folket imod ham. — Som Herren den Gang blev modtagen, saaledes modtages han endnu i den onde Verden; og som det gik hans første Disciple, der forfulgtes med Had og Spot, saaledes gaaer det endnu den lille Flok, som hører ham til. Den har Trængsel i Verden; men — det er efter Herrens eget Ord (Matth. 24, 9. Joh. 15, 18—21. 16, 2. 33).

Anm. 5. Jesus var 30 Aar gammel, da han efter sin Daab og Fristelse fremstod som Folkets Lærer og Frelser (Luc. 3, 23; jfr. 4 Mos. 4, 3, 47). I noget over 2 Aar, saavidt vi vide (Joh. 2, 13. 6, 4. 12, 1), vandrede han derefter omkring med sine Disciple, som den store Sædemand med „det evige Livs Ord". Den sidste Paaske, som oprandt for ham paa Jorden, indtraf altsaa i hans 33te Aar.

Marc. 1, 14—15. Jesus prædikede Guds Riges Evangelium, og sagde: Tiden er fuldkommen, og Guds Rige nær. Omvender Eder, og troer Evangeliet!

Joh. 14, 6. Jesus sagde: Jeg er Veien og Sandheden og Livet; der kommer Ingen til Faderen uden ved mig.

Joh. 7, 46. Aldrig har et Menneske talet saaledes som dette Menneske. (Joh. 6, 68).

Matth. 7, 28—29. Folket forundrede sig saare over hans Lærdom; thi han lærte dem, som den, der havde Myndighed, og ikke som de Skriftkloge.

Matth. 9, 35. Jesus gik omkring i alle Stæder og Byer, lærte i deres Synagoger og prædikede Riget Evangelium og helbredte al Sygdom og al Skrøbelighed iblandt Folket. (Ap. Gj. 10, 38).

Matth. 11, 4—5. Jesus sagde til Johannes den Døbers Disciple: Gaaer hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see: Blinde see og Halte gaae, Spedalske renses og Døve høre, Døde staae op, og Evangelium prædikes for de Fattige.

Luc. 19, 47—48. Han lærte daglig i Templet. Men de Ypperste-Præster og de Skriftkloge og de Øverste for Folket søgte at omkomme ham. Men de fandt ikke, hvad de skulde gjøre; thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham. (Matth. 12, 14. 22, 15—21. 27, 18. Luc. 20, 20. Joh. 7, 32. 45—53. 11, 47—53).

§ 31. Hvad Misundelsen og Hadet længe forgjæves havde ønsket paa, lykkedes endelig, da Guds Time kom. Forraadt af sin egen Discipel, dødsdømt af det jødiske Raad, mishandlet af den hedenske Landshøvding Pontius Pilatus, bespottet, hudstrøgen og tornekronet, blev Jesus korsfæstet, alt efter sit eget Ord og den gamle Spaadom. Han døde „efter Skrifterne" og blev begraven.

Anm. 1. Efterat Jesus havde nydt det sidste Paaskemaaltid med sine Disciple, indstiftet den hellige Nadvere og talt de deilige Afskedsord, som vi læse Joh. 13—17, gik han med „de Elleve" ud til Urtegaarden Gethsemane. Her stred han i Bønnen og beredte sig til den sidste store Kamp og Seir over Mørkets og Dødens Fyrste. Til dette Sted førte Judas den Skare, som var udsendt for at gribe Jesus i Nattens

Mørke. Jesus gik dem frimodig imøde og gav sig selv tilkjende for dem; men hans Ords Magt slog dem til Jorden (Joh. 18, 6; sml. Joh. 7, 45. 46); han stod for dem som deres Herre og Dommer. Men hans Time var nu kommen, og han vilde ikke unddrage sig den; derfor spurgte han atter: „hvem lede I efter", og da de svarede: „Jesus af Nazareth", sagde han: „det er mig", hvorpaa Forræderen Judas betegnede ham med et Kys. Da blev han grebet og bortført først til den forhenværende Ypperstepræst Annas, dernæst til den daværende Ypperstepræst Kaiphas, hvor det jødiske Raad var forsamlet. Her blev han bespottet og mishandlet, falskelig anklaget og tilsidst dømt til Døden som en Gudsbespotter; og visselig, havde han ikke været, hvad han udgav sig for, „Christus, den levende Guds Søn", saa havde han ogsaa været den værste Gudsbespotter; men naar han nu var det, hvad saa? — ja det burde det jødiske Raad vel have betænkt, førend det dømte: „han er skyldig til Døden" (Matth. 26, 66). — Da det jødiske Raad ikke havde Magt til at fuldbyrde nogen Dødsdom, blev Jesus ført til den romerske Landshøvding Pontius Pilatus. Denne onskede at løslade ham, fordi han ikke fandt nogen Skyld hos ham og havde en hemmelig Frygt for at besatte sig med ham, og han forsøgte dertil flere Midler, blandt hvilke det sidste ikke var det bedste, at han lod den uskyldige Jesus hudstryge, hvorved han vel meente at stille hans Fienders Had og opvække Medlidenhed for ham i adskillige Hjerter. Men Hadet lod sig kun stille ved hans Død, og Synet af den hudflettede, for saa vidt dede Mester, med Tornekronen paa, opvakte ingen Medlidenhed hos det forblindede Folk, der vedblev at raabe: „korsfæst, korsfæst ham". Den svage Pilatus gav omsider efter. Beskyldningen: „han har gjort sig selv til

Guds Søn" (Joh. 19, 7) kastede en forfærdende Tanke ind i Landshøvdingens Sjæl, hvorved Afgjørelsen for en kort Tid forhaledes; men da man saa begyndte at anklage Jesus som en Oprører mod Keiseren, fordi han kaldte sig Israels Konge, og man førte Pilatus til Hjerte, at dersom han alligevel løslod ham, „var han ikke Keiserens Ven", saa blev han bange og turde ikke længere imodstaae Folket; thi han frygtede mere for Keiserens Dom end for Guds Dom og formaaede ikke at opoffre Keiserens Gunst for Samvittighedens Fred. Han dømte da, at Folkets Villie skulde ske, og gav Jesus hen at korsfæstes. Saa tydede han sine Hænder med de Ord: „jeg er uskyldig i denne Retfærdiges Blod"; det var tomme Ord; men Folkets Raab: „hans Blod komme over os og vore Børn" (Matth. 27, 24. 25), det var ikke tomme Ord; de ere gaaede i forfærdelig Opfyldelse. — Vor Herre Jesus Christus blev saaledes korsfæstet. Men endnu paa Korset bad han for sine Fiender, lyste sin Fred over den bodfærdige Synder og sørgede sønlig for sin Moder, indtil han talte det store Ord: „det er fuldbragt", og befalede sin Aand i sin Faders Haand (Luc. 23, 34. 43. 46. Joh. 19, 30). — Da Jesus var død, blev han begravet af to fromme Mænd, som gjerne hemmelig vilde være hans Disciple, men frygtede for at bekjende ham aabenbare (Joh. 19, 38—42).

Anm. 2. Det var Sagens naturlige Gang. Det syntes jo, som om Hadet og Misundelsen, som om Mørkets Magter havde seiret, og Jesu Fiender meente vist ogsaa selv, at de for bestandig vare blevne ham qvit, og at hans Værk var tilintetgjort. Men ligesom Jesus sagde til Pilatus: „du havde slet ingen Magt mod mig, dersom den ikke var given dig herovenfra" (Joh. 19, 11), saaledes maatte ogsaa hine imod deres

Villie fuldbyrde Gud Fadere evige Raadslutning, som han tidt og tydelig nok havde tilkjendegivet ved Propheterne (§ 27 Anm. 5), og det gik slet ikke anderledes med Guds eenbaarne Søn, end han selv vilde og selv forud vidste og forudsagde. Men var deres Skyld derfor mindre, som korsfæstede Livsens Fyrste? Ingenlunde; thi de vilde ikke Guds Villie og gjorde ikke hans Gjerning, men Djævelens, saa det var ikke deres Skyld, at Guds Villie alligevel blev fuldbyrdet. Det gjorde han selv ved dem imod deres Villie; de „vidste ikke, hvad de gjorde".

Matth. 20, 18. 19. Jesus sagde forud til sine Disciple: See! vi reise op til Jerusalem, og Menneskens Søn skal overantvordes til de Øverste-Præster og Skriftkloge, og de skulle fordømme ham til Døden og overantvorde Hedningerne ham til at bespotte, hudstryge og korsfæste ham; men paa den tredie Dag skal han opstaae. (Matth. 16, 21—23. 17, 22. 23. Luc. 18, 31—33 Joh. 13, 21—30).

Luc. 23, 46. Tilsidst raabte Jesus paa Korset med høi Røst og sagde: Fader! i dine Hænder befaler jeg min Aand, og da han det sagde, udgav han Aanden. (Joh. 19, 33—37).

(Jesu Lidelses-Historie indeholdes i Matth. 26 og 27, Marc. 14 og 15, Luc. 22 og 23, Joh. 18 og 19).

(„Gak under Jesu Kors at staae" ɔc).

§ 32. Jesu Legeme blev ynkelig piint; men den Aand, som fyldte hans Sjæl, var dog langt større; thi han „bar Verdens Synder".

Anm. 1. Jesu legemlige Lidelser vare meget store; men vi maae dog tilstaae, at der har været Mennesker, som have lidt lige saa store, ja større legemlige Piinsler. Alligevel har Jesus baaret en større Byrde, end noget Menneske nogensinde har baaret eller kunde bære; thi han „bar Verdens Synder", ikke blot paa Legemet, men i Særdeleshed paa Sjælen, paa Samvittigheden, han bar dem som sine egne. Al Verdens Skyld blev lagt paa ham, den blev ham tilregnet; han tog Byrden paa sig, og stod for Gud som en Synder i alle Synderes Sted. Saaledes kunne vi gjøre os et Begreb om, hvor Meget Jesus har lidt, og det forundrer os da ikke, at han i Gethsemane „begyndte at skjælve, at bedrøves og svarligen at ængstes" (Matth. 26, 37. 38. Marc. 14, 33. 34), at hans Sjæl var „ganske bedrøvet indtil Døden", medens hans Sved blev til Blod (Luc. 22, 44), og at han paa Korset raabte: „min Gud, min Gud, hvi har du forladt mig" (Matth. 27, 46). Al Verdens Forbandelse laae paa ham (Gal. 3, 13), og al den Vrede, som for Syndens Skyld hviler over den ganske faldne Menneskeslægt, samlede sig om hans Bryst, i det han gik i Døden, som er „Syndens Sold" (Rom. 6, 23).

Anm. 2. Naar adskillige Christne ofte tale om Jesu „Blod og Vunder", saa er der vel Intet at indvende mod disse bibelske Udtryk selv, forsaavidt de derved ville betegne Jesu Lidelse og Død. Men jeg maa dog advare mod den hyppige Brug af disse Udtryk, fordi Tanken derved saa let afledes fra Jesu hele fyldestgjørende Lidelse til enkelte Dele deraf og navnlig til hans legemlige Lidelser alene.

Matth. 26, 37—39. Da Jesus var kommen i Urtegaarden, begyndte han at bedrøves og svarligen

at ængstes, og han sagde til Peder, Jacob og Johannes: min Sjæl er ganske bedrøvet indtil Døden; bliver her, og vaager med mig! Og han gik lidet frem, faldt paa sit Ansigt, bad og sagde: min Fader, er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig! dog ikke som jeg vil, men som du vil!

Joh. 1, 29. See, det Guds Lam, som bærer Verdens Synd!

§ 33. Den syndefrie Jesus havde ikke forskyldt at lide og døe; men frivillig led han, frivillig gik han i Døden for vor Skyld, efter Gud Faders evige Raadslutning. Han bar al Verdens Synd og Forbandelse, han led i vort Sted. Men han, vor **Forsoner,** som blev „lydig indtil Døden", har **fyldestgjort** Guds hellige Retfærdighed, udslettet vor Skyld, og aabnet os alle Adgang til Syndernes Forladelse af Guds Naade.

Anm. 1. Jesu fyldestgjørende Lidelse fuldendtes vel i Døden, men begyndte dog egentlig lige fra den Stund af, da han blev „undfangen af den Helligaand og født af Jomfru Maria"; thi derved traadte han ind under den Forbandelse, der for Syndens Skyld er kommen over Verden, og fik ifølge sine naturlige Forhold sin Andeel af Verdens Trængsel at bære (§ 26 Anm. 3). Hans Lidelse var aldeles uforskyldt og frivillig. Han var jo ikke tvungen til at komme til Verden; men han kom ifølge sin himmelske Faders evige Raadslutning og sin egen frie Kjærlighed. Og da han var og blev syndefri og hellig, havde han ikke forskyldt at lide og døe; men at han underkastede sig

begge Dele, skeete ogsaa baade efter Faderens evige Raadslutning og Sønnens frie Kjærlighed.

Anm. 2. Jesus led og døde i alle Synderes Sted og hengav sig selv til et Son-Offer for den ganske Verden. Ligesom han paatog sig vor Forpligtelse mod Loven og opfyldte den ved sin fuldkomne Lydighed (§ 28 Anm. 2), saaledes paatog han sig ogsaa vor Skyld og led den Straf, vi alle havde fortjent i Tid og Evighed, i det han bar Guds Vrede og Verdens Forbandelse. Saaledes har han ved sin fuldgyldige Lydighed og Lidelse gjort Fyldest for os alle og stiftet en eviggyldig Forsoning mellem Gud og os. Guds hellige Retfærdighed er nu fyldestgjort, og hans Naades Rigdom opladt for alle dem, som komme, naar han kalder. Vor Synd er udsonet, vor Skyld udslettet, og Adgangen til Syndernes Forladelse staaer os aaben; thi den retfærdige Gud og Fader kan og vil nu retfærdiggjøre, eller frikjende og benaade, sine faldne Børn for hans, „den Retfærdiges", Skyld, som led „for de Uretfærdige" (1 Pet. 3, 18), og atter tage dem i sin Favn. Vi tør igjen kalde Gud vor Fader. Loved være vor Forsoner, Jesus Christus, og Faderen, som ham udsendte!

Hvorledes Forsoningen kommer os tilgode, saa at vi virkelig blive forsonede med Gud eller retfærdiggjorte for ham ved Troen, derom skulle vi tale i det følgende Capitel.

Anm. 3. Hvorledes Guds elskelige Søn kunde bære hans Vrede, det er og bliver vistnok en udgrundelig Hemmelighed for os, indtil vi komme for „Lammets Throne" at staae; men at det skeete og maatte skee saaledes, det troe vi efter de hellige Skrifters Vidnesbyrd. Synden kræver For-

soning; thi 1) Synden har ikke sin Grund i en Natur-Nødvendighed, men i et frivilligt Fald, den medfører Skyld, og bliver os tilregnet (§ 21 Anm. 2—3); og 2) den hellige Gud kan ikke have Velbehag i Synderen i og for sig, den retfærdige Gud kan ikke tilgive Synden, før den er udsonet, ikke udslette Skyldbrevet, før Gjælden er betalt, og den sanddrue Gud maa fuldbyrde den Straf, hvormed han har truet. Men Mennesket kan ikke være sin egen Forsoner, ikke selv afbetale sin Gjæld til Gud; thi intet Menneske kan paa egen Haand komme saa vidt, at han i Ret og Alt kan fyldestgjøre Guds Villie, endsiden erhverve sig et Overskud af Fortjeneste til at dække sin tidligere Mangel med, til Gjældens Afbetaling. Var der da ingen Forsoner, ingen „Forsoning for den ganske Verdens Synder", saa maatte vi alle lide for vore Synder, og vor Elendighed og Usalighed maatte da vare i Tid og Evighed med vor Skyld; Enden maatte blive Fortabelse. Men det vilde den naadige og barmhjertige Gud ikke (§ 26 Anm. 1), saalænge der endnu var Redning for os (§ 25 Anm. 1). Dei er Forsoningens Nødvendighed; derfor blev Guds Søn vor Broder, derfor blev han „lydig indtil Døden", og „gav sit Liv til en Gjenløsnings-Betaling for de Mange".

Anm. 4. Vi læse i det gamle Testamente om mangfoldige Offringer (3 Mos. 1, 1—7, 38), blandt hvilke især det store Syndoffer er mærkværdigt, som Ypperstepræsten aarlig frembar paa den store Forsoningsfest (3 Mos. 16, 1—28), hvilket skulde minde Israels Børn om, at Synden kræver Forsoning, og forud afbilde det eviggyldige Forsoningsoffer, som Jesus Christus har frembaaret, i det han „hengav sig selv til en Gjenløsnings-Betaling for Alle"

(1 Tim. 2, 6). Han er den sande, evige Ypperstepræst, som een Gang for alle har frembaaret et fyldestgjørende Offer, gyldigt for Alle og i al Evighed, og aabnet os det Allerhelligste (Hebr. 4, 14—16. 7, 26—27. 9, 11—14. 24—28. 10, 1—22. Matth. 27, 51. Hebr. 9, 8. 10, 19—20). Men herved har han ophævet alle de forbilledlige Offringer under den gamle Pagt; og da han er den eneste Midler mellem Gud og Menneskene, den eneste Forsoner for den ganske Verdens Synder, saa følger det deraf, at alle selvgjorte Forsoningsmidler, saasom Faste, Selvpinsel, Pillegrimsreiser, Gaver til Kirken og dens Tjenere o. s. v., ere uden al Kraft til at forsone Mennesket med Gud. Der er ikke Frelse uden i Jesu Christo; kun ved ham kunne vi faae Syndernes Forladelse og Fred med Gud; der kommer Ingen til Faderen uden ved ham (Joh. 14, 6). Til ham, og ikke til nogen Anden i den vide Verden, ville vi gaae for at frelses fra Synden og Forbandelsen; saa tage vi ikke feil.

Luc. 23, 4. Pilatus sagde til de Ypperste-Præster og til Folket: Jeg finder ingen Skyld hos dette Menneske. (Matth. 27, 15—19. 23—24).

Matth. 27, 4. Judas bekjendte: Jeg har syndet, i det jeg forraadte uskyldigt Blod. (Joh. 8, 46. 1 Petr. 2, 22. o. fl. St., see § 28).

2 Cor. 5, 21. Ham, som ikke vidste af Synd, har Gud gjort til Synd (et Syndoffer) for os, at vi i ham skulde blive retfærdige for Gud.

2 Cor. 8, 9. I kjende jo vor Herres Jesu Christi Naade, at han for Eders Skyld blev fattig, da han var rig, paa det I ved hans Fattigdom skulde vorde rige (Phil. 2, 5—8. Hebr. 12, 2. Joh. 10, 17—18).

Matth. 20, 28. Jesus sagde: Menneskens Søn

er ikke kommen for at lade sig tjene, men for selv at tjene og at give sit Liv til en Gjenløsnings-Betaling for Mange (1 Tim. 2, 5—6).

Matth. 26, 28. Jesus sagde: Dette er mit Blod, det nye Testamentes, hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forladelse (1 Petr. 1, 18—20).

Eph. 5, 2. Omgaaes i Kjærlighed, ligesom og Christus elskede os og gav sig selv hen for os til et Offer, ja et Slagtoffer, til en Velluqts-Røgelse for Gud.

Hebr. 10, 14. Ved eet Offer har han for stedse fuldkommen forsonet dem, som helliggjøres.

Gal. 3, 13. Christus har frikjøbt os fra Lovens Forbandelse, i det han blev en Forbandelse for os.

Ap. G. 4, 12. Der er ikke Frelse i nogen Anden; thi der er og ikke noget andet Navn under Himmelen givet iblandt Mennesker, ved hvilket vi skulle vorde frelste.

Es. 53, 4—12. Rom. 3, 23—26. 5, 8—10. 18—21. 2 Cor. 5, 14—21. 1 Petr. 2, 24—25. 1 Joh. 2, 1—2.

(„Jesu! dine dybe Munder" ꝛc. — „O! søde Gud, din Kjærlighed" ꝛc.)

§ 34. Den døende Jesus nedfoer til de Dødes Rige og prædikede for Aanderne, som der vare i Forvaring.

Anm. 1. Det hedder i den 2den Troes-Artikel, at Jesus „nedfoer til Helvede". Om denne Sag vide vi kun saare Lidet; thi kun et eneste Sted i den hellige Skrift, nemlig 1 Petr. 3, 19, (sml. 4, 6), taler bestemt herom. See vi hen til dette Sted og til Troesbekjendelsens Udtryk i Grundsproget, maae vi vistnok antage, at Jesus ikke nedfoer til de Fordømtes Opholdssted, men til de Dødes Rige, hvor „Aanderne" eller de Afdødes Sjæle vare „i Forvaring" indtil Dommen, og at hans Prædiken var en Prædiken af „Guds Riges Evangelium" til at opvække de sovende Sjæle til Livet*); og da han, som „igaar og idag er den Samme, ja til evig Tid" (Hebr. 13, 8), vistnok overalt bliver ved at fortsætte og fuldende, hvad han har begyndt, maae vi da vel endvidere antage at Evangeliet fra denne Stund af prædikes i de Dødes Rige for dem, som ikke have hørt det i levende Live, og at det altsaa ogsaa efter Døden er mueligt for et Menneske at omvende sig og troe til Salighed. Denne Betydning af Jesu Nedfart synes mig end mere antagelig, fordi „Gud vil, at alle Mennesker skulle frelses og komme til Sandheds Erkjendelse", og Christus har gjenløst Alle (1 Tim. 2, 4—6), fordi Herrens Ord om Evangeliets Prædiken „for al Skabningen" — „i den ganske Verden" — „for alle Folk" — (Marc. 16, 15. Matth. 24, 14) kun saaledes synes fuldkommen at gaae i Opfyldelse, fordi den sidste, afgjørende Dom først skal fældes paa den yderste Dag, indtil hvilken ethvert Menneskes Frelse synes mueliq, naar han ikke har „syndet til Døden", fordi „den gode Hyrde" vistnok ikke aflader at søge nogen Sjæl, saalænge den endnu kan lade sig finde, og endelig fordi vor naturlige Medfølelse finder Hvile i denne Forestilling, naar vi tænke paa, hvor mange Slægter der ere hendøde, før Christus kom til Verden, og hvor mange Slægter der endnu døe hen, uden at have hørt Evangeliet. Hvorledes skulde det og ellers skee, hvad Paulus siger, „at i Jesu Navn skal

*) Jesu Prædiken 3, 19 = Evangeliets Forkyndelse 4, 6.

hvert Knæ bøie sig, deres i Himmelen og paa Jorden og under Jorden" (Phil. 2, 10)?

Anm. 2. Vil Nogen antage, at Jesus nedsoer til de Fordømtes Opholdssted, det egentlige Helvede, da kan han jo vistnok heri kun finde Fuldendelsen af Jesu Fornedrelse*), af hans fyldestgjørende Lidelse; thi de Fordømte kunde hans Komme ikke gavne. Men der kan da med Grund spørges, hvorledes den sidste Dom allerede kunde være fældet over disse Hedengangne (Talen er 1 Petr. 3, 19—20 om Mennesker, ikke om Djævelen og hans Engle), hvem ingen Naade var tilbuden, og hvorfor Jesus prædikede for dem til ingen Nytte.

1 Petr. 3, 18—19. Ogsaa Christus led jo een Gang for vore Synder, den Retfærdige for de Uretfærdige, at han kunde føre os frem for Gud; han, som vel led Døden efter Kjødet, men blev levendegjort efter Aanden, i hvilken han og gik bort og prædikede for Aanderne, som vare i Forvaring.

§ 35. Vor Herre Jesus Christus, Livsens Fyrste og Himmelens Arving, **opstod fra de Døde** til Paaske Morgen, og **opfoer til Himlen** fyretyve Dage derefter, alt som han selv havde forudsagt, og som der var skreven om ham.

Anm. 1. Om vor Herres Jesu Christi glædelige Opstandelse kunne vi læse Matth. 28, 1 ff. Marc. 16, 1 ff. Luc. 24, 1 ff. Joh. 20, 1 ff. I den tidlige Morgenstund til Paaskedag, den 3die Dag efter Langfredag, brød han Gravens Segl. Da blev det Morgen i hans Disciples Hjerter, som ved

*) Kirkens Lærere have ellers i Almindelighed ansect Jesu Nedfart som Begyndelsen af hans Ophøielse, hans Seir over Døden og Djævelen.

hans Død næsten havde opgivet Troen og Haabet. Men hvo kan beskrive deres Glæde, da de igjen fik Herren at see, da han igjen stod levende midt iblandt dem og lyste sin Fred over dem, med Døden under Fod og Livets Aande i sin Mund (Joh. 20, 19 ff.)! Det var den usigelige Paaskeglæde, som med Fred og Lys og Liv kommer igjen hvert Aar i „de Helliges Samfund", og hver Gang Herren opstaaer af Hjerte-Graven i det indvortes Menneske. — Den opstandne Jesus aabenbarede sig flere Gange baade for Enkelte (Luc. 24, 13—35. Joh. 20, 11—17) og for de forsamlede Disciple (Luc. 24, 36—49. Joh. 20, 19—21, 23), ja for mere end fem Hundrede Christne paa een Gang (1 Cor. 15, 5—8) saa den Sag er vis og stikker nok; og desuden er hans Opstandelse kjendelig nok i sine Virkninger; thi var han bleven i Graven, saa vare hans Disciple ogsaa blevne ved deres Fiskegarn og timelige Syssel, og intet Evangelium havde lydt over Jorden.

Anm. 2. I fyretyve Dage lod den opstandne Jesus sig see for sine Disciple, dog ikke stadig, som forhen; kun af og til aabenbarede han sig for dem. Thi han hørte ikke længere Jorden til; han havde aflagt Forkrænkelighedens Klædebon og var opstanden med et uforkrænkeligt, himmelsk Legeme, ligesom ogsaa vi kunne vente engang at opstaae med saadanne Legemer (1 Cor. 15, 35—50). At han efter Opstandelsen tog Føde til sig, og at hans Legeme bar kjendelige Spor af Korsfæstelsen (Luc. 24, 39—43. Joh. 20, 20. 27), synes ikke at vidne imod hans Legems Uforkrænkelighed; thi han spiste vistnok ikke af legemlig Trang, men for at overbevise Disciplene om, at han ikke var en Aand uden Legeme, og hine Spor maae vi vel betragte som hellige Mærker, der ikke skulde udsletes, fordi

de vare væsentlige for den forsfæstede Frelser. — Da han i de fyrretyve Dage havde fuldendt sin Aabenbaring paa Jorden indtil sin sidste synlige Forherligelse og ført sine Disciple saavidt, som han ved sin synlige Nærværelse kunde føre dem, samlede han dem for sidste Gang paa Oliebjerget, uddeelte sin sidste Velsignelse til dem med Fuldmagt til Evangeliets Prædiken og Sacramenternes Forvaltning, og opfoer da til Himlen i deres Paasyn. Om Christi Himmelfart læse vi Marc. 16, 19. Luc. 24, 50—52. Ap. Gj. 1, 6—12. Den er egentlig en nødvendig Følge af Opstandelsen, hvorfor den ogsaa i Skriften omtales langt mindre end denne; thi da Jesus opstod med Seir over Synden og Døden, kunde han ikke mere døe, men maatte „indgaae til sin Herlighed", hvortil han ikke alene ved sin himmelske Herkomst, men ogsaa ved sin Lydighed indtil Døden var en retmæssig Arving.

Anm. 3. Han, som tog sit Liv igjen og „foer op, hvor han var", efter sine egne Forudsigelser (Matth. 20, 19. Joh. 6, 62. 10, 18. 20, 17) og Spaadommene i det gamle Testamente (§ 27 Anm. 5), har derved klarligen aabenbaret sig som Guds eenbaarne og elskelige Søn, Verdens Frelser, og Faderen selv har ved at opreise ham af Graven og optage ham i Herlighed, stadfæstet og beseglet, hvad Sønnen har vidnet om sin guddommelige Herkomst, Magt og Herlighed og om sin Døds store Betydning for den ganske Verden. Havde Jesus ikke været Guds Søn, og hans Død ikke en eviggyldig Forsoningsdød, saa havde han jo ført os bag Lyset, og Gud vilde visselig ikke have opreist og forherliget en Bedrager, ligesom en Saadan jo heller ikke af egen Magt kunde have sprængt Graven og

aabnet Himlen for sig. Vi bekjende da nu med glad Forvisning, at den opstandne og himmelfarne Jesus Christus er Guds eenbaarne Søn, vor Forsoner.

Anm. 4. Vor Frelsers Opstandelse og Himmelfart er Livets Seir over Døden, ei blot i hans Person, men i den hele Menneskeslægt. Han har derved ligesom brudt alle Graves Segl og aabnet Himlen for os alle. Ligesom han ved sin fyldestgjørende Lydighed og Lidelse har frigjort os fra Synd og Død, saaledes er han ved sin Opstandelse og Himmelfart bleven os en „Livsens Fyrste" til evigt Liv og evig Salighed (§ 26 Anm. 2), saa at alle de, som høre ham til, skulle i og ved ham med Livet overvinde Døden, alt efter deres Tro paa „Kjodets Opstandelse og et evigt Liv". — Herom skal der handles i det følgende Capitel.

1 Cor. 15, 3—7. Jeg overantvordede Eder blandt Hovedlærdommene, hvad og jeg annammede: at Christus døde for vore Synder, efter Skrifterne, og at han blev begraven; og at han opstod paa den tredie Dag, efter Skrifterne, og at han blev seet af Kephas, derefter af de Tolv. Derpaa blev han seet af mere end fem Hundrede Brødre paa een Gang, af hvilke de fleste endnu ere i Live, men og nogle hensovede. (Ap. G. 3, 15).

Ap. G. 1, 3. Efterat Jesus havde lidt, fremstillede han sig levende for Apostlene med mange Beviisninger, da han blev seet af dem i fyrretyve Dage og talede om det, som hører til Guds Rige.

Rom. 4, 25. Hvilken er hengiven for vore Overtrædelser og opreist til vor Retfærdiggjørelse.

1 Petr. 1, 21. Gud opreiste ham fra de Døde og gav ham Herlighed, saa at Eders Tro og Haab er til Gud. (Ap. G. 2, 24—36. 13, 30—37).

Luc. 24, 50—52. Han førte dem ud indtil Bethanien; og han oplæftede sine Hænder og velsignede dem. Og det skeete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem og foer op til Himlen. Men de tilbade ham og vendte tilbage til Jerusalem med stor Glæde.

Ap. G. 1, 9. Og der han dette havde sagt, blev han optagen, i det de saae derpaa, og en Sky tog ham bort fra deres Øine.

Joh. 16, 28. Jesus sagde: Jeg udgik fra Faderen, og kom til Verden; jeg forlader Verden igjen, og gaaer til Faderen.

1 Cor. 15, 12—20. 6, 14. 2 Cor. 4, 14.

(„I Døden Jesus blunded" ꝛc. — „Op! Sjæl, bryd Søvnen af" ꝛc. — „Som den gyldne Sol frembryder" ꝛc. — Jesus lever, Graven brast" ꝛc. — „Hvad er dog Paaske sød og blid" ꝛc. — „O! kjæreste Sjæl, op! at vaage" ꝛc.).

§ 36. Den himmelfarne Jesus Christus „sidder ved Gud Faders, den Almægtiges, høire Haand", som en Herre over Alting og i Særdeleshed som sin Kirkes, det gjenløste Israels, evige Konge; og som han „med al Magt i Himlen og paa Jorden" fører sit saliggjørende Herredømme, saa fører han som vor Talsmand vor Sag for Guds Throne, indtil „han kommer igjen for at dømme Levende og Døde".

Anm. 1. Naar vi sige, at den himmelfarne Frelser „sidder ved Gud Faders høire Haand", saa er dei et billedligt Udtryk, der ikke kan forstaaes lige efter Ordene. Meningen deraf er, at han er ophøiet til Deelagtighed med sin himmelske Fader i Verdens Regjering. Han gaaer ikke længere paa Jorden i Tjenters Skikkelse under Lovens Aag og Korsets Byrde, men sidder i Himlen med guddommelig Herremagt og Majestæt, har som den himmelske Kongesøn besteget sin Throne ved Faderens høire Haand, hvor han, almægtig som Faderen, regjerer med ham i Aandens Enhed, indtil alle hans Fjender blive ham underlagte. — Hans Rige er „ikke af denne Verden" men dog begyndt i Verden; det er „den hellige, almindelige Kirke", hvori han evindelig er tilstede (Matth. 18, 20. 28, 20) med sin Naade og Velsignelse i sin Aand og sine Naademidler, hvorved han vedbliver indtil Dagenes Ende at skjænke Frelse, Liv og Saligheb til hver den, „som troer og bliver døbt". Saaledes benaader og velsigner han sin Menighed og fuldender sit Værk indtil sin, den store Dag; saaledes udbreder han sit Rige baade indeni de Troende, i det han vinder mere og mere Eiendom hos dem, og udenfor dem, i det han lader sit Ord forkynde for dem, som ikke troe; saaledes forsvarer og befæster han det trods alle Angreb af denne Verdens Fyrste og styrer det gjennem alle Kampe, Farer og Trængsler med sikker Haand efter sin Villie og sine Love indtil Fuldendelsen, styrer med sikker Haand sit Kirkeskib gjennem skjulte Skjær og kommende Bølger til den sikre Havn. — Det er vor Herres Jesu Christi Kongemagt og Herredømme. Hver en Borger i hans Rige lyder og tjener ham saa gjerne, men giver sig da ogsaa med frit Mod ham i Vold og vender Selren og Freden i hans Samfund.

Anm. 2. Han, som er vor Herre, er ogsaa vor Broder. Som saadan træder han frem for Gud i vort Sted og beder for os, at hans Forløsning maa komme os tilgode; som han her paa Jorden har ført vor Sag, saa fører han den endnu i Himlen: han

er vor Talsmand. Han er den eneste Midler mellem Gud og os; kun ved ham kan Faderen træde i Samfund med os, og vi med Faderen (§ 27 Anm. 6). Derfor, ligesom han bringer Faderens Velsignelse til os, saa maa han bære vore Bønner til Faderen, og denne hans Gjerning som Talsmand ophører ikke, saalænge der endnu er en Længsel efter Himlen, som ikke er stillet; thi kun han kan bære den frem for sin Fader. Til denne vor himmelske Talsmand skulle vi ganske overgive vor Sag; han skal føre og vinde den.

Anm. 3. Naar vor Talsmand i Himlen har endt sin Forbøn, og frelst, hvad der kunde frelses, naar den store Sag er færdig til Dom, saa „kommer han igjen for at dømme Levende og Døde". Derom skulle vi tale videre i det følgende Capitel.

Ap. G. 5, 31. Denne har Gud ophøiet til en Fyrste og Frelser ved sin høire Haand til at give Israel Omvendelse og Syndernes Forladelse. (Marc. 16, 19).

Phil. 2, 9—11. Derfor har Gud og høit ophøiet ham, og skjænket ham et Navn, som er over alle Navne, paa det at i Jesu Navn skulle alle Knæ bøie sig, deres i Himlen og paa Jorden og under Jorden, og alle Tunger skulle bekjende, at Jesus Christus er Herren, til Gud Faders Ære. (Eph. 1, 20—23).

Joh. 18, 36. Jesus sagde til Pilatus: Mit Rige er ikke af denne Verden.

Joh. 18, 37. Pilatus sagde til Jesus: Er du ikke dog en Konge? Jesus svarede: du siger det; thi jeg er en Konge. Jeg er dertil født og dertil kommen til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden. Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst. (Luc. 1, 31—33. 2, 11. 2 Sam. 7, 12 ff. Ps. 45, 7 ff. 110, 1—4).

1 Joh. 2, 1—2. Mine Børn! dette skriver jeg til Eder, paa det I ikke skulle synde; men dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum den Retfærdige; og han er en Forsoning for vore Synder, dog ikke alene for vore, men ogsaa for den ganske Verdens.

Hebr. 7, 25. Han kan fuldkommeligen gjøre dem salige, som komme til Gud formedelst ham, efterdi han altid lever til at træde frem for dem. (Rom. 8, 34. Es. 53, 12).

Matth. 28, 20. Jesus sagde til sine Disciple — og det er hans Farvel —: See jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

(„Til Himmels foer som Gud og Mand" ꝛc. — „Min Sjæl og Aand, opmuntre dig" ꝛc. — „O! Helt allerbedst" ꝛc. eller: „Herre Jesu Christ" ꝛc. — „Alene til dig, Herre Jesu Christ" ꝛc. — „Jeg raaber fast, o! Herre" ꝛc).

Tredie Capitel.

Om „den Helligaand, den hellige almindelige Kirke, de Helliges Samfund" o. s. v.

Første Afdeling.

Om den Helligaands Person og Aabenbarelse.

§ 37. Den eneste sande Gud er den **Treenige**, Fader, Søn og Helligaand. Den Helligaand er altsaa baade Faderens Aand og Sønnens Aand, een Gud med Begge (§ 12).

Anm. 1. Troen paa Faderen og Sønnen have vi udviklet i det første og det andet Capitel; der staaer altsaa nu tilbage at udvikle Troen paa den Helligaand, for at vi kunne komme til det fuldstændige Begreb af den eneste sande Gud, den Treenige. Vi tro paa den Helligaand som sand Gud med Faderen og Sønnen, 1) fordi den christne Kirke, der ved sin faste Bestaaen, sit hellige Liv og sine mægtige Virkninger paa Jorden viser sig som det troværdigste Vidne, bekjender ham som Saadan ved sin Daab og Prædiken og udvilder den samme Tro

i sin hellige Skrift, i det den stiller ham ved Siden af Faderen og Sønnen som Gjenstand for vor Tro og Tilbedelse og tillægger ham, ligesom disse, guddommelige Egenskaber (Matth. 28, 19. 12, 31—32. 1 Cor. 12, 3—11. 2 Cor. 13, 13. 1 Cor. 2, 10—13. 3, 16. Joh. 14, 26. Ap. G. 2, 1—4. 5, 3—4); og 2) fordi vi ved at leve i Kirken selv have erfaret, at der er Sandhed i dens Tro og Kraft i dens Naademidler, ved hvilke den Helligaand virker, ja fornummet, at han endnu bevæger Hjerterne, ogsaa vore, som i de første Dage. Men førend en Christen veed, hvorfor, troer han alt ved den Helligaands Naadevirkning. — Derfor skulle vi dyrke den Helligaand med Faderen og Sønnen (smlg. § 27 Anm. 6).

Anm. 2. Den treenige Guds Væsen er uudgrundeligt for os herneden, hvor vi kun „forstaae stykkevis", og see som „gjennem et Speil" (1 Cor. 13, 12); vi kunne ikke begribe de tre Personers Forening i det ene guddommelige Væsen, ikke begribe de Tre i den Ene og den Ene i de Tre. Men vi kunne alligevel af ganske Hjerte og med god Forstand troe paa den treenige Gud, der som Saadan har aabenbaret sig i Verden, Ijendelig som Tre og dog saa ganske Een og den Samme, at Sønnen ikke alene som Søn er Eet med Faderen (Joh. 10, 30) i Væsen og Villie, men ogsaa forenet med ham i Aandens Eenhed, i det den Helligaand er baade Faderens og Sønnens Aand (Rom. 8, 9). I Læren om Treenigheden maae vi altsaa paa den ene Side vogte os for at sammenblande de tre Personer, paa den anden Side for at adskille det ene guddommelige Væsen.

Matth. 28, 19. Jesus sagde til sine Disciple: Gaaer hen og christner alle Folk og døber dem i Nav-

net Faderens og Sønnens og den Helligaands!

1 Cor. 12, 4—6. Der er Forskjel paa Naadegaver, men Aanden er den Samme; og der er Forskjel paa Tjenester, men Herren er den Samme; og der er Forskjel paa kraftige Gjerninger, men Gud er den Samme, som kraftig virker Alt i Alle.

2 Cor. 13, 13. Vor Herres Jesu Christi Naade og Guds Kjærlighed og den Helligaands Samfund være med Eder alle!

(„Vi troe, som vi ved Daaben svoer" ɔc. eller: „Vi troe allesammen paa een Gud" ɔc.)

§ 38. Den Helligaand er **aabenbaret** i Verden, ikke alene som Faderens og Sønnens Aand, men ogsaa i **egen Person**, først i Herrens Apostle og siden i hele hans Menighed, kjendelig overalt paa sine Naadevirkninger i det indvortes Menneske, idet han grundlægger, befæster og udbreder Guds Rige indeni os.

Anm. 1. Hvor Faderen er, og hvor Sønnen er, der er ogsaa den Helligaand. Han er altsaa overalt aabenbaret med Faderen og Sønnen. Som Faderens og Sønnens Aand var han over Propheterne, naar de talede i Jehovahs Navn, og som Faderens Aand nedsoer han synlig over Sønnen ved hans Daab; men som Sønnens og Faderens Aand var han i og med Jesu Christo i al hans Gjerning og Tale paa Jorden (Matth. 12, 28. Joh. 3, 34. 6, 63. 2 Cor. 3, 17. 18.) og berørte hans Disciple, medens han endnu var hos dem (Joh. 20, 22). Men i egen Person, som den tredie Person i Treenigheden, aabenbarede han sig først paa hiin mærkelige Pintsefest, den tiende Dag efter Christi Himmelfart,

da han i Veirets Susen og Luernes Glands efter Herrens Forjættelse (Joh. 14, 15—17. 25. 26. 15, 26. 16, 7—15. Luc. 24, 49. Ap. Gj. 1, 4. 5. 8.) nedsoer over hans Disciple og tog Bolig hos dem for fra denne Dag at aabenbare sig i Herrens Menighed indtil Verdens Ende.

Anm. 2. Den Helligaands Rige er i det indvortes Menneske. Der bygger han sit Tempel, Guds Tempel og Jesu Christi Kirke; der opretter han Himmeriget, idet han løser Syndens og Dødens Baand og opvækker de døde Sjæle til Livet, det evige Liv, hvilket han nærer i Tiden og fuldender i Evigheden. Det gjør han i Jesu Navn, i Kraft af hans Forløsningsværk og ved hans Naademidler, hvorfor han heller ikke kunde komme, førend Jesus, efterat have fuldendt sit jordiske Værk, var indgangen til sin Herlighed (Joh. 16, 7). Hvad der maatte skee udenfor os til vor Forløsning og Saliggjørelse, det har vor Herre Jesus Christus fuldbragt; men hvad der maa skee indeni os, for at vi virkelig kunne blive deelagtige i den os forhvervede Frelse og Salighed, idet Guds Rige kommer til os, det gjør den Helligaand, udgangen fra Faderen og sendt af Sønnen, under den Herres Styrelse, som selv er tilstede i sin Kirke „alle Dage indtil Verdens Ende". Det er den Helligaand, Gud i os, som indenfra drager os til Guds Rige, gjenføder os i Daaben, retfærdiggjør (indvortes d: ved Retfærdiggjørelsens Tilegnelse), oplyser og helliggjør os ved alle Kirkens Naademidler, som altsaa baade begynder og fortsætter og fuldender det gode Værk i os. Saaledes bliver det os klart, hvor væsentligt et Led af Troen den 3die Artikel er; thi var Gud kun aabenbaret som Faderen og Sønnen, men ikke som den Helligaand,

saa kom hans Rige ikke til os, blev ikke stiftet indeni os.

Anm. 3. Den Helligaand aabenbarer sig altsaa i den christne Menighed med sine Naadevirkninger og Naadegaver i det indvortes Menneske, som det i den foregaaende Anm. er fremstillet, idet enhvert Menneske, som døbes i den treenige Guds Navn efter Herrens Anordning, annammer den Helligaand og stilles under hans Tugt og Pleie i Kirken. Men nu maae vi ikke glemme, at han i Herrens Apostle tillige aabenbarede sig paa en særegen Maade, idet han ikke alene meddeelte dem de ovenfor omtalte almindelige Naadegaver til Forløsning og Saliggjørelse for dem selv, men ogsaa de besynderlige og overordentlige, som vare fornødne for dem til deres Apostel-Kald. De bleve ved den Helligaands Sendelse ikke alene Christne, men ogsaa Christi Apostle, udrustede med den Dygtighed fra Gud, de som Saadanne behøvede. Det var den Helligaands Værk at bringe dem Sønnens fuldendte Aabenbaring med al hans Tale og Gjerning i levende Erindring, at føre dem til en klar Erkjendelse og levende Tilegnelse af den fulde saliggjørende Sandhed (Joh. 14, 26. 15, 26. 16, 7—15), at lægge de rette Ord paa deres Læber til Evangeliets Prædiken (Matth. 10, 19. 20) og oplade deres Øine for den udvortes Skikkelse, der egnede sig for Christi Kirke paa Jorden (Ap. Gj. 6, 1—6. 1 Cor. 14, 26—40. Rom. 13, 1—7), at give dem prophetisk Indblik i de kommende Tider (Joh. 16, 13), i Kirkens herlige Fuldendelse, naar Kampens og Sorgens Dage vare forbi, samt Troeskraft til i Jesu Navn at gjøre store Tegn og kraftige Gjerninger til Vidnesbyrd om den Herre, i hvis Navn de prædikede (Marc. 16, 17—20), saa at de med Herrens Myndighed kunde

forkynde Christendommen puur og reen, uden al Vildfarelse, uden nogen Mangel og Forvanskning (§ 9 Anm. 3), og give Kirken den rette udvortes Skikkelse. I saadan Grad ere den Helligaands særegne Naadegaver vistnok ikke blevne uddeelte til nogen anden Christen end de udvalgte Apostle. Men vi finde dog i den første Christenhed adskillige overordentlige Naadegaver uddeelte til enkelte Christne ifølge deres særegne Bestemmelse og Tidens Tarv — saavelsom Tidens Fylde i Menigheden (1 Cor. 12 og 14).

2 Petr. 1, 21. Aldrig er nogen Prophetі fremført af menneskelig Villie; men de hellige Guds Mænd talede, drevne af den Helligaand. (2 Tim. 3, 16. 1 Petr. 1, 11).

Ap. Gj. 2, 1—4. Og der Pintsefestens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen. Og der kom pludselig en Lyd af Himlen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganske Huus, hvor de sadde; og der viste sig for dem Tunger som af Ild, der fordeelte sig og satte sig paa enhver af dem; og de bleve alle opfyldte af den Helligaand og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Aanden gav dem at udsige. (Ap. Gj. 2, 14. ff).

Joh. 3, 5. Jesus sagde: Uden Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige. (1 Cor. 12, 3).

Ap. Gj. 2, 38. Omvender, Eder, og enhver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn, til Syndernes Forladelse! og I skulle faae den Helligaands Gave. (Ap. Gj. 19, 1—7).

Rom. 8, 14—16. Saa Mange, som drives af Guds Aand, disse er Guds Børn. I have jo ikke annammet en Trældoms Aand atter til Frygt; men

I have annammet en sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe: Abba, Fader. Aanden selv vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn. (2 Cor. 1, 21—22. 5, 5).

1 Cor. 6, 11. I ere afvættede, I ere helliggjorte, I ere retfærdiggjorte, i den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.

Gal. 5, 22. Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Trofasthed, Sagtmodighed, Afholdenhed.

(„Nu nærmer sig vor Pintefest" ɔc. — „Klar op, mit Hjerte, Sjæl og Sind" ɔc. — „Den Ihrgt Gud er taffelig" ɔc. — „O! Helligaand, kom til os ned" ɔc. — „Gud Helligaand, i Tro os lær" ɔc.)

§ 39. Den Helligaands Naadegaver og Naadevirkninger tilegne vi os ved **Troen**, den Tro, vi bekjende ved Daaben; men denne Tro er ikke alene Forstandens Overbevisning om Sandheden, men ogsaa Hjertets Fortrøstning og Hengivelse dertil, uadskillelig fra en sand **Omvendelse.**

Anm. 1. Medens den Helligaand udfører sit saliggjørende Værk i os (§ 38), ere vi dog ikke selv villieløse og uvirksomme. Uden vi ville, kan det ikke skee, og Værket udføres just derved, at vi virke i og ved den Helligaand, ligesom han virker i og ved os. Gud er den eneste Gode og Algode; det Gode i os kan ikke have anden Oprindelse end det Gode udenfor os: det maa være af, i og ved Gud. Men det er den Frihed og Selvstændighed, han har givet os, at vi med Selvbevidsthed kunne tilegne os hans Naadegaver, gjøre hans Villie til vor Villie, hans Gjerning til vor Gjerning, og vide os selv i hans Samfund. En saadan fri og bevidst Tilegnelse skeer, efter den hellige Skrifts Lære og Daabens udtrykkelige Vilkaar, ved Troen og kan kun skee ved den; den er ligesom Sjælens Favnetag, hvorved vi modtage og fastholde, hvad der gives os herovenfra. Troen er det altsaa, der fra vor Side udfordres, for at vi kunne træde i Samfund med Gud og blive deelagtige i hans Naade til Forløsning og Saliggjørelse. Men der er intet Fortjenstligt i vor Tro, der selv er en Naadevirkning af den Helligaand. Vi have slet Intet af os selv, men Gud har givet os at kunne tilegne os hans Naadegaver, hvilket skeer og kun kan skee ved Troen. Vi faae saaledes Guds Naade og blive hans Børn og Arvinger, ikke fordi vi troe, men ved Troen, der kun er Middel, men ikke Aarsag. — Da Troen altsaa ligesom er det nye Menneskes jordiske Moder, kan det nye, hellige og salige Liv i os ogsaa kaldes et Troesliv; og Guds Børn kjendes fra Verdens Børn ved Troens Bekjendelse i Ord og Gjerning. Denne Bekjendelse er Troens naturlige Frugt, hvorved Troen selv igjen styrkes og vorer under Herrens Velsignelse.

Anm. 2. Spørge vi nu, hvad det er for en Tro, der saaledes benaades og velsignes, maa der naturligvis svares: den rette og sande Tro, den christelige Tro. Der er kun een Tro til Salighed, og det Ordsprog: „Enhver bliver salig ved sin Tro" er, i den Forstand, hvori det almindelig tages, forkasteligt; med den sande, hellige Gud kunne vi umuelig komme i Samfund ved en feil og falsk Tro. Men ville vi nu nærmere betegne og beskrive den christelige Tro, saa maae vi baade agte paa, hvad vi, som Christne, skulle troe (Troens Indhold eller Gjen-

stand), og hvorledes vi skulle troe (Troens Beskaffenhed hos os, dens Væsen og Virkninger). Det Første er udviklet i Indl. § 8. 9, og vil atter blive berørt, naar vi komme til at tale om Daaben. Hvad det Andet angaaer, da maa det her bemærkes, at Troen, eftersom den beskrives i den hellige Skrift og forudsættes ved Daaben, ikke er en kold Mening eller løselig Antagen, men en levende og kraftig Overbeviisning, Fortrøstning og Hengivelse, der i sin Fuldendelse gjennemtrænger og opfylder vor hele Sjæl og viser sig virksom i vort hele Levnet, „virksom i Kjærlighed", i det den saaledes bekjendes ved Ord og Gjerning; en Tro altsaa, som ingenlunde slutter Fred med Synden, men bliver ved at stride, indtil den har overvundet den gjennem en bestandig Bods- og Renselses-Kamp. Saa levende og kraftig er vor Tro vel ikke; vi maae vel bekjende, at vor Tro er svag; men er det den sande og rette Tro, hvori vi søge Hvile, saa vil Herren styrke vor svage Tro. — At dette er den christelige Troes sande Beskaffenhed, stadfæstes ogsaa ved de Christnes Erfaring. At troe er i Almindelighed at antage Noget for sandt og vist, skjøndt man ikke veed det af egen Erfaring. Men prøve vi nu saaledes at troe paa den treenige Gud, som han beskrives for os i Trosbekjendelsen, at antage alt det, vi bekjende ved vor Daab, for vist og sandt, saa vil denne Tro — ifølge det rige Indhold, som er givet den herovenfra — ikke blot fyldestgjøre vor Forstand, men ogsaa gribe og fylde vort Hjerte og vise sig virksom i vort Levnet; og det vil da vise sig, at den christelige Tro er en levende Overbeviisning om Sandheden, som Hjertet bifalder, og Villien fasthølder og anvender, en levende Tilegnelse af Guds Naade baade i Forstanden,

Følelsen og Villien, eller den hele Sjæls Hengivelse til Gud, der skjænker den Liv og Lys, Trøst, Fred og Kraft. — Den christelige Tro er saaledes i sin Begyndelse en Yttring af Menneskets naturlige Sjæleevner (sml. § 25 Anm. 1) under den Helligaands Naadevirkning, ligesom den bestandig bliver ved at give sig tilkjende gjennem disse. Den troende Christen er ikke et omskabt Væsen, men et gjenfødt og fornyet Menneske. Ligesom Troen vil gjennemtrænge, fornye og hellige det menneskelige Hjerte i alle Retninger, saaledes vil den ogsaa ganske tage den menneskelige Forstand i Beslag og bringe al menneskelig Tænkning og Viden i Samklang med sig. Den christelige Tro er nemlig aldeles fornuftig; Vantroen og Overtroen ere derimod ufornuftige i samme Grad, som de ere i Strid med Guds Ord, idet de enten forkaste det Overnaturliges Aabenbaring, eller forvanske den ved en Tilsætning af egne Indbildninger derom. Men ligesom kun det gjenfødte og helligede Hjerte kan rumme Troen i dens fulde Liv, saaledes kan ogsaa kun den gjenfødte og helligede Forstand fatte Troen i dens fulde Lys.

Anm. 3. Den christelige Tro er uadskillelig fra en sand Omvendelse. Vi kunne ikke vende os til Gud, og træde i Samfund med ham ved Troen, uden at vende os fra den Onde og det Onde, ikke troe paa den treenige Gud uden at forsage Djævelen; og ville vi vende os til Gud, saa ville vi ogsaa vende os fra hans Fjende, altsaa omvende os. Den første Bevægelse i Sjælen til Troens Antagelse er ogsaa det første Skridt til Omvendelse, dersom denne ikke allerede er begyndt. Hvorledes Troen i sin videre Udvikling nødvendig medfører en bestandig fremadskridende Omvendelse, Rensels og Helliggjørelse,

have vi viist i den foregaaende Anm. En Erkjendelse og Fortrydelse af Synden, et Forsæt til Forbedring og en virkelig Forandring til det Bedre, dette er jo vel altsammen til en vis Grad mueligt uden den christelige Tro; men en fuldkommen Omvendelse, der forudsætter Syndens fulde Erkjendelse og Fortrydelse, kan kun skee hos den troende Christen, hos hvem den Helligaand ved Gjenfødelsen har begyndt det gode Værk, hvilket han fortsætter og fuldender „indtil Jesu Christi Dag".

Anm. 4. Af den christelige Tro fremgaaer det christelige **Haab.** Dette seer ikke, som Troen, baade tilbage og fremad, men alene fremad, og knytter sig da til de samme Guds Forjættelser, som denne. Men det mangler Troens Vished; thi medens denne kun holder fast ved Forjættelsen i Almindelighed for hele Kirken, anvender Haabet den i Særdeleshed paa de enkelte Troende, de enkelte Mennesker, til en vis Tid og under visse Omstændigheder, og kan da ikke være sikker paa, at Forjættelsen just saaledes skal opfyldes, saalænge det er uvist, om de nødvendige Betingelser just nu og hos disse Mennesker ere tilstede. Saaledes troe vi f. Ex. paa det evige Livs salige Fuldendelse i Himlen for alle Guds Børn; men vi kunne kun haabe, at vi skulle naae til denne salige Fuldendelse, da dette jo beroer paa vor Troes Bestandighed indtil Enden, som vi ikke kunne forudsee. Men de Troende kunne altid haabe det Bedste. Haabet lyser for dem i mørke Timer og peger bestandig hen paa den lyse Udgang af al Verdens Trængsel.

Anm. 5. Spørger Nogen os, hvorfor vi troe, da kunne vi kortelig svare: vi troe 1) fordi den hele Verden vidner om den Gud, paa hvem

vi troe, og Troen er aldeles fornuftig; 2) fordi den christne Kirke ved sin Tilværelse og Udbredelse gjennem saa mange Aarhundredes Kampe og Trængsler og ved sit troværdige Vidnesbyrd, saavel gjennem Troens Udøvelse i et helligt Levnet, som gjennem dens Bekjendelse i Sacramenterne og Bønnen og dens fuldstændige Bekrivelse i den hellige Skrift samt dens fortsatte Forkyndelse formedelst Prædikeembedet, bekræfter Sandheden af den Tro, hvortil den støtter sig; 3) fordi vi have „Aandens Vant" paa Troens Gyldighed, idet vi selv have erfaret dens saliggjørende Kraft (sml. § 27 Anm. 6. § 37 Anm. 1).-

Saaledes vidner den Helligaand for os og i os om den saliggjørende Tro, for at, hvad der er hans Naadevirkning, ogsaa maa blive vor Eiendom, saa vi kunne vide, hvorfor vi troe og ville troe, medens vi tillige føle, at vi maae troe, ifølge Aandens Nødvendighed, der ogsaa er Sandhedens.

Joh. 3, 27. Et Menneske kan slet Intet tage, uden det bliver givet ham af Himlen. (Jac. 1, 17).

Marc. 1, 15. Jesus sagde: Tiden er fuldkommen, og Guds Rige nær: omvender Eder og troer Evangeliet!

Eph. 2, 8. Af Naade ere I frelste formedelst Troen og det ikke af Eder selv; det er en Guds Gave; ikke af Gjerninger, at ikke Nogen skal rose sig.

Rom. 1, 17. Den Retfærdige ved Troen skal leve.

Marc. 9, 23. Jesus sagde: alle Ting ere mueligt for den, som troer.

Hebr. 11, 6. Uden Tro er det umueligt at behage Gud.

Marc. 16, 16. Joh. 3, 14—15. 36. Rom. 1, 16. 3, 19—31. Gal. 3, 21—29. Hebr. 11, 1.

Gal. 5, 6. I Christo Jesu gjælder hverken Omskjærelse eller Forhud, men Troen, som er virksom i Kjærlighed.

Jac. 2, 18. Vils mig din Tro af dine Gjerninger!

Matth. 7, 21. Jesus sagde: Ikke Enhver, som siger til mig: Herre, Herre! skal indgaae i Himmerige, men den, som gjør min Faders Ville, som er i Himlen.

Ap. Gj. 3, 19. Saa sætter nu et andet Sind, og vender om, at Eders Synder maa være udslettede, paa det Vederqvægelsens Tider maae komme fra Herrens Aasyn! (Luc. 24, 47).

Rom. 6. 2 Cor. 6, 14—7, 1.

Rom. 5, 5. Haabet beskjæmmer ikke. (Rom. 8, 24 ff. 1 Cor. 13, 13).

(„Vor Tro er den Forvisning paa" ꝛc. — „Den Tro, som Jesum favner" ꝛc. — „Min Sjæl, om du vil nogen Tid" ꝛc. — „Hvo vil med til Himmerige" ꝛc. — „Hvordan takke vi vor Herre" ꝛc.).

Anden Afdeling.

Om Kirken og dens Naademidler.

A. Menigheden.

§ 40. Ved den Helligaands Sendelse har Herren stiftet sin „hellige almindelige **Kirke**" og deri samlet sin Menighed, der bestaaer af alle „de Hellige", som, gjenfødte i Daaben, leve og voxe ved den hellige Nadvere, Ordet og Bønnen, idet de i Ord og Gjerning bekjende

deres Daabspagt, og saaledes retfærdiggjøres, oplyses og helliggjøres, Alt under den Helligaands Naadevirkning og Kirkeembedets ordentlige Betjening.

Anm. 1. Jesu Christi Kirke kjendes deels paa sine **Naademidler:** Ordet, Bønnen og de to Sacramenter, ordentlig forvaltede af Herrens viede Tjenere, deels paa sin **Menighed,** som ved en levende Tro, der aabenbarer sig i en frimodig Bekjendelse, holder sig til disse og saaledes under den Helligaands Naadevirkning udfolder sit Livsforløb gjennem Gjenfødelsen og Retfærdiggjørelsen, Oplysningen og Helliggjørelsen indtil den evige Saliggjørelse i Himlen, eller med andre og bedre Ord: gjennem „de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og et evigt Liv". Kirken kaldes derfor med Rette „hellig", fordi den udgjør et Samfund af de „Hellige", der vel ikke ere hellige ligesom Gud er hellig, men bære dette Hædersnavn, fordi de have annammet den Helligaand, ved hvilken de mere og mere helliggjøres; den kaldes almindelig, fordi dens Dør aabner sig for Alle og Enhver, naar Gud kalder; men den er dog overalt og altid een og den samme, thi Herrens Menighed er „eet Legeme med een Aand", kaldet til „eet Haab", og har kun „een Herre, een Tro, een Daab, Gud og Alles Fader" (Eph. 4, 4—6).

Anm. 2. „De Hellige" det er de Christnes rette Egennavn, hvormed de som oftest betegnes i den hellige Skrift, især af Apostelen Paulus (Ap. G. 26, 10. Rom. 1, 7. 16, 2. 1 Cor. 1, 2. 16, 1. 15. 2 Cor. 1, 1. 13, 12. Eph. 1, 1. 3, 18. 4, 12. Aab. 8, 4. 11, 18. Ap. G. 9, 32. 41 o. fl. St.). De Hellige udgjøre altsaa ikke et Parti i Herrens

Menighed, men hele denne Menighed, alle de Døbte, som ikke have forkastet deres Daabspagt, alle Guds Børn. Der er foran talt om den Helligaands Gjerning i at samle, føde og pleie Herrens Menighed med hans Naademidler (§ 38 Anm. 2); men vi maae nu vende tilbage til det Samme for nærmere at beskrive de Helliges Levnetsløb. — Med den nye Fødsel „af Vand og Aand" begynder Guds Børns, de Helliges nye Liv, det evige Liv; thi Gjenfødelsen er ikke et tomt Ord, den er en virkelig Fødsel, ligesaa virkelig som den naturlige, og ligesom ved denne et Menneske fødes til Verden, saaledes fødes ogsaa ved hiin et Menneske, det nye indvortes Menneske, til Guds Rige. Dette nye Menneske kommer til **Bevidsthed** om sig selv, om sit Liv i Guds Rige og sit Samfund med de Hellige, ved Troen, ved hvilken han tilegner sig sin Daab, og erfarer den Helligaands Naadevirkninger hos sig (§ 39). Men det er en salig Bevidsthed, hvori han for det første ved sig retfærdiggjort for Gud af hans uforskyldte Naade i Jesu Christo, fordi han ved Daaben er optagen i den treenige Guds Samfund, og ved Troen har tilegnet sig hans Naade til Retfærdiggjørelse eller Synders Forladelse. Thi vor Herre Jesus Christus har gjort Fyldest for os alle og erhvervet os Syndernes Forladelse (§ 28 Anm. 2 og § 33), som vi virkelig faae, naar vi kunne og ville modtage den; men vi modtage og tilegne os den ved Troen, den Tro, som er knyttet til Daaben, hvoraf da følger, at den gjenfødte, troende Christen ved sig forsonet med Gud og retfærdiggjort for ham, eller frikjendt for Skyld og Straf. Men herhos ved han sig ogsaa beslagtig i en stedse stigende Oplysning og Helliggjørelse, som er Guds Børns bestandige Fremvæxt ved den Helligaand, der

fortsætter og fuldender det gode Værk, han har begyndt i dem. Den Kraft, som er i Troen, lader han udfolde sig i stedse større og skjønnere Virkninger, saa at den gjenfødte Christen alt mere og mere helliggjøres og dygtiggjøres til at opfylde sine Pligter af Kjærlighed; og det Lys, som er i Troen, lader han udkaste sine Straaler til en stedse videre og større Oplysning til Salighed. Men denne aandelige Oplysning, der opvarmer og befrugter det indvortes Menneske ved Livsens Lys, er lige saa vidt forskjellig fra verdslig Viisdom, som Helliggjørelsen fra den udvortes Ærbarhed og Skikkelighed, der ogsaa kan findes hos Verdens Børn. Dette nye, evige Liv naaer sin Fuldendelse i den evige Salighed i Himlen, og den hele Livsudvikling fra Begyndelsen til Enden kaldes „Saliggjørelsens Orden". — Førend den Helligaand kan begynde dette sit gode Værk i os, maae vi være kaldede til Guds Rige. Gud kalder og drager os nemlig til sig, udenfra ved sit Ord og sine Tilskikkelser, og indenfra ved sin Aands forberedende Naadevirkninger paa vore Sjæle. Naar vi herved bringes til at erkjende vore Synder, og at længes efter Naaden, da har Guds Kald naaet vore Hjerter, og saa er hans Rige nær. Kaldte Gud os ikke saaledes, kom vi heller ikke; thi det naturlige Menneske besmykker og undskylder sine Fejl istedenfor at erkjende, fortryde og bekjende dem og afstaae fra dem i en sand Omvendelse. — Denne Kaldelse pleier man at nævne som det første Stykke i „Saliggjørelsens Orden".

Anm. 3. Det er den inderligste, helligste og gladeligste Forening, som finder Sted i Herrens Menighed, der derfor ogsaa betegnes som eet Legeme, hvis enkelte Dele og Lemmer de enkelte Christne

ere, men hvis Hoved er Christus (1 Cor. 12, 12. Eph. 1, 22. 23. o. fl. St.). Hver enkelt Christen har sin Rod i Menighedens Legeme, drager derfra Liv og Næring og staaer gjennem dette i Samfund med Herren. Hvo, som fornægter Kirken, udriver ikke alene et Led af Troesbekjendelsen, men bliver ogsaa selv til et udrevet Lemod af Herrens Legeme, og han kan da, om han end ikke er uden al aandelig Forbindelse med Herren, i alt Fald ikke staae i det fulde og sande, sallige Samfund med ham, hvilket ogsaa er klart deraf, at han da ikke har den fulde og sande Tro og ikke holder fast ved sin Daabspagt. Kun i Kirkesamfundet have vi hver især Sikkerhed for vor Salighed; og derfor sige vi med Rette, at den ene Kirke er alene saliggjørende.

Anm. 1. Af alt det, som her er udviklet om den christne Kirke, synes det klart, at den først kunde stiftes ved den Helligaands Sendelse paa Pintsefesten; thi først da var den treenige Guds Aabenbaring, hvorpaa den fulde christne Tro gaaer ud, forsaavidt fuldendt, at den kunde blive Gjenstand for Troen, og først da var den Stund kommen, da den Helligaand kunde bygge sit Tempel i det indvortes Menneske og fylde det med sine Naadegaver. Men heraf følger da, at ogsaa Apostlene først da bleve Christne, saa at vi maae antage, at den Helligaands foregaaende Virksomhed paa dem kun var forberedende, medens han ikke personlig, men kun som Christi Aand var aabenbar for dem. Ved et Under, ved den Helligaands første Aabenbaring i Herlighed, blev den christne Kirke altsaa stiftet i et Øieblik, saa at de første Christne, saasnart de kom til Bevidsthed om, hvad der var skeet med dem, ikke alene saae den Kirke hvorpaa de fulde troe og nu troede, men ogsaa fandt sig

selv deri med „de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse" (i Haabet) „og et evigt Liv".

Anm. 5. Til Naademidlernes Forvaltning har Herren indstiftet det hellige Embede i Kirken, og hans Menighed bestaaer derfor altid og allevegne ikke alene af menige Christne, men ogsaa af en retteligt kaldet og indviet Lærestand, hvorom de samle sig. Dette vil siden blive videre at udvikle."

Eph. 4, 3—6. Bestræber Eder paa at bevare Aandens Eenhed i Fredens Baand: eet Legeme og een Aand, ligesom I og ere kaldede til eet Haab i Eders Kald; een Herre, een Tro, een Daab, een Gud og Alles Fader, som er over alle Ting, gjennem alle Tider og i os alle. (Joh. 17, 20—23. Ap. Gj. 2, 41—47. Joh. 15, 1—11. Eph. 4, 11—16.)

1 Petr. 1, 3. Lovet være Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, som efter sin store Barmhjertighed har igjenfødt os til et levende Haab ved Jesu Christi Opstandelse fra de Døde! (Joh. 3, 3. 5. Tit. 3, 5—7).

Rom. 3, 23—25. Alle have syndet og have ingen Ære for Gud; og de retfærdiggjøres uforskyldt, af hans Naade, ved den Forløsning, som er skeet ved Christum Jesum, hvilken Gud har fremstillet til en Forsoning formedelst Troen paa hans Blod (Rom. 8, 33. 34. 2 Cor. 5, 14—21).

Eph. 5, 14. Vaagn op, du, som sover, og staa op fra de Døde! og Christus skal lyse for dig. (Eph. 1, 17. ff. Joh. 16, 7—15. 1 Joh. 2, 27).

1 Cor. 6, 11. I ere afvaskede, I ere helliggjorte, I ere retfærdiggjorte, i den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand. (2 Cor. 7, 1. Gal. 5, 22. 1 Thess. 5, 23. Phil. 2, 13).

1 Cor. 1, 30. Af ham ere I i Christo Jesu,

som er bleven os Viisdom fra Gud, Retfærdighed, Helliggjørelse og Forløsning.

(„Den hellige Kirkes skjønne Navn" ɔc. — „Nu beed jeg Vei til Himmerig" ɔc. — „Hjerte, lad dig ei indbilde" ɔc. — „Hvor salig er den lille Flok" ɔc.)

B. Daaben.

§ 41. Den christelige **Daab** er en høihellig Handling, som vor Herre Jesus har indstiftet, ved hvilken et Menneske, efter aflagt Løfte, enten nedbyppes i eller øverøses med **Vand, i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn,** og derved indlemmes i den christne Kirke som et gjenfødt Guds Barn.

Anm. 1. Daaben er et **Sacramente,** hvorved vi forstaae en høihellig Handling, som Herren selv har indstiftet for alle dem, som indtræde i hans Kirke, og hvorved han aandelig og legemlig deelagtiggjør dem i sine Naadegaver, idet han har forbundet sit Ord med en legemlig Ting (Vandet i Daaben, Brødet og Vinen i Nadveren). Vi have kun to Sacramenter, nemlig Daaben og Nadveren. Catholikerne antage feilagtigen syv Sacramenter, nemlig: Daaben, Nadveren, Confirmationen (ikke den, vi have), Skriftemaalet eller Boden, Ordinationen eller Præstevielsen, Ægteskabet, den sidste Olie eller Salvelse; men kun Daaben og Nadveren kunne kaldes Sacramenter i den Betydning, som ovenfor er angivet, og ingen anden kirkelig Handling kan sættes ved Siden af dem. Daaben indstiftede Herren først efter sin Opstandelse, og sandsynlig da han

sidste Gang var samlet med sine Disciple før sin Himmelfart; men de forrettede ingen Daabshandling af denne Art før paa den derefter følgende Pintsefest (Ap. Gj. 2, 41), og før denne Tid kunde Daaben i den treenige Guds Navn heller ikke foretages.

Anm. 2. Ved den christelige Daab, og kun ved denne, optages et Menneske i „den hellige almindelige Kirke." Den Døbte bliver da et Lem paa Jesu Legeme, et Tempel for den Helligaand, et Guds Barn, gjenfødt til det evige Liv, til Retfærdighed, Sandhed og Hellighed, Alt efter Troens Maal, som det foran (§ 39 og § 40 Anm. 2) er udvillet. Den Helligaand begynder saaledes i Daaben sit saliggjørende Værk, som han fortsætter og „fuldender indtil Jesu Christi Dag" (Phil. 1, 6). Kun ved Daaben kan et Menneske her paa Jorden indgaae i Guds Rige, eller blive en Christen.

Anm. 3. Daaben er saaledes nødvendig til vor Forløsning og Saliggjørelse. Men — ere ikke Apostlene komne ind i Christi Kirke uden Daab? Nei, det er der ingen Grund til at antage, skjønt det jo vistnok stod til Herren, om han vilde, at gjøre en saadan Undtagelse. Men jeg finder det rimeligere at antage, at de forhen vare døbte med Johannes den Døbers Daab, og at denne Vanddaab blev til en christelig Daab, en Gjenfødelse af Vand og Aand, da de paa Pintsefesten annammede den Helligaand, hvorved da den christne Kirke med det første Samfund af de Hellige blev stiftet (§ 40 Anm. 4). Deres Daab bliver saaledes at sammenligne med Jesu egen Daab (§ 29 Anm. 1). Men den Daab, de selv forrettede før hiin Pintsefest, medens den christne Daab endnu ikke var indstiftet, kan kun have været en

Vanddaab paa Johannes den Døbers Viis (Joh. 3, 22. 4, 1—2). Jesus døbte ikke selv.

Matth. 28, 18—20. Jesus sagde til sine Disciple: Mig er given al Magt i Himlen og paa Jorden. Gaaer derfor hen og christner alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands, og lærer dem at holde alt det, jeg har befalet Eder. Og see, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

Joh. 3, 5. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg dig: uden Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige. (Tit. 3, 5—7).

Ap. Gj. 1, 5. Jesus sagde til sine Disciple: Johannes døbte vel med Vand; men I skulle døbes med den Helligaand om ikke mange Dage.

§ 42. Idet Gud ved Daaben optager os i sit hellige og salige Livssamfund, opretter han tillige en evig Pagt med os, hvorved **vi** love ham at forsage Djævelen og at troe paa den treenige Gud, medens **han** paa dette Vilkaar giver os fuld Barneret med Løfte om Alt, hvad deraf følger, og Aandens Pant paa, at Forjættelserne i hans Ord skulle opfyldes paa os. Naar smaae Børn døbes, maae de sjøen selv bekræfte deres Daabspagt.

Anm. 1. Vort Daabsløfte er dobbelt: det indeholder baade Forsagelsen og Troen. Vi love at forsage Djævelens Person og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, at løsrive os fra alt Samfund med denne Guds og vor Fjende, at afskye og bekjæmpe ham med hans hele Rige, og vi

indvie os saaledes til en stadig Kamp mod Synden, der ved hans Løgn er kommen ind i Verden, og som han frembeles paa samme Maade udvikler og udbreder, idet han bliver ved at staae Gud og hans Rige imod, en stadig Kamp mod Synden i alle de Skikkelser, hvori den fremkommer baade hos os selv og udenfor os i den onde Verden (§ 21 Anm. 1. § 22 Anm. 2. § 23 Anm. 1. § 24 Anm. 1). Dernæst love vi at troe paa „Gud Fader, Almægtigste, Himlens og Jordens Skaber", og paa „Jesus Christus, hans eenbaarne Søn, vor Herre" ɔc., og paa „den Helligaand, en hellig almindelig Kirke, de Helliges Samfund" ɔc. Denne Tro indbefatter i et kort Indbegreb den hele saliggjørende Sandhed, som vi finde videre udviklet i den hellige Skrift, ja ligesom afpræget i den hele Verden, i al Guds Skabning, og hvormed al fornuftig Viden maa kunne bringes i Overensstemmelse. Den treenige Gud er Sandheden selv, der alsaa mere og mere udfolder sig for os, alt eftersom han aabenbarer sig for os. Det er denne Tro, som Gud forlanger af os, naar vi staae ved Kirkens Dør; men det er ogsaa denne samme Tro, hvorom han vil spørge, naar vi staae ved Enden af vor Vandring, ved Indgangen til „den hellige Stad, det nye Jerusalem". Det er Barnetroen i Christenheden; men det er den samme Tro, hvortil den christne Olding maa støtte sit Hoved i Aftenstunden. Det er Troen til Salighed for Alle, den „hellige almindelige Kirkes" Tro (§ 39 Anm. 1. 2. § 8 og 9). — Skal nu dette Løfte holdes og opfyldes, saa maa der foregaae en Renselse hos os fra „al Kjødets og Aandens Besmittelse", en Omvendelse fra det Gamle til det Nye, fra Mørket til Lyset, fra Døden til Livet, fra Synd til Hellighed, fra Verden til Guds Rige, fra

Djævelen til Gud, en Gjenfødelse til et nyt, evigt og saligt Liv i Retfærdighed, Sandhed og Hellighed, et Liv i, ved og for Gud, ligesom det først og sidst ogsaa er af ham. Til en saadan Forandring hører hos os først Syndens Erkjendelse og Fortrydelse med Længsel efter Naaden og Forsæt til Forbedring (Omvendelsen i indskrænket Betydning), dernæst Guds Naades Tilegnelse, til nyt Liv, Forløsning og Saliggjørelse (Troeslivet).

Anm. 2. Ligesom Forsagelsen gaaer forud for Troesbekjendelsen, saaledes maa ogsaa Omvendelsesværket være begyndt, førend Troeslivet kan begynde, og fuldendt, førend dette kan fuldendes: vi maae døe fra Synden for at leve for Herren (Rom. 6, 1—11). Paa den anden Side er, som det foran er udviklet (§ 39 Anm. 2 og 3), Omvendelsen ogsaa just en Virkning af Troen, i det denne fører os til en dybere Erkjendelse og Fortrydelse af Synden, en inderligere Længsel efter Guds Naade, en alvorligere Stræben efter ved Naadens Kraft at overvinde Synden, naar det gode Værk først er begyndt, saa at de Troende aldrig kunne falde paa, at de skulde have faaet Frihed til at synde, men vide sig tvertimod saa meget mere forpligtede til en stadig Kamp mod Synden, som de ere kraftigere tilskyndede og bedre udrustede dertil. Kun ved Omvendelse og Tro, eller rettere ved den christelige Tro, der ikke alene forudsætter, men ogsaa bevirker Omvendelsen, kunne vi blive deelagtige i Guds Naade, naar vi ere døbte. — Det nye Testamente taler i denne Henseende som oftest om Troen alene, uden at nævne Omvendelsen, der er uadskillelig fra den sande Tro.

Anm. 3. Daaben er en Pagt eller et gjensidigt Løfte. Vi have talt om vort Daabsløfte, og

vi spørge nu, hvad Gud lover os i Daaben. Han udtaler vel ikke noget Løfte med bestemte Ord; men da hans Huus eller Kirken gjemmer alle gode Ting, saa giver han os Adgang til alle disse Naadens Skatte, i det han i Daaben aabner os Kirkens Dør og giver os fuld Varneret. Han tilsiger os da derved hver sin Deel af alle de Forjættelser, hans Ord indeholder, og giver os Aanden til Pant paa, at dette Tilsagn skal opfyldes; thi i det den Helligaand begynder og fortsætter „det gode Værk i os", forvisser han os mere og mere om, at vi, naar vi vore som Guds Børn, stedse mere skulle beriges med alle Guds Naadegaver i Jesu Christo, og tilsidst indgaae til den himmelske Arv. Hvad Gud giver os i Daaben, det er der ovenfor talt om (§ 41 Anm. 2); men hvad han ikke strax kan give os, det lover han os som Fortsættelse og Fuldendelse af den gode Begyndelse, der i sig selv er den halve Fuldendelse. Løftet er givet deri, at det er den trofaste Gud, som gjør Begyndelsen. — Til disse Guds Forjættelser knytter sig det christelige Haab, der udgaaer fra Troen og fuldendes og opfyldes i Kjærlighedens fulde Samfund i en bedre Verden. — Naar Daaben kaldes „en god Samvittigheds Pagt", saa menes dermed, at Gud lover at skjænke os en god Samvittighed, og vi love at stræbe efter at vinde og bevare den. Ved Daabens levende Tilegnelse i Troen faae vi da en god Samvittighed eller Fred med Gud, i det vi vide os forsonede med ham (§ 25 Anm. 3 § 40 Anm. 2).

Anm. 4. **Barnedaaben** er tidlig indført i Kirken; og derved blev det tillige — som ogsaa ved Christendommens Udbredelse til de nordligere Lande — almindeligt at døbe ved Overøselse med Vand istedenfor ved Neddyppelse deri, hvilken Daabsmaade

ogsaa blev anvendt i Christendommens første Tider, naar Syge og Døende bleve døbte paa deres Sygeleie. Men er dette ikke saa væsentlig en Forandring af Daaben, at den derved har tabt sin Gyldighed? Vi svare med fuld Overbeviisning: nei. Vi kunne vel ikke af den hellige Skrift tilstrækkelig bevise Barnedaabens Gyldighed, og at den har været brugt af Apostlene, skjøndt vi vide, at hele Familier (hvori der jo maaskee ikke fandtes smaae Børn) ere blevne døbte (Ap. Gj. 16, 33. 1 Cor. 1, 16. 16, 15), og at der har været Børn i de første Menigheder (Eph. 6, 1—4. Col. 3, 20. 1 Joh. 2, 13; sml. 1 Cor. 7, 14), og vi ved enhver Barnedaab høre Evangeliet for „de smaae Børn", som Herren kalder til sig, fordi „Guds Rige hører Saadanne til" (Marc. 10, 13—16), hvoraf det jo synes ligefrem at følge, at de maae døbes, eftersom de ikke paa anden Maade kunne komme ind i Guds Rige; vi vide kun, at Barnedaaben stammer fra den christelige Oldtid. Men nu sige vi: kun ved Daaben kan Christendommen forplantes; kun ved Daaben kan man blive en Christen. Var nu Barnedaaben ikke en ægte christelig Daab, saa maatte jo Christendommen være uddød med de sidste Christne, der vare døbte i en modnere Alder; saa var der nu ingen christen Kirke, ingen Christne. Men tør vi endnu troe paa den „hellige almindelige Kirke", mærke vi, at dens Naademidler endnu ere i Kraft, og spore vi levende Christendom hos os selv og andre barnedøbte Christne, saa vide vi ogsaa, at Barnedaaben er en ægte christelig Daab, og skulle ikke lade os forvilde af Gjendøbernes Vildfarelser. — Heri ligger ogsaa Beviset for Gyldigheden af Overøselsens Daab, der er bleven almindelig med Barnedaaben, saa det kommer ikke an paa, om

der bruges meget eller lidet Vand ved Daaben. — Endelig bemærke vi, at uden Barnedaaben staaer Guds Rige ikke aabent for alle Mennesker paa Jorden, hvad det dog vistnok skal efter Herrens Villie (Matth. 28, 19. 1 Tim. 2, 4). Vel troe vi, at et Barn, som dør hen uden Daab, ikke derfor er udelukket fra Guds Rige; thi Herren kan ogsaa paa anden Maade aabne dette, naar han vil. Men Menigheden kan kun ved Daaben optage et Menneske i sit Samfund. Og kalder Herren da de smaae Børn til Daaben, saa ville vi lade dem komme til ham og ikke formene dem det, hvorved vi vilde vise Ligegyldighed eller Ringeagt for Herrens Indstiftelse.

Anm. 5. Et lidet Barn, som christelige Forældre og Faddere ved deres Tro og Bøn bære til Herren, kan vel — hvad han alene veed — bære en Spire til Troen i sit Hjerte, men ikke selv bekjende Forsagelsen og Troen og veed ikke, hvad der skeer med det. Derfor maa det siden oplyses om sin Daabspagt ved christelig Underviisning, optugtes og opelskes for Guds Rige; men det kommer da an paa, om det selv vil tilegne sig, eller fralige sig sin Daabspagt. I sidste Tilfælde udelukker det sig selv fra „de Helliges Samfund", og kan ikke stædes til Herrens Bord; i første Tilfælde er og bliver det deri, ved af sig selv som et Guds Barn og haaer af Herren, hvad hans Huus formaaer. Men skal Menigheden vide, hvorledes de Unge i denne Henseende ere stedede, saa maae de offentlig aflægge Regnskab for deres christelige Tro og Oplysning og erklære, om de ville blive ved deres Daabspagt eller ikke. Derfor er Confirmationen indført, hvorved de unge Christne offentlig bekræfte deres Daabspagt, efterat have gjort Rede for deres Christendoms-Kundskab. Confirmationen er ikke et Sacramente, men en smuk

og passende kirkelig Handling, der vistnok har gjort et udsletteligt Indtryk paa mangt et fromt Barnesind, hvoraf der fremgik et ret oprigtigt Ja for Herrens Aasyn; men denne Handling kan dog, da den ikke er anordnet af Herren, baade forandres og afskaffes. Men hvad der hos ingen Christen maa udeblive, det er den indvortes Bekræftelse af Daabspagten, som skeer, naar et Christenbarn saaer Øinene op i Guds Rige og tilegner sig sin Daab. Gud give, at denne salige Stund maatte komme for Enhver i det seneste paa hans Confirmationsdag, at han kan fremstaae for Herren og hans Menighed med en oprigtig Bekjendelse! En saadan Bekjendelse vil blive til Velsignelse for ham; men — en falsk Bekjendelse bliver til Dom.

1 Petr. 3, 21. Daaben er ikke en Renselse fra legemlig Urenhed, men en god Samvittigheds Pagt med Gud ved Jesu Christi Opstandelse.

Marc. 16, 16. Jesus sagde: Hvo, som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke troer, skal blive fordømt. (Gal. 3, 26—27. Ap. Gj. 2, 38).

Marc. 1, 15. Jesus sagde: Tiden er fuldkommen, og Guds Rige nær; omvender Eder og troer Evangeliet!

Rom. 6, 4. Vi ere begravne med Christo ved Daaben til Døden, paa det at, ligesom Christus er opreist fra de Døde ved Faderens Herlighed, saa skulle og vi vandre i et nyt Levnet.

Eph. 5, 25—27. Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den, for at hellige den ved at rense den i Vandbadet formedelst Ordet, paa det at han kunde fremstille Menigheden for sig, som en yndig Brud, uden Plet eller Rynke eller Deslige, men hellig og skyldfri.

Marc. 10, 14. Jesus sagde: Lader de smaae Børn komme til mig og formener dem det ikke! thi Guds Rige hører Saadanne til.

Aab. 2, 10. Herren siger: Vær tro indtil Døden! saa vil jeg give dig Livsens Krone.

Aab. 3, 11. Herren siger: See, jeg kommer snart! Hold fast ved det, du har, at Ingen skal tage din Krone! (2 Tim. 1, 14. 4, 7. 8).

Rom. 10, 10. Matth. 7, 21.

(„Enhver, som troer og bliver døbt" ꝛc.) — „Vor Kirkedør vel lukkes op" ꝛc. — „Kommer hid kun med de Smaae" ꝛc.)

C. Nadveren.

§ 43. **Herrens Nadvere** er en høihellig Handling, som han selv har indstiftet for alle sine sande Bekjendere, ved hvilken disse nyde **Brød** og **Vin**, helligede ved hans **Ord**, og dertil tillige hans **Legeme** og **Blod**, hvorved de, naar de rettelig annamme de hellige Gaver, komme i et saligt aandeligt og legemligt Samfund med ham.

Anm. 1. Den hellige Nadvere er et Sacramente. Herren indstiftede dette sit Paaskemaaltid den sidste Aften, han var samlet med sine Disciple før sin Død — Aftenen mellem Skjærtorsdag og Langfredag —, efterat de havde nydt det jødiske Paaskemaaltid (2 Mos. 12, 1—13), idet han gav dem af det velsignede Brød og den velsignede Kalk med de hellige Ord, som endnu lyde, hver Gang Nadveren nydes. Han bød dem at nyde det hellige Maaltid til sin Ihukommelse, ei blot denne Gang, men hver Gang

de i Fremtiden samledes om Naadebordet, og denne Befaling efterkom de troligen, efterat hans Kirke var stiftet paa Pintsefesten derefter. I Begyndelsen nøde de Christne Nadveren daglig (Ap. Gj. 2, 42. 46.) siden hver Søndag (Ap. Gj. 20, 7); men da de Troendes Mængde vorte saa meget, at dette ikke kunde skee uden stor Vanskelighed, blev Nadveren nydt sjeldnere. Nadveren blev i Begyndelsen nydt i Forening med et andet Maaltid, der beredtes ved de Christnes frivillige Sammenskud. Saadanne Maaltider kaldte man Kjærlighedsmaaltider.

Anm. 2. Ved Naadebordet nyde vi Brød og Viin. Vi troe ikke som Catholikerne, at der ved Brødets og Vinens Indvielse skeer en Forvandling, saa at det ikke længere er Brød og Viin, men alene Jesu Legeme og Blod, hvilken Tro ingen Grund har i Herrens Ord, og strider mod, hvad vi erfare med vore Sandser; heller ikke troe vi som de Reformeerte, at Brødet og Vinen kun ere Tegn, som skulle minde os om Jesu Legeme og Blod; thi denne Tro strider mod Indstiftelsesordene „dette er", og var den hellige Nadvere ikke Mere, kunde den ikke have de Virkninger, som i Skriften tillægges den (1 Cor. 10, 16. 11, 27—30); men vi troe, at vi, naar vi i den hellige Nadvere nyde Brød og Viin efter Herrens Indstiftelse og under Indvielsen ved hans Ord, tillige nyde hans Legeme og Blod, som han, der endnu selv er Vært, usynlig tilstede, hvor de Troende forsamle sig i hans Navn, giver os i, med og under Brødet og Vinen. Men herved komme vi da i den inderligste Forening med ham, en Forening, der baade er legemlig og aandelig, fordi vi baade legemlig og aandelig (i den Tro, som tilegner sig hans hellige Gaver) nyde hans Legeme og Blod. Dette Samfund er vel uudgrundeligt for os her-

neden; men det kan dog tildeels blive Gjenstand for en salig Erfaring. Vi kunne tydeliggjøre os det saaledes — men det er dog kun min Mening, jeg her fremsætter —: I Daaben fødes et heelt nyt Menneske med en ny Sjæl og et nyt Legeme, hvilket bliver aabenbart i Opstandelsen, naar det nye Menneske er fuldendt og fuldbaaren. Dette indvortes Menneske, giver Herren Vext ved sine øvrige Naademidler, og i den hellige Nadvere navnlig mætter og lædsker han især det nye Legeme, der usynlig voxer med den nye Sjæl i den gamle brøstfældige Hytte, idet han forener sig ikke med det sandselige, men med „det aandelige Legeme". Saaledes faae vi i Nadveren, ved den legemlige og aandelige Forening med Herren, et Pant baade paa „Kjødets Opstandelse" og „det evige Liv".

Anm. 3. Den hellige Nadvere er kun for Christne, og blandt disse kun for dem, som vide sig selv i Guds Rige og bekjende deres Tro, „de Helliges Samfund". Kirken, den „hellige almindelige", indbefatter alle de Døbte, som ikke have fornægtet deres Daab, altsaa ogsaa de døbte Børn, som endnu ingen Tro have bekjendt; men „de Helliges Samfund" indbefatter kun de Troende, som have tilegnet og vedkjendt sig deres Daab, og som da ogsaa, rettelig indbudne, kunne samles om Naadebordet i Jesu Navn. Ligesom disse ved Nadverens Nydelse komme i det inderligste Samfund med Herren, saaledes komme de ogsaa derved i det inderligste Samfund med hinanden indbyrdes, i det de vide sig selv som Lemmer paa Herrens Legeme. Derfor kaldes Nadveren med Rette et Samfunds-Maaltid (Communion). — Men er den hellige Nadvere kun bestemt for Jesu sande Bekjendere, „de Helliges Samfund", saa synes det, at Apostlene først

efter Kirkens Stiftelse paa Pinsefesten kunde nyde dette Maaltid til fuld Velsignelse, og at de hiin Aften, da Nadveren blev indstiftet, kun have faaet en Forsmag af, hvad der siden skulde skjænkes dem ved Naadebordet i Kirken, hvilket ogsaa synes at stadfæstes derved, at Herren den Gang endnu ikke havde givet sit Legeme og udgydt sit Blod, hvoraf det synes at følge, at Nadveren den Gang endnu ikke kunde nydes saaledes, som sidenefter. (Sml. § 40 Anm. 4 og § 41 Anm. 3).

Anm. 4. De hellige Ord, hvormed Brødet og Vinen indvies, findes ikke saaledes paa noget Sted i den hellige Skrift. De ere nemlig ikke udtagne af Skriften, men vare i Brug, før den blev skreven, og ere komne til os ved den almindelige Brug i Menigheden. Disse Ord lyde saaledes:

Vor Herre Jesus Christus i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede og brød det, gav sine Disciple det og sagde: Tager dette hen, og æder det! Det er mit Legeme, som gives for Eder. Dette gjører til min Ihukommelse!

Ligesaa tog han og Kalken efter Aftensmaaltidet, takkede, gav dem den og sagde: Drikker alle deraf! Denne er det nye Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse. Dette gjører, saa ofte som I det drikke, til min Ihukommelse.

(Matth. 26, 26—28. Marc. 14, 22—24. Luc. 22, 19. 20. 1 Cor. 11, 23—25.)

1 Cor. 10, 16. 17. Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er den ikke Christi Blods Samfund? Det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund? Et Brød, et Legeme ere vi mange; thi vi ere alle deelagtige i det ene Brød. (1 Cor. 12, 13—27).

Joh. 6, 56. Jesus sagde: Hvo, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han bliver i mig, og jeg i ham.

Joh. 6, 54. Jesus sagde: Hvo, som æder mit Kjød og drikker mit Blod, har et evigt Liv, og jeg skal opreise ham paa den yderste Dag.

§ 44. Den hellige Nadvere er et Erindringsmaaltid, hvorved vi bekjende vor Frelser, forvisses om Syndernes Forladelse, og styrkes i Troen, Kjærligheden og Haabet. Ved Skriftemaalet forberedes vi til dens værdige Nydelse.

Anm. 1. Vi skulle ved den hellige Nadvere ihukomme vor Frelser, ikke fordi han behøver at ihukommes af os, men fordi vi behøve at ihukomme ham. Det er især hans Død, vi mindes om, naar vi nyde hans Legeme, som blev hengivet for os, og hans Blod, som blev udgydt for os. Denne Erindring er jo vistnok sørgelig; thi vi maae jo ydmygelig bekjende, at det var for vore Synders Skyld, at Guds eenbaarne og elskelige Søn maatte lide. Men have vi gjennemgaaet denne Sorg, saa skjænker Erindringsmaaltidet os en usigelig Trøst; thi vi nyde hans Legeme, som blev hengivet for os, og hans Blod, som blev udgydt for os til Syndernes Forladelse, og vi ihukomme hans Død, som en Forsoningsdød, hvorved han har udslettet vor Skyld og borttaget vor Forbandelse, og hvorfra han er opstanden med Seir over Synden og Døden, saa at han frit kan skjænke alle Sine „Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse og et evigt Liv". Og i det Herren forener sig med os og os med sig, saa vide vi med salig Visshed, at vi i ham have Syndsforladelse, og at han i os er „Op-

standelsen og Livet". Naar vi da ved Naadebordet hvile i Herrens Samfund og erfare hans Naade, da styrkes vor Tro, vor taknemmelige Kjærlighed opflammes, og vort Haab oplives; thi den Naade, vi annamme, er tillige Pant paa en endnu større Naadens Fylde, som er os forjættet, i det Herren giver „Naade over Naade" til alle dem, som blive hos ham. Saaledes fortsætter Nadveren, hvad der er begyndt i Daaben, hvori vi ere gjenfødte til det evige Liv med Syndernes Forladelse og Opstandelsens Haab. Dette Liv behøver nemlig Næring til den nye Sjæls og det nye Legems Vart, og vi trænge atter og atter til Syndsforladelse, fordi vi atter og atter synde. Begge Dele skjænker Herren os ved sit Naadebord. — Ligesom Nadveren forener os i den inderligste Kjærlighed med Gud, den Treenige, saaledes opliver den ogsaa vor Kjærlighed til vore aandelige Medstående. Derfor kaldes den med Rette endnu et Kjærligheds-Maaltid. Fra dette Maaltid gaae vi styrkede ud i Livet til at øve Kjærlighedens Gjerning.

Anm. 2. Ved den hellige Nadverens Nydelse skulle vi ogsaa bekjende vor Frelser, ikke fordi han behøver vor Bekjendelse, men fordi vi behøve at bekjende ham. Hvo, som ikke erkjender sin Synd og troer paa Naaden i Jesu Christo og længes derefter, han har Intet at bekjende; men han har heller Intet at gjøre ved Naadebordet, hvortil Herren kun indbyder sine Troende, som altid „hungre og tørste efter Retfærdighed", hvor tidt han end mætter og lædsker dem. Naar disse knæle ved hans Bord, da bekjende de derved i Gjerning, at de ere arme Syndere, men han en Frelser fra Synd og Død, at de hungre og tørste, men at han kan mætte og lædske dem og nære det Liv, han har givet. Jo inderligere de

elske ham, desto kjærere er det dem at aflægge saadan Bekjendelse til hans Ære.

Anm. 3. Nadverens Nydelse bliver kun til Velsignelse for dem, som i Sandhed ere Herrens Gjæster, som virkelig tilegne sig de hellige Gaver, med Anger over Synden, Længsel efter Naaden og med den Tro, at Naaden ikke alene i Almindelighed er at erlange ved Jesum Christum, men at ogsaa den hellige Nadvere i Særdeleshed er et kraftigt Naademiddel for alle Guds Børn til at styrkes og vore i Herrens Samfund, til Retfærdiggjørelse og Helliggjørelse; de uværdige Gjæster derimod, som gaae til Herrens Bord uden Bod og Tro, i Ugudelighed eller Letsindighed, æde og drikke sig selv til Dom, i det de forbryde sig mod Herrens Legeme og Blod; og medens hine styrkes ved Naadebordet, saa svækkes disse, og den Rest af Liv, de maaskee have fra Daaben, hensygner mere og mere mod Døden. Derfor skulle vi prøve os selv og forberede os under Aarvaagenhed og Bøn, før vi gaae til Alters, at vi kunne komme derhen, som værdige Gjæster. Til at fremkalde en alvorlig Selvprøvelse og bidrage til en grundig Forberedelse til Nadverens værdige Nydelse er Skriftemaalet bestemt, hvorved Præsten ved Tale eller Samtale virker til dette Øiemed og derefter i Kraft af sit Embede — ikke giver, thi det er Guds Sag, men — tilsiger Syndernes Forladelse i den treenige Guds Navn, efter Forjættelserne i hans Ord. De Ubodfærdige og Vantroe have ingen Nytte deraf, men paadrage sig en endnu større Skyld ved at misbruge Kirkens Gober; men de Troende faae virkelig Syndernes Forladelse, i det Gud giver dem efter deres Tro, og som Ordet lyder i hans Navn, ifølge hans Befaling og Fuldmagt.

Anm. 4. Vi kunne vel prøve os selv og berede

os til Nadverens Nydelse under Aarvaagenhed og Bøn; men at vi virkelig møde ved Naadebordet som værdige Gjæster, smykkede med den rette aandelige Høitidsdragt, og i Sandhed tillegne os Sacramentets Velsignelse, det sker ved den Helligaands Naadevirkning, der baade først og sidst gjør den gode Gjerning i os og bærer Guds Naadegaver ind til det indvortes Menneske (§ 38 Anm. 2).

Anm. 5. Vi kalde Catholikerne (d. e. Papisterne) og de Reformeerte vore Medchristne, fordi de have bevaret den christelige Daab og saaledes ere i den „hellige almindelige Kirke"; men vi kunne ikke gjøre fælleds Sag med dem der, hvor „de Helliges Samfund" især er at finde, nemlig ved Naadebordet, fordi de ved den vildfarende Lære, de føre herom, og ved den Maade, hvorpaa de forvalte det hellige Maaltid, vise, at de ikke dele Tro med os i dette Stykke, og Papisterne desuden gandske have forvandsket Herrens Nadvere ved at gjøre den til et Messeoffer og ved at udelukke Lægfolk fra Kalkens Nydelse.

Luc. 22, 19. Jesus sagde: Dette gjører til min Ihukommelse.

1 Cor. 11, 26. Saa ofte som I æde dette Brød og drikke denne Kalk, da forkynder Herrens Død, indtil han kommer!

1 Cor. 2, 2. Jeg agtede mig ikke at vide Noget iblandt Eder, uden Jesum Christum og ham korsfæstet.

2 Cor. 5, 14—15. Christi Kjærlighed tvinger os, i det vi saaledes dømme, at dersom Een er død for Alle, da ere de alle døde; og han døde for Alle, at de, som leve, ikke mere skulle leve sig selv, men ham, som er død og opstanden for dem.

Joh. 6, 55. Mit Kjød er sandelig Mad, og mit Blod er sandelig Drikke.

1 Cor. 11, 27. 28. Hvo som æder dette Brød eller drikker Herrens Kalk uværdeligen, skal være skyldig mod Herrens Legeme og Blod. Men hvert Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet og drikke af Kalken!

1 Cor. 11, 29—30. Hvo, som æder og drikker uværdeligen, æder og drikker sig selv til Dom, i det han ikke gjør Forskjel paa Herrens Legeme (og et almindeligt Maaltid). Derfor ere Mange Kræbelige og svage blandt Eder, og ikke Faae ere hensovede.

2 Cor. 13, 5. Randsager Eder selv, om I ere i Troen! prøver Eder selv!

Joh. 13, 15. Derpaa skulle Alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.

(„O! Jesu, søde Jesu, dig" ꝛc. — „Jesu, din søde Forening at smage" ꝛc. — „Herre, hvor skal vi gaae hen" ꝛc.)

D. Guds Ord.

§ 45. **Guds Ord** er at læse i Bibelen og prædikes endnu af Ordets beskikkede Tjenere, ligesom det ogsaa gjenlyder i Menighedens Vidnesbyrd. Det tjener til Oplysning, Trøst og Styrke for det indvortes Menneske, naar det rettelig bruges, under den Helligaands Naadevirkning.

Anm. 1. Der er i Indledningen til denne Bog talt om Guds Ord, baade det skriftlig opbevarede og det mundtlig forplantede, som Kilde

til den christelige Lære (§ 6. 7. 8. 9). Her skulle vi nu tale videre om Guds Ord som Naademiddel. Som et Saadant findes Guds Ord saavel i begge Sacramenterne, hvorom der er talt foran, som i Herrens Bøn, hvorom vi siden skulle tale; men her tale vi om Ordet som et særskilt Naademiddel. — Naar et Menneske ved Troen har tilegnet sig sin Daab, ved han sig selv som et Guds Barn. Men han føler da ogsaa, at han som Saadant behøver bestandig at vøre. Dertil hjælpe ham de øvrige Naademidler, blandt hvilke vi her have nævnet Guds Ord, først som det findes i den hellige Skrift. Dette Ord virker nemlig paa hans Sjæl i alle Retninger, baade paa Forstanden, Følelsen og Villien. Det giver ham en videre, aandelig og frugtbar, Oplysning om Troens Gjenstande, saa at han mere og mere kan gaae frem til Sandhedens fulde Erkjendelse og Tilegnelse; det skjænker ham fuld Trøst, Fred og Glæde, idet det mere og mere aabner hans Øine for Guds Rige, hvor ikke alene Synden, men ogsaa Sorgen overvindes; det udruster ham med Styrke til Kampen for Livsens Krone, idet det knytter Læren om hans Pligter saa inderlig til Læren om Guds Naadegaver og Naadelysten og vækker Kjærligheden i hans Hjerte, saa at han gjennemtrænges af Lyst, Mod og Kraft til den gode Strid og „dygtiggjøres til al god Gjerning". Saaledes virker den Helligaand paa os ved Ordets Naademiddel. Men dertil udfordres da ogsaa, at vi maae aabne vore Hjerter for Aandens Indflydelse og bruge Guds Ord rettelig, nemlig: med Eftertanke, saa at vi søge at forstaae det og anvende det paa os selv; med Tillid, saa at vi uden Tvivl og Modsigelse lade os oplyse, trøste, styrke, straffe og advare, paaminde og rette deraf; med Andagt eller et Gud helliget Sind, og under Bøn om Ordets saliggjørende Virkning paa os. Da bliver Ordet „en Guds Kraft til Salighed" for Fyrster og Slaver, Vise og Enfoldige, Præster og Lægfolk, Mænd og Qvinder, Gamle og Unge, Sunde og Syge, Rige og Fattige, i Øst og Vest, i Nord og Syd, over den ganske Jord, „alle Dage indtil Verdens Ende" (sml. § 30 Anm. 1 og 2).

Anm. 2. Naar en Christen hos sig selv erfarer disse Ordets saliggjørende Virkninger, eller spører dem hos Andre, da bestyrkes han derved end mere i sin Tro paa, at det er Guds eget Ord. Det er den Helligaands Vidnesbyrd om Ordets guddommelige Oprindelse (sml § 9), hvorved den gjenfødte Fornufts Erkjendelse af Ordets guddommelige Indhold besegles.

Anm. 3. Det faste og uforanderlige Guds Ord er kun at finde i den hellige Skrift, saavelsom i Sacramenterne og Bønnen; men vi sige dog med Rette, at Guds Ord, om end kun i en bestandig Bevægelse og Udvikling og ikke fast og uforanderligt som hist, endnu bliver prædiket af Ordets beskikkede Tjenere, formedelst hvilke Herren selv, naar de med Kaldstroskab prædike paa hans Befaling og med de Naadegaver, som følge denne, endnu fører Ordet iblandt os. Han har nemlig indstiftet en Lærerstand i sin Kirke (§ 40 Anm. 5) ved at udvælge og udruste sine Apostle, og han vedbliver bestandig ved sin Aand at kalde og dygtiggjøre nye Disciple til Ordets Forkyndelse og Sacramenternes Forvaltning, af hvilke han anviser Nogle deres Plads i Menigheden, medens han udsender Andre blandt Hedningerne (Mission — Missionair). Til dette Embede udfordres baade et særegent Kald gjennem Kirkens rette Øvrighed og en særegen Indvielse, der skeer ved

Ordinationen. Det er dette hellige Embedes Forpligtelse og Ret i Herrens Navn og under hans Velsignelse at forvalte hans saliggjørende Naademidler til hans Riges Udbredelse og Befæstelse, hans Kirkes Opbyggelse, og altsaa ogsaa, hvad vi her nærmest have for Øie, at prædike hans Ord, saavel i Menighedens Forsamling, som i hver en Vraa, hvor Herren aabner en Dør, at bære det derhen, hvor det ikke har været før, og at oplyse det i Tilhørernes Erindring, at fortolke og udvikle, indskjærpe og levendegjøre det, at advare og formane, straffe og forsone, ydmyge og opreise ved Ordets Magt. Derfor skulle vi agte paa det hellige Embede og holde det i Ære, idet vi med Tro og Tak modtage de Gaver, det bringer, og ydmyge os under dets trøstende og trøstende Myndighed; men derhos ikke glemme, at vi alle, som Christne, udgjøre „et helligt Præstedom" (1 Petr. 2, 5. 9), at vi alle, hver i sin Kreds, ere kaldede til præstelig Gjerning ved Ordets Brug, og at som en Følge heraf en Gjenklang af Guds Ord lyder gjennem Menighedens, ja hver enkelt Christens, Vidnesbyrd i Tale og Sang, hvorfor det kan tjene til vor Oplysning og Opbyggelse, ikke alene at høre Ordets Prædiken, men ogsaa at omgaaes med oprigtige Medchristne og at deeltage med dem i fælleds Andagtsøvelse.

Anm. 4. Den christelige Prædiken og Menighedens Vidnesbyrd i Bekjendelse og Bøn maae i den offentlige Gudsdyrkelse knyttes til visse Regler og antage en bestemt Stikkelse, efter den hellige Skrifts Anvisning, for at Alt kan skee „sømmeligen og med Orden" (1 Cor. 14, 40). — I Forening med disse Livsyttringer i Kirken kunne ogsaa oplyste Christnes gudelige Skrifter virke til de Troendes Oplysning og Opbyggelse.

Hbr. 1, 1. Efterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa har han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen.

Joh. 17, 8. Jesus sagde i Bønnen til sin himmelske Fader: De Ord, som du har givet mig, har jeg givet dem (Disciplene); og de have annammet dem og erkjendt i Sandhed, at jeg udgik fra dig, og de have troet, at du har udsendt mig.

2 Tim. 3, 15—17. Du kjender fra Barndom af den hellige Skrift, som kan gjøre dig viis til Salighed ved Troen paa Christum Jesum. Den ganske Skrift er indblæst af Gud, og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at et Guds Menneske maa vorde fuldkommet, dygtiggjort til al god Gjerning. (2 Petr. 1, 21. Rom. 15, 4. Hebr. 4, 12).

Joh. 8, 31. 32. Jesus sagde: Dersom I blive i mit Ord, ere I sandelig mine Disciple; og I skulle forstaae Sandheden og Sandheden skal frigjøre Eder.

Joh. 15, 11. Jesus sagde: Dette har jeg talet til Eder, paa det min Glæde kan blive i Eder, og Eders Glæde kan blive fuldkommen.

Ps. 119, 9. 11. Hvorved skal en Ung holde sin Sti reen? Derved, Herre, at han holder sig efter dit Ord. — Jeg gjemte dit Ord i mit Hjerte, paa det jeg ikke skal synde imod dig. (Luc. 8, 15).

Eph 4, 11—13. Han beskikkede Nogle til Apostle, Nogle til Propheter, Nogle til Evangelister, Nogle til Hyrder og Lærere, til de Helliges fuldkomne Beredelse, til Embedets Forvaltning, til Christi Legems Opbyggelse; indtil vi alle naae til Enhed i Troen og Guds Søns Erkjendelse, til Mands Modenhed, til Christi Fyldes voxne Alder.

Col. 3, 16. Lader Christi Ord boe rigelig iblandt Eder, saa I lære med al Visdom og paaminde hverandre med Psalmer, Hymner og aandelige Sange, idet I synge yndelig for Herren i Eders Hjerter!

(„Din Aand, o! Gud, har ført dit Ord" ꝛc. — „Søde Jesu, vi er her" ꝛc. — „Velmødt, I Christne fromme" ꝛc. — „Vær trøstig, Zion, Jesu Brud" ꝛc.)

E. Bønnen.

§ 46. Herren har lært os at **bede,** og vækker os fremdeles ved sin Aand til Bønnen. Derfor hører Gud de Bønner, som vi bede i Jesu Navn, ikke efter Kjødets Begjæring, men efter Aandens Drift, og skjænker os baade timelige og evige Goder.

Anm. 1. Gud vil, at vi „altid skulle bede og ikke blive trætte" (Luc. 18, 1), ikke fordi han behøver vor Bøn, men fordi vi selv trænge til at bede til ham. Men hvad er det at bede til Gud? Vi kunne tænke paa ham med Andagt, betragte hans Væsen og Villie, hans Egenskaber og Gjerninger med Aandens Øie; men det er dog ikke at bede til ham. Vi kunne føle Bedrøvelse og Anger for hans Aasyn, Længsel efter ham, Kjærlighed til ham og Glæde i ham; men det er dog heller ikke en Bøn til ham. Vi kunne ville, hvad han vil, og forsætte os i en hellig Stund at fuldbyrde det; vi kunne søge ham i inderlig Længsel, og tragte efter hans Naade, hans Velbehag, hans Samfund; men heller ikke dette er at bede til ham. **At bede til Gud er at tale til ham** af et fromt Hjertes Fylde, hvad enten det skeer med lydelige Ord eller med Hjertets

stille Tale; og saaledes adskille vi Bønnen fra enhver anden Ytring af det aandelige Liv og betegne ved dette Ord det nærmeste aandelige Forhold, hvori vi træde til Gud. Der gives forskjellige Arter af Bønnen: vi kunne tale til Gud om, hvad vi ønske og begjære af ham (Begjærings-Bøn eller Bøn i egentlig Forstand); vi kunne for ham udtale vor hellige Beundring af ham, den Uendelige og Ufuldkomne eller bekjende hans hellige Navn, bekjende ham som Gud, vor Gud (Tilbedelse); vi kunne ophøie og berømme hans guddommelige Egenskaber og Gjerninger (Lovpriisning); vi kunne takke ham for hans uendelige Velgjerninger (Takkebøn); vi kunne bekjende vore Synder, udtale vor Sorg som vor Glæde for ham, og tilsige ham hellige Løfter. Men i alle disse Arter viser Bønnen sig som en mere og mindre hjertelig og levende Tiltale til Gud. — Det er vor Pligt at bede, vor Pligt mod Gud, mod os selv og vor Næste; vi skulle, saa godt vi med Guds Hjælp kunne, bede til ham, med et andagtigt, ydmygt, kjærligt, taknemmeligt og tillidsfuldt Sind, tale til ham om Alt, hvad der ligger os paa Hjerte, især med Hensyn til hans Rige, om hvad vi tro og haabe, hvad vi eie og savne til Salighed, fordi vi skulle føre Alt til ham, hvem Alt tilhører, og navnlig overgive og hengive os selv til ham med alle Vore og alt Vort, ham til Ære og os til Salighed. Men ligesom vi ingen Pligt kunne opfylde i Sandhed og Kjærlighed uden ved den Helligaands Bistand, saaledes er det ogsaa den Helligaand, der maa lære os at bede ret, at bede saa vedholdende og saa indtrængende, i en Jakobs-Kamp med Gud (1 Mos. 31, 24—32), at han bønhører og velsigner os, at vi ligesom faae et Svar fra ham i Hjertets Lønkammer, saa at Bønnen ikke blot bliver en Tiltale til Gud,

men ogsaa en Samtale med ham. Naar Gud, ofte i en uventet Stund, besøger os, aabenbarer sig for os og giver os en salig Erfaring af sin Nærværelse og vort Samfund med ham, da stiger Bønnen let og freidig op til ham paa Aandens Vinger og med „Ord, som den Helligaand lærer", ikke som en Pligtopfyldelse, men som en fri, naturlig Ytring af Livet i Gud; men der gives ogsaa aandelige Fastetider i en Christens Liv, i hvilke Troen slumrer, medens Hjertet er anfægtet og beængstet, og Himlen synes lukket og Gud langt borte; da skal det være vor Trøst, at Bønnen er en Pligt, at Herren har befalet os at bede, thi saa tør vi ikke blot, men bør endog tale til Gud saa godt vi kunne, og saa kunne vi ogsaa bede til ham, om det end synes os selv umuligt, thi hvad han har befalet os, det kunne vi. — Efter denne Oplysning om Bønnen i Almindelighed, skulle vi nu betragte den Bøn, vi med Rette kalde et Naademiddel.

Anm. 2. Enhver levende Bøn til den sande Gud er en Naadevirkning af den Helligaand, der indenfra vækker os til Bøn, aabner vort indre Øie til at see Gud, som ikke alene er over os og med os, men ogsaa i os, vort indre Øre til at høre hans Røst ei blot udenfor os, men ogsaa indeni os, og vort ganske Hjerte til at blive hans Bolig, naar det behager ham i en salig Stund at besøge os; men et Naademiddel er kun den Bøn, Herren har givet sin Menighed, vort „**Fadervor**". Denne hellige Bøn, til hvilken Bønnens Velsignelse især maa være knyttet, lyder saaledes:

Vor Fader, du, som er i Himmelen! Helliget vorde dit Navn! Tilkomme dit Rige! Skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden! Giv os i Dag vort daglige Brød!

Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere! Led os ikke ud i Fristelse! Men frels os fra det Onde! Thi Riget er dit, og Magten, og Æren i Evighed. Amen!

Denne velsignede Bøn indeholder i faae og klare Ord Alt, hvad Guds Børn til enhver Tid indtil Verdens Ende, i enhver Alder, i enhver Sindstilstand og under alle Forhold og Omstændigheder i Livet behøve at bede; den kalder vore Ønsker og Begjæringer bort fra de mange indbildte Fornødenheder til det ene Fornødne, fra de timelige Ting, til Guds Riges evige Gober; den lærer os at bede for Andre, som for os selv. Da Herren selv har lært os den, saa kan det jo ikke feile, at den maa blive bønhørt, naar vi kun bede den rettelig; thi da kan Faderen ikke nægte os Opfyldelsen af de Bønner, som Sønnen har lagt paa vore Læber. Og ligesom den er stor, dyb og høi nok til at rumme den største Livsfylde, saa at din Sjæl i sine rigeste, meest benaadede og velsignede Øieblikke kan finde sit fulde Udtryk deri, saaledes skal den ogsaa være din sikkre Tilflugt, naar du befinder dig i en saadan aandelig Fastetid, som ovenfor er omtalt; da skal du med barnlig Tillid tage dit Fadervor paa dine Læber, det skal hjælpe dig til at faae Gud i Tale, oplive dit Hjerte og tilføre dig nye Naadegaver fra Himlen.

Anm. 3. Vore Bønner ere ufuldkomne, ligesom enhver Ytring af det aandelige Liv hos os. Den fuldendte Bøn, der annammer Velsignelsens Fylde, er Bønnen i Jesu Navn. At gjøre Noget i Eens Navn er ikke alene at gjøre det ifølge Ens Befaling og Fuldmagt, men ogsaa at gjøre det lige saa godt og gyldigt, som om den, i hvis Navn det skeer, selv havde gjort det. At bede i Jesu Navn

(i Ordenes høieste Forstand) er da ikke alene at bede paa hans Ord og under hans Forjættelse, men ogsaa at bede med hans Ord (baade dem, han har talet til os, og dem, han frembeles taler i os, naar han er i os og vi i ham) og i hans Aand og saa gandske i hans Samfund, at han selv lige saa vel beder Bønnen i den Bedende, som den Bedende i ham. En saadan Bøn maa altid i høieste Maade blive velsignet hvorvenfra og fuldelig bønhørt; thi naar Sønnen taler til Faderen, skal han aldrig savne Svar, og hvad Sønnen beder om, kan Faderen ikke nægte. Men da denne Bøn er en Yttring af det christelige Livs høieste Fylde, og vi vel vide, hvor langt vort Liv i Herren er fra sin Fuldendelse, saa maae endog de meest levende Christne bekjende, at de kun i enkelte hellige og salige Timer kunne bede i Jesu Navn, og selv da kun saare ufuldkommen, hvorfor ogsaa deres Bønner kun tildeels kunne velsignes og opfyldes. Men derover skal ingen Christen tabe Modet, men kun bestandig være „vaagtig i Bønnen", og bede i sin Frelsers Navn, paa og med hans Ord, saa godt han formaaer, efter den Naade, Gud giver.

Anm. 4. De aandelige og evige Goder, som høre til Sjælens Frelse, og som Guds Rige gjemmer (§ 40), ere os altid gavnlige, og det aandelige Onde, Synden, er os altid fordærveligt. Derfor vil den algode Gud skjænke os hine, saasnart vi kunne og ville modtage dem, og frie os fra dette, saasnart vi kunne og ville frelses. Vore Bønner herom i Jesu Navn blive derfor altid bønhørte alt efter det Troens Maal, hvormed vi bede. Om timelige Goder og Onder vide vi derimod ikke, om det er os tjenligt eller ikke at modtage hine og befries fra disse; men derimod

vide vi, at de timelige Onder i sig selv ikke kunne skade os, og de timelige Goder i sig selv ikke gavne os med Hensyn til Guds Rige. Da en Christen nu i ethvert Øieblik, i hvilket han lever i Herren — og kun i saadanne Øieblikke kan han tænke paa at bede i Jesu Navn — kun søger det ene Fornødne, som Guds Rige indbefatter, og intet Ønske nærer om timelige Ting for deres egen Skyld, men kun forsaavidt de maatte findes tjenlige til hans Fremvæxt i Guds Rige, saa følger heraf, at han i Jesu Navn kun beder om de aandelige og evige Goder for deres egen Skyld, men om timelige Goder, kun forsaavidt han anseer dem for gavnlige Midler til hines Opnaaelse — altsaa egentlig ikke om disse, men kun om hine —; thi det er ikke Kjødets eller det naturlige Menneskes, men Aandens, det gjenfødte Menneskes Begjæring, han vil frembære for Gud; det er ikke efter eget Tykke, men efter Aandens Drift, han trøster sig til at faae sin himmelske Fader i Tale i Jesu Navn. Og jo mere vis han er i sin Sag med Hensyn til de timelige Ting, desto mere indskrænker han her sine Bønner til det Almindelige og til den nærværende Stund (efter Herrens Bøn: „giv os idag vort daglige Brød"), og gaaer aldrig videre i det Enkelte og Fjerne, end at alle hans Bønner kunne indbefattes i det lille „Fadervor". Derfor saaer han ogsaa, hvad han beder om, i saa fuldt et Maal, som han kan modtage det.

Anm. 5. At bede til Gud er altid gavnligt for os, selv om vi derved kun opfylde en Pligt (hvad vi naturligvis ikke gjøre ved blot at bede med Læberne, hvilket heller ikke er at bede). Men bliver vor Sjæls Henvendelse til Gud til Mere end

en Øvelse i at bede, bliver den ved Brugen af Herrens Bøn som et Naademiddel og ved den Helligaands Virkning til en virkelig, levende Bøn, en hjertelig Tiltale til Gud og Samtale med ham, hvorved han giver os en indvortes Forsikring om, Aandens Vant paa vort Samfund med ham og vor Deelagtighed i hans Naade, som han skjænker og forjætter sine Børn, da bliver den os til særdeles Velsignelse; thi herved faae vi Fred med Gud og Glæde i ham; det nye Liv næres og styrkes, Troen, Kjærligheden og Haabet oplives og befæstes ved denne indvortes Erfaring af Guds Naade, der tillige er en Forsmag af, hvad vi have i Vente, naar vi skulle „see Gud Ansigt til Ansigt"; vort Hjerte afdrages fra Verden til Guds Rige, og vi udrustes til Striden mod Verdens Tillokkelser og Trængsler, til at overvinde Fristelsen og at bære vort Kors med Taalmodighed. Saaledes opfyldes vore Bønner om Guds Riges Goder, i det vi ved at bede blive skikkede til at modtage dem i endnu større Fylde, og da ogsaa faae, hvad vi bede om. Vore Bønner om timelige Ting blive vel ofte uopfyldte, fordi vi ikke vide, hvad der er os tjenligt; men ved Bønnen kunne vi dog berede os til at modtage, hvad vi bede om; og jo mere vi vore som Guds Børn, oplyses og helliggjøres, desto bedre skulle vi ogsaa forstaae, hvad og hvormeget vi behøve af jordiske Ting til vor aandelige Vext, desto bedre skulle vi lære ogsaa om disse Ting at bede i Jesu Navn, med den Tro, som flytter Bjerge, og saaledes kan det alt mere og mere ske, at alle vore Bønner bønhøres og opfyldes.

1 Thess. 5, 17. Beder uden Afladelse! (Luc. 18, 1. Rom. 12, 12).

Phil. 4, 6. 7. Værer ikke bekymrede for Noget, men lader i alle Ting Eders Begjæringer komme frem for Gud i Bøn og Paakaldelse med Taksigelse! Og Guds Fred, som overgaaer al Forstand, skal bevare Eders Hjerter og Eders Tanker i Christo Jesu.

Matth. 6, 8. Jesus sagde: Eders Fader veed, hvad I have behov, førend I bede ham (derom).

Rom. 8, 26. 27. Aanden kommer vor Skrøbelighed til Hjælp; thi vi vide ikke, hvad vi skulle bede, som det sig bør; men Aanden selv er vor Talsmand med uudsigelige Sukke. Men han, som randsager Hjerterne, veed, hvad Aandens Begjæring er; thi efter Guds Villie træder han i de Helliges Sted. (Joh. 16, 26. Ap. Gj. 2, 42).

Matth. 6, 33. Jesus sagde: Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed! saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.

Ordspr. 30, 8. Giv mig ikke Armod eller Rigdom, men uddeel til mig mit bestikkede Brød!

Luc. 11, 13. Jesus sagde: Dersom I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skal den himmelske Fader give dem den Helligaand, som bede ham (derom)?

Joh. 16, 23. 24. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder, at hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, det skal han give Eder. Hidindtil have I ikke bedet om Noget i mit Navn; beder! og I skulle faae, at Eders Glæde maa blive fuldkommen. (Joh. 14, 13. 14. 15, 7. 16).

1 Joh. 5, 14. Dette er den Fortrøstning, vi have til ham, at dersom vi bede om Noget efter hans Villie, hører han os. (1 Joh. 3, 22).

Marc. 11, 24. Jesus sagde: Alt, hvad I begjære i Bønnen, troer at I skulle faae det, saa

skal det vederfares Eder. (Marc. 11, 22. 23. Matth. 17, 20. 21, 21. 22. Luc. 17, 6. Jac. 1, 5—7. Hbr. 11, 6.

Matth. 7, 7. Jesus sagde: Beder! saa skal Eder gives; leder! saa skulle I finde; banker! saa skal der lukkes op for Eder.

Jac. 4, 3. I bede, og faae dog Intet, fordi I bede ilde, kun for at koste paa Eders Lyster.

Matth. 26, 39. Jesus bad: Min Fader, er det mueligt, da gaae denne Kalk fra mig, dog ikke som jeg vil, men som du vil.

(„Jeg er rede til at bede" ꝛc. — „Falder paa mig Modgangs Hede" ꝛc. — „Der er et helligt Værge" ꝛc. — „I denne Morgenstund vil jeg tilføie" ꝛc. — „Dagen nu sin Afsked tager" ꝛc.).

F. Det nye Menneskes Levnet.

§ 47. Det nye Menneske lever i Troen; men Troen er „virksom i **Kjærlighed**", og „Kjærlighed er Lovens Fylde".

Anm. 1. Det nye Menneske, som fødes i Daaben, kommer først til Bevidsthed om sit Liv i Gud, naar han, efterat være oplyst om sin Daabspagt, tilegner sig den ved Troen, saa at han baade forsager, hvad han har lovet at forsage, og troer, hvad han har lovet at troe. Den sande Tro forudsætter Forsagelsen; ved Troen forener en Christen sig ikke alene med Gud, men løsriver sig ogsaa fra Djævelen, idet han ved sin Tro tilegner sig Guds Naade til begge Dele. En Christens Liv er derfor et Troesliv: i Troen fornemmer han det evige Livs første Rørelser hos sig; i Troen bliver han ved at tilegne sig Guds Naadegaver og

at aabne sin Sjæl for den Helligaands Naadevirkninger, og vorer saaledes i Troen et Guds Barns hellige Vært, virker i Troen til Guds Riges Udbredelse hos sig og om sig (§ 39. 40. 41. 42). Hvad der i hans Liv og Levnet ikke udgaaer fra Troen, det er ikke en Ytring af det nye, men af det gamle Liv hos ham; thi „Alt, hvad der ikke er af Tro, er Synd" (Rom. 14, 23).

Anm. 2. Den levende, christelige Tro er, ifølge sin Natur, virksom i christelig Kjærlighed (§ 39 Anm. 2. § 40 Anm. 2. § 42 Anm. 1). Den bækker, nærer og styrker den inderligste og helligste Kjærlighed til den treenige Gud, den eneste Sande, den Uendelige og Alfuldkomne, som i sig selv er al vor Kjærlighed værd, og som derhos saa uforskyldt forløser os fra Forbandelsen og benaader os med Velsignelsens Fylde, idet han ikke alene har ladet os fødes til denne Verden, hvor han skjænker os alle timelige Goder, saavidt vi kunne modtage dem, men ogsaa gjenfødt os til sit Rige, hvori han skjænker os evigt Liv og Lys, salig Fred og Glæde og uovervindelig Kraft i Tid og Evighed, hvilket alt vederfares os af den himmelske Faders Naade, formedelst Jesum Christum og ved den Helligaand. Ligeledes virker Troen den reneste og dybeste Kjærlighed til os selv som Guds Skabninger og Guds Børn, skabte og gjenfødte „i hans Billede", en Kjærlighed altsaa ikke til den fordærvede, men til den oprindelige og fornyede Menneskenatur i os, ikke til vort Eget (Egenkjærlighed), men til Guds i os, saa at vi ikke elske os selv udenfor Gud, men elske os selv i Gud og Gud i os. Endelig virker Troen ogsaa den inderligste og reneste Kjærlighed til vor Næste, ikke alene til vore Sødskende i Guds Rige, men ogsaa til alle andre Mennesker, der dog ere vore Sødskende af Naturen, skabte af Gud

og bestemte til Forløsning og Saliggjørelse, altsaa til alle Mennesker, Medchristne og Medmennesker, hvilke Gud elsker, forsørger, benaader og velsigner ligesom os. Men i denne Kjærlighed maa der være mange Grader. Det er en høiere og inderligere Kjærlighed, som forener os med vore Medchristne, end den, vi bære til alle vore Medmennesker; vor Kjærlighed til Forældre, Sødskende, Ægtefælle og Børn er ømmere og stærkere end vor Kjærlighed til dem, som ikke ere forenede med os ved saadanne naturlige Baand; og vi elske Venner og Bekjendte anderledes end dem, vi ikke kjende, anderledes end vore Uvenner og Fjender, Landsmænd anderledes end Udlændinger. Det er Naturens Orden, som Christendommen ikke ophæver, men fornyer og helliger. — Det kunde synes unaturligt, at en Christen skulde elske sine Uvenner og Fjender; men det er det ingenlunde; thi de ere jo dog ligefuldt hans Medmennesker, ja maaskee hans Medchristne. Han vil derfor ogsaa elske dem, bede for dem, gavne og glæde dem; han vil sagtmodig bære over med deres Skrøbeligheder, billig og skielig lade sin Ret falde, naar han kan gjøre det med god Samvittighed, og forsonlig tilgive dem og overlade Dommen og Straffen til Gud, for at bevare Kjærligheden i sit Hjerte og indbyrdes Fred og Enighed. Aldrig kan han glemme, hvilken Naade og Barmhjertighed der er vederfaret ham selv for Jesu Christi Skyld, og han kan ikke elske sin himmelske Fader uden ogsaa at elske alle hans Børn paa Jorden, ikke bede til ham i Jesu Navn, naar han vilde udelukke noget Menneske fra sine kjærlige Bønner og Forbønner.

Anm. 3. Ligesom Kjærlighedsbudet indbefatter i sig hele Guds Lov (Matth. 22, 37—40), saaledes er Kjærligheden „Lovens Fylde", idet den giver baade Lyst og Dygtighed til at gjøre Guds Villie, til at opfylde de Pligter, som Loven paalægger os mod Gud, mod os selv og mod vor Næste. Men Kjærligheden fremspirer ikke af Lovens, men af Evangeliets Grund; og det er derfor fra en ny Side, vi nu komme til Loven igjen (1ste Cap., 3die Afd.). En Christen træller ikke under Lovens Aag, søger ikke Salighed ved Lovens Gjerninger; men det er ham en Lyst og Glæde, en indvortes Nødvendighed at opfylde Guds Lov; dertil driver ham den Tro, „som er virksom i Kjærlighed", uden at han derved indbilder sig at indlægge sig mindste Fortjeneste hos Gud, for hvem kun Jesu Christi fyldestgjørende Fortjeneste har Gyldighed. Denne Fortjeneste tilegner han sig i Troen, og derved ved han sig forløst fra Synd og Død og beslægtig i et evigt, saligt Liv; da føler han sig ikke blot omfavnet af Guds Kjærlighed, men føler den ogsaa udgydt i sit Hjerte ved den Helligaand (Rom. 5, 5), og da bliver Lovens Opfyldelse ved Guds Naadekraft Kjærlighedens naturlige og nødvendige Livsyttring. Loven, som før stod udenfor med sit Bud og sin Fordring, sin Velsignelse og Forbandelse, er nu trængt ind til „det indvortes Menneske", er bleven det nye Menneskes egen Lov, i hvis frie Opfyldelse hans Kjærlighed, hans Taknemmelighed giver sig tilkjende og aabenbarer hans Fred og Samfund med Gud, der af sin Naade har forløst ham fra Forbandelsen og skjænket ham Velsignelsen. Kun under den nye Pagt er Loven opfyldt for os af vor Herre Jesus Christus, og kun under denne Pagt kan den opfyldes af os i hans Samfund. — Men da vort Liv i Gud her kun begynder, men først hiinset fuldendes, og da altsaa ogsaa vor Kjærlighed her kun er en svag

Begyndelse, saa opfylde vi ikke vore Pligter i Alt og Alt, som vi burde og kunde, og behøve atter og atter som arme Syndere at tye tilbage til Guds Naade i Jesu Christo, behøve, fordi endnu ikke Alt er bleven nyt hos os, bestandig baade at oplyses ved Loven og at opelskes ved Evangeliet. Og derfor er Loven os ikke blot en indvortes, men ogsaa en udvortes Nødvendighed, gaaer ikke blot indenfra udad, men ogsaa udenfra indad, idet den ofte udenfra træder os imøde igjen med sit Bud og sin Fordring, som under den gamle Pagt. Det er derfor ogsaa mit Ønske at fremstille Pligtlæren i denne Bog saaledes, at den baade kan forehold os Lovens Regel, som vi bør følge, og tillige give os en evangelisk Beskrivelse af det nye Menneskes Levnet i Kjærligheden, af hvad en Christen gjør efter Aandens Drift, uden at tvinges af noget Bud. — Den Inddeling af Pligterne, vi her ville lægge til Grund, er forhen angiven (§ 19 Anm. 3; sml. § 24 Anm. 6).

Jac. 2, 18. Vis mig din Tro af dine Gjerninger!

Gal. 5, 6. I Christo Jesu gjælder hverken Omskjærelse eller Forhud, men Troen, som er virksom i Kjærlighed. (1 Joh. 4, 8).

Rom. 13, 10. Kjærlighed er Lovens Fylde. (Gal. 5, 14. 1 Joh. 5, 3. Rom. 12, 9).

Matth. 22, 27—40. Jesus sagde: „Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte og din ganske Sjæl og dit ganske Sind". Dette er det første og store Bud. Men det andet er ligesom dette: „du skal elske din Næste som dig selv". I disse to Bud hænger (indbefattes) al Loven og Propheterne.

1 Joh. 4, 20. 21. Dersom Nogen siger: „jeg elsker Gud", og han dog hader sin Broder, da er han en Løgner; thi hvo der ikke elsker sin Broder, som han har seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke har seet? Og dette Bud have vi af ham, at den, som elsker Gud, skal og elske sin Broder. (1 Joh. 3, 15).

Col. 3, 12. 13. Saa iføre Eder da, som Guds Udvalgte, Hellige og Elskede, inderlig Barmhjertighed, Godhed, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, saa I fordrage hverandre og tilgive hverandre, dersom Nogen har Klagemaal imod Nogen; ligesom Christus tilgav Eder, saa gjører og I! (Eph. 4, 26—27. 31—32).

Matth. 6, 12. Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere. (Marc. 11, 25. 26).

Matth. 5, 44. 45. Jesus sagde: Elsker Eders Fjender, velsigner dem, som Eder forbande, gjører Godt mod dem, som hade Eder, og beder for dem, som angribe og forfølge Eder, at I maae vorde Eders Faders Børn, som er i Himlene! thi han lader Sin Sol opgaae over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige. (Rom. 12, 14—19).

Rom. 12, 20. 21. Dersom din Fjende hungrer, da giv ham Mad; tørster han, da giv ham Drikke! — Lad dig ikke overvinde af det Onde, men overvind det Onde med det Gode!

Gal. 6, 10. 1 Tim. 5, 8.

(„Loven er et helligt Bud" ɔc. — „Vor Gud er ideel Kjærlighed" ɔc. — „Hvor deilig skal Guds Kirke staae" ɔc.).

a) Vore Pligter mod Gud.

§ 48. Vi skulle **dyrke** den treenige Gud i vort Hjerte og i vort Levnet med Ærefrygt og Kjærlighed, med Ydmyghed og Taknemmelighed, med Lydighed og Tillid, med Bøn og Tilbedelse, med Lov og Tak, fordi han alene er vor Skaber og Herre, vor Fader og Gjenløser, „Gud over Alting, høilovet i Evighed".

Anm. 1. Alle vore Pligter mod Gud betegne vi med det ene Ord: **Gudsdyrkelse**. Da Guds Liv skal gjennemtrænge og aabenbare sig i vort hele Væsen, da vi i vort hele indvortes og udvortes Liv, gjennem alle vore Evner og Kræfter skulle træde i Forhold til og Samfund med Gud, af hvem, ved hvem og til hvem alle Ting ere (Rom. 11, 36), saa skal vor Gudsdyrkelse ikke alene røre sig levende i vort Hjerte og sætte alle vore Sjælekræfter i Bevægelse, men ogsaa udgaae livskraftig og frugtbar i vort Levnet, i alle vore Ord og Gjerninger, altsaa levende og virksom baade indvortes og udvortes. Dertil ere vi i høieste Maade forpligtede mod ham, af hvem, ved hvem og til hvem alle Ting ere, forpligtede til i alle Ting at give ham, hvad hans er, at føre os selv med Alt, hvad vort er, tilbage til ham, som ene har Ret dertil; men at vor indvortes Gudsdyrkelse tillige bliver udvortes, det er desuden en nødvendig Virkning, en naturlig Livsyttring af det nye Liv i os, der ikke kan andet end udvikle sig i og udfolde sine Frugter i vort Levnet. Troeslivet vil ifølge sin Natur aabenbare sig i en levende Bekjendelse

ved Ord og Gjerning (§ 39 Anm. 2. 3. § 40 Anm. 2. § 42 Anm. 1. § 47 Anm. 2). — Vor Gudsdyrkelse gjælder den **treenige Gud** (§ 20 Anm. 1). Vi skulle ikke alene dyrke Faderen og Sønnen og den Helligaand hver for sig ved at erkjende og tilbede, ære og elske de tre Personer i deres særegne Aabenbaring, men ogsaa dyrke dem i deres uudgrundelige Eenhed, som den treenige Gud. Da det Første indbefattes i det Sidste, ifølge Treenighedens Væsen, saa ville vi i denne Udvikling af Pligterne bestandig tale om Gud som den Treenige.

Anm. 2. Vi skulle ære og elske Gud, den eneste Sande, den eneste Gode og Store, Vise og Mægtige, den evige Levende, som „giver alle Liv og Aande og alle Ting" (Ap. Gj. 17, 25), fordi han som Saadan over al Maade, over al Forstand og alle Ord er al vor Ærefrygt og Kjærlighed værd, og har aabenbaret os sin uendelige Herlighed, saavelsom sin uendelige Kjærlighed, idet vi ydmygelig og taknemmelig erkjende, at, hvad vi ere og have, det ere og have vi af hans ufigelige Naade alene. Ham, som vi skulle ære og elske, skulle vi ogsaa lyde i vort hele indvortes og udvortes Liv og forlade os paa af ganske Hjerte overalt og altid, noisomme i trange Kaar, fordi Guds Naade maa være os nok, taalmodige under Lidelser efter Jesu Mønster, fordi Gud lægger Korset paa os til vort sande Gavn, selv styrker os til at bære det, og gjør en salig Udgang af den korte Trængsel; han har Magt, som han har Villie, til at hjælpe, frelse og saliggjøre os, og han har ikke alene den høieste Ret til at kræve Lydighed af os, men hans Villie er ogsaa i Ret og Alt den viseste og bedste. Den treenige Gud, som vi skylde Ærefrygt og Kjærlighed, skulle vi tilbede, og til ham skulle vi bede med Lov og Tak, som med Længsel

efter hans Naade og godt Haab derill (§ 16 Anm. 1). Vor Lykke og Salighed er i hans Haand, og — jeg maa igjen bruge Apostelens Ord — „af ham, ved ham og til ham ere alle Ting; ham være Ære i Evighed! Amen!"

Anm. 3. Af det, som her er fremsat om den eneste sande Guds Dyrkelse, følger videre: at vi ikke maae dyrke noget andet Væsen eller nogen Ting i Verden, være sig Himmellegemer eller Naturkræfter, Engle, Helgene eller Billeder, hvilket vilde være Afgudsdyrkelse; at vi altsaa ikke maae ære og elske os selv eller noget andet Væsen eller nogen Ting i Verden mere end Gud eller lige saa meget som ham; at vi ikke maae fortrøste os til os selv eller til Noget i Verden istedenfor til Gud; at vi ikke maae lyde og følge vore egne Indbildninger og Lyster istedenfor Guds Villie og Guds Ord, og ikke overtræde hans Bud af Menneskefrygt eller Menneskekjærlighed eller for timelig Ære og Vinding; at vi ikke maae tilbede eller bede til nogen Skabning eller skabt Ting; at vi ikke maae drive Spøg eller Spot med Guds Navn og Guds Rige, ikke bande og sværge, ikke bejatte os med Trolddom, og ikke ved Løgn og Utroskab gjøre os skyldige i Meneed.

Anm. 4. Alt dette vil en sand Christen, uden noget Forbud vogte sig for; thi det er ham en Vederstyggelighed; han seer deri kun Djævelens Væsen og Gjerninger, som han forsager. Og den sande Gudsdyrkelse, den vil han af al Magt bestitte sig paa, i den vil han leve og virke under Guds Naade ved den Tro, som er „virksom i Kjærlighed"; thi det er hans Liv, hans Lyst og Glæde, hans Rigdom og Ære. Han kan ikke Andet end ære og elske over Alting den treenige Gud, paa hvem han troer; han kan ikke

Andet end takke ham, fra hvem „al god og fuldkommen Gave kommer" (Jac. 1, 17), takke ham for Sorgen, som for Glæden, for det Gode, han ved egen Flid erhverver sig, saavelsom for det, der skjænkes ham ved Medmennesters Kjærlighed, takke ham ei blot i Hjertet, men ogsaa med Ord og Gjerning, ved at bruge hans Naadegaver rettelig; han kan ikke Andet end lyde og tjene ham, som han ærer og elsker over Alting, lyde og tjene ham ikke af Trældomsfrygt, men af barnlig Kjærlighed, af inderlig Taknemmelighed, og saa fremdeles. Thi det nye Liv, som rører sig hos ham, det er just Guds Liv i ham, hvilket bestandig drager Aande herovenfra og i alle sine Ytringer stunder og higer til Gud.

1 Cor. 6, 20. I ere dyrekjøbte; ærer derfor Gud i Eders Legeme og Eders Aand, hvilke høre Gud til! (Mal. 1, 6).

Ps. 111, 10. Herrens Frygt er Viisdoms Begyndelse.

1 Joh. 4, 19. Vi elske ham, fordi han elskede os først. (Rom. 8, 15).

1 Joh. 5, 3. Dette er Kjærlighed til Gud, at vi holde hans Bud, og hans Bud ere ikke svære. (Phil. 4, 4).

1 Joh. 2, 15—17. Elsker ikke Verden, ikke heller de Ting, som ere i Verden! Dersom Nogen elsker Verden, er Faderens Kjærlighed ikke i ham. Thi alt det, som er i Verden, Kjødets Lyst og Øinenes Lyst og Livets Hoffærdighed, er ikke af Faderen, men af Verden. Og Verden forgaaer og dens Lyst; men den, som gjør Guds Villie, bliver til evig Tid.

Ordsp. 16, 6. Ved Frygt for Herren viger man fra det Onde. Jer. 11, 4. Matth. 7, 21). Frygt Gud, og hold hans Bud! thi det bør hvert Menneske gjøre.

Ap. Gj. 5, 29. Man bør adlyde Gud mere end Menneskene.

Ordspr. 1, 10. Min Søn, naar Syndere lokke dig, da samtyk ikke! (23, 26).

1 Petr. 5, 7. Kaster al Eders Sorg paa Gud! thi han har Omsorg for Eder.

Ordspr. 3, 5. Forlad dig paa Herren af dit ganske Hjerte; men forlad dig ikke fast paa din Forstand! (Jer. 17, 5—8. Matth. 4, 7).

Rom. 8, 31. Er Gud for os, hvo kan da være imod os?

Luc. 12, 15. Jesus sagde: Ingens Liv bestaaer i at have overflødigt Gods. (Ps. 145, 15—16. Ordspr. 15, 16. Hebr. 13, 5. 6. Matth. 26, 39. Rom. 8, 28).

Luc. 11, 9. Jesus sagde: Beder, saa skal Eder gives! leder, saa skulle I finde! banker, saa skal der lukkes op for Eder. (Joh. 16, 24. Ps. 50, 15. 145, 18—20).

Eph. 5, 20. Takker altid Gud og Faderen for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn! (Ps. 118, 1).

Ps. 103, 1. Min Sjæl, lov Herren! og alt det, som inden i mig er, love hans hellige Navn! Min Sjæl, lov Herren, og glem ikke alle hans Velgjerninger. (Ps. 145, 1—4).

Matth. 4, 10. Jesus sagde: Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene. (Ps. 99, 5).

2 Mos. 20, 7. Herren sagde: Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængeligen; thi Herren skal ikke lade den være ustraffet, som tager hans Navn forfængeligen. (Matth. 5, 34—37. Jac. 3, 10. 5, 12. Hebr. 6, 16. Zach. 5, 4. 1 Tim. 1, 9—10. 5 Mos. 18, 10—12).

1 Joh. 5, 21. Mine Børn, vogter Eder for Afguder! (2 Mos. 20, 2—6. Eph. 5, 5. Phil. 3, 18—19).

§ 49. Den treenige Gud, som vi dyrke i Hjerte og Levnet, skulle vi ogsaa paa en særegen Maade dyrke ved rettelig at bruge de høiværdige Sacramenter samt Kirkens øvrige Naademidler og Andagtsøvelser, saavel hjemme, som i Menighedens offentlige Forsamling.

Anm. 1. Vi have i den foregaaende Paragraph talt om den umiddelbare Gudsdyrkelse i Hjerte og Levnet, saaledes, som den til enhver Tid og under alle Forhold skal fremtræde i en Christens indre og ydre Liv; vi skulle nu tale om den middelbare, den særegne og bestemte udvortes Gudsdyrkelse, der, mere og mindre bunden til en ved Herrens Indstiftelser og Kirkens Anordninger bestemt Form og Orden, tjener som Middel til Opnaaelsen af den dobbelte Hensigt: Troens Bekjendelse og Menighedens Opbyggelse eller det nye Menneskes Fremvæxt. Af denne Gudsdyrkelse, der altsaa alene bestaaer i visse Andagtsøvelser, gives der tvende Arter, nemlig: **den offentlige Gudsdyrkelse og Husandagten.**

Anm. 2. Den offentlige Gudsdyrkelse (§ 45 Anm. 4), hvortil Adgangen staaer aaben for Alle og Enhver, foretages i Menighedens offentlige Forsamling i dertil indrettede Gudshuse paa alle Søndage og andre Helligdage, og bestaaer, som bekjendt, af Ordets Læsning og Prædiken, Bøn, Psalmesang, Messe, Sacramenternes Brug samt Udførelse af de øvrige kirkelige Handlinger, som Confirmation, Skriftemaal, Vielse, Præstevielse, Jordefærd, Alt efter den derom af

Kirken antagne Regel. Det er vor Pligt flittig at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse for derved at bekjende vor Tro og opbygge os selv og Andre; og det vil en Christen ogsaa gjerne gjøre, især hvor Ordet lyder og Sangen toner fra troende Hjerter; thi da vil det kunne være ham baade til Oplysning og Oplivelse, til Trøst og Styrke, at samles med Menigheden til en høitidelig Andagtsøvelse og paa et helligt Sted, der just er indrettet og indviet til det Samme. Ja jo kraftigere Livet rører sig hos ham, desto mere føler han just ogsaa Trang til den Næring for samme, han kan finde i den offentlige Gudsdyrkelse; og jo mere de sex Arbeidsdage i Ugen tage hans Tid i Beslag til anstrængende, for Sjæl og Legeme udmattende, Forretninger for det Timelige, desto kjærere vil Hvile- og Helligdagen være ham, og i begge Henseender vil han med Glæde efter Herrens Anordning holde den i Ære for sig og sit hele Huus. — Den offentlige Gudsdyrkelses Form er hos Catholikerne mere kunstig og prægtig end hos Lutheranerne, men hos disse dog ikke saa nøgen og fattig som hos de Reformeerte, der mere end tilbørlig forsmaae den Hjælp, de skjønne Kunster i Kirkens Tjeneste kunne yde til Sindets Opløftelse, medens Catholikerne derimod staae i Fare for over Gudsdyrkelsens Form at glemme dens Indhold. Dette Sidste er jo vistnok det Værste; thi naar den udvortes Gudsdyrkelse, den almindelige og umiddelbare saavelsom den særegne og middelbare, ikke er et sandt Udtryk af den indvortes, er den kun et forargeligt Skuespil, og Deeltagelse dertil grundet i Selvbedrag eller Hykleri.

Anm. 3. Jo mere Livet vækkes i Menigheden, desto mere ville ogsaa de Christne føle Lyst og Trang til at opbygge sig med hinanden og vidne til Herrens Ære, ikke alene i Guds Huus paa de dertil bestemte Dage, men ogsaa hjemme, naar Leilighed gives, ved Ordets Læsning, ved Bøn og Sang, ved gudelig Tiltale og Samtale; og naturligt er det, at ikke alene et Huses Folk, men ogsaa Venner og Naboer, som drives af den samme Aand, kunne samles til fælleds Andagtsøvelse. Men ligesom Præsten forestaaer den offentlige Gudsdyrkelse, saaledes er det jo ogsaa ønskeligt, at han ikke maa staae udenfor saadanne aandelige Bevægelser og Livsyttringer i Menigheden, at han maa kjende og forstaae dem og vaage derover som en trofast Hyrde, samt oplive og lede dem ved sin hjertelige Deeltagelse, som ogsaa ved sin personlige Nærværelse, i Særdeleshed i større Forsamlinger; og til den Ende bør Præst og Menighed komme hinanden imøde med Kjærlighed og Fortrolighed, hvilket heller ikke vil mangle, naar de dele Tro og Haab med hinanden. De ville da virke med hinanden til Guds Riges Udbredelse baade offentlig og i Huuslivets stille Kredse; og Huusandagten vil ikke svække Lysten til at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, i det den bidrager til at holde Følelsen af den Trang, som fører til begge, vaagen og levende. — De Andagtsøvelser, som saaledes af Flere eller Færre anstilles i Hjemmet, have naturligvis en friere Form end den offentlige Gudsdyrkelse, men maae dog aldrig løsrive sig fra Kirkens Orden og lebende Indflydelse eller træde udover det underordnede Forhold til den Gudsdyrkelse, som har Kirkens Besegling og Naademidlernes ordentlige Forvaltning for hele Menigheden ved Herrens viede Tjener; og bliver Huusandagten saa end ikke saa høitidelig og opløftende som Gudstjenesten i Menighedens offentlige Forsamling, saa kan den dog være ligesaa hjertelig og rørende og har den store Nytte, at den i Særdeleshed bidrager til at føre Christendommen ind i Huus- og Selskabs-

Livet og til at udrydde den Indbildning, at man kun om Søndagen og i Kirken skulde have med Guds Rige at gjøre. Derfor skulle vi drive paa begge Dele, hvad en Christen gjør med Lyst efter Aandens Drift. Men aldrig maae vi glemme, at der aldeles intet Fortjenstligt er ved, enten at gaae i Kirke, eller at holde Husandagt: begge Dele skulle vi gjøre, fordi vi trænge dertil.

2 Mos. 20, 8. Herren sagde: Kom Sabbatens Dag ihu, at du holder den hellig!

2 Mos. 23, 12. I sex Dage skal du gjøre din Gjerning, men paa den syvende Dag skal du holde Sabbat, paa det din Oxe og dit Aasen maae hvile sig, og din Tjenestekvindes Søn og den Fremmede vederqvæges.

Ps. 84, 11. Een Dag er bedre i dine Forgaarde end tusinde ellers. Jeg udvælger hellere at være ved Dørtærskelen i min Guds Huus, end at boe i de Ugudeliges Pauluner.

Eph. 5, 19. Taler hverandre til med Psalmer, Hymner og aandelige Sange, og synger og leger i Eders Hjerte for Herren! (Col. 3, 16. Ps. 146, 1. 2).

Matth. 15, 8. 9. Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund og ærer mig med Læberne, men deres Hjerte er langt fra mig; men de dyrke mig forgjæves.

Hebr. 13, 17. Lyder Eders Veiledere og værer dem hørige! thi de vaage over Eders Sjæle, som de, der skulle gjøre Regnskab — at de kunne gjøre dette med Glæde, og ikke sukkende; thi dette var Eder ikke gavnligt.

b) Vore Pligter mod os selv.

§ 50. Vi skulle elske os selv og sørge omhyggelig for vort sande Vel. Vi skulle da udvikle de naturlige Evner og Anlæg, som Gud har nedlagt i vor Sjæl, men for Alting leve og voxe som Guds Børn, at hine Naturgaver mere og mere kunne blive fornyede og helligede til Redskaber for den Helligaand, os til Salighed.

Anm. 1. At vi skulle elske os selv, ikke forsaavidt vi ere fordærvede ved Synden; men forsaavidt vi ere skabte og gjenfødte af Gud, og at en saadan Kjærlighed ogsaa udvikler sig af den christelige Tro, det er ovenfor fremsat (§ 47 Anm. 2). Af denne Kjærlighed følger naturligvis en omhyggelig Omsorg for vort sande Vel, hvilken Omsorg i Særdeleshed henvender sig til vor Sjæl, vor bedre Deel.

Anm. 2. Det er en almindelig menneskelig Pligt, der altsaa ogsaa paahviler en Christen, at udvikle Sjælens naturlige Evner og Anlæg (§ 14): at berige Forstanden med al gavnlig Oplysning, at uddanne Hjertet til varm Følelse for alt Sandt, Godt og Skjønt, at styrke Villien til Fasthed og Bestandighed i det Gode, at skjærpe den aandelige Sands for Ret og Uret og at holde Samvittigheden vaagen. Dersom vi ikke havde været fordærvede ved Synden, havde vi kun behøvet saaledes at udvikle og bruge Naturens Gaver; men nu behøves der en Omvendelse og Fornyelse fra Grunden af samt en daglig Renselse og Tilegnelse af Naaden for at komme ind og blive i Guds Rige til

Sjælens Frelse. Den Omsorg for Sjælen, som paahviler ethvert Menneske, men som kun en Christen har ret Forstand paa, naaer derfor først sit Maal i Guds Rige ved Sjælens Forløsning og Gjenfødelse, Retfærdiggjørelse, Oplysning og Helliggjørelse. Kun derved bliver Sjælen mere og mere gjennemtrængt af det sande, evige Liv med Himlens Lys og Fred, Glæde og Kraft; kun saaledes gaaer den sin Fuldendelse imøde, i det den mere og mere i alle Retninger bliver Vølig og Redskab for den Helligaand og med fri Bevidsthed gjenforenet med Gud; kun saaledes kunne vi opfylde vor Bestemmelse her og hisset, salig hensove i Herren og opvaagne til evig Glæde og Herlighed (§ 40). Hvad vi skylde os selv med nærmest Hensyn til Sjælen, kan da indbefattes i disse faae Ord: vi skulle søge Guds Rige, forsaavidt vi ere udenfor, og blive deri, forsaavidt vi ere komne derind; thi det er ikke alene Veien til Sjælens Forløsning og Saliggjørelse, hvorpaa det fornemmelig kommer an; men det fører ogsaa til en sund Udvikling af dens naturlige Gyner og Anlæg, eftersom vor særegne Stilling i Livet i Besynderlighed fører det med sig, for at vort hele Væsen mere og mere kan blive helliget til Herrens Tjeneste. For en Christen, som veed sig selv i Guds Rige, gjælder det altsaa om at blive deri, at gaae fremad mod Maalet, at vore i det indvortes Menneske og derfor, om Gud vil, at opoffre alt Andet. At arbeide derpaa under stadig Aarvaagenhed og Bøn, efter den Naade, Gud forunder, det er hans Pligt, det er hans Lyst og Glæde: det skylder han Gud, det skylder han sig selv, det gjør han Gud til Ære og sig selv til Salighed.

Anm. 3. Gud er den egentlige Sjælesørger,

og vor Omsorg for Sjælen bestaaer derfor fornemmelig i, at vi overgive os til hans Omsorg og Forsorg, især ved at bruge hans Naademidler med de Andagtsøvelser, som knytte sig nærmest dertil. Men saa kan ogsaa Omgang med oplyste og erfarne Medchristne, Læsning af gode Bøger og stille Betragtning i Kensombeden befordre vor Forbedring og Fremgang i det Gode, vor Sjæls Udvikling og Frelse. Den gode Virkning af alt dette er dog væsentlig betinget af, at vi kjende os selv med alle vore Mangler og Feil, at vi erkjende vor Sjæls Armod og Ureenhed, Skyld og Brøde, for at vi ret kunne tilegne os Guds Naade, og bruge alle de Midler og al den Leilighed, han giver os, til en stadig Fremgang til det Bedre. Ved at undskylde og besmykke vor Brøst og Brøde og ophøie os selv over Andre, efter Egenkjærlighedens og Stolthedens Tilskyndelse, komme vi aldrig videre paa den gode Vei, og ved Hovmod tillukke vi Naadens Dør for os.

Matth. 6, 33. Jesus sagde: Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed! saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. (Luc. 10, 38—42).

2 Petr. 3, 18. Vorer i vor Herres og Frelsers Jesu Christi Naade og Kundskab.

1 Cor. 14, 20. Brødre! værer ikke Børn i Forstand! nei, værer Børn i Ondskab, men i Forstand fuldvorne! (Rom. 16, 19. Matth. 10, 16. Joh. 8, 31. 32).

Matth. 5, 45. Jesus sagde: I skulle være fuldkomne, ligesom Eders Fader i Himlen er fuldkommen.

2 Cor. 7, 1. Efterdi vi have saadanne Forjættelser, I Elskelige, saa lad os rense os selv fra al Kjødets og Aandens Besmittelse og fuldende vor Helliggjørelse i Guds Frygt!

Ap. Gj. 24, 16. Heri over ogsaa jeg mig, altid at have en uskadt Samvittighed for Gud og Mennesker.

Matth. 26, 41. Jesus sagde: Vaager og beder, at I ikke skulle falde i Fristelse! Aanden er vel redebon; men Kjødet er skrøbeligt.

1 Cor. 15, 33. Forføres ikke! slet Omgang forderver gode Sæder.

1 Thess. 5, 21. Prøver alle Ting! beholder det Gode!

1 Petr. 5, 5. Smykker Eder med Ydmyghed! thi Gud staaer de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade. (Luc. 18, 14).

Matth. 16, 24—26. Jesus sagde: Vil Nogen komme efter mig, han fornægte sig selv og tage sit Kors og følge mig! Thi hvo, som vil frelse sit Liv, skal miste det; og hvo, som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det. Thi hvad gavner det Mennesket, om han vinder den ganske Verden, men tager Skade paa sin Sjæl?

§ 51. **Vort Legems Liv skulle vi bevare, samt rense, styrke og øve det ganske Legeme til en tækkelig Bolig og et godt Redskab for det nye Menneske.**

Anm. 1. Det Liv, som aander i vort Legeme og forbinder dette med Sjælen, skulle vi bevare, som Guds bedste timelige Gave, saalænge han vil det. Ligeledes skulle vi bevare vore Lemmer, Sandser og legemlige Kræfter, samt styrke og øve, uddanne og bruge dem, saa godt vi kunne, og som vor Livsstilling i Særdeleshed fører det med sig, for at vort Legeme kan blive en bequem og tækkelig Bolig, et smukt og godt Redskab for Sjælen, og denne ikke skal hindres i sin Virksomhed ved Legemets Mangler og mangelfulde Uddannelse. Vi skulle saaledes ikke pleie og øve Legemet for dets egen Skyld, men for Sjælens; og Legemets Uddannelse bør, saavidt muligt, holde lige Skridt med Sjælens. Dette var nok, dersom Legemet ikke var besmittet af Synden. Men da det er det, saa maae vi ogsaa rense det ligesom Sjælen, døde Kjødets Lyster, vaage over, at Besmittelsen ikke udbreder sig videre, men derimod tragte efter, at Legemet kan tage Deel i Sjælens Gjenfødelse, og Spiren til det nye Legeme udvikle sig mere og mere i det gamle, og saaledes i Ret og Alt stræbe at uddanne og bruge vort Legeme, som det egner sig ikke for det gamle, men for det nye Menneske. Og det vil en Christen gjøre af fri Drift, fordi han ønsker med Alt, hvad hans er, at høre Herren til og at ære ham baade med sit Legeme og sin Sjæl. Men han vil dog heller ikke undslaae sig for at opoffre sit Liv og Legeme, naar Pligten byder det.

Anm. 2. Disse Pligter overtræde vi aldeles ved Selvmord — hvorved vi forkorte vor Forberedelsestid, med Ret ipskrive os fra alle vore Forpligtelser mod vore Medmennesker, og vise Utydighed og Utaknemmelighed mod Gud samt Mistillid til ham —, og mere og mindre ved efter eget Lykke at skade os selv paa Lemmer og Helbred, som ogsaa ved at overgive os selv til de hæslige Laster, vi kalde Horeri, Fraadseri og Drukkenskab, hvorved vi besmitte og forderve Legemet, saavelsom Sjælen, skjønt Kjødet seir over Aanden og give os i den Ondes Vold, ikke at tale om, at vi derved kunne forspilde vor egen og Andres timelige Velfærd, ja hvad værre er, forføre og forarge vore Medmennesker. En Christen kan synde og gribe sig selv i megen Brøst; men han kan ikke leve i nogen Last.

Den Lastefulde er ikke en Christen. Heller ikke kan en Christen forsætlig forgribe sig paa sig selv og formastelig indgribe i den almægtige Guds Herredømme. Han har ved sin Daab sagt sig los fra saadanne Mørkets Gjerninger, som fra Mørket selv.

Rom. 14, 7. 8. Ingen af os lever sig selv (efter eget Tykke), og Ingen dør sig selv; thi baade dersom vi leve, leve vi Herren (efter hans Behag), og dersom vi dø, dø vi Herren; derfor enten vi leve, eller vi dø, ere vi Herrens. (1 Cor. 6, 19. 20).

1 Joh. 3, 16. Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han (Jesus) har sat sit Liv til for os. Saa bør og vi sætte Livet til for vore Brødre. (Joh. 15, 13).

Ap. Gj. 20, 24. Jeg agter Intet, holder og ikke mit Liv dyrebart for mig selv, paa det jeg med Glæde kan fuldende mit Løb og den Tjeneste, jeg har annammet af den Herre Jesu, at forkynde Guds Naades Evangelium.

2 Cor. 7, 1. (§ 50).

Luc. 21, 34. Jesus sagde: Vogter Eder, at Eders Hjerter ikke nogen Tid besværes med Fraadseri og Drukkenskab!

Rom. 13, 14. Iklæder Eder den Herre Jesum Christum og pleier ikke Kjødet til at vække Begjærlighed!

2 Mos. 20, 14. Herren sagde: Du skal ikke bedrive Hoer.

Matth. 5, 27. 28. Jesus sagde: I have hørt, at der er sagt de Gamle: „du skal ikke bedrive Hoer." Men jeg siger Eder, at hver den, som seer paa en Qvinde for at begjære hende, har allerede bedrevet Hoer med hende i sit Hjerte.

Gal. 5, 24. De, som høre Christus til, have korsfæstet Kjødet med dets Lyster og Begjærligheder.

Sir. 30, 16. 1 Cor. 10, 31. Eph. 5, 18. 1 Petr. 2, 11. Gal. 5, 19—21. Eph. 5, 3—5. 1 Thess. 4, 3—5.

§ 52. Vor timelige Velfærd maae vi beskytte og befordre paa lovlig Maade, dog ikke for dens egen Skyld, men for at vi desto friere og bedre kunne leve og virke for Guds Rige.

Anm. 1. Til vor timelige Velfærd regne vi: en Stilling og Virksomhed i Menneskesamfundet efter vor Lyst og vore Evner, Frihed for unaturlige og unødvendige udvortes Baand og Indskrænkninger, fornøden Formue til et sorgfrit, tarveligt og anstændigt Udkomme, Ære blandt vore Medmennesker samt forfriskende og opmuntrende Fornøielser. Da Gud har skabt og indrettet Verden saaledes, at disse Goder meer og mindre kunne opnaaes, og hos os nedlagt en naturlig Trang dertil, saa kunne vi ogsaa med hans Villie tage imod dem, tragte efter dem, bevare og beskytte dem, samt nyde og bruge dem, forsaavidt han giver os Leilighed dertil; men ikke for deres egen Skyld; thi de ere kun timelige Goder og have intet Værd i sig selv. Gud har ikke sat os her i Verden, for at vi kun skulde vinde og nyde de jordiske Goder og „leve hver Dag i Herlighed og Glæde", men for at vi skulle tilegne os hans Naade, virke i det Kald, han anviser os, og derved modnes for en bedre Verden; og det kunne vi, naar Gud vil, ogsaa uden hine Goder, hvori den gjenløste Sjæl ikke har sit Liv og sin Salighed, og som vi i alt Fald maae forlade i Døden, om ikke før. Vi maae derfor kun tragte efter de timelige Goder — dog ikke indtil Rigdom og Overflødig-

hed —, forsaavidt vi finde dem fornødne og tjenlige til vor aandelige Udvikling, vor Fremvæxt i Guds Rige, eller i det Mindste ikke skadelige i denne Henseende; thi de kunne alle helliges for Guds Rige, til Herrens Tjeneste, vi kunne nyde og bruge dem alle til Guds Ære, som til Gavn og Glæde for os selv og Andre; og paa den anden Side kunne Trældom, Fattigdom og Vanære, en glædeløs udvortes Tilstand og en Virkekreds, hvori vi ikke ret kunne arbeide med Lyst og Dygtighed, lamme Sjælens Kraft, hindre og indskrænke dens Virksomhed, kue dens Livsfriskhed, som ogsaa svække og nedbryde Legemet. — Det følger af sig selv, at vi kun paa lovlig Maade maae befordre og beskytte vor timelige Velfærd, hvilket skeer, naar vi i Overensstemmelse med guddommelige og menneskelige Love dertil benytte vor Stilling og vore Evner med den Leilighed, Gud giver, virke i vort Kald med Flid og Dygtighed, Troskab og Retskaffenhed, bruge Guds gode Gaver med Maadehold og Sparsommelighed, og efter vort Arbeide fornøie os i Uskyldighed og indenfor Sømmelighedens Grændser.

Anm. 2. Vi forsynde os i denne Henseende ved Gjærrighed og Vindesyge, Ødselhed og Overdaadighed, Vrangjærrighed og Forfængelighed, Forlystelsessyge, Usædelighed, Tøilesløshed og Lediggang, hvorved vi dels tragte efter de timelige Goder for deres egen Skyld, ja betragte dem som de høieste Goder, for hvis Opnaaelse vi tilsidesætte Pligt og Ret, dels overskride Orden og Maade i deres Brug, dels efterjage Skinnet og Skyggen istedetfor Tingen selv. — Ingen Christen kan være hengiven til saadanne Laster. Han søger først og fornemmelig Guds Rige, tragter efter de timelige Goder kun som Midler til det sande Godes Befordring, tager imod dem med Tak til Gud,

„helliger dem ved Guds Ord og ved Bøn", bruger dem med Glæde, saa godt han veed og kan, efter Giverens Villie, og er villig, som skyldig, til at opoffre og fraskye sig dem, naar Gud vil det, glad ved at eie en Skat og en Glæde, „som Ingen tager fra ham".

Anm. 3. Vor timelige Velfærd hindres og forstyrres baade ved Mangel af timelige Goder og ved Hjemsøgelse med timelige Onder. Begge Slags kunne, med Hensyn til den nærmeste Aarsag, være baade selvforskyldte (forvoldte ved vore egne Synder og Vildfarelser) og uforskyldte (ikke saaledes forvoldte), skjønt i Grunden intet Savn og ingen Sorg i Verden er uforskyldt, da vi alle ved vore Synder have forskyldt og fortjent at bære vor Deel af dette Livs Byrder og Mangler, ja langt Mere. Men den gode og naadige Gud beskikker alt Saadant over os til vort sande Bedste, trøster og styrker os under Korset og lader „alle Ting tjene dem tilgode, som elske ham" (Rom. 8, 28). Derfor skulle vi bestitte os paa Nøisomhed og Taalmodighed, hvad en Christen villig gjør af Kjærlighed og Tillid til Gud (§ 18 Anm. 2 og 4).

Luc. 10, 41. 42. Jesus sagde: Martha! Martha! du gjør dig Bekymring og Uro med mange Ting. Men Det er fornødent. Maria har udvalgt den gode Deel, som ikke skal bortages fra hende. (Matth. 6, 33 — § 50).

1 Tim. 4, 4—5. Al Guds Skabning er god, og Intet at forkaste, naar det annammes med Taksigelse, efterdi det helliges ved Guds Ord og Bøn. (1 Mosеb. 1, 31. Ap. Gj. 10, 15. Col. 2, 16—23).

Ordspr. 30, 8. Giv mig ikke Armod eller Rigdom, men uddeel til mig mit bestikkede Brød! (Ap. Gj. 20, 33—35. 1 Tim. 6, 17—19).

1 Tim. 6, 9. 10. De, som ville vorde rige, falde

i Fristelse og Snare og mange daarlige og skadelige Begjærligheder, som nedsænke Menneskene i Ødelæggelse og Fordærvelse; thi Pengegjærrighed er en Rod til alt Ondt. (Matth. 6, 19—21).

Phil. 4, 8. Brødre! hvadsomhelst der er sandt, hvadsomhelst ærbart, hvadsomhelst retfærdigt, hvad der er reent, hvad der er elskeligt, hvad der har godt Lov, kort Alt, hvad dydigt og rosværdigt man være: derpaa giver Agt! (2 Cor. 8, 21. 1 Cor. 4, 3—4).

Gal. 5, 26. Lad os ikke have Lyst til forfængelig Ære, saa at vi trodse hverandre og bære Avind mod hverandre! (Joh. 12, 43).

Ps. 31, 8. Jeg vil fryde mig, Herre, og være glad ved din Miskundhed.

Ordsp. 11, 9. Glæd dig, du Unge, i din Barndom, og lad dit Hjerte være vel tilmode i din Ungdoms Dage! — Vid dog, at for alt dette skal Gud føre dig for Dommen! (1 Joh. 2, 15—17).

1 Cor. 7, 21. Er du kaldet som Træl, det bekymre dig ikke! men kan du blive fri, da vælg hellere dette! (Ap. Gj. 26, 29).

Eph. 5, 16. Kjøber den beleilige Tid! (1 Thess. 4, 11. 12)

Tob. 4, 30. Frygt ikke, mit Barn, fordi vi ere blevne fattige! Du har Meget, naar du frygter Gud og viger fra al Synd og gjør det, som er behageligt for ham. (Ordspr. 15, 16. Hebr. 13, 5. 6. 1 Tim. 6, 6—8. Luc. 12, 15).

Rom. 12, 12. Værer glade i Haabet, taalmodige i Trængselen, vaagtige i Bønnen! (Rom. 8, 18. 1 Cor. 10, 13. 2 Cor. 4, 16—18. Hebr. 10, 32—39. 12, 1—13. 1 Petr. 2, 19—21).

2 Cor. 12, 9. Min Naade er dig nok; thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed.

c) Vore Pligter mod vor Næste.

§ 53. Vor **Næste** skulle vi elske som os selv, og derfor handle mod ham, som vi ønske, at han ville handle mod os. Vi skulle da ogsaa gjøre, hvad vi kunne, til hans Sjæls Oplysning og Uddannelse, Forløsning og Saliggjørelse.

Anm. 1. Om Kjærlighed til Næsten, baade som Pligt og som naturlig Udvikling af den christelige Tro, er der handlet ovenfor (§ 47 Anm. 2 og 3). Ligeledes er det ved samme Leilighed bemærket, at ethvert Menneske er vor Næste, saa at intet Menneske, end ikke vor Uven og Fjende, er udelukket fra den Kjærlighed og de Kjærligheds-Ytringer, vi skylde Alle, og at vi just mod Saadanne, som meer eller mindre forsee sig imod os, og med eller mod deres Villie i een eller anden Henseende ere os imod, skulle udvise Sagtmodighed og Forsonlighed — kjendelige i Mildhed, Billighed, Overbærenhed, Fordrageligheed, Ædelmodighed og Hjælpsomhed —, for, som det egner sig „de Fredsommelige", at bevare eller gjenopreite den indbyrdes Fred og Enighed. Men da vi have Pligter mod vor Næste, hvis Opfyldelse han har Ret til at kræve af os, kunde det synes, at det ikke var nok her at tale om Kjærligheden, som Kilden til al Pligtopfyldelse, men at vi ved Siden af den burde stille Retfærdigheden. Dog, det synes kun saa; thi Kjærligheden indbefatter Retfærdigheden i sig og driver os til at opfylde baade de Pligter, som Næsten har Ret til at kræve opfyldte af os, og dem, som ikke møde nogen tilsvarende Rettighed hos ham. Det er da nok her at udvikle den Kjærlighed til vor Næste, som Loven

krøver og Evangeliet fjænker, hvilken — da vi skulle elske ham som os selv — viser sig deri, at hans sande Vel og gode Ret ligge os ligesaa oprigtig paa Hjerte, som vort eget Vel og vor egen Ret, saa at vi ikke alene ikke ville tilføie ham noget Ondt, men ogsaa unde og ønske ham alt Godt, bede for ham, som for os selv, hjælpe, gavne og glæde ham, saa meget vi kunne, kort, at vi i Ord og Alt ere sindede mod ham og handle mod ham, som vi ønske, at han vilde handle mod os og være sindet mod os, naar han var i vort Sted, og vi i hans, hvorimod ikke alene al Uretfærdighed, men ogsaa al Ukjærlighed, Bitterhed, Vrede, Had, Ligegyldighed med Hensyn til hans Vel og Vee, Misundelse og Skadefrohed, strider. Vore Pligter mod Næsten ville da lettelig kunne udledes af, hvad der ovenfor er fremsat om vore Pligter mod os selv.

Anm. 2. Ligesom vi skylde os selv at udvikle vor Sjæls naturlige Evner og Anlæg og i Særdeleshed at arbeide paa dens Forløsning og Saliggjørelse, saa skylde vi vor Næste, saavidt muligt, at gjøre det Samme for ham og saaledes bidrage til, at han kan blive en god og lykkelig Borger i denne Verden og især en god og salig Borger i Guds Rige, hvorhos vi dog maae vogte os for ved nogensomhelst Samvittighedstvang at gjøre Indgreb i hans aandelige Frihed. Denne Forpligtelse skulle vi opfylde dels ved selv at oplyse, veilede, rette, formane og advare ham, opvise og opbygge ham i det „indvortes Menneske", samt bede for ham — hvilke Pligter vel i Særdeleshed paaligge den christelige Lærerstand, men dog ogsaa ere almindelige, forsaavidt alle Christne udgjøre „et helligt Præstedømme" (1 Petr. 2, 5. 9.) —; dels ved at skaffe ham Leilighed til Sjælens Oplysning og Uddannelse, som til dens Indvielse og Opbyggelse til Salighed, i Kirken og Skolen, ved Omgang med oplyste levende Christne og ved Læsning af gode Bøger; dels ved at foregaae ham med et godt Exempel. — Herimod forsynde vi os grovelig, naar vi ved vor sleite Opførsel forarge Næsten og forlede ham til vor Efterligning, eller naar vi, ved at lyve*) for ham, formørke og besmitte hans Sjæl, eller, ved at bedrage, lokke eller true ham, forføre ham til Synd. — Ingen Christen kan være en Forfører, eller en forsætlig Løgner og Bedrager; og i det han omhyggelig vogter sig selv for Synd, vogter han sig derved tillige for at give sin Næste Forargelse. Han elsker sin Næste som sig selv og bærer derfor en kjærlig Omsorg for hans Sjæls Uddannelse og Forløsning, for broderlig at dele de bedste Goder med ham, efter det Maal af Naturens og Naadens Gaver, der er ham selv tildelt.

Anm. 3. I nødstillig Forbindelse med de hidtil berørte Pligter mod Næsten staaer endnu den Pligt, at vi, naar han er af anden Mening end vi, skulle vise Sagtmodighed og Mildhed, Billighed og Velsindethed imod ham. Men har han en anden Tro end vi, da kunne vi, som Christne, ikke fælde anden Dom end den, som Guds Ord lægger os i Munden, at han umuelig kan blive salig ved en falsk og feil Tro, da der kun er „een Tro" til Salighed (Eph. 4, 4), ligesom der i Guds Rige kun er „een Hjord og een Hyrde" (Joh. 10, 16). Men vi fælde ikke den sidste Dom over ham, vi fordømme ham ikke — hvortil vi hverken have Ret eller Lyst —, men anbefale ham til Guds Naade, bede og arbeide for hans Indgang i

*) Al Synd er egentlig Løgn, en Afvigelse fra Sandheden, en Fornægtelse af det Gode (§ 21); men her tales kun om løgnagtige og usandfærdige Ord, hvorved vi volde Næsten Sorg og Fortred.

Guds Nige og glæde os i det Haab, at Livsens Lys ogsaa engang maae opgaae for ham, ja i det Haab, at alle de, som endnu ikke have hørt Evangeliet, skulle faae det at høre her eller hisset (§ 34), og de, som endnu forsmaae det, maaskee dog, før Dommen falder, annamme det og omvende sig til Herren — hvis de ikke have „syndet til Døden".

Matth. 22, 39. Jesus sagde: Du skal elske din Næste som dig selv. (3 Mos. 19, 18. Luc. 10, 25—37. Matth. 5, 43—48).

1 Joh. 3, 18. Mine Børn! lad os ikke elske med Ord eller med Tungen, men i Gjerning og i Sandhed! (Rom. 13, 8—10).

Matth. 7, 12. Jesus sagde: Alt, hvad I ville at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I ogsaa mod dem! thi saadan ere Loven og Profeterne.

1 Thess. 5, 11. Formaner hverandre, og opbygger den Ene den Anden! (Col. 3, 16. Rom. 14, 1. 19. Ap. G. 20, 20. 1 Cor. 9, 22. Marc. 10, 43—45).

Gal. 6, 1. Brødre! dersom og et Menneske bliver overilet af nogen Brøst, da hjælper ham tilrette, I Aandelige, med Sagtmodigheds Aand! men see til dig selv, at ikke og Du bliver fristet. (Jac. 5, 19. 20).

1 Thess. 5, 25. Brødre! beder for os! (1 Tim. 2, 1—4).

Matth. 5, 16. Jesus sagde: Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de see Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himlene!

Luc. 17, 1. 2. Jesus sagde: Det er umuligt, at Forargelser ei skulde komme; men vee den, ved hvilken de komme! Det var ham bedre, om en Møllesteen blev hængt om hans Hals, og han blev kastet i Havet, end at han skulde forarge een af disse Smaae.

2 Tim. 3, 13. Onde Mennesker og Bedragere fare frem til det Værre: de forføre og forføres.

Eph. 4, 25. Aflægger Løgn og taler Sandhed, hver med sin Næste, efterdi vi ere hverandres Lemmer! (Col. 3, 9).

1 Cor. 4, 5. Dømmer ikke Noget før Tiden, inden Herren kommer, som og skal føre det for Lyset, som er skjult i Mørket, og aabenbare Hjerternes Raad! Da skal Enhver vederfares sin Lov af Gud.

Ap. G. 4, 12. Der er ikke Frelse i nogen Anden. (Joh. 14, 6).

§ 54. Vor Næstes Liv og Legeme skulle vi bevare og forsvare, saavidt det staaer til os, samt bidrage til, at han kan øve og udvikle sine legemlige Evner; og hans timelige Velfærd skulle vi beskytte og befordre, idet vi i begge Henseender agte paa hans gode Ret og hans sande Tarv.

Anm. 1. Den kjærlige Omsorg for vore Medmenneskers Bedste, vi skylde dem, som ogsaa Hensynet til deres Ret, byder os at bevare og forsvare Næstens Liv og Legeme mod Vold og Vaade, at hjælpe ham i Livs og Legems Fare, endog med egen Fare og Besvær, at lette ham Livets Møie ved trofast Medhjælp, at drage Omsorg for hans Sundhed og legemlige Udvikling og staae ham bi i denne Henseende med godt Raad og fornøden Advarsel. — Herimod forsynde vi os grovelig ved Mord og Drab eller anden Mishandling af Næstens Legeme, hvorved vi formaaskeligen forgribe os mod Herren og paa den, han skabte i sit Billede; endvidere ved at udsætte Næsten for Livs og Legems Fare, eller at unddrage ham vor Hjælp i en

saadan, ved at overlæsse ham med Arbeide, ved at paaføre ham en Sorg, der nager paa hans Livs Rod, og ved at forlede ham til et lastefuldt Levnet, hvorved hans Sundhed nedbrydes.

Anm. 2. Timelig Velfærd har samme Vigtighed for Næsten som for os selv, og hans Ret dertil er lige saa god som vor egen. Vi skulle derfor beskytte og befordre vor Næstes timelige Velfærd med Mærværdighed og Kjærlighed, ved redelig at overholde hans udvortes Rettigheder og kjærlig at agte paa hans udvortes Bedste, og saaledes ogsaa i dette Stykke vise, at vi elske vor Næste som os selv. Hertil hører: at bidrage til at skaffe ham en passende Stilling i Livet og at uddanne ham dertil; at unde og skaffe ham al den Frihed, som kan bestaae med hans Vel og med god Orden; at beskytte hans Eiendom, skaffe ham Dygtighed og Leilighed til lovligt Erhverv, at staae ham bi i Mangel og Forlegenhed med Raad og Daad, barmhjertig og mildelig at understøtte den værdige Trængende med Kjærligheds Gaver; at ære ham, som han fortjener, og skaffe ham fortjent Ære hos Andre; at trøste og opmuntre ham i Modgang, give og skaffe ham Oprejsning og Erstatning, naar han har lidt Tab og Skade, og berede ham ukfældige Fornøielser; at leve et fredeligt og venligt Samliv med ham og bidrage til, at han kan staae i samme Forhold til andre Mennesker. Herimod strider alt Slags Tyranni og Despoti; endvidere Røveri, Tyveri, Bedrageri og alle Slags Forurettelser og Fornærmelser; fremdeles Ubarmhjertighed mod de Trængende, Haardhed og Kulde mod de Sorrigfulde, Trættekjærhed og Lyst til at stifte Ufred blandt Mennesker, Brantenhed, Misundelse og Glæde over Andres Sorg og Skade; endelig Løgn og Bagvaskelse, Haan og

Spot, Haardhed i at dømme, Dadlesyge, Mistænksomhed.

Anm. 3. Det er en naturlig Virkning af den christelige Kjærlighed til Gud og Mennesker, at en Christen gjerne, saavidt det staaer til ham, vil beskytte og befordre sin Næstes Vel med Hensyn baade til hans Liv og Legeme og til hans udvortes Kaar, at han gjerne vil tjene, gavne og glæde ham, saa meget han kan, trøste ham i Sorg, lindre hans Nød, lette hans Møie og erstatte hans Tab. Men det er ham en Ussty at forgribe sig paa noget Menneskes Liv og Legeme, eller at gjøre uretfærdigt Indgreb i hans timelige Velfærd, og han vogter sig herhos omhyggelig for enhver ukjærlig eller ubesindig Forstyrrelse af hans legemlige Velbefindende og udvortes Velfærd.

2 Mos. 20, 13. Herren sagde: Du skal ikke ihjelslaae.

1 Mos. 9, 6. Hvo, som udøser Menneskets Blod, ved Mennesket skal hans Blod igjen udøses; thi i sit Billede skabte Gud Mennesket.

2 Mos. 20, 17. Herren sagde: Du skal ikke begjære din Næstes Huus.

Mal. 2, 10. Have vi ikke allesammen een Fader? har ikke een Gud skabt os? Hvorfor handle vi da troløs den Ene imod den Anden, til at vanhellige vore Fædres Pagt?

1 Thess. 4, 6. Ingen skal undertrykke eller forfordele sin Broder i nogen Handel; thi Herren er en Hævner over alt Saadant.

Tit. 3, 2. Paamind dem, ikke at bespotte Nogen, ikke at være kivagtige, men billige og at bevise al Sagtmodighed mod alle Mennesker.

Rom. 13, 7. Betaler Alle, hvad I ere dem skyldige.

1 Petr. 2, 17. Vrer Alle! elsker Broderskabet! frygter Gud! ærer Kongen!

Rom. 14, 10. Hvi dømmer du din Broder? eller du, hvi foragter du din Broder? Vi skulle jo alle fremstilles for Christi Domstol.

Matth. 5, 9. Jesus sagde: Salige ere de Fredsommelige; thi de skulle kaldes Guds Børn.

Matth. 5, 42. Jesus sagde: Giv den, som beder dig, og vend dig ikke fra den, som vil laane af dig!

Hebr. 13, 16. Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele! thi saadanne Offre behage Gud vel.

Matth. 25, 35. 36. 40. Paa Dommedag vil Jesus sige til dem paa høire Side: Jeg var hungrig og I gave mig at spise; jeg var tørstig og I gave mig at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig. — Hvad I have gjort mod Een af mine mindste Brødre, det have I gjort mod mig.

Rom. 12, 15. Glæder Eder med de Glade, og græder med de Grædende.

Phil. 2, 4. Seer ikke hver paa Sit, men hver og een ogsaa paa Andres! (Gal. 6, 2.)

2 Mos. 20, 15—18. 3 Mos. 19, 9—18. 32—37. 1 Sam. 12, 3. Ordsp. 14, 31. Jac. 5, 4. Matth. 5, 20. 7, 1—5. 6, 1—4. Luc. 21, 1—4. 2 Cor. 9, 7. Jac. 1, 27. 1 Joh. 3, 17. 18. 2 Thess. 3, 10—12. Matth. 20, 15. Jac. 3, 16. 1 Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19—21.

§ 55. De særegne Pligter, vi have mod vor Næste i en vis Stand og Stilling, ere hverken mere eller mindre hellige end de almindelige, med hvilke de aldrig kunne komme i virkelig Strid,

skjøndt den særegne Forpligtelse i visse Tilfælde kan ophæve den almindelige.

Anm. 1. Foruden de hidtil omtalte almindelige Pligter, der paaligge alle Christne og, saavidt muligt, alle Mennesker, gives der ogsaa mangfoldige særegne Pligter, som vi kun i en vis Stand og Stilling, et vist indbyrdes Forhold, have at iagttage mod hverandre. Vi kunne ikke her i Særdeleshed omtale de forskjellige Naturgaver og udvortes Vilkaar, hvormed og hvorunder Menneskene fødes og opvoxe — hvortil der dog tildeels er taget Hensyn i det Foregaaende —, eller de forskjellige Stænder, Virkekredse og Embeder, som det borgerlige Samfund fører med sig, de forskjellige Forhold og Forbindelser, hvori Menneskene kunne komme til og med hverandre ved Overeenskomster og Contracter, endnu mindre gjennemgaae de Tilstande, som kunne foranledige dertil, at et ganske særegent naturligt eller overnaturligt Kald udgaaer til et enkelt Menneske (f. Ex. Johannes den Døber — Herrens Apostle — Morten Luther). Af al denne uoverskuelige Mangfoldighed, hvori Menneskelivet træder ud, fremgaaer en utallig Mængde særegne Pligter, som de borgerlige Love kun tildeels bestemme, men til hvis redelige og trolige Opfyldelse en Christen ved Aandens Lys vil finde tilstrækkelig Veiledning i Guds Ord, i det de alle hver for sig kunne henføres under en eller anden almindelig christelig Pligt, ligesom de ogsaa alle kunne opfyldes af den Kjærlighed, der i Ét og Alt er „Lovens Fylde" (§ 47). Vi ville her kun betragte de almindeligste og væsentligste menneskelige Forhold, som finde Sted imellem Ægtefolk, Forældre og Børn, Sødskende, Herskab og Tje-

nesletyende, Øvrighed og Undersaatter, Lærere og Lærlinger.

a) **Ægtefolk.** Ægtestanden er en af Gud anordnet og velsignet Forening i Kjærlighed mellem een Mand og een Hustru til det gjensidige indvortes og udvortes Samliv og den trofasteste Samvirken for fælleds timelig og evig Lykfalighed, under fælleds Arbeide og Bøn, fælleds Sorg og Glæde, indtil Døden adskiller dem. Ægtestanden naaer sin Fuldendelse i Guds Rige, naar Mand og Hustru forenes som Søskende i Herren ved fælleds levende Tro; og det er den inderligste og dybeste Forening, som kan finde Sted mellem Mennesker paa Jorden, et Afbillede af den Forening, som finder Sted mellem Herren og hans Menighed, et engere Samfund i „de Helliges Samfund". Heraf fremgaaer det, at Mand og Hustru skulle elske hinanden fremfor noget andet Menneske paa Jorden, med Troskab indtil Døden, og leve og virke tilsammen i Kjærlighedens Fred og Enighed. Mandens Pligt er det dernæst i Særdeleshed med redelig Flid, med mandig Kraft og Klogskab at forsørge sin Hustru og sine Børn og forestaar sit Huus som Familiens Hoved; men Hustruens Pligt i Særdeleshed med qvindelig Omhu trolig og stille at bestyre den hende anviste Deel af Husholdningen, at yde sin Mand og sine Børn al kjærlig Pleie samt at være sin Mand underdanig i Kjærlighed. Hendes forbiste Kald gaaer ikke ud over det huuslige Livs Grændser, hun er just kaldet til at leve for sin Mand og sit Huus; Manden derimod er ikke blot Ægtemand, men har ogsaa udenfor dette Forhold sin Stilling og sin Gjerning i Menneskesamfundet. Men forsaavidt de begge ere Christne, gaaer deres fælleds Kald herovenfra ikke alene ud over det

huuslige, men ogsaa ud over det hele jordiske Livs Grændser. Hvor Hustruen vil være Hoved, eller Manden ikke kan være det, rystes det huuslige Liv i sin dybeste Grund, og ved Mangel paa Kjærlighed forstyrres dets Lyksalighed; men først ved Utroskab af den groveste Art sønderrives Ægteskabsbaandet, og Skilsmisse er tilladt.

b) **Forældre og Børn.** Dette Forhold fremgaaer af Ægteskabet og knytter sig paa det nøieste dertil. Forældre og Børn ere af Naturen forenede i den ømmeste Kjærlighed; men ogsaa dette Forhold fuldendes først ved Christendommen, naar baade Forældre og Børn samle sig i fælleds Tro om den fælleds himmelske Fader. Christelige Forældre ville ikke blot opføde deres Børn — hvad Naturen byder dem at gjøre —, men ogsaa opdrage dem, opelske og opiugte dem, ikke alene for denne Verden og til en bestemt Stilling i den, men ogsaa og især for Guds Rige, hvortil de gjøre det første Skridt, naar de paa Herrens Ord føre dem til Daaben og ved deres Tro og Bøn bære dem til Herren (§ 42 Anm. 5); og christelige Børn ville elske og ære deres Forældre — endog i det sørgelige Tilfælde, at disse som Mennesker hverken ere elskværdige eller agtværdige —, lyde dem i alt Godt, takke, tjene og glæde dem, især ved en god Opførsel, samt pleie og forsørge dem i deres Alderdom.

c) **Søskende.** Den Kjærlighed vi skylde alle Mennesker, skylde vi i Særdeleshed vore Søskende, med hvilke Naturen har forenet os ved samme Baand, som Børn af de samme Forældre. Christendommen helliger og fuldender ogsaa dette Forhold og samler de kjødelige Søskende, som det sædrene Hjem paa Jorden omslutter, til et skjønnere Samfund

af aandelige Søskende i den himmelske Faders Huus.

d) Herskab og Tjenestethende. Da en Tjener er sin Herres Næste, saa bør ethvert Herskab leve ei blot i Fred, men ogsaa i Kjærlighed med sine Tjenestefolk, hvoraf følger fra Herskabets Side Tillidsfuldhed, Sagtmodighed, Venlighed, Billighed, Skaansel og, paa Grund af det nærmere Forhold, en særdeles Omsorg for Tyendets timelige og evige Vel, samt forsvnden Pleie i Sygdom og Alderdom. Tjenestefolk skulle af samme Grund ei blot vise Lydighed og Ærbødighed, men ogsaa Kjærlighed mod Husfaderen og Husmoderen, og gjøre deres Gjerning med Troskab, som for Guds Aasyn. Forsaavidt dette Forhold grunder sig paa en bestemt Overeenskomst, følger det af sig selv, at denne paa begge Sider bør overholdes. Alt dette kommer som af sig selv i et christeligt Huus. Ere baade Herre og Tjener Christne, saa ville de ei blot bøe tilsammen, men ogsaa aandelig leve med hinanden, som den ene himmelske Herres trofaste Tjenere, og ofte samles i hans Navn til christelig Huusandagt.

e) Øvrighed og Undersaatter. Dette Forhold følger af Menneskesamfundets Natur og er stadfæstet ved Guds Ord; det grunder sig saaledes paa Guds Anordning. Øvrigheden er kaldet til at beskytte Undersaatternes naturlige Rettigheder, at vaage over deres Fred og Frihed, at befæste og befordre Statens Vel ved gode Love, retfærdige Domme, gavnlige Indretninger og en vis Bestyrelse af de offentlige Anliggender, hvoraf da igjen følger den Forpligtelse for Undersaatterne, villig, næst Gud, at lyde Øvrigheden, redelig at erlægge de Skatter og Afgifter, som udfordres til Statens Bestyrelse, Forsvar og Opkomst, at vise Øvrigheden den skyldige Ærbødighed samt Billighed i de Fordringer, som kunne gjøres til den, og indslutte den i deres Forbønner. For en christelig Øvrighed og christelige Undersaatter er en trolig Opfyldelse af disse Pligter en naturlig Virkning af deres Kjærlighed til Gud og Mennesker, deres Ærefrygt for den „Kongernes Konge" i Himlen. — Naar og forsaavidt Statens Øvrighed ogsaa er Kirkens, er den forpligtet til at overholde Kirkens væsentlige Forfatning og Indstiftelser, Grundlov og Grundlære, og i den hele Ordning og Bestyrelse af kirkelige Forhold og Anliggender at lade sig veilede af Kirkens Ord og besjæle af dens Aand; og da og forsaavidt ere menige Christne forpligtede til ogsaa i denne Henseende, næst Gud, at rette sig efter dens Anordninger og Foranstaltninger. Kirken har jo vel sin egentlige Konge i Himlen; men den behøver dog ogsaa sin jordiske Øvrighed til at forestaae den udvortes Bestyrelse i hans Navn og efter hans Love, og saaledes fører Lydighed mod den himmelske Konge ogsaa til Opfyldelsen af de Pligter, som dette Forhold fører med sig. Men kun levende christelig Tro kan dygtiggjøre Øvrigheden til at røgte et saadant Kald og de menige Christne til at benytte dens Anordninger og Foranstaltninger til Velsignelse.

f) Lærerstanden og Menigheden. Herom er der allerede forhen talt (§ 40 Anm. 5 og § 45 Anm. 3). Her skal endnu kun bemærkes, at ligesom det er en almindelig Pligt at give et godt Exempel, saaledes bør Lærerstanden i Særdeleshed lægge sig den Forpligtelse paa Hjerte, at foregaae Menigheden med et godt Exempel ved i Liv og Levnet at vise Frugterne af den Tro, de forkynde, fordi en Menighedslærer paa Grund af sin Stilling baade kan gavne og skade mere ved sit Exempel end de fleste

Andre. Forsaavidt Kirkens Lærere have hver sin særegne Virkekreds, som Sjæleſørgere for et begrændset Samfund af Christne (et Pastorat), skulle de især i denne Kreds udbrede Guds Rige, især vaage over de dem betroede Sjæle som trofaste Hyrder, især elske, gavne og glæde deres egen Hjord, bede for den og hellige den deres bedste Kræfter. Menighedens Pligt er det, næst at laane Øre til det Ord, som prædikes (§ 15 Anm. 3), at vise Kjærlighed og Erkjendtlighed mod deres trofaste Lærere og Sjæleſørgere og give dem fornøden og anstændig Underholdning. Alt dette kommer som af sig selv, naar Lærerne selv ere levende Christne, der tale, „fordi de troe", og Tilhørerne, som ægte Guds Børn, annamme Ordet med Glæde, med Tro og Tak. Da føle Lærere og Tilhørere sig indbyrdes forenede i et inderligt Kjærligheds-Samfund, som Lemmer paa det samme Legeme, Herrens Legeme, hvilket er hans dyrekjøbte Menighed. At det paa mange Steder og ved mange Leiligheder seer heelt anderledes ud i vore Menigheder, er et sørgeligt Bevis paa, at Mange — ikke alene af Tilhørerne, men ogsaa af Lærerne — kun ere Christne af Navn, at „Mange ere kaldede, men Faa udvalgte" (Matth. 22, 14). — Om Lærere og Lærlinger i Almindelighed, i Skolen og udenfor, har jeg her kun dette at sige, at enhver Lærer bør underviise med Indsigt, Klarhed og Varme for sin Sag, med Sagtmodighed og Venlighed mod sine Disciple, og fremfor Alt holde disse til christelig Gudsfrygt og Sædelighed, og at enhver Lærling bør vise Flid og Lærelyst med Hensyn til Undervisningen, Kjærlighed og Erkjendtlighed mod sin gode Lærer og overalt en god Opførsel. Forsaavidt dette Forhold grunder sig paa en bestemt Overeenskomst, bør denne naturligvis overholdes. Christendommen helliger ogsaa dette Forhold, i det den stiller al menneskelig Viden i det rette Forhold til den saliggjørende Sandhed og gjør baade Lærere og Lærlinger til Disciple af den store Mester, der er Sandheden selv.

Anm. 2. De her omtalte særegne Pligter paaligge selvfølgelig kun dem, som befinde sig i den Stilling og det Forhold, som fører dem med sig. Men for alle disse ere de ogsaa lige saa hellige, som de almindelige Pligter, da de, saavelsom disse, ere grundede i Guds Villie. Forsaavidt maae nemlig alle Pligter være lige hellige og ubrødelige, og det Tilfælde kan aldrig indtræffe, at to Pligter for os komme saaledes i Strid med hinanden, at vi ikke kunne opfylde den ene uden at overtræde den anden; thi da var Guds Villie i Strid med sig selv, hvilket er umuligt. At en almindelig Pligt ofte maa vige for en særegen, fordi vi først og fornemmelig skulle bruge baade Tid, Kræfter og Formue til at hjælpe og gavne vore Nærmeste, kan ikke betragtes som en Strid mellem disse Pligter, da den særegne Forpligtelse ifølge Guds Ord deels udsætter og indskrænker, deels, naar vor Evne og Leilighed ikke strække sig videre end til dens Opfyldelse, ganske ophæver den almindelige. Den tilsyneladende Strid, som kan finde Sted mellem Pligter, har deels sin Grund i en ufuldkommen Erkjendelse hos os, saa vi ikke ret see, hvad der til enhver Tid er vor Pligt, deels i en kraftløs Villie, saa vi ikke ville gjøre de fornødne Opofrelser for Pligtens Opfyldelse. Som oftest er det nemlig det naturlige Menneskes Lyst, der er i Strid med Pligten, i hvilket Tilfælde vi da gjerne ville gjøre det til Pligt, som vi have mest Lyst til. Men er det virkelig to eller flere Pligter, som staae saaledes imod hinanden, at vi ikke kunne opfylde den ene uden at overtræde den anden, da kan, saalænge Sagen staaer

saaledes, ingen af dem være Pligt for os; thi vi kunne umuelig være forpligtede til en Handling, hvorved vi rillige vilde paadrage os Skyld. Men — gjennem alle Jordlivets Gaader og Forvikllinger, som gjennem dets Kampe og Trængsler, vil den Helligaands Lys veilede og hans Livskraft styrke en Christen til at styre sin Gang ret mod det himmelske Maal og at „fuldende sit Løb med Glæde".

Rom. 12, 7. Have vi et Embede, da lad os tage vare paa Embedet!

1 Petr. 4, 10. Som Enhver har faaet Naadegave til, saa tjener hverandre dermed, som gode Husholdere over Guds mangeslags Naade! (Rom. 12, 6. ff. 1 Cor. 12, 1. ff.).

Matth. 19, 6. Jesus sagde: Hvad Gud har tilsammensøiet, skal Mennesket ikke adskille. (Matth. 5, 32. 19, 3—9).

Eph. 5, 25. I Mænd! elsker Eders Hustruer, ligesom og Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den, paa det han kunde hellige den.

Eph. 5, 22. 23. I Hustruer! bærer Eders egne Mænd underdanige, som Herren! Thi Manden er Qvindens Hoved, ligesom og Christus er Menighedens Hoved; og han er sit Legems Saliggjører.

1 Cor. 7. Eph. 5, 22—33. Col. 3, 18. 19. Tit. 2, 4. 5. Hebr. 13, 4. 1 Petr. 3, 1—7.

Eph. 6, 4. I Fædre! opirrer ikke Eders Børn, men opføder dem i Tugt og Herrens Formaning!

Eph. 6, 1—3. I Børn! lyder Eders Forældre i Herren! thi dette er Pligt. „Ær din Fader og din Moder" — hvilket er det første Bud med Forjættelse — „at det maa gaae dig vel, og du maa længe leve paa Jorden"! (2 Mos. 20, 12).

Marc. 10, 14. Ordsp. 13, 24. 23, 22. Sir. 3, 7—12. 7, 28. 29. 1 Tim. 5, 4.

Col. 4, 1. I Herrer! beviser Tjenerne, hvad ret og billigt er, vidende, at I og have en Herre i Himlen!

Tit. 2, 9. 10. Forman Tjenerne at være deres Herrer underdanige, velbehagelige i alle Ting, og ikke sige imod, ikke bevige, men bevise al god Troskab, at de kunne pryde Guds, vor Frelsers, Lærdom i alle Ting.

Eph. 6, 5—9. Col. 3, 22—25. 1 Tim. 6, 1. 2. 1 Petr. 2, 18. ff. 1 Cor. 7, 21—23.

Ordsp. 16, 12. Ved Retfærdighed befæstes Thronen. (Ordsp. 20, 28).

Matth. 22, 21. Jesus sagde: Giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er!

1 Petr. 2, 13. 14. Bærer al menneskelig Orden underdanige for Herrens Skyld, være sig en Konge, som den Ypperste, eller Befalingsmænd, som dem, der sendes af ham til Straf over Misdædere, men dem til Lov, som gjøre Godt!

Ap. Gj. 5, 29. Man bør adlyde Gud mere end Mennesker.

Rom. 13, 1—7. 1 Tim. 2, 1—4. 1 Petr. 2, 17.

1 Petr. 5, 2—4. Vogter Guds Hjord, som er iblandt Eder, og vaager over den, ikke tvungne, men frivillig, ikke for slet Vindings Skyld, men med Redebonhed, ikke som de, der ville herske over Herrens Arv, men som Mønstre for Hjorden! Og naar da Overhyrden aabenbares, skulle I erholde Ærens uforvisnelige Krands.

1 Thess. 5, 12. 13. Vi bede Eder, Brødre, at skjønne paa dem, som arbeide iblandt Eder og ere Eders Forstandere i Herren og paaminde Eder, og

at agte dem høiligen i Kjærlighed for deres Gjerninges Skyld.

Joh. 10, 1—16. Eph. 4, 1—16. 1 Tim. 3, 1—10. Hebr. 13, 17. Gal. 6, 6.

Tredie Afdeling.

Om Kirkens Fuldendelse.

§ 56. Vi vide, at Døden forestaaer os alle tidlig eller sildig, fordi vi alle ere Syndere; men vi troe paa „**Kjødets Opstandelse og et evigt Liv**", og for de Troende er Døden en Overgang til det Bedre.

Anm. 1. At Døden er Syndens Straf, at Fordærvelsen er almindelig, og at Døden derfor forestaaer os alle indtil Verdens Ende, det have vi forhen talt om (§ 22 Anm. 4 og § 23). Men intet Menneske kan sige, naar og hvorledes Døden skal komme for os hver især, om den skal komme tidlig eller sildig, hastig eller langsomt, ved Sygdom eller ved Drab, om den sidste Strid skal blive let eller svar, om vi til det Sidste skulle beholde den fulde Brug af vore Sjæls-Kræfter eller ikke. Derfor maae vi ingensinde være trygge, og indbilde os, at Døden er langt borte, men altid berede os til den ved at holde os nær til Livsens Fyrste og leve det Liv, som overvinder Døden, at vi, naar vor Time slaaer, salig kunne hensove i Herren. At opsætte sin Beredelse til Døden — hvilket jo er det samme som at opsætte at arbeide paa sin egen Saliggjørelse — er ikke alene daarligt, fordi Ingen

veed, naar og hvorledes Døden kommer, og man jo i Almindelighed kommer desto kortere frem paa den gode Vei, jo sildigere man begynder paa Vandringen; men det er ogsaa syndigt, fordi man derved med mere og mindre klar Bevidsthed bestemmer sig til at blive i Synden og udenfor Guds Rige. Derfor lad os allerede i den tidlige Morgenstund ved Bøn og Bøn berede os til en lysig Helligaften! Der er ingen Tid at spilde, og ei mindste Grund til Opsættelse, men tvertimod al Aarsag til at ile; thi det er vor Salighed det gjælder, og Livsens Krone er Kampprisen; til vor Fader i Himlen og til vort Barnehjem gaaer Reisen (§ 25 Anm. 2).

Anm. 2. En Christen bereder sig bestandig til Døden, vel ikke ganske uden Frygt — thi han er en Synder —, men dog med en salig Fortrøstning, med barnlig Længsel og barnligt Haab; thi han troer paa Kjødets Opstandelse og det evige Liv, ja han veed sig selv gjenfødt til et evigt Liv, og har Guds Aands (og Jesu Legems og Blods) Pant paa, hvad Ordet forjætter ham, at han — hvis han ikke falder fra — som et Guds Barn ogsaa skal være en Guds Arving blandt „Englenes mange Tusinde", og derfor haaber han, at Døden for ham skal blive en Overgang til det Bedre, en Forløsning „fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns herlige Frihed" (Rom. 8, 21).

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden; men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre. (Jac. 1, 15).

1 Cor. 15, 22. Ligesom Alle dø i Adam, saaledes skulle og Alle levendegjøres i Christo. (Rom. 5, 12).

Phil. 1, 23. Jeg har Lyst til at vandre herfra,

og være med Christo; thi dette var saare meget bedre.

§ 57. Kjødets Opstandelse er **det gjenfødte Legems Fuldendelse** i Himlen; men det evige Liv er **den gjenfødte Sjæls Liv i Gud**, det hellige og salige Liv, som begynder herneden, men fuldendes i Himlen med Opstandelsen fra de Døde.

Anm. 1. Kjødets Opstandelse er tilkommende, skjøndt Spiren dertil vistnok allerede her paa Jorden bliver nedlagt og usynlig udviklet i de Hellige; men det evige Liv er ikke blot tilkommende, men ogsaa nærværende, forsaavidt det allerede her i Tiden tager sin Begyndelse i den „hellige almindelige Kirke", som det alt forhen er udviklet. I Daaben fødes nemlig et nyt Menneske, der vistnok, ligesom det gamle, har baade Sjæl og Legeme (om end dette kun som en Spire); det er „det indvortes Menneske", der som Saadant er usynligt for vore Øine. Dette nye Menneske voxer under Guds Aands Naadevirkning og ved Kirkens Naademidler herneden sin usynlige Vext i Troen, Kjærligheden og Haabet, vel under Verdens Kamp og Trængsel, men dog ogsaa med Himlens Lys og Trøst, Glæde og Kraft, helligt og saligt i sit Samfund med Herren (§ 38 Anm. 2. § 40 Anm. 2. § 41 Anm. 2. § 43 Anm. 2); men det **fuldendes** først efter Døden, naar det efter Herrens Forjættelse er bleven fuldkommen forløst, baade fra Synden og Forbandelsen, og deelagtiggjort i Velsignelsens og Salighedens Fylde.

Anm. 2. Om det evige Liv efter Døden vide vi ikke Meget, men dog Nok; thi vi vide, at det er en over al Maade herlig og salig evig Tilværelse i det inderligste Samfund med den treenige Gud, med de hellige Engle og med alle englelige saliggjorte Mennesker i det himmelske Paradiis; vi vide, at vi der skulle være forløste fra alt Ondt, fra Synd og Sorg og Død, og velsignede med alt Godt, med det himmelske Livs evige Lys og Glæde og Kraft i Gud; vi vide, at vi skulle „see Gud Ansigt til Ansigt" og evindelig love og takke ham med lystig Englerøst. Men denne salige Tilværelse synes dog — paa Grund af den inderlige Forbindelse mellem det Aandelige og Legemlige — først at kunne naae sin Fuldendelse med Opstandelsen fra de Døde eller „Kjødets Opstandelse", naar den saliggjorte Sjæl skal leve og virke i uopløselig Forening med det forklarede himmelske Legeme, der da skal være fuldbaaren og fuldendt, og naar „den nye Himmel" og „den nye Jord" ere skabte, hvorom vi skulle tale i den følgende §.

Anm. 3. Den hellige Skrift lærer, at Opstandelsen først skal ske paa den yderste Dag. Vi kunde da spørge, hvorledes de Hedengangnes Tilstand er og skal være fra Døden indtil Herrens den store Dag. Men dette Spørgsmaal kan og skal ikke besvares her paa Jorden; derom er os Intet aabenbaret. Vi vide kun, at de, som høre Herren til, „altid skulle være hos ham" (1 Thess. 4, 17. Joh. 17, 24), og at end ikke Døden skal kunne stille dem fra ham (Rom. 8, 38. 39); og dette er os nok; thi hos ham „er der godt at være". Og herhos maae vi heller ikke glemme, at „een Dag er for Herren" — og vel ogsaa for de Sjæle, som hvile ved hans Bryst — „som tusinde Aar, og tusinde Aar som een Dag" (2 Petr. 3, 8), Kun de Ugudelige, som „døe i deres Synder" (Joh. 8, 24), kunne frygte for at „blive i

Døden" (1 Joh. 3, 14); men Guds Børn, som „døe i Herren", kunne trøste sig til, at han, paa hvem de troe, annammer dem til sig i Dødens Stund, at de gjennem Døden strax gaae ind til deres himmelske Arv, til deres „Faders Huus" med de „mange Boliger", og at kun den forkrænkelige Deel af deres Legemer nedlægges i Graven, medens det nye Legeme usynlig opvoxer af det gamle og alt mere og mere fuldendes til Bolig og Redskab for den nye Sjæl.

Anm. 4. Det evige Liv, der begynder paa Jorden og fuldendes i Himlen med Kjødets Opstandelse, er noget ganske Andet end Sjælens Udødelighed, og at vide, at der er et evigt Liv, er ingenlunde det Samme som at have det. At Sjælen er udødelig, hører til dens Natur, hvilket en fornuftig Betragtning ogsaa har lært enkelte Vise; men kun Gud kunde aabenbare os, at der er et evigt Liv, og kun han kunde skjænke os det af sin Naade formedelst Jesum Christum og ved Aanden, „som levendegjør", altsaa først under den nye Pagt (§ 14). — I det gamle Testamente findes kun enkelte Glimt af et Haab om det evige Liv.

Joh. 17, 3. Jesus sagde: Dette er det evige Liv, at de kjende dig, den eneste sande Gud, og den, du udsendte, Jesum Christum.

Joh. 6, 40. Jesus sagde: Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen og troer paa ham, skal have et evigt Liv; og jeg skal opreise ham paa den yderste Dag. (Joh. 6, 54. 11, 25. 26).

Joh. 5, 24. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: hvo, som hører mit Ord og troer den, som mig udsendte, haver et evigt Liv og kommer ikke til Dommen, men er gaaet over fra Døden til Livet.

Joh. 5, 28. 29. Jesus sagde: Den Time kommer, i hvilken alle de i Gravene skulle høre Guds Søns Røst; og de skulle gaae frem, de, som have gjort Godt, til Livsens Opstandelse, men de, som have gjort Ondt, til Dommens Opstandelse. (Ap. Gj. 24, 15).

1 Cor. 15, 42—44. Det saaes (lægges i Jorden) i Forkrænkelighed, det opstaaer i Uforkrænkelighed; det saaes i Vanære, det opstaaer i Herlighed; det saaes i Skrøbelighed, det opstaaer i Kraft; der saaes et sandseligt Legeme, der opstaaer et aandeligt Legeme. (2 Cor. 5, 1. Phil. 3, 21. Luc. 20, 35. 36).

Luc. 23, 43. Jesus sagde til den bodfærdige Røver paa Korset: Sandelig siger jeg dig, i Dag skal du være med mig i Paradiis. (Luc. 16, 22. 23).

Matth. 25, 34. Jesus vil sige til dem paa høire Side: kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt fra Verdens Begyndelse!

Joh. 17, 24. Jesus bad: Fader, jeg vil, at de, som du har givet mig, skulle ogsaa være hos mig, hvor jeg er; og at de skulle see den Herlighed, som du har givet mig.

Aab. 21, 4. Gud skal aftørre hver Taare af deres Øine, og Døden skal ikke være mere, ei heller Sorg, ei heller Skrig, ei heller Pine. (Aab. 7, 13—17).

Rom. 6, 7. Hvo, som er død, er frigjort for Synden.

Aab. 14, 13. Salige ere de Døde, som døe i Herren.

Rom. 2, 10. Ære, Hæder og Fred skal vorde hver den, som gjør det Gode.

Phil. 1, 21. Mit Liv er Christus, og Døden en Vinding for mig.

Rom. 8, 38–39. Jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv — skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu, vor Herre.

1 Cor. 13, 12. 13. 1 Joh. 3, 2. 2 Tim. 4, 18. Joh. 14, 2. 3.

§ 58. Paa den yderste Dag **forgaaer Verden** med al sin Herlighed og Elendighed, naar **Herren kommer igjen** for at **domme** Levende og Døde. Da **endes Kampen** for alle Guds Børn til evig Seir og evig Fred; da **fuldendes Guds Rige** med den **nye Himmel** og den **nye Jord**. Men „de Ugudelige have ingen Fred, siger Herren".

Anm. 1. Kun den evige Gud er uden Begyndelse og Ende; men den endelige Verden er engang bleven til, og skal engang ophøre at være til i sin nærværende Skikkelse eller forgaae. Ligesom der har været en Dag, der var den første, saaledes skal der komme en Dag, der skal være den sidste, den yderste Dag. Dette synes en fornuftig Betragtning af Tiden og, hvad der er i den, at maatte lære os, og denne Lære stadfæstes i den hellige Skrift, der bebuder os, at den synlige Himmel og Jord engang skulle forgaae ved Ild.

Anm. 2. Den yderste Dag er Herrens Dag, den store Dag. Da aabenbares den Herre Jesus igjen i Kraft og Herlighed; da kommer han igjen fra Himlen, ei i Tjenerskikkelsen, men med Herremagt og Guddomsglands, med sine hellige Engle, „for at dømme Levende og Døde". Det er „Herrens Tilkommelse" eller Gjenkomst; det er Dommedag. Da skulle alle Mennesker, som have levet og leve

paa Jorden, fremstilles for hans Domstol. Men hvorledes skulle vi forstaae denne almindelige Dom paa den yderste Dag? Skulle vi antage, at alle de Døde sove indtil denne Dag, at baade Sjæl og Legeme hvile i Dødens Søvn? Det kunne vi ikke antage (§ 57 Anm. 3); Herrens Ord, at „alle de i Gravene skulle høre hans Røst" o. s. v., kunne jo kun forstaaes om „Kjødets Opstandelse", om de nye Legemer, der skulle fremgaae af dem, der nedlægges i Gravene. Men er Døden ikke en saadan lang Søvn baade for Sjæl og Legeme, saa maae vi antage, at ethvert Menneske faaer sin Dom strax efter Døden og gaaer til sit Sted, saa at Klinten bliver skilt fra Hveden, Bukkene fra Faarene; thi lige saa forskjelligt, som Menneskenes Liv her paa Jorden og navnlig deres Forhold til Gud har været lige indtil Døden, lige saa forskjellig vil den retfærdige Gud ogsaa gjøre deres Tilstand efter Døden, i alt Fald ved deres første Opvaagnen i den tilkommende Verden. Saa salig, som de Frommes, de Troendes Tilstand skal være, naar de opvaagne i deres himmelske Hjem, i deres Faders Huus (dog vistnok i forskjellige Grader, hvorpaa de „mange Boliger" eller Værelser i Faderens Huus synes at tyde, Joh. 14, 2), saa usalig skal de Ugudeliges, de Vantroes Tilstand være, naar de opvaagne i deres Hjem, i deres Faders, Djævelens, Huus, „i det yderste Mørke, hvor der er Graad og Tænders Gnidsel" (i hvilken Usalighed der dog vistnok ogsaa skal være mangfoldige Grader); medens Guds Børn forløses fra Forbandelsen og arve Velsignelsen, udelukkes den Ondes Børn fra Velsignelsen og arve Forbandelsen, og medens hine hvile i en ubeskrivelig Fred med Gud og med sig selv

og nyde deres himmelske Rigdom, forløste fra Verden, saa forfærdes disse af den onde Samvittigheds Uro og Angest og forsmægte i det Øde og Tomme af en fortærende Længsel efter de jordiske Ting, som aldrig kan tilfredsstilles (§ 19 Anm. 2, § 24 Anm. 4). Men i dette de Dødes Rige maa der være en væsentlig Forskjel mellem deres Tilstand, som have hørt og forkastet Evangeliet, og deres, som aldrig have hørt det i levende Live. For de Sidste haabe vi fast, at der gives en Prædiken af Evangeliet, saa at de ogsaa der kunne omvende sig og troe til Salighed (§ 34 Anm. 1); men tør vi end ikke for de Første nære det Haab, at de forsmaaede Goder atter blive dem tilbudne, saa tør vi dog heller ikke nagte Muligheden af, at det Ord, de have hørt, kan komme til Live hos dem, og ogsaa paa dem vise sin saliggjørende Kraft; thi Guds Naade er større end Synden, ja langt større end vi kunne forstaae. I alt Fald skulle vi ikke „dømme før Tiden, før Herren kommer", men haabe til Guds undgrundelige Naade, at det da hos Mange skal staae anderledes og bedre til end strax efter Døden. Først naar Prøvens og Udviklingens Tid er heelt udrunden, og den Helligaands Aabenbaring fuldendt, naar alt det, som kan frelses, er frelst, og alt det Tabte er taabt og fortabt for evig, naar Guds Børn ere aldeles forklarede i Lyset, og den Ondes Børn aldeles omhyllede og gjennemtrængte af Mørket som den Onde selv — først da mener jeg, at den langmodige Herre vil fælde den sidste, evige Dom, til **evig Salighed** eller **evig Fordømmelse.** Og naar vi da alle fremstilles for hans Domstol, saa skulle vi et blot (som strax efter Døden) hver for sig erkjende hans retfærdige Dom, men ogsaa sige „ja og amen"

til den store Dom, han med Retfærdighed, som med Naade, har fældet over al Skabningen.

Anm. 3. Om de Christne, som leve paa Jorden, naar den yderste Dag kommer, lærer Apostelen Paulus, at de ikke skulle døe den almindelige Død, men i den samme Stund forvandles og overgaae fra Forkrænkelighed til Uforkrænkelighed (1 Cor. 15, 51—53). Skal den almindelige Dom da strax fældes, saa synes det, at Skilsmissen mellem Lys og Mørke, mellem Guds Børn og Djævelens, skal blive fuldendt paa Jorden inden denne Dag, hvortil Skriftens Antydninger om Antichristens Aabenbaring synes at kunne henføres (1 Joh. 2, 18. Aab. 13 og 14. 2 Thess. 2, 1—12).

Anm. 4. Den nærværende Verden forgaaer; men — vi vente „en ny Himmel og en ny Jord". Om denne nye Verden vide vi vel saa godt som Intet; men det synes dog, at den ved en Gjenfødelse og Opstandelse skal fremgaae af den gamle Verden, ligesom det nye Menneske fremgaaer af det gamle, saa at Guds Gjerning ikke bliver tilintetgjort, men forvandlet, forklaret og fuldendt. Heraf fremgaaer igjen det Haab, at de Forløste i hiin Verden skulle leve ikke alene i en salig indvortes Tilstand, men ogsaa i en livsalig udvortes Tilstand, svarende til de nye Legemers forklarede Natur, at f. Ex. liflige Tonestrømme skulle ombølge deres Øren, en deilig Farveglands straale for deres Øine, og en evig Sommer, uden Nat og uden Vinter, omdufte dem, saa at selv de Længsler, der her paa saa mange Maader vare knyttede til de timelige Ting, men dog helligede i Bønnen, hist kunne finde, hvad de søgte, og saligen stilles. Men denne Tilstand synes ikke at kunne indtræde for Frogen — i alt Fald ikke fuldendes — før Tiden er

heelt udrunden, den gamle Jord og den gamle Himmel forgangne, og den store Dom fældet over al Skabningen. Da, naar Verdensløbet er fuldendt, og Alt bleven nyt i den „nye Himmel og den nye Jord", naar Kampen ganske er endt med evig Seir og evig Fred for alle Guds Børn, naar Lyset er aldeles adskilt fra Mørket, Livet fra Døden, Guds Rige fra Djævelens — da er Guds Rige fuldendt, da er Krandsen, „Livsens Krone", sat paa Jesu Christi Kirke, „den hellige almindelige" og ene saliggjørende.

Hebr. 9, 27. Det er Menneskene bestikket eengang at døe; men derefter er Dommen.

Matth. 25, 31. 32. Jesus sagde: Naar Menneskens Søn kommer i sin Herlighed og alle hellige Engle med ham, da skal han sidde paa sin Herligheds Throne; og alle Folkeslag skulle forsamles for ham, og han skal skille dem fra hverandre, ligesom en Hyrde skiller Faarene fra Bukkene. (Ap. Gj. 1, 11. 1 Thess. 4, 16. 17. 2 Thess. 1, 7—10).

2 Cor. 5, 10. Os bør alle at aabenbares for Christi Domstol, at Enhver kan faae efter det, som skeet er ved Legemet, efter det, han har gjort enten Godt eller Ondt. (Ap. Gj. 17, 31. Rom. 14, 9. 10).

Gal. 6, 7. 8. Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, det skal han og høste. Hvo, som saaer i sit Kjød, skal høste Forkrænkelse af Kjødet; men hvo, som saaer i Aanden, skal høste det evige Liv af Aanden. (Rom. 2, 6—10).

2 Cor. 9, 6. Hvo karrigen saaer, skal og karrigen høste; og hvo, som saaer i Velsignelse, skal og høste i Velsignelse.

Rom. 2, 12. Hvilkesomhelst have syndet uden Loven, de strasses og uden Loven, og hvilkesomhelst have syndet under Loven, de skulle dømmes ved Loven. (Luc. 12, 47. 48. Joh. 15, 22—24. Hebr. 10, 26—31).

Matth. 25, 41. Jesus vil sige til dem paa den venstre Side: Gaaer bort fra mig, I Forbandede, i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle!

Marc. 9, 48. Jesus sagde: Deres Orm døer ikke, og Ilden udslukkes ikke.

Rom. 2, 9. Trængsel og Angest skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde. (Es. 48, 22).

Marc. 16, 16. Jesus sagde: Hvo, som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo, som ikke troer, skal fordømmes. (Joh. 3, 36).

2 Petr. 3, 10. 13. Som Tyven skal Herrens Dag komme, paa hvilken Himlen skal forgaae med stort Buldr, Elementerne komme i Brand og opløses, og Jorden, med hvad derpaa er, opbrændes. — Men vi forvente, efter hans Forjættelse en ny Himmel og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed boer. (Es. 65, 17. 66, 22. Aab. 21, 1).

Aab. 21, 5. Den, som sad paa Thronen, sagde: jeg gjør alle Ting nye. (Aab. 7, 9—17. 14, 1—5. 21, 1—22, 5).

Aab. 3, 11. Herren siger: See! jeg kommer snart. Hold fast ved det, du har, at Ingen skal tage din Krone!

Aab. 22, 20. Ja jeg kommer snart. Amen! Ja kom, Herre Jesu!

Amen!

(„Hvo veed, hvor nær mig er min Ende" ꝛc. — „Idag er Naadens Tid" ꝛc. — „Reis op dit Hoved, al Christenhed" ꝛc. — „Den store hvide Flok, vi see" ꝛc. — „Naar mit Øie, træt af Møie" ꝛc. — „Far, Verden, farvel" ꝛc.)

Anhang.

(Mel. Gud Fader udi Himmerig.)

Op! al den Ting, som Gud har gjort, Hans Herlighed at prise, Det Mindste, Han har skabt, er stort, Og kan hans Magt bevise.

Gik alle Konger frem i Rad I deres Magt og Vælde, De mægted' ei det mindste Blad At sætte paa en Nælde.

Ja alle Engles store Kraft, Som Himmelscepter føre, Har ingen Tid den Evne havt Det mindste Støv at gjøre.

Det mindste Græs jeg undres paa I Skove og i Dale, Hvor skulde jeg den Viisdom faae Om det kun ret at tale.

Hvad vil jeg da begynde, naar Jeg lidet gjennemkiger, Hvor mange Folk der gik og gaaer I alle Verdens Riger!

Hvad skal jeg sige, naar jeg seer, At alle Skove vrimle, De mange Fuglesving, der skrer Op under Herrens Himle?

Hvad skal jeg sige, naar jeg gaaer Blandt Blomsterne i Enge, Naar Fuglesangen sammenslaaer Som tusind Harpestrænge?

Hvad skal jeg sige, naar mit Sind I Havets dybe Grunde Kun dog saa lidt kan sige ind, Og seer saa mange Munde?

Hvad skal jeg sige, naar jeg vil, Saa høit jeg kan, opsige, Og vende alle Tanker til Det blanke Solens Rige?

Hvad skal jeg sige, naar jeg seer, Hvor Stjernehvelven blinker, Hvor mildt enhver imod mig leer, Og op til Himlen vinker?

Hvad skal jeg sige, naar jeg op Til Gud i Aanden farer, Og seer den store Kæmpetrop Af blide Englescharer?

Hvad skal jeg sige? — mine Ord Vil ikke meget sige; O Gud! hvor er Din Viisdom stor, Din Godhed, Kraft og Rige!

O priser Gud paa denne Jord, Hver som har Sands og Tunge, Og al den Deel i Himlen boer, Vor Skabers Lov skal sjunge!

O, stemmer alle Folk paa Jord Med Frydetoner sammen: Halleluja! Vor Gud er stor, og Himlen svarer: Amen!

(Mel. Jesu, du min Glæde.)

Gud skal Alting mage, Som mig alle Dage Favner i sit Skjød, Han, som mig udvalte Og blandt Sine talte, Førend jeg blev født, Han, som ved saa god Besked Udi Livet og i Døden, Hvad jeg har fornøden.

Gud skal Alting mage, Som saamangen Plage Haver fra mig vendt, Underholdet Livet, Mad og Drikke givet, Som det mig har tjent, Og naar tidt En Anden Sit Har med Suk og Sorg fordøiet, Har han mig fornøiet.

Gud skal Alting mage, Dig ved Haanden tage, Naar du synke skal, Naar du vil fortvile, Finder ingen Hvile Udi Modgangs Dal, Gud da vil Selv træde til, Da skal al din Kummer endes, Som et Straa forbrændes.

Gud skal Alting mage, Mægtig i de Svage Han Sig altid teer; Skulde eller kunde Nogen gaae tilgrunde,

Som paa Herren seer? Allesteds Da veltilfreds, Alting staaer udi hans Hænder, Al din Trang han kjender.

Gud skal Alting mage; Naar du end skal smage Dødens breede Skaal, Da vil han det gjøre, Selv vil han dig føre Til det rette Maal; Lad den Pagt kun staae ved Magt, At du skal til Graven drage, Gud skal Sjælen tage.

Gud skal Alting mage, Som den sorte Drage Mægtig overvandt. Fører han skjøndt Sine Gjennem Kors og Pine Underlig iblandt, Vær bered Til Strid og Fred, Til at give og at tage, Gud skal Alting mage.

(Mel. Vor Jesus kan ei noget Herberg finde.)

Ak vidste du, som gaaer i Syndens Lænke, Hvor haardt det er, det Satans Slaveri, Du skulde Dig ei Øieblik betænke At søge den, som dig kan gjøre fri. Ak hvilken salig Dag du fik, Om du begyndte nu i dette Øieblik.

Ak kjendte du Guds Naades søde Rige, Hvor godt det er at høre Jesum til, Du skulde ei imod hans Naade krige, Som dig endnu saa gjerne hjelpe vil. Ak hvilken Seir Guds Kirke fik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! tænkte du til evig Tid at brænde, Hvor svært det er, naar Lystens Drøm forgaaer, Hvor skulde du med Graad til den dig vende, Som mod dig med udstrakte Arme staaer. Ak! hvilken Angest Satan fik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! troede du, at man sig ei kan dømme I Himlen ind, det ei saa let er gjort, Hvor skulde du din Lunkenhed fordømme, Og lede om den rette snævre Port. Ak! hvilken Jammer Ende fik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! mærkte du, hvor godt det er at lande I Paradiis, hvor Glæden den er sød, Du skulde snart al Verdens Lyst forbande, Og haste hen til Jesu Blod og Død. Ak! hvilken Frydd Guds Engle sik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! vilde du nu een for alle Gange Dig give ind i Bod og Bøn og Strid; Hvor skulde da din Jesus dig undfange, Hvor skulde du ham finde mild og blid. Ak! hvilken Hvile Sjælen sik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! skulde du dig deriil lade tigge, Det gjælder jo din egen Sjæles Tarv, Det er saa haardt i Helvede at ligge, Det gjør saa godt at tage Himlens Arv. Ak! hvilken evig Frydd du sik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

Ak! kunde du, du kunde, om du vilde, Dog gribe ret Guds milde Hjerte fat, Nu kan det skee, nu, før det er for silde, Det mørknes alt mod Evighedens Nat. Ak! hvilken Glæde Jesus sik, Om du begyndte nu i dette Øieblik!

(Mel. Et ildet Barn saa lysteligt.)

I denne søde Juletid Tør man sig ret fornøie, Og bruge al sin Konst og Flid Guds Naade at ophøie! Ved ham, som er i Krybben lagt, Vi vil af ganske Sjælemagt I Aanden os forlyste. Din Lov skal høres, Frelsermand! Saa vidt og bredt i Verdens Land, At Jorden den skal ryste.

En liden Søn af Davids Rod, Som er og Gud tillige, For vore Synders Skyld forlod Sit søde Himmerige, Det var ham svært at tænke paa, At Verden skulde undergaae, Det skar ham i hans Hjerte, I saadan Hjertenskjærlighed Han kom til os paa Jorden ned, At lindre al vor Smerte.

Vor Tak vi vil frembære da, Endskjøndt den er kun ringe, Hosianna og Halleluja Skal allevegne klinge; Guds Ark er kommen i vor Leir, Thi sjunge vi med Frydd om Seir, Mens Hjertet sig kan røre. Vi sjunge om den søde Fred, Saa Helvede skal skjælve ved Vor Julesang at høre.

Gud er nu ikke længer vred, Det kan vi deraf vide, At han har sendt sin Søn herned, For Verdens Synd at lide, Det vorde vidt og bredt bekjendt, At Gud sin Søn for os har sendt Til Jammer, Vee og Vaade! Hvo vilde da ei være fro Og lade al sin Sorg beroe Paa Jesu søde Naade?

Som Natten aldrig er saa sort, Den jo for Solen svinder, Saa farer al min Kummer bort, Naar jeg mig ret besinder: At Gud saa hjertens inderlig Af Evighed har elsket mig Og er min Broder vorden; Jeg aldrig glemmer disse Ord, Som klingede i Englechor: Nu er der Fred paa Jorden!

Og blandes end min Frydesang Med Graad og dybe Sukke, Saa skal dog Korsets haarde Tvang Mig aldrig Munden lukke; Naar Hjertet sidder meest beklemt, Da bliver Frydens Harpe stemt, At den kan bedre klinge, Og knuste Hjerter føle bedst, Hvad denne store Frydefest For Glæde har at bringe.

Halleluja, vor Strid er endt, Hvo vilde mere klage? Hvo vilde mere gaae bespændt I disse Frydedage? Syng høit i Sky, Guds Kirkeflok: Halleluja, nu har jeg nok, Den Lyst er uden Lige! Halleluja, Halleluja! Guds Søn er min, jeg gaaer herfra Med ham til Himmerige.

(Mel. Guds Godhed vil vi prise.)

I Døden Jesus blundede, I Graven lagdes ned, Har nu dog overvundet Al Dødens Bitterhed. Nu rinder

op saa klar Den Sol med Lys og Glæde, Som i sit Jordeflæde Saa slet formørket var.

I Gry ved Engle-Styrke Blev Stenen væltet hen, Af Gravens Sted, det mørke, Opstod vor Sjæleven! Seer I Blodtørstige, Som Jesum nys ombragte, Som ham paa Korset strakte, Seer Jesum levende!

Med Lov vor Mund udbryder Om Jesu Herlighed, Det hele Land sig fryder, Fordi hans Ord er sket, Sit Løfte holdt han vist, Thi sjunger alle Munde Af dybe Hjertens Grunde: Tak ske dig, Herre Christ!

Alt det du vilde lide, Din Død, dit Blod, din Sved, Din Sjæleangst og Qvide Var for vor Salighed; Vi Seier fik ved dig, Thi vil vi dig nu møde I Paaske-Morgenrøde Med helligt Seier-Skrig!

O mægtig' Seierherre, Som Fjendens hele Magt, Dit store Navn til Ære, Har under Fødder lagt, Lær os at kjæmpe saa, At naar vor Strid har Ende, Vi Palmer kan i Hænde Og Seiers Krone faae!

(Mel. Et Barn er født i Bethlehem.)

Til Himmels foer, som Gud og Mand, Gud og Mand, Vor Herre from, vor Mester sand, Halleluja, Halleluja!

Han sidder ved Guds høire Haand, Høire Haand, For ham kun Vast er Dødens Baand, Halleluja, Halleluja!

Hvad Konning David qvæder om, Qvæder om, Fuldherlig nu for Dagen kom, Halleluja, Halleluja!

Nu sagde Drot til Drotten min, Drotten min: Ved Side min staaer Throne din! Halleluja, Halleluja!

Ja, ved vor Herres Himmelfærd, Himmelfærd, Vi sjunge alle fjern og nær: Halleluja, Halleluja!

Gud Fader, Søn og Helligaand, Helligaand, Eet i Fuldkommenhedens Baand! Halleluja, Halleluja!

(Mel. Jesu søde Ihukommelse.)

Nu nærmer sig vor Pintsefest, Gud Helligaand! vær du vor Gjæst, Som kraftig i hvert Kirkeaar Fra Gud Fader og Søn udgaaer!

Kom, Helligaand, og Vidne giv I os, at Jesus er vort Liv, Og at vi intet Andet veed End Jesum os til Salighed!

Kom, Sandheds Aand, og leed os saa, At vi paa Klarheds Veie gaae, Men aldrig dog fra Troens Grund Et Haarsbred vige nogen Stund!

Om vi i Tryghed slumre hen, O væk os snarlig op igjen, Din kraftig' Naade staae os bi, Og lede os paa Sandheds Sti!

I Kors og Kummer, Trang og Nød, I Fare, Fristelse og Død Til Trøster du os given est, Vor Tarv du kjender ogsaa bedst.

Om derfor end med Korset paa Vi Tornestien træde maae, Dog vinde vi til Livsens Land, For du er med, vor Trøstermand!

O Helligaand, o søde Gud, Styrk os, saa vi kan holde ud! Opvarm os med din Naades Glød, Og gjør os trøstig' i vor Død!

Er Nøden haard og Kampen svær, Da lad os see din Hjælp er nær, Og lad os see den Krone skjøn, Som er i Himlen Troskabs Løn!

(Mel. Hvad kan os komme til for Ned.)

Gud Hellig-Aand! i Tro os lær Vor Frelsermand alene Af Hjertet ret at have kjær Og Hannem saa at

Hjerte, At vi mod Dødens Grumhed maae Udi hans dybe Vunder faae Den Frelse, han fortjente!

Hjælp, at din sunde Lærdoms Kraft I Hjertet tro-lig gjemmes, Af Ordets Brød og søde Saft Vor Sa-lighed lad fremmes. Ja gjør os reent fra Synden død, Og nye igjen til Himlen fød', I Troen Frugt at bære!

Naar Liv og Aande vil forgaae I Dødens bittre Stunde, O, at vi da din Virkning saa I Hjertet føle kunde, At vi vor Sjæl med god Forstand Befale maae i Jesu Haand, I evig Ro at gjemmes!

(Egen Melodi.)

Enhver, som troer og bliver døbt, Han skal vist salig blive, Thi han ved Jesu Blod er kjøbt, Som vil sig ham indskrive, Og blandt Guds Børns det hellige Tal Til Himmeriges Riges Valg Med Korsets Blod indskrive.

Vi synke alle hjertelig Og udi Troen sige Med Hjertens Bøn enhver for sig: O Jesu, lad os stige Ved Daabens Kraft i Dybet frem, Og før os saa ved Troen hjem Til Salighedens Rige!

Lærebog

i

den evangelisk-christelige Religion

Et Omarbeidelsesforsøg

ved

J. P. Paugaard,
Biskop over Ribe Stift.

Udgivet som Manuscript.

Odense.

Forlagt af den Milosse Boghandel.

Trykt i Joh. Milos Officin.

1855.

Fortale.

Det har i lang Tid været et Ønske hos mig at see den nu omtrent i et halvt Aarhundrede brugte Lærebog, hvis Fortrin de fleste af Kirkens og Skolens Lærere have anerkjendt, om de dog ikke have overseet dens Mangler og Fejl, underkastet en saadan Bearbeidelse, at den i sin Plan og sit Indhold, tildeels ogsaa i sin Fremstilling væsentlig den samme, dog kunde, især ved en Indskrænkning og bedre Ordning af Stoffet og ved en mere bestemt Tilslutning til vor Kirkes Lære, blive mere svarende til sit Øiemed. Dette Ønske deles af Mange; men Vanskeligheden ved at udføre det har og synes de Fleste saa stor, at de have meent, man burde ganske opgive det. Det er nu 14 Aar, siden jeg gjorde et Forsøg med den første Halvdeel af Lærebogen; men det vilde ikke lykkes saaledes for mig, at jeg fandt mig opmuntret til at fortsætte og fuldende. Lignende Forsøg ere gjorte af Andre, men Resultaterne have hidtil ikke tilfredsstillet dem, hvem der synes at tilkomme den vigtigste Stemme i denne Sag.

Det sidste af disse er Pastor Balles Omarbeidelse, der udkom i afvigte Foraar. Det glædede mig, da jeg ved Forfatterens Godhed modtog et Exemplar, at see denne Sag efter flere Aars Hvile optaget paa Ny, og det saa meget mere, som det forekom mig sjønt, at Sønnesønnen gav Bedstefaderens Værk de Forandringer, som dette erkjendtes at trænge til. Men den første flygtige Gjennemlæsning sagde mig dog, at med denne Omarbeidelse kunde den danske Kirke og Skole ikke slaae sig til Ro, og Ytringer i samme Retning hørtes af flere af de Embedsbrødre, hvilke jeg i den afvigte Sommer har besøgt og ellers havt Leilighed til at tale med om denne Gjenstand, ei at tale om de Stemmer, som offentlig have ladet sig høre om dette Forsøg. En yngre Geistlig i Stiftet, Catechet Syendsen i Ringkjøbing, der jo ifølge sin Stilling daglig bruger Bogen, der føler dens Mangler, seer dens Feil, men ogsaa anerkjender dens store Fortrin, gav i en Samtale Anledning til, at jeg paa Ny henvendte min Opmærksomhed til dette Arbeide og benyttede nogle af Sommertidens faa Fritimer til at skrive Bemærkninger til den foreliggende Omarbeidelse, hvilket iøvrigt under Arbeidet efterhaanden gik over til en selvstændig Bearbeidelse af den gamle Lærebog. Saasnart den første Halvdeel deraf var færdig, sendte jeg den til Pastor Balle

og tilbød min yderligere Tjeneste og Medvirkning til at give hans Bog den Forandring, som syntes mig og Flere nødvendig, for at den kunde svare til Øiemedet, forudsat at vi nogenlunde kunde mødes i vore Anskuelser; men da jeg af hans Svar, hvori han iøvrigt bevidnede mig sin Glæde over min Imødekommen og erkjendte tildeels Brugbarheden af de leverede Materialier, indsaae, at det ikke vilde være os muligt at enes om Principerne, besluttede jeg at gaae min egen Vei og lagde strax Haand paa Værket. En Medarbeider, som kunde gjennemlæse mit Arbeide efterhaanden og meddele mig Bemærkninger derover, syntes mig nødvendig for at forebygge Ensidighed, og Valget var ikke vanskeligt. Catechet Syendsen har med stor Redebonhed og Dygtighed ydet mig Bistand, meddeelt mig mange gavnlige Vink, som ere benyttede heelt igjennem, og foreslaaet mig Varianter, hvilke jeg hist og her har optaget, Ord til andet, naar jeg fandt dem bedre end min egen Text; thi ved et Arbeide som dette bør der ikke spørges om Mit eller Dit men om, hvad der bedst svarer til Øiemedet. Jeg sender nu Bogen ud som Manuscript, hvortil Boghandler Milo i Odense velvilligen har rakt mig Haanden, og forelægger især mine Embedsbrødre, Lærerne i den danske Kirke, saavelsom og Skolens Lærere den til Bedømmelse, hvorhos jeg udtaler det Haab, at om det

Credie Kapitel.

Om Menneskets Fordærvelse ved Synden.

§ 46. Alt hvad vi vide om Menneskene, saavel af den hellige Skrift som af den almindelige Erfaring og af vor egen indre Erfaring, lærer os, at vi alle ere fordærvede ved Synden.

Rom. 3, 23. Alle have jo syndet, og dem fattes Ære for Gud.

1 Joh. 1, 8. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os.

(Signelsen om Pharisæeren og Tolderen).

§ 47. Den almindelige Fordærvelse hos Menneskene bestaaer fornemmelig deri, at en uordentlig Begjerlighed efter det, som behager Sandserne, men som er Gud imod, af Naturen er mægtig i deres Sjæl, og denne Fordærvelse kaldes Arvesynden, fordi den er en Arv efter de første Forældre.

Marc. 7, 21—23. Indvortes af Menneskenes Hjerte udgaae onde Tanker, Hoer, Skjørlevnet, Mord, Tyveri, Gjerrighed, Ondskab, Svig, Uterlighed, et ondt Die, Gudsbespottelse, Hovmod, Uforstandighed; alle disse onde Ting udgaae indvortes fra og gjøre Mennesket urent.

§ 48. Aarsagen til Menneskets Fordærvelse kan ikke tilskrives Gud, som skabte de første Mennesker efter sit eget Billede i Uskyldighed; men den maa tilskrives de første

Mennesker selv, som imod Guds Forbud aade af Kundskabens Træ og saaledes tabte deres medskabte Uskyldighed.

Jac. 1, 13. 14. Ingen sige, naar han fristes: Jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde, men han frister heller Ingen. Men hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjerlighed.

§ 49. Gud havde truet vore første Forældre med Dødens Straf, dersom de overtraadte hans Bud og aade af Kundskabens Træ, og derfor kom ogsaa ved deres Fald Døden ind i Verden tilligemed Synden; thi det salige Liv, som de havde ført i deres Uskyldigheds Stand i Samfundet med Gud ophørte nu, og der kom Ufred i deres Sjæl. Og som Synden saaledes var Aarsag til den aandelige Død, saaledes havde den og timelig og evig Død i Følge med sig.

1 Mos. 2, 16. 17. Gud Herren bød Mennesket og sagde: Du maa frit æde af alle Træer i Haven. Men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt, af det skal du ikke æde; thi paa hvilken Dag du æder af det, skal du døe Døden.

§ 50. Skriften lærer os, at een af de faldne Engle, der især kaldes Djævelen, var Aarsag i, at vore første Forældre ikke bestode den Prøve, paa hvilken Gud satte dem; thi han forførte ved Slangens Hjælp Eva til at spise af det forbudne Træes Frugt, og da hun gav sin Mand af samme Frugt, aad han ogsaa deraf.

Tredie Kapitel.

Om Menneskets Fordærvelse ved Synden.

§ 46. Alt hvad vi vide om Menneskene, saavel af den hellige Skrift som af den almindelige Erfaring og af vor egen indre Erfaring, lærer os, at vi alle ere fordærvede ved Synden,

Rom. 3, 23. Alle have jo syndet, og dem fattes Ære for Gud.

1 Joh. 1, 8. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os.

(Lignelsen om Phariseeren og Tolderen).

§ 47. Den almindelige Fordærvelse hos Menneskene bestaaer fornemmelig deri, at en uordentlig Begjerlighed efter det, som behager Sandserne, men som er Gud imod, af Naturen er mægtig i deres Sjæl, og denne Fordærvelse kaldes Arvesynden, fordi den er en Arv efter de første Forældre.

Marc. 7, 21—23. Indvortes af Menneskenes Hjerte udgaae onde Tanker, Hoer, Stjørlevnet, Mord, Tyveri, Gjerrighed, Ondskab, Svig, Uteerlighed, et ondt Øie, Gudsbespottelse, Hovmod, Uforstandighed; alle disse onde Ting udgaae indvortes fra og gjøre Mennesket urent.

§ 48. Aarsagen til Menneskets Fordærvelse kan ikke tilskrives Gud, som skabte de første Mennesker efter sit eget Billede i Uskyldighed; men den maa tilskrives de første

Mennesker selv, som imod Guds Forbud aade af Kundskabens Træ og saaledes tabte deres medskabte Uskyldighed.

Jac. 1, 13. 14. Ingen sige, naar han fristes: Jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde, men han frister heller Ingen. Men hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjerlighed.

§ 49. Gud havde truet vore første Forældre med Dødens Straf, dersom de overtraadte hans Bud og aade af Kundskabens Træ, og derfor kom ogsaa ved deres Fald Døden ind i Verden tilligemed Synden; thi det salige Liv, som de havde ført i deres Uskyldighedsstand i Samfundet med Gud ophørte nu, og der kom Ufred i deres Sjæl. Og som Synden saaledes var Aarsag til den aandelige Død, saaledes havde den og timelig og evig Død i Følge med sig.

1 Mos. 2, 16. 17. Gud Herren bød Mennesket og sagde: Du maa frit æde af alle Træer i Haven. Men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt, af det skal du ikke æde; thi paa hvilken Dag du æder af det, skal du døe Døden.

§ 50. Skriften lærer os, at een af de faldne Engle, der især kaldes Djævelen, var Aarsag i, at vore første Forældre ikke bestode den Prøve, paa hvilken Gud satte dem; thi han forførte ved Slangens Hjælp Eva til at spise af det forbudne Træes Frugt, og da hun gav sin Mand af samme Frugt, aad han ogsaa deraf.

som strider imod Guds Bud, og enten gjør, hvad Gud har forbudet, eller efterlader at gjøre, hvad han har befalet.

Jac. 3, 2. Vi støde alle an i mange Ting.

1 Joh. 3, 4. Hvo som gjør Synd, begaaer og Overtrædelse af Loven, og Synden er Lovens Overtrædelse.

Jac. 4, 17. Hvo som veed at gjøre Godt og gjør det ikke, ham er det Synd.

§ 55. Vi begaae Synd indvortes med Tanker og Begjeringer, naar vi tænke med Lyst paa Noget, som er Gud imod, og naar vi tragte derefter.

Matth. 9, 4. Der Jesus saae deres Tanker, sagde han: hvi tænke I saa ondt i eders Hjerter.

§ 56. Vi begaae Synd udvortes med Ord og Gjerning, naar vi tale eller gjøre Noget, som ikke svarer til den Ærbødighed, vi skylde Gud, eller til den Kjærlighed, vi skylde Næsten.

Matth. 12, 36. Menneskene skulle gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord, som de have talet.

Joh. 3, 20. Hver, som gjør Ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulle overbevises ham.

§ 57. Al Synd er vel Uret i sig selv, men alle Synder ere dog ikke lige store eller lige straffværdige; men der gjøres Forskjel paa Synd af Skrøbelighed og Synd med Forsæt.

Joh. 19, 11. Jesus sagde til Pilatus: den, som overantvordede mig til dig, haver større Synd.

§ 58. En oprigtig Christen kan synde af Skrøbelighed, enten fordi han ikke veed bedre, eller fordi han bliver overilet imod sin Villie. Men saasnart Forseelsen er bleven ham vitterlig, angrer han den og beder Gud om Naade for Jesu Christi Skyld med det alvorlige Forsæt at ville herefter bedre vaage og stride.

Rom. 7, 18. 19. Jeg veed, at i mig, det er i mit Kjød, boer ikke Godt; Villien har jeg vel, men at udrette det Gode formaaer jeg ikke; thi det Gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg.

§ 59. Den Ugudelige synder med Forsæt tvertimod bedre Vidende, og han finder Behag deri uden at angre sin Ondskab eller at afbede den og søge Naade til Omvendelse.

Phil. 3, 18. 19. Mange vandre, hvilke jeg ofte haver sagt eder og endnu siger med Taarer at være Christi Korses Fjender, hvis Ende er Fordærvelse, hvis Gud er Bugen, og hvis Ære er i deres Skjændsel, hvilke tragte efter de jordiske Ting.

Luc. 12, 47. 48. Den Tjener, som veed sin Herres Villie og ikke bereder sig og ikke gjør efter hans Villie, skal faae mange Hug; men den, som ikke veed det og gjør, hvad der er Hug værd, skal faae lidet Hug.

§ 60. Mennesket kan hverken blive lykkeligt eller saligt ved Synden, hvis indbildte Glæder snart maa forsvinde og forvandle sig

til Jammer og Elendighed, om ikke altid i Tiden saa visselig i Evigheden; thi derhen følger Samvittighedens Uro og Følelsen af Guds Unaade dem, som fremture i Synden med Forsæt og Velbehag uden Omvendelse.

Ordspr. 14, 34. Synden er Folkets Fordærvelse.

Rom. 2, 8. 9. Dem, som ere gjenstridige og ikke lyde Sandhed men adlyde Uretfærdighed, skal vorde Ugunst og Vrede. Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Onde.

§ 61. En Christen lover i sin Daab at forsage Djævelen og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen; men for at holde dette Løfte maa han vogte sig, at han ikke falder i Syndens Trældom. Han maa derfor vaage og bede og strax stride mod de syndige Lyster, som opkomme i hans Hjerte, at de ikke skulle faae Magt over ham og føre ham til Fald; men skeer det end af Skrøbelighed, maa han strax søge Naade hos Gud og for Alting vogte sig, at Synden ikke ved at gjentages bliver til Syndevane eller Last, hvorved det bliver saare vanskeligt og kan blive umueligt at komme til Guds Børns herlige Frihed.

Joh. 8, 34. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg eder: hver den, som gjør Synd, er Syndens Træl.

1 Tim. 6, 12. Strid Troens gode Strid, grib det evige Liv, til hvilket du og er kaldet!

Fjerde Kapitel.

Om Menneskets Gjenløsning ved Jesum Christum.

Den anden Artikel:

Jeg troer paa Jesum Christum, Guds eenbaarne Søn, vor Herre, som er undfangen af den Hellig Aand, født af Jomfru Maria, piint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begraven, nedfaren til Helvede, paa tredie Dag igjen opstanden fra de Døde, opfaren til Himmels, siddende ved Gud Faders, den Almægtiges, høire Haand, derfra han skal komme at dømme Levende og Døde.

Det er: Jeg troer, at Jesus Christus, sand Gud, født af Faderen i Evighed, og tillige sandt Menneske, født af Jomfru Maria, er min Herre, som har igjenløst mig fortabte og fordømte Menneske, erhvervet og vundet mig fra alle Synder, fra Døden og fra Djævelens Magt; ikke med Guld eller Sølv, men med sit hellige, dyrebare Blod, og med sin uskyldige Lidelse og Død; paa det jeg skal være hans Egen, og i hans Rige leve under ham, og tjene ham i evig Retfærdighed, Uskyldighed og Salighed;

ligesom han er opstanden fra Døden, lever og regjerer i Evighed. Det er visseligen sandt.

---

§ 62. Gud vilde ikke forhindre, at Synden, som ved de første Menneskers Fald var indkommen i Verden, efter Naturens Løb maatte udbrede sig til alle deres Efterkommere; men han vilde dog ikke, at den skulde styrte os i evig Fortabelse uden Haab om Redning. Derfor bar han af sin forbarmende Kjærlighed beskikket os en Forløser til at frie os fra Synden og dens ulykkalige Følger og skaffe os Adgang igjen til sin Naade saavel i dette Liv som i det tilkommende.

Joh. 3, 16. Saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne, at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes men have et evigt Liv.

§ 63. Forløseren er Jesus Christus, Gud Faders eenbaarne Søn, som er af Evighed sand Gud tilligemed Faderen, og som blev et sandt Menneske, da han fødtes til Verden af Jomfru Maria. Navnet Jesus bemærker en Frelser, og Navnet Christus eller Messias bemærker den Salvede og betegner os, at han ved sit tredobbelte Embede som Prophet, Præst og Konge fuldbyrder vor Frelse og Gjenløsning.

Joh. 1, 1. I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud.

Gal. 4, 4. Der Tidens Fylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Qvinde, født under Loven.

Matth. 1, 21. Hun skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk af deres Synder.

Joh. 20, 31. Dette er skrevet, at I skulle troe, at Jesus er den Christus, den Guds Søn, og at I, som troe, skulle have Livet i hans Navn.

§ 64. Guds Naadesforanstaltning til Menneskenes Frelse ved Jesus Christus forberedtes ved Guds Husholdning med Menneskeslægten ligefra Syndefaldets Dage til Tidens Fylde, og især med det udvalgte Folk, Israels Børn, samt ved de derom givne Forjættelser, som er det væsentlige Indhold af den gamle Pagts Bøger. De vigtigste Spaadomme om Frelseren ere følgende:

a. Frelseren skulde fødes udaf det Adamskjøn, som han skulde reise af Faldet, og han skulde være af Abrahams Slægt og Davids Familie.

1 Mosеb. 3, 15. Gud Herren sagde til Slangen: Jeg vil sætte Fjendskab mellem dig og Qvinden og mellem din Sæd og hendes Sæd; den skal knuse dig Hovedet, men du skal stinge ham Hælen.

1 Mosеb. 22, 18. Herren sagde til Abraham: Udi din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignes.

Es. 11, 1. Der udgaaer en Qvist af Isai Stub, og et Skud af dens Rødder skal blomstre frem.

b. Frelseren skulde fødes i Bethlehem, Davids Stad.

Mich. 5, 1. Og du Bethlehem, Ephrata! er du

liden blandt Judæ Tusinde? Af dig skal mig En udgaae til at være en Hersker i Israel, og hans Udgange ere fra fordum, fra Evigheds Dage.

c. Frelseren skulde komme til Verden, før det jødiske Folk havde ganske mistet sin egen Regjering, og før det andet Tempel i Jerusalem var bleven ødelagt.

1 Mosb. 49, 10. Der skal ikke vige Spir fra Juda og Læremester fra hans Fødder, førend Siloh skal komme, og Folkene skulle hænge ved ham.

Haggai 2, 7. 9. Jeg vil fylde dette Huus med Herlighed, siger den Herre Zebaoth; dette sidste Huses Herlighed skal blive større end det første.

d. Frelseren skulde være underkastet haarde Lidelser og en voldsom Død, men strax derefter gaae frem igjen af Graven til et uforgjængeligt Liv og ved sin Læres Forplantelse føre mange Folkeslægter fra Afguderi til den sande Guds Tilbedelse.

Es. 53 Capitel, især V. 4 og 5. Visselig han bar vore Sygdomme og tog vore Smerter paa sig, men vi agtede ham for den, som var plaget, slagen af Gud og gjort elendig. Men han er saaret for vore Overtrædelser og knust for vore Misgjerninger. Straffen laae paa ham, at vi skulde nyde Fred, og vi have faaet Lægedom ved hans Saar.

Og V. 10 og 11. Herrens Raadsluining skal lykkes ved hans Haand. Fri for Lidelser skal hans Sjæl skue det og mættes. Ved sin Erkjendelse skal min retfærdige Tjener retfærdiggjøre Mange, og han skal bære deres Misgjerninger.

At alle disse Forjættelser ere opfyldte ved Jesus af Nazareth, sees af Fortællingen om ham i den evangeliske Historie.

§ 65. Hvad Jesus Christus har udrettet og fremdeles udretter for os, det gjør han ikke allene som Menneske, men som Gud tillige; thi han har ved sin Fødsel forenet den guddommelige Natur med den menneskelige og virker i al Evighed med begge sine Naturer.

Joh. 1, 14. Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os.

Rom. 9, 5. Christus er efter Kjødet af Fædrene, han som er Gud over Alting, høilovet i Evighed.

§ 66. Jesus Christus blev et sandt Menneske med Sjæl og Legeme ligesom vi, men han havde ingen Synd og var fuldkommen hellig i sit hele Forhold.

Hebr. 4, 15. Vi have ikke en Ypperstepræst, som ei kan have Medlidenhed med vore Skrøbeligheder, men en saadan, som er forsøgt i alle Ting i lige Maade dog uden Synd.

Joh. 8, 46. Jesus spørger sine Fjender: Hvo af eder kan overbevise mig om nogen Synd.

§ 67. Jesus beviste i sit hele Levnet en fuldkommen Lydighed mod alle Guds Befalinger og opfyldte Guds Lov i vort Sted. Derved har han forhvervet os Retfærdighed for Gud og efterladt os det bedste Mønster til Efterfølgelse.

Rom. 5, 19. Ligesom ved det ene Menneskes Uly-

dighed Mange ere blevne Syndere, saa skulle og ved den Enes Lydighed Mange vorde retfærdige.

Matth. 11, 29. Tager mit Aag paa eder og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet: saa skulle I finde Hvile for eders Sjæle.

§ 68. Da Jesus Christus var bleven 30 Aar gammel, lod han sig døbe i Jordans Flod og blev derved høitideligt fra Himlen erklæret at være Guds Søn.

Matth. 3, 16. 17. Der Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet, og see Himlene aabnedes ham, og han saae Guds Aand fare ned som en Due og komme over ham. Og see, der kom en Røst fra Himlene, som sagde: denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg haver Behageligheds.

§ 69. Jesus blev strax efter sin Daab fristet af Djævelen i en Ørk, men seirede over Fristeren. Denne hans Seir kommer os tilgode, naar vi tro paa ham, og hans Exempel skulle vi have for Øine, naar vi blive fristede.

Marc. 1, 12. 13. Og strax drev Aanden ham ud i Ørken, og han var der i Ørken fyrretyve Dage og blev fristet af Satan.

Jac. 4, 7. Bærer Gud underdanige, staaer Djævelen imod, saa skal han flye fra eder.

§ 70. Efter sin Daab og Fristelse drog Jesus omkring i tre paa fjerde Aar iblandt Jøderne og forkyndte som en himmelsendt Prophet Guds Raad og Villie om Synderes Saliggjørelse.

Marc. 1, 14. 15. Efterat Johannes var kastet i

Fængsel, kom Jesus i Galilæa og prædikede Guds Riges Evangelium og sagde: Tiden er fuldkommet, og Guds Rige er nær, omvender eder og tror Evangelium.

§ 71. Medens Jesus gik omkring og lærte, beviste han ved mange velgjørende Mirakler, at han var sendt af Gud, og at hans Lære var guddommelig Sandhed, hvilket ogsaa Enhver vil erfare, som annammer den med levende Tro.

Matth. 11, 4—6. Jesus svarede Johannes Disciple: Gaaer hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see. Blinde see og Halte gaae, Spedalske renses og Døve høre, Døde staae op og Evangelium prædikes for Fattige, og salig er den, som ikke forarges paa mig.

Joh. 6, 63. De Ord, som jeg taler til eder, ere Aand og ere Liv.

Joh. 7, 16. 17. Min Lærdom er ikke min, men hans, som mig udsendte. Dersom Nogen vil gjøre hans Villie, han skal kjende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv.

Rom. 1, 16. Jeg skammer mig ikke ved Christi Evangelium; thi det er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som troer.

§ 72. Medens Jesus lærte i Jødeland, var han underkastet megen Forfølgelse, da Jødernes Øverste af Misundelse over hans Fremgang iblandt Folket og af Had til ham, fordi han ei vilde besmykke deres Ondskab, baade med List og Vold søgte at bringe ham af Dage.

Luc. 19, 47. 48. Han lærte daglig i Templet;

men de Ypperste-Præster og Skriftkloge og de Øverste for Folket søgte at omkomme ham. Og de fandt ikke, hvad de kulde gjøre; thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham.

§ 73. Jesu egen Discipel, den troløse Judas, lod sig omsider underkjøbe til at overantvorde ham i de Øverstes Hænder, som da fordømte ham uden al Aarsag til Døden og overgave ham til den romerske Landshøvding, Pontius Pilatus. Men Pilatus, som frygtede for Keiserens Unaade, hvormed de truede ham, lod sig mod sin bedre Overbeviisning bevæge til at lade Jesus hudstryge og bespotte og nagle som en Misdæder til et Kors, paa hvilket han opgav sin Aand.

Matth. 20, 18. 19. See vi reise op til Jerusalem, og Menneskens Søn skal overantvordes til de Ypperste-Præster og Skriftkloge, og de skulle fordømme ham til Døden og overantvorde Hedningerne ham at bespotte og hudstryge og korsfæste; og paa den tredie Dag skal han opstaae.

Luc. 23, 46. Jesus raabte med høi Røst og sagde: Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aand, og der han det sagde, udgav han Aanden.

Joh. 19, 34. Men en af Stridsmændene stak ham i Siden med et Spyd, og strax udgik Blod og Vand.

§ 74. Jesus maatte ei allene udstaae de smerteligste Lidelser paa sit Legeme; men ogsaa hans Sjæl blev bitterlig piint af Qval og Angst over Menneskenes Synder.

Men han gik sin Lidelse og Død med Frimodighed imøde, og han led taalmodigen.

Matth. 26, 38. 39. Jesus sagde til de 3 Disciple i Urtegaarden: Min Sjæl er ganske bedrøvet indtil Døden; bliver her og vaager med mig. Og han gik lidet frem, faldt paa sit Ansigt, bad og sagde: Min Fader, er det mueligt, da gaae denne Kalk fra mig! dog ikke som jeg vil, men som du vil.

§ 75. Jesus paatog sig frivilligen denne uforskyldte Lidelse af Kjærlighed og Medynk over os Syndere efter sin himmelske Faders evige Raad, og ved sin Lidelse og Død gjorde han Forsoning for vore Synder, i det han led den Straf, som vi havde fortjent. Derved er han paa een Gang bleven os den rette af Gud beskikkede Ypperstepræst og det sande Forsoningsoffer, som allene har Gyldighed for Alle i al Evighed.

Phil. 2, 5—8. Det samme Sindelag være i eder, som og var i Christus Jesus, hvilken, der han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men han forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesker lig, og da han var funden i Skikkelse som et Menneske, fornedrede han sig selv, saa han blev lydig indtil Døden ja Korsets Død.

Joh. 10, 17. 18. Derfor elsker Faderen mig, fordi jeg sætter mit Liv til, at jeg skal tage det igjen. Ingen tager det fra mig, men jeg sætter det til af mig selv. Jeg haver Magt at sætte det til og haver Magt at tage det igjen.

Joh. 1, 29. Den anden Dag seer Johannes Jesus komme til sig og siger: see, det Guds Lam, som bærer Verdens Synd.

2 Cor. 5, 21. Den, som ikke vidste af Synd, haver han gjort til Synd for os, paa det vi i ham skulde vorde retfærdige for Gud.

Hebr. 7, 26. 27. Saadan en Ypperstepræst sømmede os, som er hellig, uden Skyld, ubesmittet, adskilt fra Syndere og ophøiet over Himlen, som ikke dagligen haver fornødent som de andre Ypperstepræster at frembære Offer først for egne Synder, derefter for Folkets; thi dette gjorde han een Gang for alle, der han offrede sig selv.

§ 76. Da Jesus var død paa Korset, jordede hans Venner hans Legeme, og saaledes endtes hans Fornedrelsesstand. Men i Aanden gik han bort at prædike for Aanderne i de Dødes Rige, hvilket i den 2den Troesartikel siges med de Ord, at han er nedfaren til Helvede.

1 Petr. 3, 18. Christus led engang for vore Synder, den Retfærdige for de Uretfærdige, at han kunde føre os frem til Gud, han, som vel led Døden efter Kjødet, men blev levendegjort efter Aanden, i hvilken han og gik bort og prædikede for Aanderne, som vare i Forvaring.

§ 77. Jesus Christus tog sit Liv igjen paa den tredie Dag efter sin Død og opstod af Graven ligesom han selv havde forudsagt, samt forblev derefter i 40 Dage paa Jorden hos sine Venner og Disciple, hvis Tro han befæstede ved Underviisning og Formaning.

Ap. Gj. 1, 3. Efterat Jesus havde lidt, fremstillede han sig levende for Apostlerne med mange Beviisninger, da han blev seet af dem i fyretyve Dage og talede om det, som hører til Guds Rige.

1 Cor. 15, 3—7. Jeg overantvordede eder blandt det Første, hvad og jeg annammede, at Christus døde for vore Synder efter Skrifterne, og at han blev begraven, og at han opstod den tredie Dag efter Skrifterne, og at han blev seet af Kephas, derefter af de Tolv. Derpaa blev han seet af mere end femhundrede Brødre paa een Gang, af hvilke de fleste endnu ere i Live, men nogle ere og hensovede.

§ 78. Den opstandne Frelser blev ikke længere synlig tilstede paa Jorden efter de fyretyve Dages Forløb; men da han havde givet Disciplene Fuldmagt til at forkynde hans Evangelium blandt alle Folk og velsignet dem, opfoer han til Himmels i deres Paasyn.

Luc. 24, 50—52. Men han førte dem ud indtil Bethanien, og han opløftede sine Hænder og velsignede dem. Og det skete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem og foer op til Himmelen. Og de tilbade ham og vendte tilbage til Jerusalem med stor Glæde.

§ 79. Ved Herrens Opstandelse og Himmelfart er hans Forsoningsoffer kjendt gyldigt til Verdens Frelse, og derved er det ogsaa uimodsigelig bekræftet, at han er i Sandhed Guds Søn, som giver alle dem, der troe paa ham, det evige Liv.

1 Cor. 15, 17. Dersom Christus ikke er opstanden, da er eders Tro forfængelig, saa ere I endnu i eders Synder.

Joh. 11, 25. Jesus sagde til Martha: Jeg er Opstandelsen og Livet; hvo som troer paa mig, om han end dør, skal han dog leve.

§ 80. Den himmelfarne Jesus sidder ved Faderens høire Haand, hvilket betyder, at han tager Deel med sin Fader i Verdens Regjering og Bestyrelse, saa at alle fornuftige Skabninger maae erkjende ham for deres Herre og tilbede ham.

Phil. 2, 9—11. Gud haver høit ophøiet ham og skjenket ham et Navn, som er over alt Navn, at i Jesu Navn skal hvert Knæ bøie sig, deres i Himmelen og paa Jorden og under Jorden, og hver Tunge skal bekjende, at Jesus Christus er en Herre til Gud Faders Ære.

§ 81. Den himmelfarne Jesus udsendte efter sin Forjættelse den Hellig Aand over Apostlerne paa den første Pintsedag og stiftede saaledes den christne Kirke, hvis aandelige Konge og Herre han er. I denne er han usynlig tilstede indtil Verdens Ende og vaager over, at den altid maa bestaae og efterhaanden vinde større Fremgang, indtil den samler Alle til een Hjord om ham som deres rette Hyrde.

1. Cor. 3, 11. Ingen kan lægge en anden Grundvold end den, som lagt er, hvilken er Jesus Christus.

Joh. 10, 16. Jeg haver andre Faar, som ikke ere af denne Sti; dem bør det mig at føre did, og de skulle høre min Røst, og der skal blive een Hjord, een Hyrde.

§ 82. Jesus er vor Talsmand hos sin himmelske Fader og beder for os, at Forløsningen, som er skeet ved ham, maa komme

os tilgode, saa at vi ikke skulle fortabes i vore Synder, men finde Naade til vore Sjæles Frelse.

1 Joh. 2, 1—2. Mine Børn, dette skriver jeg eder, paa det I ikke skulle synde; men dersom Nogen synder, have vi en Talsmand hos Faderen, Jesum Christum den retfærdige, og han er en Forsoning for vore Synder, dog ikke allene for vore, men ogsaa for den ganske Verdens.

Hebr. 7, 25. Jesus haver et uforgjængeligt Præstedømme, fordi han bliver til evig Tid, hvorfor han og kan fuldkommelig gjøre dem salige, som komme til Gud formedelst ham, efterdi han stedse lever til at træde frem for dem.

Femte Kapitel.

Om Omvendelse og Tro.

Den tredie Troesartikel.

Jeg troer paa den Hellig Aand; en hellig almindelig Kirke, de Helliges Samfund; Syndernes Forladelse, Kjødets Opstandelse, og et evigt Liv.

Det er: Jeg troer, at jeg ikke af egen Fornuft eller Kraft kan troe paa Jesus Christus, min Herre, eller komme til ham; men den Hel-

lige Aand har kaldet mig ved Evangelium, har oplyst mig med sine Gaver, har helliget og opholdt mig i den rette Tro; ligesom han kalder, samler, oplyser, helliger den hele Christenhed paa Jorden, og opholder den ved Jesus Christus i den rette, eneste Tro; i hvilken Christenhed han daglig forlader mig og alle Troende al Synd rigeligen; og paa den yderste Dag skal han opvække mig og alle Døde, og give mig med alle Troende i Christus et evigt Liv. Det er visseligen sandt.

---

§ 83. Jesus Christus har ved sin Forsoning og Forløsning gjort os fri fra Syndens Straf og Syndens Magt; men han har ikke givet os Frihed til at leve hen i Synden. Hans opofrende Kjærlighed maa jo tvertimod bevæge os til hjertelig at takke ham og derfor at vende om fra Syndens Vei, og søge Forening med ham i en levende Tro.

Gal. 5, 13. I ere jo kaldte til Frihed, Brødre! kun misbruger ikke Friheden til en Anledning for Kjødet.

Tit. 2, 11—14. Guds saliggjørende Naade er aabenbaret for alle Mennesker, som oplærer os, at vi skulle forsage Ugudelighed og de verdslige Begjeringer og leve tugtelig og retfærdelig og gudelig i denne Verden, forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Herligheds Aabenbarelse, som gav sig selv for os, at han maatte forløse os fra al Uretfærdighed og rense sig selv et Eiendomsfolk, nidkjært til gode Gjerninger.

§ 84. Til sand Omvendelse hører, at vi erkjende vore Synder og angre dem af et oprigtigt Hjerte, og at vi bede Gud om Forladelse for dem og om Naade til at afstaae fra dem og herefter vandre i et nyt Levnet.

Ap. Gj. 3, 19. Fatter et andet Sind og vender om, at eders Synder maa vorde udslettede.

2 Cor. 7, 10. Bedrøvelsen efter Gud virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes.

(Liguelsen om den fortabte Søn).

§ 85. Den sande Tro paa Jesus Christus til Salighed, som vi have bekjendt i vor Daab, er ei allene den faste Overbeviisning i Forstanden, at han er Guds Søn, vor Lærer, vor Frelser og vor Herre, men den er og en glad Fortrøstning til ham, som den Hellig Aand virker i vort Hjerte, saa at vi glæde os i den Forvisning, at Gud for hans Lidelses og Døds Skyld forlader os alle vore Synder og giver os Naade til at lyde ham i et helligt Levnet.

Rom. 8, 33. 34. Hvo vil anklage Guds Udvalgte? Gud er den, som retfærdiggjør. Hvo er den, som fordømmer? Christus er den, som er død, ja meget mere som og er opreist, som og er ved Guds høire Haand, som og træder frem for os.

§ 86. Vi kunne ikke ved vor egen

Kraft og Fornuft omvende os til Jesum Christum vor Herre og troe paa ham, esterdi Synden har virket, at Menneskets Aand sattes Kraft og Dygtighed til det Gode.

Joh. 3, 6. Hvad som født er af Kjødet, er Kjød.

§ 87. Synden har formørket vor Forstand, saa at vi ikke selv kunne see vore Feil, den har sløvet vor Følelse for Ret og Uret, saa at vi ikke let komme til sand og hjertelig Anger, og den har svækket vor Villie til det Gode, saa at vi ere mere rede til at undskylde og besmykke vore Synder end til at erkjende og aflægge dem.

Rom. 8, 7. Kjødets Sands er Fjendskab mod Gud; thi den er ikke Guds Lov underdanig, ei heller kan den være det.

§ 88. For at vi skulle komme til Omvendelse og Tro har Jesus Christus stiftet sin Kirke, som er den Naadens Foranstaltning af ham, hvorved han lader Ordet forkynde og Sakramenterne forvalte og saaledes skaber og opholder de Helliges Samfund, som er et levende Samfund af hellige Mennesker, der under den Hellig Aands medvirkende Naade stræbe efter at gaae frem i Hellighed til Salighed.

Eph. 4, 11—13. Og han besatte Nogle til Apostler, Nogle til Propheter, Nogle til Evangelister, Nogle til Hyrder og Lærere, til de Helliges fuldkomne

Beredelse, til Embedets Forvaltning, til Christi Legems Opbyggelse, indtil vi alle naae til Enhed i Troen og Guds Sons Erkjendelse, til Mands Modenhed, til Christi Fyldes vorne Alder.

§ 89. I Christi Kirke virker den Hellig Aand, som udgaaer fra Faderen og Sønnen, til at saliggjøre dem, som troe, idet han kalder, oplyser og helliger dem. Men denne Kaldelse, Oplysning og Helliggjørelse kaldes Saliggjørelsens Orden.

Joh. 16, 7. Men jeg siger eder Sandhed: det er eder gavnligt, at jeg gaaer bort; thi gaaer jeg ikke bort, skal Talsmanden ikke komme til eder; men gaaer jeg bort, saa vil jeg sende ham til eder.

§ 90. Den Hellig Aand kalder os ved Evangelium, som er Faderens Ord ved Sønnen til Menneskene; thi ved dette Ord giver han os Anledning til at tragte efter den Frelse, hvilken Christus har forhvervet os. Men Ordet skaffer Gud Indgang i vore Hjerter ved Lidelser og Velgjerninger og alle Livets Tilstikkelser.

1 Petr. 5, 10. Al Naades Gud, som kaldte os til sin evige Herlighed i Christo Jesu efter en kort Tids Lidelse, han selv berede, styrke, befæste, grundfæste eder! (Liguelsen om Arbeiderne i Vingaarden og om den fortabte Søn).

§ 91. Den Hellig Aand oplyser os ved sine Gaver, hvilket betyder, at han virker paa vor Forstand ved Ordet og i Bønnen til at lede os til sand og frugtbar Kundskab om vor Sjæls Tilstand og

om Guds Raad og Villie angaaende de syndige Menneskers Helliggjørelse og Saliggjørelse.

Eph. 1, 17. 18. Vor Herres Jesu Christi Gud, Herlighedens Fader, ville give eder Vlisdoms og Aabenbarelsens Aand udi hans Kundskab, eders Forstands oplyste Øine, at I kunne kjende, hvilket det Haab er, som han kaldte eder til, og hvilken hans Aros herlige Rigdom er iblandt de Hellige!

§ 92. Den Hellig Aand virker i Daaben vor Igjenfødelse, hvilket betyder, at der fødes et nyt Menneske og begynder et nyt Liv i os, et aandeligt Liv, forskjelligt fra det, som er i os ved den naturlige Fødsel. Og han helliger eller helliggjør os, i det han ved Kirkens Naademidler bevirker det nye Menneskes Fremvæxt i Tro og Kjærlighed, og det gamle Menneskes Død.

Joh. 3, 3. Uden Nogen bliver født paa ny, kan han ikke see Guds Rige.

2 Cor. 5, 17. Dersom Nogen er i Christo, da er han en ny Skabning; det Gamle er forbigangent, see Alt er bleven nyt.

1 Cor. 6, 19. 20. Vide I ikke, at eders Legeme er den Hellig Aands Tempel, som er i eder, hvilken I have af Gud, og at I ikke ere eders egne? Thi I ere dyrekjøbte; ærer derfor Gud i eders Legeme og i eders Aand, hvilke høre Gud til.

1 Cor. 6, 11. I ere afvættede, I ere helliggjorte, I ere retfærdiggjorte ved den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.

§ 93. En omvendt og troende Christen kan paa Grund af sin Daabes Naade og af Guds Forjættelser i Ordet være forvisset om, at han for Christi Skyld er retfærdiggjort for Gud, saa at hans forrige Synder ikke mere tilregnes ham, men Gud derimod tilkjender ham sin Naade og Velsignelse som et lydigt Barn og en tro Tjener.

Rom. 3, 24. 25. De blive retfærdiggjorte uforskyldt af hans Naade ved den Forløsning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud haver fremstillet til en Forsoning formedelst Troen paa hans Blod.

Rom. 5, 1. Retfærdiggjorte ved Troen have vi Fred med Gud ved vor Herre Jesum Christum.

§ 94. Den Hellig Aand virker ikke paa vore Hjerter med en uimodstaaelig Magt, men skjænker os al den Hjælp og Naade, vi behøve for at være Guds elskelige og glade Børn, naar vi flittig bruge de Naademidler, Herren har beredt og anviist os i sin Kirke, og omhyggelig vaage over vore Tanker og Begjæringer.

Luc. 11, 13. Dersom I, som ere onde, vide at give eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skal den himmelske Fader give dem den Hellig Aand, som ham bede.

Marc. 13, 37. Hvad jeg siger eder, det siger jeg Alle: vaager.

Matth. 26, 41. Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse! Aanden er vel redebon, men Kjødet er skrøbeligt.

(Lignelsen om den store Nadvere og om de kloge og daarlige Jomfruer).

Sjette Kapitel.

Om Naademidlerne.

I. Guds Ord.

§ 95. Gud har ladet os undervise i sit Ord om alt, hvad vi behove at vide om hans Raad og hans Villie til vor Helliggjørelse og Saliggjørelse; men dette hans Ord indeholdes i den hele hellige Skrift, baade det gamle og det nye Testamente.

Hebr. 1, 1. Efterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Profeterne, saa haver han i disse sidste Dage talet til os ved Sønnen.

§ 96. Til Ordets Forkyndelse og Udlæggelse har Herren indsat Lærerembedet i Kirken, og som han i dens første Dage udsendte sine Apostler, saa udsender han alle Dage til Verdens Ende dem, der skulle prædike Guds Ord til deres egen og deres Brødres Opbyggelse.

Marc. 16, 15. Og han sagde til dem: gaaer bort i al Verden og prædiker Evangelium for al Skabningen!

Ap. Gj. 1, 8. I skulle annamme den Hellig Aands Kraft, som skal komme over eder, og I skulle være mine Vidner baade i Jerusalem og i det ganske Judæa og Samaria og indtil Jordens Ende.

Rom. 10, 14. Hvorledes skulle de paakalde den, paa hvem de ikke have troet? men hvorledes skulle de

troe paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker?

§ 97. Søndagen er den Dag, som i den christne Kirke er anordnet til offentlig Gudsdyrkelse, fordi Herren opstod paa den første Dag i Ugen. Den kaldes derfor ogsaa Herrens Dag, og paa den bør Christne samles i Kirken for at love og prise Gud og for at opbygges af Guds Ord, hvis Forkyndelse og Udlæggelse er et af Hovedstykkerne i Gudstjenesten.

Ap. Gj. 20, 7. Men paa den første Dag i Ugen, der Disciplene vare forsamlede at bryde Brødet, holdt Paulus en Tale til dem, da han vilde den anden Dag reise bort.

Ps. 95, 1. 2. Kommer hid, lader os love Herren med Glæde og fryde os for vor Saligheds Klippe! Lader os komme med Tak for hans Ansigt og fryde ham med Psalmer!

§ 98. Vi Christne bør ikke blot flittigen høre Guds Ord, men ogsaa læse det med Andagt og i Bøn og Tro; thi det er os givet af Gud som et Middel til at oplyse vor Forstand om, hvad vi bør undflye, og hvad vi bør agte paa, og til at bestyrke vore Hjerter i Tro og Haab og Kjærlighed.

Col. 3, 16. Lader Christi Ord bo rigelig iblandt eder i al Visdom, saa I lære og paaminde hverandre med Psalmer og Lovsange og aandelige Viser, idet I synge ydelig i eders Hjerter for Herren.

Ps. 119, 105. Dit Ord er en Lygte for min Fod og et Lys paa mine Veie.

Pj. 119, 9—11. Hvormed skal en Ung holde sin Sti reen? Derved, at han holder sig efter dit Ord. Jeg søger dig af ganske Hjerte, lad mig ikke fare vild fra dine Bud! Jeg gjemmer dine Ord i mit Hjerte, paa det jeg ikke skal synde imod dig.

Ap. Gj. 17, 10. 11. Jøderne i Beroea vare mere veltænkende end de i Thessalonika; de annammede Ordet med al Redebonhed og ransagede dagligen i Skrifterne, om disse Ting havde sig saaledes.

§ 99. Guds Ord, som den Hellig Aand har indgivet de hellige Skribenter, meddeler vor Forstand alt større og større Kundskab til aandelig og frugtbar Oplysning, det styrker vor Villie til at skye det Onde og satte Lyst til det Gode, og det trøster og beroliger vort Sind under alle Livets Omskiftelser.

Luc. 8, 15. Det i den gode Jord ere de, hvilke, naar de høre Ordet, beholde det i et smukt og godt Hjerte og bære Frugt i Taalmodighed.

Jac. 1, 21. Med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i eder, og som er mægtigt til at gjøre eders Sjæle salige.

§ 100. I Guds Ord forekomme mange Exempler baade paa Dyd og Udyd, som bør tages til Eftertanke, da de ere optegnede deels til et Mønster deels til Advarsel for os; men fremfor Alt maae vi have Jesu Christi vor Frelsers Exempel for Øine til Efterfølgelse.

Jac. 5, 10. Mine Brødre! tager Prophæterne,

hvilke have talet i Herrens Navn til Exempel paa at lide Ondt og bære taalmodige.

Hebr. 6, 11. Men vi ønske, at enhver af eder maae vise den samme Nidkjærhed til fuld Befæstelse i Haabet indtil Enden, saa I ikke blive sendrægtige, men efterfølge dem, som ved Tro og Taalmodighed arvede Forjættelserne.

1 Petr. 2, 21. Christus haver og lidt for os, efterladende os et Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor.

1 Joh. 2, 6. Hvo som siger, at han bliver i ham, han er og skyldig at vandre saaledes, som han vandrede.

Luc. 9, 23. Jesus sagde til dem alle: hvo som vil komme efter mig, skal fornægte sig selv og tage sit Kors op daglig og følge mig.

II. Bøn.

§ 101. Bøn er et troende Hjertes Samtale med Gud enten for at takke ham for modtagne Velgjerninger eller for at begjære Noget af det, som han i sit Ord har lovet os, hvad enten det skeer i Tanker allene eller med Ord tillige.

Ordspr. 15, 8. De Oprigtiges Bøn er Velbehag for Herren.

Eph. 5, 20. Siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn.

1 Kong. 3, 5. Herren sagde til Salomo: Begjær, hvad jeg skal give dig!

§ 102. Gud har ikke allene tilladt os syndige Mennesker at bede til ham, men han

har endog befalet os at bede ideligen; dog ikke for at underrettes om vor Trang, hvilken han forud kjender, men for at anvise os Bønnen som et Naademiddel for os.

Luc. 18, 1. Men han sagde dem og en Lignelse derom, at man bør altid bede og ikke blive træt.

§ 103. En troende Christens Bøn bør altid skee i Jesu Navn d. e. paa hans Ord og i Kraft af hans Fortjeneste og Forbøn; og denne Bøn har Forjættelse om Bønhørelse, hvad enten vi bede om de timelige gode Ting, som i Herrens Bøn kaldes det daglige Brød, eller om det aandelige Gode, som er nødvendigt til Sjælens Frelse, nemlig Synderes Forladelse, Bestyrkelse i Tro, Haab og Kjærlighed, og Guds Fred i Liv og Død.

Joh. 16, 23. Sandelig, sandelig sjger jeg eder, at hvadsombelst I bede Faderen om i mit Navn, skal han give eder.

Ordspr. 30, 8. 9. Giv mig ikke Armod eller Rigdom, men tildeel mig mit beskikkede Brød, at jeg ei skal blive mæt og glemme dig og sige: „Hvo er Herren“? eller at jeg ei skal blive arm og stjæle og forgribe mig paa min Guds Navn.

§ 104. Naar en Christen beder i Troen og i Jesu Navn, da forneemmer han Guds hellige Nærværelse; hans Sind og Hjerte afdrages da fra Verdens Forfængelighed, han bestyrkes i Kjærlighed og Tillid til Gud, og han faaer Kraft til at modstaae Fristelser baade i Livets Glæder og i dets Sorger.

Jerem. 29, 12. 13. I skulle paakalde mig, og I skulle gaae og bede til mig, og jeg vil høre eder. Og I skulle høre mig og finde mig, naar I søge mig af ganske Hjerte.

Jac. 4, 8. Holder eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til eder!

Phil. 4, 6. 7. Bærer ikke bekymrede for Noget, men i alle Ting lader eders Begjæringer fremføres for Gud i Paakaldelse og Bøn med Taksigelse, og Guds Fred, som overgaaer al Forstand, skal bevare eders Hjerter og eders Tanker i Christo Jesu.

§ 105. Naar vi i Sygdom, Fattigdom og anden timelig Nød anraabe Gud om Befrielse derfra, maae vi altid henstille til hans behagelige Villie, hvorvidt Bønhørelse skal os forundes, da det, uden at vi kunne indsee det, kan være til vort sande Gavn, om det ikke skeer os efter vort Ønske; og naar vi for vor Bøns og Tillids Skyld faae Styrke i Sjælen til at bære vort Savn og vor Byrde med Taalmodighed, saa kunne vi ikke med Føie sige, at vor Bøn har været forgjæves og uden Frugt.

Matth. 26, 39. Min Fader, er det muligt, da gaa denne Kalk fra mig! dog ikke som jeg vil, men som du vil.

Matth. 7, 7. Beder, saa skal eder gives; søger, saa skulle I finde; banker, saa skal eder oplades.

§ 106. For at bede paa en Maade, som er Gud behagelig, maae vi ikke allene samle vore Tanker fra al Adspredelse og henvende

dem til Gud allene; men vi maae ogsaa bede baade i den Ydmygbed, som venter Bønhørelse for Jesu Skyld allene, og i den Kjærlighed, som er Kjendetegnet paa, at vi ere hans Disciple, saa at der ikke er Had eller Uvillie i Hjertet mod vor Næste.

Matth. 6, 6. Naar du beder, gak ind i dit Kammer og luk din Dør og bed til din Fader, som er i Løndom, og din Fader, som seer i Løndom, skal betale dig aabenbare.

Joh. 17, 20. Jeg beder ikke allene for disse, men ogsaa for dem, som formedelst deres Ord skulle tro paa mig.

Marc. 11, 25. 26. Naar I staae og bede, forlader, dersom I have Noget imod Nogen, at og eders Fader, som er i Himlene, maa forlade eder eders Overtrædelser. Men dersom I ikke forlade, skal eders Fader, som er i Himlene, ei heller forlade eder eders Overtrædelser.

§ 107. Vi skulle bede for vore Medmennesker med det samme Haab om Bønhørelse og med et kjærligt Sind. Bøn for Andre kaldes Forbøn.

1 Tim. 2, 1—3. Jeg formaner først for alle Ting, at der gjøres ydmygelige Begjæringer, Bønner, Forbønner, Taksigelser for alle Mennesker, for Konger og alle dem, som ere i Høihed, at vi maa leve et roligt og stille Levnet i al Gudfrygtighed og Ærbarhed; thi dette er godt og behageligt for Gud vor Frelser.

§ 108. Omendskjønt der ikke ligger megen Magt paa det Udvortes ved Bønnen, Tid, Sted og Legemets Stilling, saa er

det dog ikke ganske ligegyldigt, og især maa Morgen og Aften erkjendes for Tider, som opfordre til Bøn, og Lønkammeret efter Herrens Ord for det passende Sted til Bønnen, ligesom det og er almindelig anseet for god christelig Skik, at bede staaende eller knælende med foldede Hænder.

Jer. Begr. 3, 22. 23. Ei høre hans Barmhjertigheder op; de ere nye hver Morgen.

2 Mosеb. 3, 5. Herren sagde i Tornebusken til Moses: Drag dine Sko af; thi det Sted, paa hvilket du staaer, er en hellig Jord.

Matth. 26, 39. Herren gik lidet frem, faldt paa sit Ansigt og bad.

Eph. 3, 14. 15. For denne Sags Skyld bøier jeg mine Knæ for vor Herres Jesu Christi Fader, af hvem al Faderlighed kaldes, baade i Himlene og paa Jorden

§ 109. Det kommer i vor Bøn ei heller meget an paa Ordenes Valg og Sammensætning; thi Herren hører ogsaa Hjertets stille og tavse Suk. Men for at vi kunne vide, hvad Hjertet især skal begjære, og for at vi ikke skulle fattes Ord til at fremføre vor Begjæring med, har Herren selv lært os en Bøn, som og derfor kaldes Herrens Bøn, og som en troende Christen helst beder, fordi den er den allerbedste. Den læses hos Matth. i det 6te Capitel saaledes:

Vor Fader, du som er i Himlene! Helliget vorde dit Navn! Komme dit Rige!

Skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden! Giv os i Dag vort daglige Brød! Og forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere! Og led os ikke ind i Fristelse! Men fri os fra det Onde! Thi dit er Riget og Magten og Æren i Evighed. Amen.

Denne Bøn er den tredie Part i Luthers Catechismus og forklares saaledes:

Indgang: Vor Fader, du som er i Himlene!

Det er: Gud vil dermed tilskynde os, at vi skulle troe, han er vor rette Fader, og vi hans rette Børn, paa det vi trosteligen og med fuld Tillid skulle bede ham, som kjære Børn deres kjære Fader.

1ste Bøn: Helliget vorde dit Navn!

Det er: Guds Navn er vel i sig selv helligt; men vi bede i denne Bøn, at det ogsaa maa vorde helligt hos os.

Hvorledes skeer det?

Naar Guds Ord læres puurt og reent, og vi ogsaa leve helligen, som Guds Børn, derefter: dertil hjælp os, kjære Fader i Himmelen! Men hvo der lærer og lever anderledes, end Guds Ord lærer, han vanhelliger Guds Navn iblandt os: derfra bevar os, himmelske Fader!

2den Bøn: Komme dit Rige!

Det er: Guds Rige kommer vel uden vor

Bøn af sig selv; men vi bede i denne Bøn, at det ogsaa maa komme til os.

Hvorledes skeer det?

Naar den himmelske Fader giver os sin Hellig Aand, saa at vi ved hans Naade troe hans hellige Ord, og leve gudeligen, her i Tiden og hisset i Evigheden.

3die Bøn: Skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden!

Det er: Guds gode, naadige Villie skeer vel uden vor Bøn; men vi bede i denne Bøn, at den ogsaa maa skee hos os.

Hvorledes skeer det?

Naar Gud forstyrrer og forhindrer alle onde Anslag og Idrætter, som ikke ville lade os hellige hans Navn, og ikke lade hans Rige komme, hvilket er Djævelens, Verdens og vort Kjøds Villie; men styrker og bevarer os faste i hans Ord og Tro indtil vor Ende; dette er hans naadige, gode Villie.

4de Bøn: Giv os i Dag vort daglige Brød!

Det er: Gud giver dagligt Brød, ogsaa vel uden vor Bøn, endog til alle onde Mennesker; men vi bede i denne Bøn, at han vil lade os paaskjønne det og annamme vort daglige Brød med Taksigelse.

Hvad forstaaes ved dagligt Brød?

Alt hvad der hører til Legems Næring og

Nødtørft, saasom Mad, Drikke, Klæder, Sko, Huus, Hjem, Mark, Fæ, Penge, Gods, from Ægtefælle, fromme Børn, fromt Tyende, fromme og trofaste Overherrer, godt Regimente, godt Veirligt, Fred, Sundhed, Tugt, Ære, gode Venner, trofaste Naboer og deslige.

5te Bøn: **Og forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere!**

Det er: Vi bede i denne Bøn, at den himmelske Fader ikke vil see hen til vor Synd og ikke derover forskyde vor Bøn; thi vi ere Intet værd af det, som vi bede om, have heller ikke fortjent det; men at han vil give os det altsammen af Naade; thi vi synde daglig meget, og fortjene vel idel Straf. Saa ville vi da ogsaa igjen af Hjertet tilgive og gjerne gjøre dem vel, som forsynde sig mod os.

6te Bøn: **Og led os ikke ind i Fristelse!**

Det er: Gud frister vel Ingen; men vi bede i denne Bøn, at Gud vil beskjærme og bevare os, paa det Djævelen, Verden og vort Kjød ikke skal bedrage os eller forføre os til Vantro, Fortvivlelse og anden stor Skjændsel og Last, og hvis vi anfægtes dermed, at vi dog tilsidst maae vinde og beholde Seier.

7de Bøn: **Men fri os fra det Onde!**

Det er: Vi bede i denne Bøn, som i en Sum, at den himmelske Fader vil frie os fra

alt Slags Ondt til Legem og Sjæl, Gods og Ære, og tilsidst, naar vor Time kommer, forunde os en salig Ende og med Naade tage os fra denne Jammerdal til sig i Himmelen.

Slutning: **Thi dit er Riget og Magten og Æren i Evighed. Amen.**

Det er: At jeg skal være vis paa, at disse Bønner ere den himmelske Fader behagelige og af ham bønhørte; thi han har selv befalet os at bede saaledes og forjættet, at han vil bønhøre os. Amen, Amen! det betyder: Ja, Ja, det skal skee saaledes!

III. Sacramenterne.

§ 110. Sacramenterne ere hellige Handlinger, hvilke Herren selv har indstiftet, og i hvilke han under synlige og legemlige Tegn meddeler os aandelige Naadegaver. De ere kun to: Daaben og Nadveren; men i den romerske eller pavelige Kirke regnes og fem andre kirkelige Handlinger, dog uden Grund, herhen, nemlig: Confirmationen, Skriftemaalet, Ægtevielsen, Præstevielsen og den sidste Olie.

A. Daabens Sacramente.

Det fjerde Hovedstykke i Luthers Catechismus handler om Daaben og lyder saaledes:

For det Første: Hvad er Daaben?

Daaben er ikke blot Vand alene; men den

er Vandet, indbefattet i Guds Befaling og forbundet med Guds Ord.

Hvilket er da dette Guds Ord?

Vor Herre Christus siger hos Matthæus i det sidste Capitel: Gaaer hen i al Verden, lærer alle Folk, og døber dem i Faderens, Sønnens og den Hellig Aands Navn.

For det Andet: Hvad giver eller nytter Daaben?

Den virker Syndernes Forladelse, frier fra Døden og Djævelen, og giver alle dem den evige Salighed, som troe, hvad Guds Ord og Forjættelse siger.

Hvilket er da dette Guds Ord og hans Forjættelse?

Vor Herre Christus siger hos Marcus i det sidste Capitel: Hvo som troer og bliver døbt, han skal blive salig; men hvo som ikke troer, han skal fordømmes.

For det Tredie: Hvorledes kan Vand gjøre saadanne store Ting?

Vand gjør det vistnok ikke; men Guds Ord, som er med og ved Vandet, og Troen, som forlader sig paa dette Guds Ord i Vandet. Thi uden Guds Ord er Vandet blot Vand, og ingen Daab; men med Guds Ord er det en Daab, det er, et naaderigt Livets Vand og et Igjenfødelsens Bad i den Hellig Aand, som St. Paulus siger til Titus i det tredie Capitel: Han har frelst os ved Igjenfødelsens og Fornyelsens Bad i den Hellig Aand, hvilken han

har udgydt rigeligen over os formedelst Jesus Christus, vor Frelser, paa det vi ved hans Naade skulle være retfærdige og Arvinger til det evige Liv i Haabet; det er visseligen fuld sandt.

For det Fjerde: Hvad betyder da denne Vand-Daab?

Den betyder, at den gamle Adam i os skal druknes ved daglig Anger og Bød og dø med alle Synder og onde Lyster; og at derimod et nyt Menneske daglig skal fremkomme og opstaae, som skal leve evindelig for Gud i Retfærdighed og Reenhed.

St. Paulus siger til Romerne i det sjette Capitel: Vi ere begravne med Christus ved Daaben til Døden, paa det at, ligesom Christus er opvakt fra de Døde formedelst Faderens Herlighed, saaledes skulle vi ogsaa vandre i et nyt Levnet.

---

§ 111. Dette er i en kort Hovedsum den christne Kirkes Lære om Daaben, der altsaa er den af Jesus Christus indstiftede hellige Handling, ved hvilken vi formedelst Vand og Aand vorde fødte paa Ny. Ved den optager den treenige Gud enhver af os især i sin Naadespagt, og indlemmer os i sin hellige Kirke til at faae Deel i alle dens Velsignelser; thi ved den Hellig Aands Naade

annamme vi i Daaben Syndernes Forladelse, og ved hans Kraft gjenfødes vi til at vandre i et nyt Levnet som Guds Børn og Arvinger af det evige Liv.

Joh. 3, 5. Uden Nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige.

Joh. 6, 44. Jesus sagde: Ingen kan komme til mig, uden Faderen, som mig udsendte, drager ham.

Joh. 15, 16. I have ikke udvalgt mig, men jeg haver udvalgt eder.

Ap. Gj. 2, 38. Omvender eder, og hver af eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse, og I skulle faae den Hellig Aands Gave.

Gal. 3, 26. 27. I ere jo alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu; thi I, saa mange, som ere døbte til Christum, have iført Christum.

§ 112. Naar vi døbes i Faderens, Sønnens og den Hellig Aands Navn, love vi at forsage Djævelen og alt hans Væsen og alle hans Gjerninger og at troe af ganske Hjerte paa den treenige Gud; men dette Løfte skal stedse være os helligt, saa at vi dyrke ham allene, forlade os paa ham allene, ære, elske og lyde ham, og tjene ham i Retfærdighed og Hellighed alle vort Livs Dage.

1 Petr. 3, 21. Daaben er ikke Renselse fra Kjødets Urenhed, men en god Samvittigheds Vagt med Gud ved Jesu Christi Opstandelse.

§ 113. Christne Forældre, som selv fra deres tidligste Barndom af have nydt Daabens Velsignelser, bør ogsaa efter gammel Skik i Christenheden føre deres smaae Børn

til den hellige Daab, efterdi de ere fødte i Synd og have Gjenfødelse behov og kunne tage mod den Helligaands Naadevirkning uden at vide det og skjønne derpaa, og efterdi Herren selv har befalet at lade smaae Børn komme til ham.

Luc. 1, 15. Han skal fyldes med den Hellig Aand alt fra Moders Liv.

Marc. 10, 14—16. Jesus sagde: Lader de smaae Børn komme til mig og formener dem ikke, thi Guds Rige hører saadanne til. Sandelig siger jeg eder: hvo som ikke annammer Guds Rige som et lidet Barn, han skal ingenlunde komme derind. Og han tog dem i Favn og lagde Hænderne paa dem og velsignede dem.

§ 114. Vi maae ikke troe, at de Børn fortabes, som hendøe uden Daab, thi de foragte ikke Daabens Naade, men de faae kun ikke Deel i et Naademiddel, som Gud vel har bundet os men ikke sig selv til, da han ogsaa uden Daab kan gjøre salig.

Matth. 18, 14. Saaledes er det ikke eders himmelske Faders Villie, at een af disse Smaa skal fortabes.

§ 115. Ved Confirmationen eller den høitidelige Bekræftelse af vort Daabsløfte maae vi selv gjentage og fornye det hellige Løfte, som i vor Barndom er af Andre paa vore Vegne bleven aflagt ved vor Daab; men denne Handling føier ikke Noget, hverken til Daabens Forpligtelse eller til Daabens Naade. Den er kun et Vidnesbyrd, vi aflægge for Me-

nigheden i Guds hellige Nærværelse om, at vi erkjende Forpligtelsen og glæde os i Naaden, og at det er vort Hjertes alvorlige Forsæt at blive bestandige i vor Daabspagt indtil vor salige Ende.

Aabenb. 2, 10. Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give dig Livsens Krone.

2 Tim. 1, 14. Bevar det Gode, som er nedlagt hos dig, ved den Hellig Aand, som boer i os.

B. Christi Nadveres Sacramente.

Det femte Hovedstykke i Luthers Catechismus handler om Alterens Sacramente og lyder saaledes:

Hvad er Alterens Sacramente?

Det er vor Herres Jesu Christi sande Legeme og Blod, under Brød og Viin, at ædes og drikkes af os Christne, indsat af Christus selv.

Saaledes skrive de hellige Evangelister, Matthæus, Marcus og Lucas, og St. Paulus:

Vor Herre Jesus Christus, i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede, og brød det, og gav sine Disciple det og sagde: Tager hen og æder det, det er mit Legeme, som gives for Eder; dette gjører til min Ihukommelse.

Ligesaa tog han og Kalken efter Aftensmaaltid, takkede, og gav dem og sagde: Drikker alle deraf; denne er det nye Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse; dette gjører, saa ofte som I det drikke, til min Ihukommelse.

Hvad nytter da saadan Æden og Drikken?

Det viser os disse Ord: **givet og udgydt for Eder til Syndernes Forladelse**; nemlig, at i Sacramentet gives os ved disse Ord Syndernes Forladelse, Liv og Salighed. Thi hvor Syndernes Forladelse er, der er ogsaa Liv og Salighed.

Hvorledes kan legemlig Æden og Drikken gjøre saadanne store Ting?

Æden og Drikken gjør det vistnok ikke; men de Ord, som staae der: **givet og udgydt for Eder til Syndernes Forladelse**; hvilke Ord ere tilligemed den legemlige Æden og Drikken som Hovedstykket i Sacramentet; og hvo der troer disse Ord, han har, hvad de sige, og som de lyde, nemlig Syndernes Forladelse.

Hvo annammer dette Sacrament værdigen?

Faste og legemlig Beredelse er vel en smuk udvortes Tugt; men Den er ret værdig og vel skikket, som har Troen paa disse Ord: **givet og udgydt for Eder til Syndernes Forladelse**. Men hvo der ikke troer disse Ord, eller tvivler, han er uværdig og uskikket; thi det Ord: **for Eder** kræver idel troende Hjerter.

---

§ 116. Den hellige Nadvere er altsaa en af Jesus Christus forordnet

hellig Handling, i hvilken vi Christne æde Brød og drikke Vin og derved annamme Jesu sande Legeme og Blod, som blev opoffret for os til en Forsoning for vore Synder.

Matth. 26, 26—28. Men der de aade, tog Jesus Brødet og takkede, brød det og gav Disciplene det og sagde: tager, æder, dette er mit Legeme. Og han tog Kalken og takkede, gav dem den og sagde: drikker alle deraf; thi dette er mit Blod, det nye Testamentes, hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forladelse.

§ 117. I den hellige Nadvere skulle vi levende ihukomme Jesus Christus vor Frelser og stille os hans hellige Levnet og især hans forsonende Lidelse og Død for Øine, saa at vi føle os oplivede til at elske og takke ham af ganske Hjerte og til at følge ham efter.

Luc. 22, 19. Dette gjører til min Ihukommelse.

§ 118. I den hellige Nadvere bekjende vi vor Synd for Gud og vor Trang til hans Naade i Christo, men ogsaa vor Glæde over, at han ved ham har stiftet Naadens Pagt med os og indlemmet os i den ved den hellige Daab til vore Synders Forladelse.

1 Tim. 1, 15. Det er en troværdig Tale og aldeles værd at annammes, at Christus Jesus kom til Verden at gjøre Syndere salige, iblandt hvilke jeg er den første.

Luc. 22, 20. Denne Kalk er det nye Testamente i mit Blod, hvilket udgydes for eder.

Hebr. 8, 6. Men nu haver han faaet en saa meget ypperligere Tjeneste, som han og er Midler for en bedre Pagt, hvilken er grundet paa bedre Forjættelser.

§ 119. I den hellige Nadvere giver Jesus os sig selv formedelst Brød og Vin og fornyer og opholder derved det Samfund, hvori vi ere komne med ham ved Daaben, nærer det nye Liv, som han har skabt i os, og styrker saaledes den Kjærlighed, der efter hans Villie skal herske mellem dem, som høre til hans hellige Samfund.

1 Cor. 10, 16. 17. Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er den ikke Christi Blods Samfund? Det Brød, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund? Et Brød, et Legeme ere vi mange; thi vi ere alle deelagtige i det ene Brød.

Joh. 6, 56. Hvo som æder mit Kjød og drikker mit Blod, han bliver i mig og jeg i ham.

Joh. 15, 5. Jeg er Vintræet, I ere Grenene. Hvo som bliver i mig og jeg i ham, han bærer megen Frugt; thi uden mig kunne I slet Intet gjøre.

Joh. 13, 35. Derpaa skulle Alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.

§ 120. For at kunne nyde Herrens Nadvere værdigen og til Velsignelse, maae vi annamme den med bodfærdige og troende Hjerter. Det er altsaa nødvendigt, at vi prøve os selv, før vi gaae til Herrens Bord, om vi af ganske Hjerte angre vore Synder og i en levende Tro henflye til Guds Barmhjertighed i Christo Jesu, saa at vi

baade have det faste Forsæt under Guds naadige Bistand at stride mod Synden og tjene ham i en ny Lydighed, og fortrøste os til vore Synders Forladelse for Jesu Lidelses og Døds Skyld.

1 Cor. 11, 28. 29. Hvert Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet og drikke af Kalken! Thi hvo som æder og drikker uværdelig, æder og drikker sig selv til Dom, idet han ikke gjør Forskjel paa Herrens Legeme.

§ 121. Skriftemaalet er den hellige Handling i Christi Kirke, hvorved vi forberedes til værdigen at nyde Herrens Nadvere. Det bestaaer væsentligen af de tvende Stykker, Syndsbekjendelsen, som vi skulle aflægge for Gud af et oprigtigt Hjerte, hvortil vi opfordres ved Skriftetalen, og Tilsigelsen af Syndsforladelse, som Kirkens Tjener giver i den treenige Guds Navn,

Luc. 15, 21. Fader, jeg haver syndet imod Himmelen og for dig, og er ikke længer værd at kaldes din Søn.

Joh. 20, 23. Hvem I forlade Synderne, dem ere de forladte, og hvem I beholde dem, dem ere de beholdne.

Syvende Kapitel.

Om Troens Frugter i et helligt Levnet.

Det første Hovedstykke i Catechismus er Loven eller de 10 Guds Bud, som med Luthers Forklaring lyder saaledes:

Det første Bud.

Du skal ikke have andre Guder!

Det er: Vi skulle over alle Ting frygte, elske og forlade os paa Gud.

Det andet Bud.

Du skal ikke tage Herrens din Guds Navn forfængeligen!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ved hans Navn ikke bande, sværge, gjøre Trolddom, lyve eller bedrage; men i al vor Trang paakalde det, bede, love og takke.

Det tredie Bud.

Du skal helligholde Hviledagen!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke foragte Prædiken og hans Ord; men holde det helligt, gjerne høre og lære det.

Det fjerde Bud.

Du skal ære din Fader og din Moder!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke foragte vore Forældre og Herrer,

eller fortørne dem; men holde dem i Ære, tjene, lyde, elske og agte dem.

Det femte Bud.

Du skal ikke slaae ihjel!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke gjøre vor Næste nogen Skade eller Fortræd paa hans Legeme; men hjelpe ham og staae ham bi i al Legemsfare.

Det sjette Bud.

Du skal ikke bedrive Hor!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi leve kydsk og lugtig i Ord og Gjerninger, og at Enhver elsker og ærer sin Hustru.

Det syvende Bud.

Du skal ikke stjæle!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke tage vor Næstes Penge eller Gods, eller bringe det til os ved falsk Vare og Handel; men hjelpe ham at fremme sin Næring og bevare sit Gods.

Det ottende Bud.

Du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd imod din Næste!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke falskelig lyve paa vor Næste, forraade ham, bagtale ham eller skaffe ham ondt Rygte; men vi skulle undskylde ham og tale godt om ham og optage alt i bedste Mening.

Det niende Bud.

Du skal ikke begjære din Næstes Hus!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke med List efterstræbe vor Næstes Arv eller Hus, og under Skin af Ret bringe det til os; men hjelpe og staae ham bi, at han kan beholde det.

Det tiende Bud.

Du skal ikke begjære din Næstes Hustru, Svend, Pige, Fæ, eller hvad hans er!

Det er: Vi skulle frygte og elske Gud, saa at vi ikke fratage vor Næste hans Hustru, Tyende eller Fæ, ikke afnøde ham dem eller vende dem fra ham; men tilholde dem til at blive, og gjøre, hvad de ere skyldige.

Hvad siger nu Gud om alle disse Bud?

Jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som hjemsøger Fædrenes Synd paa Børnene indtil tredie og fjerde Led, over dem, som hade mig; men dem, som elske mig og holde mine Bud, dem gjør jeg vel i tusinde Led.

Det er: Gud truer at straffe alle dem, som overtræde disse Bud; derfor skulle vi frygte for hans Vrede og ikke handle imod dem. Men han lover Alle, som holde disse Bud, Naade og alt Godt; derfor skulle vi ogsaa elske ham og forlade os paa ham, og gjerne gjøre efter hans Bud.

§ 122. Guds Lov, som indeholdes i Korthed i disse 10 Bud, og som Gud først har givet Israels Folk ved Moses paa Sinai Bjerg, har vor Herre Jesus ikke ophævet, men han har lært, at den opfyldes i Kjærlighed, og at den gjelder for alle Mennesker til alle Tider. Thi Loven fremstiller os, hvorledes Kjærlighed ønskes i Gjerningen, og den er som et Speil for os, i hvilket vi kunne see, hvorvidt vi have vandret i Kjærlighed, og saaledes vækker den os til at erkjende vor Synd og til at søge Naade hos Gud formedelst Christum.

Matth. 5, 17. Mener ikke, at jeg er kommen at opløse Loven og Profeterne; jeg er ikke kommen at opløse, men at fuldkomme.

Rom. 7, 12. Loven er hellig, og Budet er helligt, retfærdigt og godt.

Rom. 3, 20. Ved Loven kommer Syndens Erkjendelse.

Gal. 3, 24. Loven er vorden vor Tugtemester til Christum, at vi skulle blive retfærdiggjorte af Troen.

§ 123. Vi kunne ikke opfylde Guds Lov, men vor Herre Jesus har opfyldt den i vort Sted, og vi retfærdiggjøres for Gud ved Troen paa ham og ei ved Lovens Gjerninger; thi vore bedste Gjerninger kunne ingen Løn fortjene, ligesaalidt som de kunne sættes i Ligning med den fuldkomne Glæde, som Gud af Naade skjenker de Troende i det evige Liv. Men vor Tro kan ikke

være sand og levende, uden at den maa være virksom i Kjærlighed og bevise sin Sandhed og sit Liv i gode Gjerninger, i Lydighed mod Guds Lov, Gud til Ære formedelst Christum.

Luc. 17, 10. Naar I have gjort alle Ting, som eder ere befalede, siger: vi ere unyttige Tjenere, thi vi gjorde det, som vi vare skyldige at gjøre.

Rom. 8, 18. Jeg holder for, at den nærværende Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os.

Gal. 5, 6. I Christo Jesu gjelder en Tro, som er virksom i Kjærlighed.

§ 124. Hvad Gud i Loven befaler os, kalde vi vor Pligt, og da Guds Lov samler alt, hvad Gud forlanger af os, i Kjærlighedsbudet, saa bliver al christelig Pligt Kjærlighedspligt, som vi skulle bevise imod Gud og os selv og vor Næste. Men efterdi al Pligt har sin Rod og Grund i christelig Tro, kaldes Pligterne ogsaa Troens Frugter.

Matth. 22, 37—40. Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte og i din ganske Sjæl og i dit ganske Sind. Dette er det første og store Bud. Men det andet er ligesom dette: du skal elske din Næste som dig selv. Af disse to Bud hænger al Loven og Profeterne.

Rom. 13, 9. 10. Det: du skal ikke bedrive Hor, du skal ikke ihjelslaae, du skal ikke stjæle, du skal ikke bære falsk Vidnesbyrd, du skal ikke begjære, og om der er noget andet Bud, det befattes som i een Hovedsum

i dette Ord: du skal elske din Næste som dig selv. Kjærligheden gjør Næsten ikke Ondt; derfor er Kjærligheden Lovens Fylde.

A. Pligterne mod Gud.

§ 125. Ligesom Gud er Kjærlighed, saaledes er det og hans Villie, at vi skulle elske ham af vort ganske Hjerte, saa at Sindet er indtaget af Glæde over hans Herlighed og over hans Naade i Christo, og at vi føle inderlig Lyst til at behage ham. I saadan Kjærlighed bestaaer den sande Gudsdyrkelse, i hvilket Navn vi ogsaa pleie at indbefatte alle vore Pligter imod Gud.

1 Joh. 4, 19. Vi elske ham, fordi han elskede os først.

1 Joh. 5, 3. Dette er Kjærlighed til Gud, at vi holde hans Bud, og hans Bud ere ikke svære.

§ 126. Vi skulle tilbede Gud allene, saa at vi erkjende hans allerhøieste Fuldkommenheder med dyb Ærbødighed, agte ham for det største Gode, samt ved alle Leiligheder i Gjerning bevise vor hellige Høiagtelse for ham.

Matth. 4, 10. Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham allene.

Ps. 99, 5. Ophøier Herren vor Gud og tilbeder for hans Fodskammel; thi han er hellig!

§ 127. Vi skulle frygte Gud, saa at vi omhyggeligen vogte os for alt det, som kan tænkes at være den hellige og retfærdige Gud mishageligt; og det ikke som Slaver af

Vanghed for Straf, men som lydige Børn af Kjærlighed til Gud, fordi han er saa god en Fader.

Præd. 12, 13. Frygt Gud og hold hans Bud; thi det bør hvert Menneske at gjøre.

Ordspr. 16, 6. Ved Herrens Frygt viger man fra det Onde.

Rom. 8, 15. I annammede ikke en Trældoms Aand atter til Frygt; men I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe: Abba, Fader!

§ 128. Vi skulle lyde Gud, saa at vi stedse med al Redebonhed stræbe at danne vort Sind og indrette vort Forhold efter hans Villie, efterdi han ei allene er vor høieste men ogsaa vor viseste og bedste Overherre.

Ps. 143, 10. Lær mig at gjøre efter din Villie; thi du er min Gud. Lad din gode Aand føre mig paa lige Vei!

§ 129. Vi skulle forlade os paa Gud og have Tillid til ham, saa at vi ere overbeviste om, at han baade kan og vil fremme vort timelige og evige Vel, og at vi fortrøste os til hans Hjælp i al Nød og Fare.

1 Petr. 5, 7. Kaster al eders Sorg paa ham; thi han haver Omsorg for eder.

Ps. 146, 5 6. Salig er den, hvis Hjælp er Jakobs Gud, hvis Haab staaer til Herren hans Gud, som gjorde Himlen og Jorden og alt det, som er derudi, han, som holder Løfte evindelig.

§ 130. Vi skulle love og prise Gud, saa at vi med Hjerte og Tunge berømme hans herlige Egenskaber og store Gjerninger.

Pſ. 72, 18. 19. Lovet være Gud, Herren, Israels Gud, ſom allene gjør underlige Gjerninger! Og lovet være hans herlige Navn evindelig, alle Lande ſkulle opfyldes med hans Ære!

Pſ. 145, 3. 4. Herren er ſtor og ſaare priſelig, hans Magt er urandſagelig. En Slægt ſkal priſe dine Gjerninger for den anden og forkynde din Vælde.

§ 131. Vi ſkulle takke Gud, ſaa at vi ſkjønne paa, at hans Miſkundhed langt overgaaer al vor Fortjeneſte, og ſaa at vi bruge hans mange Velgjerninger paa en værdig Maade efter hans Villie.

Eph. 5, 20. Siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jeſu Chriſti Navn.

Pſ. 118, 1. Takker Herren, thi han er god, og hans Miſkundhed varer evindelig.

---

§ 132. Da vi ſkulle elſke Gud, ſaa at vi tilbede ham allene, maae vi ikke tilbede noget Andet iſtedetfor ham, hverken Engle eller Helgene eller Sol eller Maane eller Billeder eller andet deslige; thi ellers ſyndede vi imod det første Guds Bud og gjorde os ſkyldige i Afguderi.

2 Moſ. 20, 3. 4. Du ſkal ikke have andre Guder for mig. Du ſkal ikke gjøre dig noget udſkaaret Billede eller nogen Afbildning efter det, ſom er i Himmelen oventil, eller det paa Jorden nedentil, eller det, ſom er i Vandet under Jorden. Du ſkal ikke tilbede dem og ikke tjene dem.

§ 133. Da vi ſkulle elſke Gud over alle

Ting og i Alt forlade os paa ham, ſaa maae vi ikke elſke os ſelv eller noget Menneſke eller nogen Ting enten mere end Gud eller ligeſaa meget ſom Gud, ei heller ſætte vort Haab til os ſelv eller til andre Mennesker, til Guld og Gods eller nogen anden Ting fremfor til Gud, efterdi han allene er vor almægtige og kjærlige Fader.

Ordſpr. 3, 5. Forlad dig paa Herren i dit ganſke Hjerte, men forlad dig ikke faſt paa din Forſtand!

Pſ. 146, 3. Forlader eder ikke paa Fyrſter! De ere Mennesker, de kunne jo ikke hjælpe.

§ 134. Da vi ſkulle elſke Gud, ſaa at vi lyde ham og gjøre hans Villie, maae vi dagligen ſtride mod de ſyndige Lyſter og vogte os for at overtræde hans Bud enten af Frygt for vore Medmennesker eller af en ſyndig Kjærlighed til dem.

1 Joh. 2, 15—17. Elſker ikke Verden, ikke heller de Ting, ſom ere i Verden! Derſom Nogen elſker Verden, er Faderens Kjærlighed ikke i ham. Thi alt det, ſom er i Verden, Kjødets Lyſt og Øinenes Lyſt og Livets Hoffærdighed, er ikke af Faderen men af Verden. Og Verden forgaaer og dens Lyſt; men hvo ſom gjør Guds Villie, bliver til evig Tid.

Ordſpr. 1, 10. Min Søn, naar Syndere lokke dig, da ſamtyk ikke!

§ 135. Da vi ſkulle elſke Gud, ſaa at vi love og priſe og takke ham, ſaa maae vi ikke letſindigen eller uden Eftertanke bruge hans Navn og allermindſt maae vi vanære

det ved nogen Misbrug enten ved at bande og sværge eller ved at gjøre Trolddom.

2 Mos. 20, 7. Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængeligen.

§ 136. Det er at bande, naar man i Guds eller Christi Navn ønsker Ondt over sig selv eller Andre; det er at sværge, naar man i daglig Tale beraaber sig paa Gud og Christus for at bekræfte sine Ord og Forsikkringer. Men der bandes og sværges ogsaa paa andre Maader ved Brug af hellige og vanhellige Navne, hvorved Kjærligheden baade til Gud og Næsten sættes tilside.

Jac. 3, 10. Af den samme Mund udgaaer Velsignelse og Forbandelse. Mine Brødre! dette bør ikke saa at være.

Matth. 5, 37. Eders Tale skal være ja, ja, nei, nei; men hvad der er over dette, er af det Onde.

§ 137. At aflægge offentlig Ed efter Øvrighedens Befaling, naar det findes fornødent enten til Bekræftelse paa, at det, vi udsige og vidne, er sandt, eller til Forvisning om, at vi troligen ville efterleve, hvad Øvrigheden har foreskrevet og har Ret til at forlange af os; det er ikke at vanhellige Guds Navn men at ære det, saasandt vi kalde ham til Vidne som en alvidende, hellig og retfærdig Gud.

Hebr. 6, 16. Mennesker sværge jo ved en Større, og Eden er dem en Ende paa al Trist til Stadfæstelse.

§ 138. Men den, som gjør falsk Ed eller Meened, bespotter den alvidende og hellige Gud og trodser hans Retfærdighed, ligesom han og gjør Sit til at forspilde sine Medmenneskers Velfærd og Ære; thi en Uskyldig kan komme til at lide for hans falske Eds Skyld, og en Skyldig kan slippe fri for Lovens Straf og finde Leilighed til at stifte mere Ondt.

Zach. 5, 4. Jeg lod Forbandelsen udgaae, siger den Herre Zebaoth, at den skal komme til Tyvens Huus og til hans Huus, som sværger falskelig ved mit Navn.

§ 139. Trolddom er en overtroisk og syndig Brug af Guds Navn eller Guds Ord til allehaande daarlige Konster, hvorved man mener at kunne helbrede syge Mennesker og sygt Qvæg, opdage Tyveri, paasøre og afværge Skade og Uheld og andet deslige.

5 Mos. 18, 10—12. Der skal ikke findes hos dig den, som omgaaes med Spaadom, en Dagvælger, eller En, som agter paa Fugleskrig, eller en Troldkarl, eller En, som omgaaes med Manen, eller som adspørger en Spaamand eller en Tegns Udlægger, eller som gjør Spørgsmaal til de Døde; thi hver, som gjør disse Ting, er en Vederstyggelighed for Herren.

B. Pligterne mod os selv.

§ 140. Alle vore Pligter imod os selv opfyldes i Kjærlighed til os selv; men den rette

Kjærlighed til os selv har sin Grund i Kjærlighed til Gud og er altsaa ikke den Egenkjærlighed, der allene søger sit Eget og tragter efter sandselig Lyst, jordisk Fordeel og forsængelig Ære. Den er en hellig Kjærlighed, som tilskynder os at søge først Guds Rige og at sørge for Sjælens Frelse, men som derhos ikke udelukker Omsorgen for vort Legeme og vor timelige Velfærd.

Matth. 6, 33. Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges eder.

Rom. 14, 17. Guds Rige er ikke Mad og Drikke, men Retfærdighed og Fred og Glæde i den Hellig Aand.

§ 141. Vi maae sørge for, at vor Forstand kan vorde mere og mere oplyst saavel om Guds Raad og Villie til vor Salighed, som om alt, hvad der kan være os til Gavn og Glæde i vort Kald og vor Stand.

2 Petr. 3, 18. Voxer i vor Herres og Frelsers, Jesu Christi, Naade og Kundskab.

Phil. 4, 8. Ivrigt, Brødre, hvadsomhelst der er sandt, hvad der er ærbart, hvad der er retfærdigt, hvad der er rent, hvad der er elskeligt, hvad der har godt Lov, enhver Dyd og enhver Hæder, derpaa giver Agt!

§ 142. Vi maa ikke lade nogen syndig Tilbøielighed herske over vor Villie, men vi skulle søge at gjøre den fri fra Syndens Magt, saa at vi i alle Ting gjerne gjøre, hvad vi af Guds Ord maae erkjende at være ham behageligt.

Gal. 5, 24. De, som høre Christus til, have korsfæstet Kjødet med Lysterne og Begjeringerne.

Ordspr. 16, 32. Den, som hersker over sit Sind, er bedre end den, der indtager en Stad.

§ 143. Vi maae søge at bevare Hjertets Fred og Glæde i en god Samvittighed og i Forvisningen om Guds faderlige Kjærlighed; og naar Gud lægger os Korset paa, maae vi ikke forsage eller knurre, men taalmodigen hengive os i hans Villie, forvissede om, at vort Kors ikke skal blive tungere, end at vi ved hans Naade kunne bære det, og at det just skal tjene til at drage vort Hjerte fra Verden til Gud og saaledes fremme vore Sjæles Frelse og Salighed.

Ap. Gj. 24, 16. Jeg øver mig at have altid en uskadt Samvittighed for Gud og Mennesker.

Phil. 4, 4. Glæder eder i Herren altid, atter siger jeg: glæder eder!

1 Cor. 10, 13. Gud er trofast, som skal ikke lade eder friste over eders Formue, men skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saaledes, at I det kunne taale.

Hebr. 12, 5. 6. I have glemt den Formaning, der taler til eder som til Børn: min Søn, agt ikke Herrens Revselse ringe, vær ikke heller forsagt, naar du tugtes af ham; thi hvem Herren elsker, den revser han, og han tugter haardelig hver Søn, som han antager sig.

Hebr. 10, 35. 36. Kaster ikke eders Frimodighed bort, hvilken haver en stor Belønning; thi I have Taalmodighed behov, at naar I have gjort Guds Villie, I da kunne faae Forjættelsen.

§ 144. Vi skulle sørge for at bevare vort Liv og vort Helbred, som høre til de vigtigste Guds Gaver, og derfor maae vi ikke forsætlig skille os selv ved Livet eller tilføie os Skade paa Legeme og Lemmer; thi ikke vi, men Gud allene raader over Liv og Legeme, og ved at forkorte vort Liv forkorte vi selv Naadens Tid, som Gud vilde unde os, og vi bersøve vore Medmennesker den Hjælp og Tjeneste, som Gud vil bevise dem ved os, saalænge han giver Liv og Helbred.

Rom. 14, 7. 8. Ingen af os lever sig selv, og Ingen dør sig selv; thi baade dersom vi leve, leve vi Herren, og dersom vi dø, dø vi Herren. Derfor, enten vi leve eller vi dø, ere vi Herrens.

§ 145. Vi bør undflye al Umaadelighed i Mad og Drikke og afholde os fra Horeri og alt utugtigt Væsen baade i Tanke, Ord og Gjerning; thi herved besmittes baade Sjæl og Legeme, vor Sundhed ødelægges og vort Liv forkortes, vor Lykke og Ære forspildes, og vi blive uskikkede til at tjene Gud baade i Tid og Evighed.

Luc. 21, 34. Vogter eder, at eders Hjerter ikke nogen Tid besværes med Fraadseri og Drukkenskab.

1 Thess. 4, 3—5. Dette er Guds Villie, eders Helliggjørelse, at I skulle skye Horeri; at hver af eder ved at bestikke sit Legeme i Hellighed og Ære, ikke i Begjerligheds Brynde, som Hedningerne, der ikke kjende Gud.

Eph. 5, 3—5. Horeri og al Ureenhed eller Gjerrighed nævnes end ikke iblandt eder, som det sømmer de Hellige, og ublu Væsen og gjækkelig Snak og letfærdig Skjemt, som alt er utilbørligt, men hellere Takstgelse. Thi dette vide I, at ingen Skjørlevner eller Ureen eller Gjerrig, hvilken er en Afgudsdyrker, haver Arv i Christo og Guds Rige.

---

§ 146. Naar vi bede og arbeide, vil Gud af Naade give os, hvad vi behøve til vort Udkomme i Verden; men vor Eiendom er kun betroet Gods, som Gud har sat os til Husholdere over, og som han vil kræve Regnskab for. Vi maae derfor ikke øde det ved uforstandig Husholdning eller fortære det i et overdaadigt Levnet; men vi skulle annamme det med Taksigelse og bevare det ved Sparsommelighed og Flid i vort lovlige Kald.

Ap. Gj. 20, 34. 35. I vide selv, at disse Hænder have tjent for min Nødtørft og for dem, som ere med mig. Jeg viste eder i alle Ting, at det bør os saaledes at arbeide og komme de Skrøbelige til Hjælp og at ihukomme den Herres Jesu Ord, hvorledes han selv haver sagt: saligt er det at give, hellere end at tage.

Joh. 6, 12. Sanker tilsammen de overblevne Stykker, at Intet forkommes.

(Lignelsen om den utro Husholder).

§ 147. Vi maae vel vogte os for at henfalde til ulovlig Vindesyge eller til Gjerrighed og ei tragte efter Rig-

dom, som saare let kan blive en Hindring for Guds Riges Fremgang hos os.

1 Tim. 6, 6—10. Vistnok er Gudsfrygt med Nøisomhed en stor Vinding. Thi vi have Intet bragt med til Verden, det er da aabenbart, at vi ei heller kunne bringe Noget ud derfra. Men naar vi have Føde og Klæder, skulle vi dermed lade os nøie. Men de, som ville vorde rige, falde i Fristelse og Snare og mange daarlige og skadelige Begjeringer, som nedsænke Menneskene i Ødelæggelse og Fordærvelse; thi Pengegjerrighed er en Rod til alt Ondt.

(Lignelsen om den rige Bonde).

§ 148. Vi maae glæde os ved et godt Navn og Agtelse og Tillid hos vore Medmennesker, hvilket er den sande Ære; men vi maae vel vogte os for at lade os forlede til Stolthed, Hovmod og Overmod, da vi altid maae erkjende i Ydmyghed, at vi have og ere Alt af Guds Naade, og at vi saa ofte gjøre os uværdige til den.

Gal. 5, 26. Lader os ikke have Lyst til forfængelig Ære, saa at vi trodse hverandre og bære Avind mod hverandre.

1 Petr. 5, 5. Gud staaer de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver han Naade.

§ 149. Ingen Glæde kan lignes ved den, at vi ere Guds Børn i Christo og have hans Naade; men Gud bereder os ogsaa Glæder og Fornøielser af de gode Ting, som han lader Naturen frembringe, og af Samfundet med vore Medmennesker. Dog maae vi aldrig glemme, at da Synden er indkommen i

Verden og i os selv, saa kunne denne Verdens Glæder let friste os til Synd; og vi maae vel vogte os ikke blot for syndig Fornøielse, men ogsaa for Forlystelsessyge, der gjør os kjede af at arbeide i vort Kald, istedetfor at Fornøielsen just skulde opmuntre os til at vogte det med Flid og Troskab.

Ps. 31, 8. Jeg vil fryde mig Herre og være glad ved din Miskundhed.

§ 150. Vort Arbeide kan ogsaa skaffe os megen Glæde, naar vi gjøre det med Tro og Bøn, og det er ikke alene et Middel til at bevare vort Legems Sundhed og Kraft, men ogsaa til at befordre vort aandelige Vel; thi medens Lediggang er en Aarsag til meget Ondt, tjener Arbeidsomhed til at beskytte Sjælen mod onde Tanker og Lyster, hvilke saa let opkomme i den, naar den ikke er sysselsat med nyttige Ting.

2 Thess. 3, 11. 12. Vi høre, at Nogle omgaaes uskikkeligen iblandt eder og arbeide ikke, men tage sig unyttig Handel for. Saadanne byde og formane vi ved vor Herre Jesum Christum, at de arbeide i Stilhed og æde deres eget Brød.

C. Pligterne imod Næsten.

§ 151. Alle vore Pligter imod vor Næste opfyldes, naar vi efter Herrens Ord elske vor Næste som os selv, og Kjærligheden til vor Næste har ligesom Kjærligheden

til os selv sin rette Grund i Kjærlighed til Gud. Men vor Næste er ethvert Menneske uden Hensyn til Herkomst, Stand, Tro eller noget andet Vilkaar og Forhold, og Ingen kan udelukkes fra den almindelige Broderkjærlighed. Dog kræver Herren en inderligere Broderkjærlighed hos dem, som høre til hans hellige Samfund og fornedelst ham ere hverandres medforløste Brødre.

Matth. 7, 12. Alt hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod eder, det gjører ogsaa mod dem; thi saadan er Loven og Profeterne.

Joh. 13, 34. Jeg giver eder en ny Befaling, at I skulle elske hverandre; som jeg elskede eder, at I og skulle elske hverandre.

(Lignelsen om den barmhjertige Samaritan).

§ 152. Vi maae ikke ved Forargelse give Anledning til, at vor Næste farer vild fra Troen, eller at Lysten til at tjene Gud svækkes hos ham, endnu mindre maae vi forføre ham til det Onde; men vi skulle i Kjærlighed komme ham til Hjælp ved nyttig Undervisning, ved Opmuntring, Formaning og Advarsel.

Luc. 17, 1. 2. Det er umuligt, at Forargelser ei skulle komme, men vee den, ved hvilken de komme! Det var ham bedre, om en Møllesteen blev hængt om hans Hals, og han blev kastet i Havet, end at han skulde forarge een af disse Smaae.

2 Tim. 3, 13. Onde Mennesker og Bedragere fare frem til det Værre; de forføre og forføres.

§ 153. Dersom vor Næste er faret vild fra Troen, skulle vi gjøre, hvad vi kunne, for at han kan vende om til Herren og frelse sin Sjæl; thi Christus er død for ham saavelsom for os, og vil, at han skal være vor Medarving til det evige Liv. Men bliver han i sin Vildfarelse og kan eller vil ikke lade sig overbevise og bevæge til at vende om, da maae vi ikke opgive Haabet om hans Frelse, men med hjertelig Bøn overgive ham til Guds Barmhjertighed og Naade.

Jac. 5, 19—20. Brødre! dersom Nogen iblandt eder er faren vild fra Sandheden og Nogen omvender ham, den vide, at hvo som omvender en Synder fra hans Veis Vildfarelse, han frelser en Sjæl fra Døden og skjuler Synders Mangfoldighed.

Ap. Gj. 26, 28. 29. Men Agrippa sagde til Paulus: der fattes Lidet udi, at du jo overtaler mig til at blive en Christen. Men Paulus sagde: jeg vilde ønske til Gud, enten der fattes Lidet eller Meget, at ikke allene du men og Alle, som høre mig i Dag, maatte blive saadanne, som og jeg er, undtagen disse Lænker.

§ 154. Vi maae ikke forstyrre vor Næstes Sindsro og Sjælefred ved at paaføre ham Krænkelse eller ved at handle imod ham i Vrede og Hevngjerrighed; men vi skulle bære over med ham i Sagtmodighed, naar han forseer sig imod os, og i Kjærlighed gjøre ham opmærksom paa hans Uret og være

redebonne til at tilgive ham, og i hans Sorg skulle vi trøste ham.

Eph. 4, 26. Blive I vrede, da synder ikke; Solen gaae ikke ned over eders Forbittrelse!

Col. 3, 12. 13. Saa iføre eder da som Guds Udvalgte, Hellige og Elskte, inderlig Barmhjertighed, Godhed, Ydmyghed, Sagtmodighed, Langmodighed, saa I forbrage hverandre og tilgive hverandre, dersom Nogen haver Klagemaal imod Nogen; ligesom og Christus tilgav eder, saaledes og I.

1 Joh. 3, 15. Hver, som hader sin Broder, er en Manddraber, og I vide, at ingen Manddraber haver det evige Liv blivende i sig.

1 Thess. 5, 14. Trøster de Kleinmodige, opholder de Skrøbelige, bærer langmodige mod Alle.

§ 155. Naar vor Næste viser et fjendtligt Sindelag imod os og tragter efter at gjøre os Skade, maae vi ikke hade ham eller gjengjelde Ondt med Ondt; men vi tør søge Lovens Beskyttelse imod ham og skulle iøvrigt i Kjærlighed være rede til at forlige os med ham, bede for ham og gjøre ham godt.

Rom. 12, 20. 21. Dersom din Fjende hungrer, giv ham Mad, dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar du det gjør, samler du gloende Kul paa hans Hoved. Lad dig ikke overvinde af det Onde, men overvind det Onde med det Gode.

Matth. 5, 25. Vær snart velvillig mod din Modstander, medens du er med ham paa Veien!

Matth. 5, 44. 45. Elsker eders Fjender, velsigner dem, som eder forbande, gjører dem Godt, som eder hade, og beder for dem, som gjøre eder Skade og forfølge eder, paa det I skulle vorde eders Faders Børn, som er i Himlene.

---

§ 156. Vi maae ikke lægge voldsom Haand paa vor Næste eller foretage Noget imod ham, hvorved vi forkorte hans Liv eller skade ham paa Lemmer og Helbred; men vi skulle beskjerme ham i Livs- og Legemsfare, advare ham mod alt, hvad der kan skade ham, og staae ham bi med Raad og Daad, det bedste vi vide og kunne, i alt det, hvorved Liv og Sundhed bevares.

Det femte Guds Bud.

1 Mos. 9, 6. Hvo som udøser Menneskets Blod, ved Mennesket skal hans Blod udøses; thi Gud gjorde Mennesket i sit Billede.

---

§ 157. Vi maae ikke misunde vor Næste, hvad Godt Gud giver ham, eller begjere hans Gods, ei heller søge at tilvende os det ved at røve, stjæle eller bedrage; men vi skulle glæde os over hans Held og hjælpe ham at beholde sin Eiendom uformindsket. Derfor skulle vi i alle Ting lade ham vederfares, hvad Ret er, betale ham hvad vi ere ham skyldige, erstatte ham, hvad Tab vi kunne have forvoldet ham, og omgaaes med ham i al Redelighed, Oprigtighed og Sandhed.

Syvende, niende og tiende Bud.

1 Thess. 4, 6. Ingen skal undertrykke eller forfordele sin Broder i nogen Handel; thi Herren er en Hevner over alt saadant.

Jac. 5, 4. See Arbeidernes Løn, som høstede eders Marker, hvilken I have forholdet; skriger, og Høstfolkenes Raab ere komne ind for den Herre Zebaoths Øren.

Eph. 4, 25. Aflægger Løgn og taler Sandhed, hver med sin Næste, efterdi vi ere hverandres Lemmer. (Ex. Propheten Samuel. Zachæus).

§ 158. Naar vor Næste er i Forlegenhed, bør vi komme ham til Hjælp, og er han stødt i Nød, bør vi vise ham Barmhjertighed, lindre ham hans Nød og redde ham af den, om vi kunne; men yrkesløse Tryglere, som kunne arbeide men ikke ville, have ingen Fordring paa Andres Barmhjertighed.

Matth. 25, 34—40. Jeg var hungrig, og I gave mig at æde; jeg var tørstig, og I gave mig at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig til eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig. — Sandelig siger jeg eder: hvad I have gjort mod een af disse mine mindste Brødre, have I gjort mod mig.

Hebr. 13, 16. Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele; thi saadanne Offere behage Gud vel.

2 Thess. 3, 10. Der vi vare hos eder, bøde vi eder, at dersom Nogen ikke vil arbeide, han bør ikke heller æde.

§ 159. Vor Næstes Ære maae vi ikke fornærme, og derfor skulle vi vogte os for at tænke og dømme ilde om ham i

vort Hjerte, at bagtale ham hos Andre, udsprede hans Feil og vise ham Foragt og Haan i vor Omgjængelse; men vi skulle mene og tale vel om ham, undskylde hans Feil, hvor vi kunne, og anvende alt Lovligt, som staaer i vor Magt, for at skaffe ham al den Agtelse, som han fortjener.

Matth. 7, 1—3. Dømmer ikke, at I skulle ikke dømmes; thi med hvad Dom I dømme, skulle I dømmes, og med hvad Maal I maale, skal eder igjen maales. Men hvi seer du Skjæven, som er i din Broders Øie, men Bjælken i dit Øie bliver du ikke vaer?

Jac. 4, 11. Taler ikke ilde om hverandre, Brødre! hvo som taler ilde om sin Broder og dømmer sin Broder, taler ilde om Loven og dømmer Loven.

§ 160. Vi maae ikke forstyrre vor Næstes uskyldige Fornøielse og Glæde; men vi skulle snarere hjælpe ham til at nyde den og gjerne dele vor Glæde med ham.

Rom. 12, 15. Glæder eder med de Glade!

D. Pligterne mod Næsten i særegne Forhold.

§ 161. Foruden de almindelige Pligter, som vi have at iagttage, forsaavidt vi ere Mennesker, gives der ogsaa særegne Pligter, som paaligge enhver af os efter den Stand og det Kald, hvori Gud haver sat ham.

1 Petr. 4, 11. Taler Nogen i Menigheden, han tale som Guds Ord; tjener Nogen deri, han tjene som af den Formue, hvilken Gud forlener, at Gud maa æres i alle Ting formedelst Jesum Christum.

§ 162. Efter Guds Befaling skal een Mand være forbunden i Ægteskab med een Hustru, og dette deres Ægteskab skal begyndes og fortsættes i Kjærlighed, saa at de under Bøn og Paakaldelse arbeide med hinanden paa deres timelige og evige Vel, dele alt, hvad Gud almægtigste tilskikker dem, Brød og Nød, Glæde og Sorg, med hinanden, og leve tilsammen, indtil Døden adskiller dem.

Matth. 19, 4—6. Have I ikke læst, at den, som gjorde dem af Begyndelsen, gjorde dem Mand og Qvinde og sagde: derfor skal et Menneske forlade Fader og Moder og blive fast hos sin Hustru, og de To skulle være til eet Kjød? Saa at de ikke ere længer to, men eet Kjød. Derfor, hvad Gud har tilsammenføiet, skal Mennesket ikke adskille.

1 Petr. 3, 7. I Mænd, lever med eders Hustruer som med den svagere Deel med Forstand og beviser dem Ære, da de ogsaa ere Medarvinger til Livets Naadegave, paa det eders Bønner ikke skulle forhindres.

Eph. 5, 22. 23. I Qvinder, værer eders egne Mænd underdanige som Herren! Thi Manden er Qvindens Hoved, ligesom og Christus er Menighedens Hoved.

---

§ 163. Forældre skulle i deres Børns Opdragelse have for Øie, at de kunne være sunde paa Sjæl og Legeme, og de skulle forge saaledes for deres Undervisning, at de

kunne dygtiggjøres til deres Kald i Livet; men især skulle de sørge for deres Oplysning i christelig Sandhed og deres Optugtelse i Retfærdighed, at de maae blive ved Christum, ligesom de ved Daaben ere indpodede i ham.

Eph. 6, 4. I Fædre! opirrer ikke eders Børn, men opføder dem i Tugt og Herrens Formaning.

Ordspr. 13, 24. Hvo som elsker sit Barn, tugter det tidligen.

§ 164. Børn skulle ære, elske og lyde deres Forældre, takke dem og tjene dem efter Evne og forskaffe dem Glæde ved god Opførsel.

Ordspr. 19, 26. Den, som plager sin Fader og forjager sin Moder, er en Søn, man har Skam og Skjændsel af.

Det fjerde Bud.

---

§ 165. Husbonde og Madmoder bør omgaaes deres Tyende i Sagtmodighed, Billighed og Kjærlighed, holde dem til Flid og Orden i deres Arbeide, give dem tilbørlig Kost og Løn, drage Omsorg for deres Fremvæxt i christelig Tro og Herrens Frygt og for deres Pleie i Sygdom og Alderdom; men de maae ikke fornærme dem med ubillig Mistanke eller drive dem over Evne eller krænke dem med bittre Ord eller anden ukjærlig Adfærd.

Col. 4, 1. I Herrer! beviser Tjenerne, hvad ret og billigt er, vidende, at I og have en Herre i Himlene.

(Fortællingen om Hovedsmanden i Capernaum).

§ 166. Tjenestefolk skulle bevise Troskab, Lydighed og Ærbødighed mod deres Husbonde og Madmoder og gjøre deres Gjerning villigen, uden Knur og uden Svig som for Guds eget Aasyn.

Tit. 2, 9. 10. Formaan Tjenerne at være deres Herrer underdanige, velbehagelige i alle Ting; og ikke sige imod, ikke bedrage, men bevise al god Troskab, at de kunne pryde Guds vor Frelsers Lærdom i alle Ting.

---

§ 167. Øvrighed og Undersaatter skylde hinanden indbyrdes Kjærlighed, ligesom de ogsaa skulle være forenede i Kjærlighed til det fælleds Fædreneland og i Omsorg for dets Bedste.

Ordspr. 20, 28. Miskundhed og Sandhed skulle bevare en Konge, og han befæster sin Throne med Miskundhed.

§ 168. Øvrigheden skal efter Guds Befaling vaage over Undersaatternes Velfærd, fremme og befæste den ved gode Love og Lovenes retfærdige Overholdelse mod Høie og Lave, Rige og Fattige uden Persons Anseelse.

Rom. 13, 3. 4. De Regjerende ere ikke til Skræk for gode Gjerninger men for onde. Vil du da ikke frygte for Øvrigheden, saa gjør det, som godt er, og

du skal have Roes af den; thi den er en Guds Tjener, dig til Gode. Men dersom du gjør det, som er ondt, da frygt dig; thi den bærer ikke Sværdet forgjæves; den er Guds Tjener, en Hevner til Straf over den, som gjør ondt.

§ 169. Undersaatterne skulle være Love og Øvrighed lydige, de skulle uden Svig erlægge deres Afgifter, som ere nødvendige til Landets Forsvar og til det almindelige Bedste, vise Ærbødighed og Troskab mod Øvrigheden og bede for den.

Rom. 13, 1. 2. Hvert Menneske være de foresatte Øvrigheder underdanig; thi der er ikke Øvrighed uden af Gud, men de Øvrigheder, som ere, have Gud bestikket; saa at hvo som sætter sig mod Øvrigheden, modstaaer Guds Anordning; men de som modstaae, skulle faae deres Dom.

Rom. 13, 5. Det er fornødent at være underdanig ikke allene for Straffens Skyld, men ogsaa for Samvittighedens.

---

§ 170. Kirkens Lærere skulle tjene Herren med Troskab og forkynde Guds Ord i Sandhed, formane og advare uden Persons Anseelse og flittigen bede Gud, at Ordet maa finde Indgang i Hjerterne, og at Guds Rige maa komme; deres Omgjængelse i Menigheden skal være i Kjærlighed og Sagtmodighed, og de skulle pryde Lærdommen med deres egen Ustraffelighed.

1 Cor. 4, 1. Saaledes agte hvert Menneske os

som Christi Tjenere og Husholdere over Guds Hemmeligheder. Ivrigt udkræves af Husholdere, at de maae findes tro.

Tit. 1, 9. En Biskop bør holde fast ved det sande Ord efter Undervisningen, at han kan være mægtig til baade at formane ved den sunde Lærdom og at overbevise dem, som sige imod.

§ 171. Menigheden skal annamme Guds Ord og følge sine Læreres Veiledning, som grunder sig derpaa, bevise dem Agtelse og Kjærlighed, bede for dem om Guds Aands Bistand til deres Gjerning, og villigen give, hvad dem tilkommer, til deres tilbørlige Underholdning.

Hebr. 13, 17. Lyder eders Veiledere og værer dem hørige; thi de vaage for eders Sjæle som de, der skulle gjøre Regnskab, at de kunne gjøre dette med Glæde og ikke sukkende, thi dette er eder ikke gavnligt.

§ 172. Skolens Lærere bør sørge omhyggelig for, at Børnene gaae frem i christelig Kundskab, men fremfor Alt maae de ved alvorlig og kjærlig Formaning og Tugt hjælpe dem til at leve som Guds Børn og at bevare den Naadegave, de i Daaben have annammet. Og Børnene skulle bevise Lærvillighed og Lydighed og betænke, at de i Skolen skulle lære for Livet og under Guds Ords Veiledning lægge Grunden til deres Lykke og Salighed baade for Tid og Evighed.

Ordspr. 22, 6. Oplær den Unge efter hans Veis

Beskaffenhed, ogsaa naar han bliver gammel, skal han ikke vige derfra.

Luc. 2, 52. Og Jesus forfremmedes i Viisdom og Alder og Naade hos Gud og Mennesker.

Tillægsanmærkning. Vi have ogsaa Pligter mod de umælende Skabninger; thi vi skulle være Gud ansvarlige for, hvorledes vi bruge det Herredømme og den Magt, som Gud ved Skabelsen har givet Mennesket over dem, og han vil ikke lade det ustraffet, om vi misbruge dem eller handle ilde med dem.

5 Mosеb. 25, 4. Du skal ikke binde Munden til paa den Ore, som tærsker.

Ottende Kapitel.

Om de sidste Ting.

§ 173. Det er vist, at alle Mennesker, som indtil Verdens Ende leve paa Jorden, skulle døe, efterdi de alle ere Syndere; men ganske uvis er Dødens Tid, Sted og Maade.

Rom. 5, 12. Synden kom ind i Verden ved et Menneske og Døden ved Synden, og Døden trængte igjennem til alle Mennesker, i det de syndede alle.

Jac. 4, 14. I vide ikke, hvad i Morgen skee skal; thi hvad er eders Liv? Det er jo en Damp, som er tilsyne en liden Tid, men derefter forsvinder.

1 Petr. 1, 24. Alt Kjød er som Græs og al

Menneskets Herlighed som Græssets Blomster: Græsset visner, og Blomstret derpaa falder af.

§ 174. Efter Døden kommer Dommen; derfor skulle vi fra Ungdommen af berede os til Døden ved at vende om fra Synden, søge Samfund i levende Tro med Jesus Christus vor Frelser og leve et helligt Levnet i ham; og vi kunne aldrig for tidligt begynde paa denne alvorlige Sag, skjøndt Guds Ord, som formaner os dertil, ogsaa siger os, at der kan være Raade at faae for den, der sildig men i Oprigtighed og Ydmyghed omvender sig til Herren og troer paa ham.

Hebr. 9, 27. Det er Menneskene bestikket engang at dø, men derefter Dommen.

Ordsp. 12, 1. Tænk paa din Skaber i din Ungdom, medens de onde Dage endnu ikke komme og Aarene komme, om hvilke du skal sige: jeg haver ikke Lyst til dem.

Luc. 23, 42. 43. Den bodfærdige Røver sagde til Jesus: Herre kom mig ihu, naar du kommer i dit Rige. Og Jesus sagde til ham: sandelig siger jeg Dig, idag skal du være med mig i Paradis.

(Lignelserne om de kloge og daarlige Jomfruer, om den rige Bonde og om Arbeiderne i Vingaarden).

§ 175. Efter Døden bliver Legemet til Jord, som det er kommen af; men Sjælen gaaer strax over til sit Sted, og kommer enten til Glæde eller til Qval, eftersom Herrens Dom falder over det førte Levnet.

1 Mosb. 3, 19. I dit Ansigts Sved skal du

æde dit Brød, indtil du vender tilbage til Jorden, thi af den er du tagen; thi Støv er du, og til Støv skal du vende tilbage.

Luc. 16, 22. 23. Det begav sig, at den fattige døde, og at han blev henbaaren af Englene i Abrahams Skjød; men den Rige døde ogsaa og blev begraven. Og der han opløftede sine Øine i Helvede, der han var i Pine, saae han Abraham langt borte og Lazarus i hans Skjød.

§ 176. Men Legemet skal opvækkes af Støvet paa den yderste Dag og forenes igjen med Sjælen, og da faaer det en saadan Beskaffenhed, at det evigt kan vedvare.

Joh. 5, 28. 29. Den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre hans Røst, og de skulle gaae frem, de som have gjort godt, til Livsens Opstandelse, men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse.

1 Cor. 15, 40—44. Der er himmelske Legemer og jordiske Legemer, men een er de himmelskes Herlighed, en anden de jordiskes. En er Solens Glands, en anden Maanens Glands, en anden Stjernernes Glands; thi en Stjerne overgaaer den anden i Klarhed. Saaledes er og de Dødes Opstandelse: det saaes i Forkrænkelighed, det opstaaer i Uforkrænkelighed; det saaes i Vanære, det opstaaer i Herlighed; det saaes i Skrøbelighed, det opstaaer i Kraft; der saaes et sandseligt, der opstaaer et aandeligt Legeme.

§ 177. Paa den yderste Dag skal vor Herre Jesus komme igjen i Herlighed og domme Levende og Døde og gjøre en evig Skilsmisse mellem de Gode og de Onde, mellem det evige Liv og den evige Død.

Ap. G. 17, 31. Gud haver sat en Dag, paa hvilken han vil dømme Jorderige med Retfærdighed ved en Mand, hvilken han haver beskikket dertil og gjort det hvisligt for Alle, idet han opreiste ham fra de Døde.

2 Cor. 5, 10. Os bør alle at aabenbares for Christi Domstol, at hver kan faae efter det, som skeet er ved Legemet, efter det, som han haver gjort, enten Godt eller Ondt.

Matth. 25, 34 og 41. Jesus vil sige til dem paa den høire Side: kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som eder er beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt; men til dem ved den venstre Side: gaaer bort fra mig, I Forbandede! i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle.
(Lignelsen om Kløven blandt Hveden).

§ 178. Det evige Liv, som Gud af Naade skjenker sine Børn, er en herlig og salig Tilstand, i hvilken de skulle leve i det glædeligste Samfund med Jesus Christus deres Frelser saavelsom med de gode Engle og alle Hellige, og ikke forurolige af Synd eller Sorg, men fryde sig ved at beskue den levende Guds og deres Frelsers Herlighed, forstaae hans Viisdoms og Kjærligheds Raad og love og prise ham i al Evighed.

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu vor Herre.

Joh. 17, 24. Fader! jeg vil, at de, som du haver givet mig, skulle og være hos mig, hvor jeg er, at de maa skue min Herlighed, som du haver givet mig.

Aabenb. 21, 4. Gud skal aftørre hver Taare af deres Øine, og Døden skal ikke være mere, ei heller Sorg, ei heller Skrig, ei heller Pine skal være mere.

1 Cor. 13, 12. Nu see vi ved et Speil, i en mørk Tale, men da skulle vi skue Ansigt til Ansigt.

Aabenb. 5, 13. Og hver Skabning, som er i Himmelen og paa Jorden og under Jorden, og alt, hvad der er i Havet, og alt hvad der er i dem, hørte jeg sige: Ham, som sidder paa Thronen, og Lammet være Velsignelse og Priis og Ære og Kraft i al Evighed!

§ 179. Den evige Død er en høist ulykkalig og haabløs Tilstand, i hvilken de Fordømte ere udelukkede fra alt Samfund med Gud og Frelseren og derimod i de onde Aanders og onde Sjæles Selskab martres af deres nagende Samvittighed og pines af deres herskende Lyster, der aldrig kunne tilfredsstilles.

Luc. 16, 26. Imellem os og eder er et stort Svælg befæstet, at de, som ville fare herfra ned til eder, kunne ikke, og de kunne ikke heller fare derfra over til os.

Matth. 13, 41. 42. Menneskens Søn skal udsende sine Engle, og de skulle samle af hans Rige alle Forargelser og dem, som gjøre Uret, og de skulle kaste dem i Ildovnen; der skal være Graad og Tænders Gnidsel.

Marc. 9, 48. Deres Orm dør ikke, og deres Ild udslukkes ikke.

§ 180. Paa den yderste Dag forgaaer Verden med alle sine Herligheder; men vi forvente efter Herrens Forjættelse

en ny Himmel og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed boer; der ſkulle de Salige være hos Gud i al Evighed.

Matth. 24, 36. Om den Dag og den Time veed Ingen end ikke Himmelens Engle, uden min Fader allene.

2 Petr. 3, 10. Herrens Dag ſkal komme ſom en Tyv om Natten, paa hvilken Himlene ſkulle forgaae med ſtort Buldr, men Elementerne ſkulle komme i Brand og opløſes, og Jorden og alt hvad der er paa den, ſkal opbrændes.

Rom. 8, 38. 39. Jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Fyrſtendømmer, ei heller Magter, ei heller det Nærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning ſkal kunne ſtille os fra Guds Kjærlighed i Chriſto Jeſu vor Herre.

Problem, som har sysselsat Flere, og som har syntes Mange næsten umuligt at løse, ikke er bleven løst ved dette Arbeide, saa vil det dog erkjendes, at den i mine Øine saare vigtige Sag, som det her gjelder, derved er hjulpet et ikke ganske lidet Skridt fremad.

Ribe 14de November 1854.

Baugaard.

Indledning.

Hvorledes vi komme til Kundskab om Gud.

§ 1. Det er høist vigtigt for os Mennesker at kjende den sande Gud og at troe paa ham; thi ellers maae vi savne det Lys, den Kraft og den Trøst, som vor Aand og vort Hjerte trænger til, for at vi kunne vorde salige baade i dette Liv og i det tilkommende.

Joh. 17, 3. Dette er det evige Liv, at de kjende Dig, den eneste sande Gud, og den, du udsendte, Jesum Christum.

§ 2. At troe paa Gud og at føre sit Levnet i denne Tro er at have Religion; men Religionskundskab er Kundskab om Gud og hans Villie og om den Maade, hvorpaa han vil æres og lydes af os. Og denne Kundskab giver Gud os selv, i det han aabenbarer sig for os i Verdens Skabelse og Styrelse og i sit hellige Ord.

Ps. 19, 2. Himlene fortælle Guds Ære, og den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gjerning.

Ps. 119, 130. Naar dit Ord aabenbares, da oplyser det og gjør de Enfoldige kloge.

§ 3. Under Navnet Verden indbefattes i Almindelighed alt, hvad Gud har skabt, baade Himlen med Sol, Maane og Stjerner, og Jorden med den uendelige Mangfoldighed af livløse og levende Skabninger.

Ap. Gj. 17, 24. Gud, som haver gjort Verden og alle Ting, som ere derudi, han, som er Himmelens og Jordens Herre, boer ikke i Templer gjorte med Hænder.

§ 4. Verdens Storhed og Rigdom, Orden og Skjønhed vidner om, at Gud, som har skabt og opholder den, maa besidde den høieste Magt og Viisdom; og naar Gud giver os Godt og Glæde igjennem Naturen og forkynder sin Villie i vore Hjerter, da aabenbarer han sin Gudhed, Retfærdighed og Hellighed.

Rom. 1, 19. 20. Det, som man kan vide om Gud, er dem aabenbaret; thi Gud har aabenbaret dem det. Thi hans usynlige Væsen, hans evige Kraft og Guddommelighed beskues fra Verdens Skabelse af og forstaaes af hans Gjerning, saa at de have ingen Undskyldning.

Rom. 2, 15. De vise Lovens Gjerning skreven i deres Hjerter, i det deres Samvittighed vidner med dem, og Tankerne indbyrdes anklage eller forsvare hverandre.

§ 5. Gud kjendes især allertydeligst af sit Ord, hvilket og kaldes den hellige Skrift eller Bibelen. Det kaldes

Guds Ord, fordi det er talt til Menneskene af Gud selv; det kaldes den hellige Skrift, fordi den hellige Gud taler deri og vil ved det hellige os Mennesker; og Navnet Bibelen betegner, at den er den ypperste Bog eller Bogen over alle Bøger.

2 Tim. 3, 15. Du kjender fra Barndom af den hellige Skrift, som kan gjøre dig viis til Salighed ved Troen paa Christum Jesum.

§ 6. Den hellige Skrift aabenbarer os i Sandhed Guds Væsen og Gjerninger, hans Raad og hans Villie og alt, hvad vi syndige Mennesker behove at vide til vor Frelse og Saliggjørelse, og den lærer os alt fuldstændigt og tydeligt, saa at vi deraf kunne skjønne, at den maa være Guds Ord.

2 Tim. 3, 16. 17. Den ganske Skrift er indblæst af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Gudsmenneske maa være fuldkommen og dygtiggjort til al god Gjerning.

§ 7. At de Mænd, af hvilke Guds Ord er skrevet, have talt og skrevet i Guds Navn, under hans Bestyrelse og ved hans Bistand, det have de beviist deels ved Mirakler eller Undergjerninger, hvilke de ikke havde kunnet udrette uden ved Guds Almagts Bistand, deels ved Spaadomme eller Forudsigelser af vigtige Begivenheder, om hvilke de Intet kunde vide, dersom

ikke den alvidende Gud havde meddeelt dem Kundskab derom.

Joh. 3, 2. Nicodemus sagde til Jesus: Mester! vi vide, at du er en Lærer, kommen fra Gud; thi Ingen kan gjøre de Tegn, som du gjør, uden Gud er med ham.

2 Pet. 1, 21. Aldrig er nogen Prophetie fremsørt af menneskelig Villie; men de hellige Guds Mænd talede, drevne af den Hellig Aand.

§ 8. De hellige Skribenter, som i Almindelighed kaldes Propheter, Evangelister og Apostler, vare udvalgte af Gud til at være hans Sendebud blandt deres Medmennesker, hvilke de skulde undervise om Sandhed til Salighed.

Jerem. 25, 4. Herren har sendt til Eder sine Tjenere, Propheterne, tidligen og ideligen, men I hørte ikke.

§ 9. Den hellige Skrift bestaaer af 2 Hoveddele, det gamle og det nye Testamente eller den gamle og den nye Pagts Bøger. Det gamle Testamente er skrevet af Propheterne, før Christus blev født, og indeholder, hvad Gud har aabenbaret for Jøderne, som var hans udvalgte Folk, fra hvilket Verdens Frelser i Tidens Fylde skulde udstamme.

§ 10. a. Det gamle Testamentes Bøger ere følgende: 5 Mosebøger, Josva Bog, Dommernes Bog, Ruths Bog, første og anden Samuels Bog, første og anden Kongernes Bog, første og anden Krønikernes Bog, Esras Bog, Nehemias Bog og Esthers Bog; — Jobs Bog, Davids Psalmer, Salomons Ordsprog, Prædikerens Bog og Høisangen; — de 4 store Propheter Esaias, Jeremias tilligemed hans Begrædelsesbog, Ezechiel og Daniel, og de tolv smaae Propheter Hoseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Micha, Nahum, Habakuk, Zephanias, Haggai, Zacharias og Malachias.

b. Foruden disse Bøger, som kaldes de kanoniske, og som vare samlede til Christi Tid, findes og et Tillæg af saakaldte apokryphiske Bøger, af hvilke de vigtigste ere Tobias Bog, Judiths Bog, Visdoms Bog, Syrachs Bog og første og anden Maccabæernes Bog.

§ 11. Det nye Testamente er skrevet af Evangelister og Apostler efter Christi Tid, og indeholder hvad der efter Guds Villie skulde kundgjøres for hele Verden om Guds Raad og Villie i Henseende til alle synd ige Menneskers Frelse ved Jesum Christum.

§ 12. Det nye Testamentes Bøger ere følgende: 4 Evangelier af Evangelisterne Matthæus, Marcus, Lucas og Johannes, samt Apostlernes Gjerninger, som er skreven af Lucas; — 14 Pauli Breve: et til de Romere, to til de Corinthier, et til de Galater, et til de Ephesier, et til de Philippenser, et til de Colossenser, to til de Thessaloniker, to til Timotheus, et til Titus, et til Philemon og et til de Hebræer, Jacobs Brev, Peders første og andet Brev, Johannes' første, andet og tredie Brev, Judas' Brev; og — Johannes Aabenbaring.

§ 13. Efter sit Hovedindhold inddeles Guds Ord i Loven og Evangelium. I Loven forbyder Gud os det Onde og befaler os at gjøre det Gode, for at vi skulle omvende os

fra Synden og tro Evangelium, som er det glædelige Budskab, at Jesus Christus er kommen til Verden for at gjøre Syndere salige.

Joh. 1, 17. Loven er given ved Moses; Naaden og Sandheden er vorden ved Jesum Christum.

Anm. 1. At Guds Ord, som er skrevet i det hebraiske og græske Sprog, kan læses af os i vort Tungemaal, er en Frugt af det Reformationsværk, som Dr. Morten Luther udførte, da han for meer end 300 Aar siden talte mod de pavelige Vildfarelser og falske Lærdomme og deriblandt mod den, at menige Christne ikke maatte læse den hellige Skrift.

Anm. 2. Christendommens Hovedindhold er, saaledes som den blev forkyndt fra Kirkens første Dage, og som den findes i den hellige apostoliske Skrift, i Korthed fremstillet i den christne Kirkes almindelige Troesbekjendelse, de tre Troens Artikler eller Daabspagtens Ord. Denne er optaget i den augsburgske Troesbekjendelse og i Luthers lille Catechismus, og disse Bøger gjelde som Bekjendelsesskrifter for den evangelisk-lutherske Kirke i Danmark.

Første Kapitel.

Om Gud og hans Egenskaber.

§ 14. Verdens Skaber er den eneste sande Gud, og der er ingen Gud foruden ham.

Es. 45, 18. Saa sagde Herren, som skabte Himlen, han den Gud, som dannede Jorden: jeg er Herren, og der er ingen Gud ydermere.

1 Cor. 8, 4. Vi vide, at en Afgud er Intet i Verden, og at der er ingen anden Gud uden een,

§ 15. Den eneste sande Gud har i sit Ord aabenbaret sig som den treenige Gud, der fra Evighed til Evighed er eet sandt guddommeligt Væsen i tre Personer, Fader, Søn og Hellig Aand, som ere deelagtige i samme Magt, Viisdom og Godhed og have samme guddommelige Herlighed i fælleds Samfund.

Matth. 28, 19. Jesus befaler sine Disciple: Gaaer hen og lærer alle Folk og døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig Aands.

Joh. 15, 26. Jesus sagde: Naar Talsmanden kommer, hvilken jeg skal sende eder fra Faderen, den Sandheds Aand, som udgaaer fra Faderen, han skal vidne om mig.

Joh. 5, 19. 21. Jesus sagde: Sønnen kan slet Intet gjøre af sig selv, uden hvad han seer Faderen gjøre; thi hvilke Ting, som han gjør, de samme gjør og Sønnen ligesaa. — Thi ligesom Faderen opvækker Døde og gjør levende, ligesaa gjør og Sønnen levende, hvilke han vil.

Joh. 17, 5. Jesus bad: Herliggjør du mig og nu, Fader, hos dig selv med den Herlighed, som jeg havde hos dig, før Verden var.

1 Cor. 2, 10. 11. Men os aabenbarede Gud det formedelst sin Aand; thi Aanden randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder. Hvilket Menneske veed det, som er i Mennesket uden Menneskets Aand, som er i ham? Saa veed og Ingen det, som er i Gud, uden Guds Aand.

§ 16. Ligesom Fader, Søn og Hellig Aand ere lige deelagtige i al guddommelig Fuldkommenhed og Herlighed, saa virke de og i fælleds Samfund. Men Faderens Gjer-

ning er især Skabelsen, Sønnens Gjerning Igjenløsningen og den Hellig Aands Gjerning Helliggjørelsen.

1 Cor. 8, 6. Vi have kun een Gud Faderen, af hvem alle Ting ere, og vi i ham.

1 Joh. 1, 7. Jesu Christi Guds Søns Blod renser os fra al Synd.

1 Cor. 6, 13. I ere afvættede, I ere helliggjorte, I ere retfærdiggjorte ved den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.

§ 17. Foruden os Christne tilbede Jøder og Muhamedanere og flere een Gud, Verdens Skaber og Opholder; men de tro ikke paa den treenige Gud. De Folk, som tilbede falske Guder eller Afguder, kalde vi Hedninger eller Afgudsdyrkere; deres Guder ere forfængelige, og de paakalde dem forgjæves i deres Nød; vor Gud er den levende Gud, og vi henflye til ham med Tillid og Fortrøstning i alle vore Anliggender.

Sj. 115, 4. 6. Deres Afguder ere Sølv og Guld, Menneskenes Hænders Gjerninger. De have Mund og tale ikke, de have Øine og see ikke, de have Øren og høre ikke.

Jer. 10, 5. De kunne ikke gjøre Ondt, og der er ingen Magt hos dem til at gjøre Godt.

§ 18. Gud er en Aand eller et usynligt Væsen, som har Forstand og fri Villie, men han har intet Legeme. Derfor kan han ikke sees med legemlige Øine eller betegnes

ved noget Billede, og derfor bør hans Tilbedelse være aandelig.

Joh. 4, 24. Gud er en Aand, og de, som ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed.

§ 19. Guds Egenskaber ere det samme som hans Fuldkommenheder; thi det allerhøieste Væsen har alle Fuldkommenheder, og intet Ufuldkomment kan findes hos ham.

1 Joh. 1, 5. Gud er et Lys, og der er aldeles intet Mørke i ham.

§ 20. Gud er evig, hans Tilværelse har hverken Begyndelse eller Ende. Han er uforanderlig og bliver altid den samme.

Sj. 90, 3. Før Bjergene bleve til, og du dannede Jorden, ja fra Evighed til Evighed er du Gud.

2 Petr. 3, 3. Een Dag er for Herren som tusinde Aar og tusinde Aar som een Dag.

Jac. 1, 17. Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse.

§ 21. Gud er almægtig, han kan gjøre alt, hvad han vil; han er allestedsnærværende og virker med sin almægtige Kraft allevegne, saa at den Fromme altid føler sig tryg under hans Beskyttelse, og den Ugudelige forgjæves søger at undflye ham.

Sj. 115, 3. Vor Gud er i Himlen, han gjør alt, hvad ham behager.

1 Mosеb. 15, 1. Gud sagde til Abraham: Frygt ikke; jeg er dit Skjold og din meget store Løn.

Sj. 139, 7. 8. Hvor skal jeg gaae hen for din Aand, og hvor skal jeg flye bort for dit Ansigt. Farer

jeg til Himlen, da er du der, og reder jeg min Seng i Underverdenen, see da er du der.

Ap. Gj. 17, 28. 29. Han er sandelig ikke langt fra Nogen af os; thi i ham leve, røres og ere vi.

§ 22. Gud er alvidende, han kjender paa een Gang, hvadsombelst der er skeet eller nu skeer eller skal skee i al Eftertiden. Vore hemmeligste Veie, ja vore hemmeligste Tanker ere ikke skjulte for ham.

Ap. Gj. 15, 18. Gud kjender fra Evighed alle sine Gjerninger.

Sj. 139, 1—4. Herre, du randsager og kjender mig. Hvad heller jeg sidder eller staaer, da veed du det; du forstaaer alle mine Tanker langt fra. Hvad heller jeg gaaer eller ligger, da omgiver du mig og seer alle mine Veie. Thi der er ikke et Ord paa min Tunge, at du jo, o Herre! veed det.

§ 23. Gud er alviis, han har altid det bedste Øiemærke i sine Beslutninger og bruger de bedste Midler til at udføre dem, saa at vi trøstigen kunne lade ham raade i alle Ting.

Sj. 104, 24. Herre, hvor mange ere dine Gjerninger! Du gjorde dem alle viselig.

Sj. 37, 5. Befal Herren dine Veie og haab paa ham; han skal gjøre det vel.

§ 24. Gud er algod, han vil give alle sine Skabninger, hvad der i Sandhed tjener til deres Bedste. Hans Godhed mod os Mennesker kaldes især Kjærlighed, fordi han elsker os som sine Børn, og Naade kaldes den, fordi vi ikke have fortjent den. Den kaldes Barmhjertighed, naar han lindrer os vor

Nød og frier os af den, og Langmodighed, naar han bærer over med os og giver os Tid til Omvendelse.

Sj. 145, 9. Herren er god imod Alle, og hans Miskundhed strækker sig til alle hans Gjerninger.

5 Mosеb. 33, 3. Visselig du er den, som elsker Folkene, alle deres Hellige ere i din Haand.

1 Cor. 15, 10. Af Guds Naade er jeg det, som jeg er.

Sj. 103, 13. Ligesom en Fader forbarmer sig over Børn, saa forbarmer Herren sig over dem, som frygte ham.

(Lignelsen om det utrøstbare Fjendtræ).

§ 25. Gud er hellig, han elsker altid det Gode, men har Mishag til det Onde.

Sj. 5, 5. Du er ikke en Gud, som har Lyst til Ugudelighed; den Onde skal ikke blive hos dig.

1 Petr. 1, 15. Efter den Hellige, som eder kaldte, vorder og I hellige i al Omgjængelse.

§ 26. Gud er retfærdig, han vil overholde sin Lov og straffe den Lydighed; han vil derfor belønne dem, som lyde ham, men straffe de Ulydige enten i Tiden eller i Evigheden.

2 Mosеb. 20, 5. 6. Jeg Herren din Gud er en nidkjær Gud, som hjemsøger Fædres Misgjerning paa Børn, paa dem i tredie og paa dem i fjerde Led, paa dem, som hade mig; og den, som gjør Miskundhed i tusinde Led mod dem, som elske mig, og mod dem, som holde mine Bud.

Rom. 2, 6. Gud skal betale Hver efter hans Gjerninger.

Gal. 6, 7. Farer ikke vild! Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, det skal han og høste.

§ 27. Gud er sanddru og taler altid Sandhed til os; han er trofast og holder, hvad han har lovet.

Pf. 33, 4. Herrens Ord er sandt og al hans Gjerning trofast.

§ 28. Naar vi have betragtet Guds Egenskaber hver for sig, skulle vi stræbe at samle dem til Eet i vor Tanke, ligesom de forene sig til Eet i det allerfuldkomneste Væsen selv. Dette skeer, naar vi med Skriften bekjende, at Gud er Kjærlighed. Først da fylder Betragtningen af Guds Fuldkommenheder vore Hjerter med hellig Ærefrygt, med barnlig Tillid og med salig Glæde.

1 Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvo som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud og Gud i ham.

Andet Kapitel.

Om Guds Gjerninger.

Den første Troesartikel med Luthers Forklaring.

Jeg troer paa Gud Fader almægtigste, Himmelens og Jordens Skaber.

Det er: Jeg troer, at Gud har skabt mig samt alle Creature; har givet og endnu ophol-

der mig Legeme og Sjæl, Øine, Øren og alle Lemmer, Fornuft og alle Sandser; dertil Klæder og Skoe, Mad og Drikke, Huus og Hjem, Hustru og Børn, Mark, Fæ og alt Godt; at han rigelig og daglig forsørger mig med al Nødtørft og Næring for dette Legeme og Liv; beskjærmer mig mod al Fare, og vogter og bevarer mig for alt Ondt; og alt dette af idel faderlig, guddommelig Godhed og Barmhjertighed, uden nogen min Fortjeneste og Værdighed; for alt hvilket jeg er skyldig at takke og prise ham, og at tjene ham derfor og være ham lydig. Det er visseligen sandt.

I. Om Skabelsen.

§ 29. Gud har fra Begyndelsen skabt Verden ved sin egen almægtige Kraft allene, til sin Ære og til Gavn og Glæde for sine levende Skabninger.

1 Mosb. 1, 1. I Begyndelsen skabte Gud Himlen og Jorden.

Pf. 33, 9. Han talede, og det skete, han bød, og det stod der.

Pf. 92, 5. Herre, du glæder mig ved dine Gjerninger, og jeg priser det, dine Hænder skabte.

§ 30. Efter at Gud i sex Dage havde fuldendt Skabelsen, og indrettet Jorden

til en Bolig for levende Skabninger, hvilede han eller holdt op at skabe paa den syvende Dag.

2 Mosеb. 20, 11. I sex Dage gjorde Herren Himlen og Jorden, Havet og alt det, som er i dem, og hvilede paa den syvende Dag; derfor velsignede Herren Sabbatsdagen og helligede den.

§ 31. Paa den sjette Dag skabte Gud den første Mand Adam af Jord og den første Qvinde Eva af Mandens Side og forenede dem med hinanden i Ægteskab; og disse to ere alle Menneskers første Forældre.

1 Mosеb. 1, 28. Gud velsignede dem og sagde: Vorder frugtbare og mangfoldige og opfylder Jorden.

Ap. Gj. 17, 26. Gud haver gjort, at al Menneskens Slægt boer paa den ganske Jordens Kreds af eet Blod.

§ 32. Alt det, som Gud skabte, var saare godt, saa at Guds Diemærke dermed kunde opnaaes.

1 Mosеb. 1, 31. Gud saae alt det, han havde gjort, og see det var saare godt.

§ 33. Iblandt de synlige Guds Skabninger paa Jorden er Mennesket den ypperste; thi Gud har givet det en fornuftig Sjæl og et Legeme, der passer godt til Sjælen, og han har skabt det i sit Billede og bestemt det til at herske over de øvrige Skabninger.

Ps. 8, 5—7. Hvad er Mennesket, at du tænker paa ham og Menneskets Barn, at du antager dig ham? Du har ladet ham blive lidet ringere end Englene, og

du har kronet ham med Ære og Hæder. Du har gjort ham til en Herre over dine Hænders Gjerning, du har lagt alt under hans Fødder.

1 Mos. 1, 26. 27. Gud sagde: Lader os gjøre et Menneske i vort Billede efter vor Lignelse. — Og Gud skabte Mennesket i sit Billede, han skabte det i Guds Billede, Mand og Qvinde skabte han dem.

1 Mos. 1, 28. Gjører eder Jorden underdanig, og regjerer over Havets Fiske og over Himmelens Fugle og over hvert Dyr, som kryber paa Jorden.

§ 34. Det menneskelige Legeme er saaledes indrettet, at vi baade kunne udføre de forskjelligste Arbeider ved Lemmernes Brug og tillige nyde Fornøielser ved Hjælp af vore Sandser, som ere Syn, Hørelse, Lugt, Smag og Følelse.

1 Mosеb. 2, 15. Gud Herren tog Mennesket og satte det i Edens Have til at dyrke den og til at vogte den.

Ps. 65, 9. Du gjør glad, hvad som rører sig, baade Morgen og Aften.

§ 35. Vor Sjæl er en Aand, altsaa et udødeligt Væsen, begavet med Følelse, Forstand og fri Villie. I Hjertet føle vi en Forskjel mellem Godt og Ondt, Ret og Uret, med Forstanden erkjende vi denne Forskjel, og med Villien vælge vi imellem det Gode og det Onde.

Matth. 10, 28. Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke ihjelslaae Sjælen.

§ 36. At Gud skabte de første Mennesker i sit Billede betegner, at der var

Noget, hvori de lignede ham. Men de lignede ham deri, at de havde Kjærlighed i Hjertet, Lys i Forstanden og Lyst og Kraft i deres Villie til det Gode, og kunde saaledes begynde at føre et saligt Liv; og de fristedes ikke af nogen Tilbøielighed til det Onde.

Prød. 7, 29. Jeg har fundet, at Gud har gjort Mennesket ret.

§ 37. Gud har ogsaa skabt andre fornuftige Væsener, som ere af en høiere Natur og kaldes Engle. Disse ere Aander og have altsaa Forstand og fri Villie, men de have ikke noget jordisk Legeme og kunne derfor ikke sees af Mennesker uden Guds synderlige Foranstaltning.

Ps. 103, 20. Lover Herren, I hans Engle! I vældige i Magt, som udrette hans Befaling adlydende hans Ords Røst!

§ 38. Nogle Engle ere ved deres frie Villies Misbrug affaldne fra deres Lydighed imod Gud og kaldes de onde Engle; men de gode Engle, som ere vedblevne at være Gud lydige, fryde sig ved Guds Herligheds Beskuelse, love og tilbede ham, samt udrette, hvad han befaler dem.

2 Pet. 2, 4. Gud sparede ikke de Engle, som syndede, men nedstyrtede dem til Helvede og overantvordede dem i Mørkets Lænker at forvares til Dommen.

Hebr. 1, 14. Ere ikke Englene tjenende Aander, udsendte til Hjælp for dem, som skulle arve Salighed.

II. Om Opholdelsen, Forsørgelsen og Bestyrelsen.

§ 39. Gud opholder alle skabte Ting ved sin almægtige Kraft og bevarer den Orden i Naturen, som han engang har indført, da den ellers maatte forstyrres.

1 Mosеb. 8, 22. Saalænge Jorden staaer, skal Sæd og Høst, Frost og Hede, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke aflade.

Ps. 104, 29. 30. Tager du Aanden fra Skabningerne, da forgaae de og blive til Støv igjen. Udsender du din Aand, da skabes de, og du fornyer Jordens Skikkelse.

§ 40. Gud sørger for alle sine levende Skabninger og skaffer dem det Fornødne til deres Ophold, vogter og beskjermer dem; men især sørger han for Mennesкene, som han skabte til at nyde langt større Lyksalighed end Dyrene.

Ps. 104, 13. 14. Du vander Bjergene ovenfra, du gjør Landet fuldt af Frugt, som du frembringer. Du lader Gras gro for Fæt og Sæd til Menneskenes Nytte, at du skal føre Brød af Jorden.

Ps. 145, 15. 16. Alles Øine vogte paa dig, og du giver dem deres Føde i sin Tid. Du oplader din Haand, og alt det, som lever, mætter du med Velsignelse.

Matth. 6, 26. 28—30. Seer til Himmelens Fugle; de saae ikke og høste ikke og samle ikke i Lader, og eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget mere end de? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de vøre, de arbeide ikke, spinde ikke; men jeg siger eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa

klædt som en af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde eder, I lidet troende!

§ 41. Gud er Verdens Herre og Regent, og han bestyrer med Viisdom og Godhed, hvadsomhelst der skeer i Verden, saa at baade det Gode og det Onde faaer et saadant Udfald, som han finder tjenligst.

Matth. 10, 29—31. Sælges ikke to Spurve for een Penning? og ikke een af dem falder paa Jorden uden eders Faders Villie. Ja endog alle eders Hovedhaar ere talte. Frygter derfor ikke; I ere bedre end mange Spurve.

1 Mosеb. 50, 20. Joseph sagde til sine Brødre: I tænkte ondt mod mig, men Gud tænkte at vende det til det Gode for at gjøre det, som sees paa denne Dag, og holde meget Folk ved Live.

§ 42. Enhver bør ansee den Stand, hvori han er sat, som et Kald af Gud til at stifte den meste Nytte, som efter Omstændighederne kan ved ham tilveiebringes.

1 Sam. 2, 7. Herren er den, som gjør fattig og gjør rig, ja som nedtrykker og ophøier.

Rom. 9, 20. Men, o Menneske, hvo er du, at du vil gaae i Rette mod Gud? Mon Noget, som er dannet, kan sige til den, som dannede det: hvi gjorde du mig saaledes?

§ 43. Hvad der møder os i Livet, enten det er sørgeligt eller glædeligt, bliver os tilskikket af Gud i de bedste Hensigter, saa at vi altid bør være fornøiede med hans

Regjering og Bestyrelse og hengivne i hans faderlige Villie.

Hebr. 13, 5. 6. Nøies med det, I have, thi han har selv sagt: jeg vil ingenlunde slippe dig og ingenlunde forlade dig, saa at vi kunne sige med frit Mod: Herren er min Hjælper, jeg vil ikke frygte; hvad kan et Menneske gjøre mig?

Rom. 8, 28. Vi vide, at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud.

§ 44. Af det, som skeer i Verden, synes Meget at stride mod Guds Viisdom, Retfærdighed og Kjærlighed; men hverken maae vi glemme, at kun den alvidende Gud og ei det kortsynede Menneske kjender Begivenhederne i deres Sammenhæng og Følger, ei heller tør vi tvivle paa, at han kan og vil føre Alt til en god Udgang i Tiden eller i Evigheden.

Es. 55, 8. Mine Tanker ere ikke eders Tanker, og eders Veie ere ikke mine Veie, siger Herren.
(Sjønelsen om Klinten blandt Sveden og om den rige og den fattige Mand).

§ 45. Naar vi gjøre, hvad Vigt og Ret er, skulle vi ikke være bekymrede for, hvad der skal komme ud af vore Bestræbelser, men henstille det til Herren, som giver eller nægter Frugt af Menneskenes Gjerning efter sit Viisdomsraad.

1. Cor. 3, 7. Saa er nu hverken den Noget, som planter, ikke heller den, som vander, men Gud, som giver Vext.